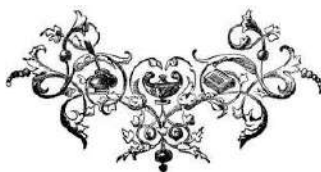

HRYHIR TIUTIUNNYK

POVESTIRI

Redactor: **Ioan HERBIL**

Coperta: **Iryna MOISEI**

Tehnoredactare: **Terezia ȘENDROIU**

Referenți:

Aurel Maria BAROS

Mihai TRAISTA

Ioan HERBIL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TIUTIUNNYK, HRYHIR

Povestiri / Hryhir Tiutiunnyk ; trad. din lb. ucraineană, pref. și note de
Corneliu Irod. - București : R.C.R. Editorial, 2017

ISBN 978-606-745-023-1

I. Irod, Corneliu (trad.) (pref.) (note)

821.161.2

Carte finanțată de

UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

HRYHIR TIUTIUNNYK

P O V E S T I R I

**Traducere din limba ucraineană,
prefață și note de
*Corneliu IROD***

Editura RCR EDITORIAL
București, 2017

Cuvânt-înainte

Un maestru al prozei scurte

– câteva date biobibliografice –

Hryhir (Hryhori) TIUTIUNNYK s-a născut la 5 decembrie 1931 într-o familie de țărani din satul Sylivka, raionul Zinkiv, regiunea Poltava. Fratele lui – mai mare cu unsprezece ani și pe care-l chema tot Hryhori – fusese și el un talentat prozator și poet.

După absolvirea a șapte clase în satul natal, Hryhir Tiutiunnyk a urmat școala profesională din Zinkiv, la terminarea căreia a obținut brevetul de lăcătuș. Apoi, a lucrat succesiv într-o uzină, la colhozul din satul natal și pe șantiere de construcții. Viitorul scriitor a cunoscut, astfel, nemijlocit, viața cu bucuriile și durerile celor în mijlocul cărora a muncit.

Între anii 1951 și 1955, Hryhir Tiutiunnyk a satisfăcut stagiul militar. După lăsarea la vatră, a lucrat o vreme într-un depou al căilor ferate, urmând, în paralel, cursurile liceului seral. Terminarea, în condiții deloc ușoare, a liceului i-a permis lui Hryhir Tiutiunnyk înscrierea la Facultatea de Filologie a Universității din Harkiv. După încheierea studiilor universitare în 1962, un timp, el predă limba și literatura rusă în câteva școli. Deși iubea copiii, pentru care a și scris numeroase pagini emoționante, Hryhir Tiutiunnyk nu este atras în mod deosebit de activitatea didactică. Curând, părăsește catedra și îl găsim redactor la revista „Ucraina literară”, apoi, la Studioul cinematografic „O. P. Dovjenko” din Kiev și, în cele din urmă, la Editura „Molod” („Tinerimea”).

Acestea sunt – după o sumară înșiruire de date – principalele „halte” din parcursul scurtei vieți a lui Hryhir Tiutiunnyk. El moare în data de 7 martie 1980, la trei luni după ce împlinise vârsta de 48 de ani.

Cu toate acestea, Hryhir Tiutiunnyk a lăsat o valoroasă moștenire literară, care certifică statura lui de autentic maestru al prozei scurte ucrainene. Schițele și povestirile lui apar în diferite reviste literare. Iar, în anul 1966, Hryhir Tiutiunnyk debutează editorial cu volumul de proză scurtă „Legarea rodului”, foarte bine primit de critica literară și de cititori. Acestei prime culegeri îi urmează volumele „Coadă-șoricelului” (1969), „Pragurile părintești” (1972), „Marginea cerului” (1975), „Rădăcini” (1976), „O luminiță în depărtarea stepei” (1979). Nu de mai puțin succes s-au bucurat cărțile lui pentru copii: „Nevăstuica” (1970), „Paznica pădurii” (1971) și „O poveste din stepă” (1973). Postum, în anul 1984, lui Hryhir Tiutiunnyk i-au apărut „Opere” în două volume; din aceste volume am preluat prozele pe care, astăzi, le prezentăm în traducere cititorului român.

Prin valoarea și farmecul lor, creațiile lui Hryhir Tiutiunnyk i-au cucerit nu numai pe cititorii ucraineni și, urmare firească, scrierile lui s-au bucurat de traduceri în rusă și în alte limbi ale republicilor fostei Uniuni Sovietice, precum și în unele limbi europene. În limba română, culegerea de față este prima apariție editorială din creația lui Hryhir Tiutiunnyk.

La rândul său, Hryhir Tiutiunnyk a tradus din literatura rusă: din scrierile lui Nikolai Ostrovski și, mai cu seamă, din operele lui Vasili Șukșîn, scriitorul a cărui creație o prețuia în mod deosebit și cu care avea vădite afinități. I-a și dedicat unele scrieri. Bunăoară, povestirea „Sălbaticul” poartă dedicația: „Memoriei luminoase a lui Vasili Șukșîn” (îndrăgitul scriitor, regizor, scenarist și actor rus a murit și el tânăr, în 1974, la doar 45 de ani).

Creațiile lui Hryhir Tiutiunnyk se bazează pe o filosofie de viață specific ucraineană și sunt scrise, în majoritatea lor, într-o tonalitate pronunțat lirică. Asta nu înseamnă, nicidecum, o edulcorare a realității, mai ales că opera lui este, în bună măsură, oglinda

anilor de după Al Doilea Război Mondial, ani plini de drame existențiale, de neajunsuri de tot felul, de foamete, de sărăcie și de boli. Remarcabil pentru epoca în care a scris Hryhir Tiutiunnyk este faptul că scriitorul ucrainean n-a ezitat – desigur, nu fără un risc asumat – să zugrăvească unele inegalități și conflicte sociale și politice (de cele mai multe ori, între noii parveniți și cei ajunși aproape la sapă de lemn, adică majoritatea covârșitoare a poporului ucrainean) și asta într-o societate cu pretenții de egalitate și dreptate socială.

Mediul în care eroii lui Hryhir Tiutiunnyk trăiesc, iubesc, urăsc, se zbat, suferă și mor este unul pe care autorul nu numai că îl cunoaște foarte bine, dar este cel în care el însuși a trăit. Fie că este vorba de satul ucrainean din ținutul Poltavei și viața lui mizeră din anii postbelici, fie de mediul muncitoresc, în care viața nu este cu nimic mai bună, fie de copilărie, căreia Hryhir Tiutiunnyk i-a dedicat multe dintre scrierile sale, o copilărie nefericită, chinuită de sărăcie și umilințe, copilăria unor orfani de război, a unor copii nevoiți să muncească pentru a agonisi puțină hrană întregii familii. Dramatismul tablourilor zugrăvite în proza lui Hryhir Tiutiunnyk este insuportabil de apăsător și, dacă, până la urmă, nu strivește iremediabil decât arareori (în egală măsură, pe eroii acestor scrieri, dar și pe cititori), se datorează iscusinței autorului de a însoți tragicul, adesea, chiar a-l împleti cu momente de umor, un umor blând, detensionant și, de puține ori, sarcastic, dar, și atunci, doar într-o oarecare măsură. Acesta este, în general vorbind, asemănător, să zicem, umorului amar al lui Șalom-Alehem. Interesant este faptul că cititorul – tot datorită măiestriei autorului – își dă seama că, în schițele și povestirile scriitorului ucrainean, nu se face, pur și simplu, haz de necaz, ci luminoasele sclipiri de umor au cu totul alt scop, acela de toiag moral în care se sprijină eroii scrierilor lui Hryhir Tiutiunnyk, încurajarea că, în nicio împrejurare, oricât de grea, ei nu au voie să se lase înfrânți, căci, iată, aceste sclipiri îi îndeamnă să aibă speranță într-un viitor mai bun.

Mai există o latură interesantă a schițelor și a povestirilor scriitorului ucrainean: poate mai mult și mai intens decât la alți

scriitori contemporani lui, la Hryhir Tiutiunnyk se simte dragostea – caldă, confraternă – cu care își descrie și își tratează eroii. Această dragoste încălzește empatic întreaga sa creație.

Scurta prezentare a lui Hryhir Tiutiunnyk, unul dintre cei mai talentați scriitori ucraineni contemporani, un incontestabil maestru al prozei scurte, va înlesni, sperăm, drumul literaturii lui spre inima cititorului român, iar cunoașterea creației acestui mare scriitor va însemna, suntem siguri, o nouă contribuție la strângerea legăturilor dintre cele două culturi – română și ucraineană. Este și convingerea Uniunii Ucrainenilor din România sub egida căreia vede lumina tiparului această carte.

Corneliu IROD

O dambla

– schiță –

Să trăiți, tovarășu' general de armată!

Cred că dumneavoastră m-ați uitat. Da' eu pe dumnea-voastră nu.

Vă aduceți aminte cum ați venit în anul 1920 la Berdyciv să inspectați divizia noastră? Ei, io sunt ăla care v-a ținut atunci calu', o mândrețe de cal sur, tot numai ochiuri-ochiuri. Dar, acum, dacă ați veni, nu vi l-aș mai putea ține, pentru că, în războiul ăstălalt, mi-a fost retezat un picior până aproape de noadă, iar bidiviul ăla m-ar dărâma.

Așa că, acum, io îs paznic. Vara încă mai treacă-meargă, e uscat. Da', toamna, când dau ploile, mi-i greu să umblu. Până șontăcăi eu pân-la tabără, se crapă de ziuă.

Îi zic președintelui: „Dați-mi o mârțoagă. Am să ajung mai repede la arie, iar, acolo, dezham calul, îl împiedic și – las' să pască. În tabără are pășune ăhă-hă. Chiar de mi-ți da o mortăciune – îl pasc și scot, din el, un cal de toată isprava”.

Iar el: „Tu – zice – nu ești o *excepție* ca să te plimbi cu droșca. Uite, nici Symin Dijecika n-are un picior și tre' să meargă mai mult decât tine, dar nu face nazuri”.

Auzi, comparație! Păi, Symin e sănătos ca un taur și e tânăr. Iar io mai am puțin și mă îngroapă și o găină când scurmă. Că de unde la mine atâta sănătate, dacă până la vârsta asta am petrecut trei războaie și foamete tot de atâtea ori? Păi, faceți socoteala: tot la zece ani, venea ba una, ba cealaltă.

Că, dacă ăla ar fi trecut prin astea (mă refer la președinte), atunci poate nu s-ar pune de-a curmezișul ca un catâr. Da', dacă are și mașină personală, și picioare sănătoase, de aceea, să zic așa, are și clanța mare.

Da' e în stare ăla să priceapă?

Vii, carevasăzică, noaptea la arie. La lună, sclipește roua pe boabele de grâu. În jur, miroase a miriște. Lângă ferma de păsări, schelălăie o vulpe. Iar, de-ți arunci privirea spre cer – Carul-Mare e, de-acuma, jos, încât ai zice că acuși o să duruie pe Calea-Laptelui...

Poate veniți odată pe la noi, de-ți avea plăcere. O să vă duc la râu. Pe lângă răchitișul de acolo sar niște știuci cât piciorul, în hățișuri, se pitește linul, ba e și crap, și ați putea prinde și dumneavoastră vreunul. Ar fi interesant.

Ehe, ar trebui, îmi zic, să stau pe paie, tolănit într-o rână și să-mi bucur sufletul. Da' mă doare piciorul, ciotul adică.

Cu vechea proteză mă obișnuisem, ea se păsuise. Da' s-a rupt nu de mult, așa că mi-am legat una nouă. E grea, afurisita, abia o salt.

Stau lungit, uite-așa, toată noaptea – care îmi pare un an – trag cu urechea și mă gândesc: ciudați mai sunt oamenii din ziua de azi! Scornesc nu-ș' ce ca să-ți reteze mâinile și picioarele și, apoi, se laudă: iote ce deștepți suntem noi. Le retează. Iar, după aceea, stau să se gândească cum să facă să le lungească oamenilor cioturile, alea care le-au rămas în locul mâinilor și al picioarelor...

He... M-am luat cu ale mele. Că, vorba ceea, fiecare vorbește de ceea ce-l doare. Să iertați.

Iar, acum doi ani, nu-ș' ce mi-a venit și mă apuc să scriu o cerere la raion, la asigurările sociale, ca să-mi dea o mașină din acelea pe trei roți. Acolo, șef e Onysko Hekalo, consătean de-al nostru, da' nu dai doi bani pe el Doamne iartă-mă. Își încinge

burdihanul cu ditamai centura lată și-și mai pune și centironul cruciș, deși el, să iertați, n-a ținut în mână nici măcar o căcăcioasă de pușcă.

M-au târât pe la comisii. Mi-au măsurat ciotul, mi-au făcut analize – și a sângelui, și altele. Așteaptă răspunsul, mi-au spus.

De atunci a și început... Noaptea mi se năzare mașina aia. De cum închid ochii, ea e deja în curte: dâr-dâr-dâr... Vibrează toată. Motorul aruncă dogoare, iar, în cabină, miroase a scaun capitonat. Și se face că eu îs acolo. Mă așez la volan, accelerez, dar ți-ai găsit – nici nu se urnește. Io dă-i încoace, dă-i încolo – nu vrea deloc!

Iar baba mea de pe cuptor:

– Ce tot bombăni acolo?

Mă scol dimineața și-mi crapă obrazul de rușine – parcă aș fi copil...

Iar de răspuns nici pomeneală. E, mă gândesc, fie ce-o fi, adică „nu contează – Jean boxează!” Și mai scriu o dată.

Atâta mi-a intrat mașina aia în cap că, să vedeți dumneavoastră, mă împiedic uneori și mi se pare că am fost aruncat la trecerea peste hârtoape. Am înnebunit, ce mai.

Când, deodată, într-o sâmbătă, mă întorc io de la prăvălie și zăresc un plic înfipt în uluca porții. Îl desfac, iar mâinile îmi tremură ca odinioară când duceam mâna la sabie.

Și, pe deasupra, și degeaba.

Cică dumneavoastră, tovarășu' Pryhodko, nu sunteți îndreptățit la mașină, întrucât aveți ciotul mai lung decât e prevăzut. Trebuia să aibă cînșpe, iar al dumitale are șapțișpe.

Păi, io ce să fac, să tai ăia doi centimetri sau ce?

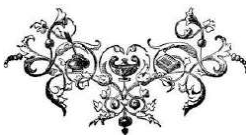
De fapt, mie mi-a cam trecut cheful – dă-o-ncolo de mașină. Mi-e și nu știu cum. Mă învârteam toată ziua prin curte și eram vesel, de parcă, acuși-acuși, avea să mi se întâmple ceva bun.

Dădeam fuga la poartă și-mi aruncam ochii în lungul satului: nu cumva apare poștașul?

Că iaca, tovarășu' general de armată, am și eu o dambla. De aceea și zic: n-ați vrea să puneți, undeva, o vorbuliță pentru problema mea? Sau poate chiar să-i scrieți o scrisoare încăpățânatului ăluia de Hekalo? Poate măcar dumneavoastră o să reușiți să-l înduplecați.

Rămâneți cu bine, salutați-i pe soția dumneavoastră și pe copii și scuzați că am înșirat o scrisoare atât de lungă.

Musii Pryhodko,
paznic la colhozul „Înainte”

Dezamăgire

În sat, era stins peste tot. Numai la alde Volohy, în afara becului de sub tavanul văruit, mai ardea pe masă și lampa: în noaptea aceea, trebuia să le fete scroafa. Lângă sobă, zăcea un snop galben de paie uscate și calde – pentru așternut sub purcei, iar, de sub pat, se zărea o leasă roșie, nouă, împletită din nuiile de arin.

Cu mâinile la spate și frecându-și hârșăit palmele aspre, Antin Voloh se fâțâia prin casă – de la masă la ușă și înapoi. Și, chiar dacă era, încă de tânăr, un pic cam cocârjat, acum, Antin își țină spatele drept și nu târșia picioarele pe podea ca de obicei, ci pășea deslușit, ca un soldat.

– Acum, Palajko – zicea către nevastă-sa care era pe cuptor – o să trăim și noi ca oamenii. O să avem și de-o jachetă pentru tine, și de-o basma din aia mare – he-he – înflorată...

De la acele vorbe, Palajka se simțea nu știu cum, o seca la lingurică. Rușinoasă, ea se foia pe velință, încercând să dea un răspuns potrivit, ca să nu strice o discuție atât de chibzuită.

– Da' cu banii pe zilele-muncă, de pe martie, cum facem? – întrebă timid.

– Om vedea – răspunse Antin agale, de parcă, într-adevăr, nici nu se gândise ce o să facă cu acei bani. – Om vedea. Poate-i luăm muscalului nostru o pereche de pantaloni civili pentru când s-o lăsa la vatră sau poate găsim vreun cojocel pentru mine. Fratele Mefodie scrie, că la Astrahan, îl iei mai pe nimic. Vorba e să vindem purceii, că, pe urmă, om vedea ce-om face...

Se apropie de lampă, îi scoase, cu o cârpă, sticla fierbinte și afumată și se apucă să sufle în ea ca s-o aburească.

– Ia, babo – zise cu blândețe – du-te și vezi ce face scroafa, iar eu o să șterg sticla.

Palajka sări sprinten de pe cuptor, ca o fată, și, cu acea mișcare jucăuș muierescă ce părea de mult uitată, își legă basmaua, fără ca, de astă dată, să-și mai acopere cu ea luminoșii ochi căprui. Observând, cu coada ochiului, acea mișcare, Antin rânji ștregărește și o ciupi pe nevastă de șold.

– Iote ce muieră tânără și arătoasă am, he-he...

Palajka țipă drăgăstos și, acoperindu-și surâsul cu basmaua, se mlădie și se feri de bărbat.

– Poate ar trebui, tată, până una-alta, să stingi lampa – gânguri ea din prag. – Că uite: arde și becul, arde și lampa...

În alte împrejurări, Antin ar fi repezit-o, cu siguranță, pe nevastă-sa sau i-ar fi zis: „Ia nu mai lătra!”, dar, azi, precum în noaptea de Crăciun, ocările nu-i veneau pe limbă.

– Nu-i nimic – zise cu blândețe – las’ să ardă. Ți garantez că n-o să sărăcim dintr-atât...

Palajka ieși. Iar Antin puse sticla și, iarăși, porni prin casă, chibzuind asupra complicatelor chestiuni gospodărești.

Încă cu mult înainte de fătare, se dusesse de câteva ori la oborul din oraș. S-a interesat de prețul porceilor, a stat de vorbă cu oamenii care vindeau:

– E clar că atâta timp cât mai ninge – îi zicea ba unuia, ba altuia – nu poți lua un preț ca lumea. E frig. Da’ mai încolo, spre primăvară, îți dă omul bucuros douăzeci de ruble – și adăuga așa, ca între altele: – A mea o să fete la primăvară...

Unii îl ascultau atent și erau de acord cu el, alții se plâneau că n-au cumpărători, dar erau și dintre cei care se oțărău și-i spuneau lui Antin:

– Ia mai lasă-ne, măi omule...

Antin nu se supăra pe ei, ba chiar îi compătimea. Și cu cât îi compătimea mai tare, cu atât mai tare se bucura pentru el: el n-o să aibă astfel de necazuri...

Întră Palajka și aduse, în casă, strepezeala mirosurilor nopții primăvăratice.

– Scrofița a început să-și aștearnă – zise veselă. – N-are deloc astâmpăr!

Antin se opri în mijlocul casei, își frecă palmele una de alta și-și săltă pantalonii.

– Își așterne, zici. Îhî. Da' tu ai uitat ce semn e când își așterne?

– Cum să uit? – se ofuscă Palajka. – Cea pe care am avut-o înainte de război a făcut la fel: tot răsfirea și răsfirea paiele cu râțul... Asta, la prânz. Iar după-amiază a și fâtat. Ce, ai uitat?

– He, am uitat – pufni Antin – că, dacă aș fi uitat, acum n-aș fi știut ce să fac. Da' așa, totu-i cum se cuvine: e și leasă, e și așternut...

Se așeză la masă să se ocupe de lampă: îi aranjă sticla, deși ea stătea cum trebuie, ridică fitilul, apoi, îl coborî, mormăind în acest timp un cântec vesel.

– Uite, să vezi cum e viața – zise după un timp, ridicându-și profetic privirea spre tavan. – Nu degeaba se spune: „Ba-l ridică pe om sus de tot, ba-l aruncă în prăpastie pentru totdeauna...” Așa și e. Uite, ia-l pe ăsta, pe Fedai. În '47, când s-a cățarat în conducere, atâta făcea pe deșteptul că ce să mai...

– Îhî, era o scârbă – adăugă Palajka.

– Toată lumea avea necazuri peste necazuri – continuă Antin – iar el căra purcei la târg și-i jupuia pe oameni de bani. M-a întâlnit odată beat și-mi zice: „Na, Antoane, cinci ruble și bea și tu măcar de-a moaca, la dracu', că nu ești gospodar deloc”.

– Iote javra – exclamă Palajka revoltată. – Iar el purta, Doamne iartă-mă, turul pantalonilor într-o parte...

– Ha-ha-ha – râse Antin. – Chiar că într-o parte.

– Cur-sucit! – adăugă Palajka, pufnind și ea într-un râs răutăcios.

– Bha-ha-ha... Cur-sucit!... – hohoti Antin.

– Hi-hi-hi-i... – se porni Palajka, îmbujorându-se de încordare ca o fată. – Deșelatul dracului...

Au râs îndelung, oprindu-se doar o clipă pentru a-și trage sufletul sau pentru a găsi încă o mască pentru Fedai.

Apoi, au obosit și, icnind, amândoi și-au suflat nasul.

– Și-atunci, tată, ce ai de gând cu purceii? – întrebă, ceva mai târziu, Palajka.

Antin își mișcă sprâncenele și le împreună la rădăcina nasului.

– Păi, cam... – își așează palma pe genunchi și, începând cu degetul mic, se apucă să îndoiaie, pe rând, degetele-i roșii și boante. – Carevasăzică, unul lui Iosyp, surorii Fedorka – o pereche, lui Konon – un purcel... Iar restul – la vânzare.

Afară, începu să se lumineze. Pe geam, se zărea adâncul albastru al cerului. Lumina lămpii deveni galbenă și se chircoli.

– Cred că-i timpul să mergem – zise Antin. – Numai să-mi dai cutia sau ciurul – ce ai pregătit?

Palajka luă, de pe cuptor, ciurul căptușit cu cârpe calde.

– Oare, o să încapă? – întrebă.

– Păi, ar trebui. Iar, de nu, o să facem două drumuri ca să-i aducem.

Antin își aruncă pe umeri, ca-n tinerețe, haina veche, ascunse lampa sub pulpană, ca să n-o stingă vântul, și ieși.

Iar Palajka se apucă să întetească focul în sobă. Era cam tristă și-i părea rău de noaptea care trecuse. Își aduse aminte de tinerețe, de discuțiile drăgăstoase cu bărbatul ei și de încă ceva plăcut, de care nu-și putea aminti cu niciun chip...

Se luminase, de-acum, când scârțâi ușa de la tindă. Palajka simți un junghi în piept, iar inima îi bătu puternic, ca la pețit.

Antin se împiedică de prag și înjură. În căușul palmelor lui, se zvârcolea și guița un purceluș roșu.

– Da’ ce, n-au încăput? – tresări Palajka. – Am știut eu că...
Și, deodată, încremeni când văzu ochii bărbatului – roșii de nesomn și peste măsură de holbați.

– Asta-i tot – spuse Antin. – Nu mai sunt alții...

– Cum nu mai sunt?

– Cum, cum – o îngână Antin. – Dacă ți-ai fi ținut clanța!...
Da’ tu: „Lui Konon – doi, pentru Fedorka – o pereche...” Boala dracului! Când am intrat, ea sfârtecuse, de-acum, șase...

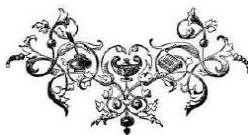
Palajka se urcă pe cuptor și începu să plângă.

– Da’ fire-ai tu să fii! – bufni Antin și lovi cu piciorul în snopul de paie.

După aceea, înfolfi purcelul într-o țoală și se sui cu el în pat.

Gemea prin somn, bolborosea ceva și se întorcea de pe o rână pe alta. Purcelușul i se vâra sub mână, grohăia de zor în căutarea țâței mamei lui. Antin îl îmbrânci supărat. Iar, noaptea, întorcându-se de pe o parte pe alta, îl strivi cu umărul și-l sufocă...

Curând, afară, zorile luciră purpuriu și se ițiră la ferestre. Răsărea un soare roșu de martie.

Legarea rodului

– Un’ te duci, de te-ai ferchezuit așa? – mă întreabă, stând pe pat, bunicul Lavrin, de parcă, într-adevăr, ar ști ceva. Și ce dacă mi-am pus cămașă nouă și mi-am lipit, cu scuipat, ciuful din cap – poate mă duc la ședință?

În casă, s-a înnoptat, așa că nu se mai observă nici mucega-iul din unghere, și geamurile s-au învinețit, ca înainte de furtună. Iar, sub pat, albesc cartofii: au dat colți, se cer plantați în pământ.

E timpul să plec.

Iau, de pe policioară, sticluța cu odicolon, îmi dau pe batistă și observ cum se mișcă pe obrazul bunicului acea gropiță neagră, apărută demult, încă de la scoaterea unei măsele bolnave: râde. E îngrozitor de zeflemitor! Și știu eu de ce.

A fost o vreme când, de cum se însera, dumnealui și începea să depene: despre cum a dus-o în prizonieratul austriac, ce plăcinte se coc acolo și cât de frumos se rânește la vaci. Iar, când venea iarna, când se pune pe viscolit, eu nici nu mai coboram de pe cuptor. Ședeam și cântam, cu bunicul, tot felul de colinde: dumnealui, cu voce de bas, eu – de alto:

*Steaua minunat străbate de când se ivi
Dinspre Răsărit spre Miazăzi
Și, deasupra peșterii ea strălucește,
Pe-Împăratul Hristos Îl vestește...*

Dar, de-acum – s-a trecut. Acum, eu..., chiar dumnealui zice: te-ai făcut flăcău...

Mă îndrept spre uşă, iar dânsul:

– Dacă te însori cu zăpăcita aia, ai să vezi atunci, nepoate, ce-s agurida şi mărul pădureţ.

– Bunicule, te rog să termini.

– ...căci asta-i o fată din vârtejul ăla de pulbere pe care-l răsucesc dracii în drum!

– Ei, așa e caracterul ei, cam tare – zic eu liniștit, doar ca să ies cât mai repede din casă.

– Păi, cum – bombăne dumnealui – şi pușcăria-i tare, da' cine dracu-i bucuros să aibă parte de ea...

Ei, gata. Scârțâi ușa și ies în prag.

Afară, miroase a frunză tânără de plop, iar, dinspre straturi, adie a gunoi cald, a bălării de anul trecut și a cenușă udă. Mica livadă și-a scuturat, de-acum, floarea și a așternut pământul cu un strat gros de petale. Zilnic, vântul le suflă câte puțin, în drum, iar, noaptea, când trece vreo mașină răzleață, le vâlătuțește în trâmbe rozalii care se rostogolesc pe urma ei până la pod, iar, acolo, cad în pârau.

Peste drum, hăt departe-n stepă, dincolo de livezi, joacă tremurat o jariște roșie: ba se lasă până la pământ – și, atunci, în acea parte, se înnoptează surd, ba, iarăși, țâșnește în sus, până spre Volosojar, pudrând, cu cretă roșie, împrejurimile și plopii tineri – de bună seamă că tractoriștii au dat foc la paiiele vechi.

Trec prin livadă spre marginea cutului, la râpă, și zăresc, încă de departe, o siluetă albă pe marginea povârnișului. E Sonia. Mă așteaptă... Simt că mă fac mai lat în spate, că pasul mi-e mai apăsător, că mai e puțin și-mi iau zborul. Dar glasul mi-a cam pierit...

– Sonia – abia îngăiam bâlbâit – tu ești?

– Nu, nu sunt eu – răspunde ea și râde încetișor. – E o nălucă...

Apoi, mă ia strâns la braț, se lasă puțin pe mâna mea cu sânul cald și elastic.

– Vino să-ți arăt că mai e zăpadă – îmi turuie ea la ureche.
– Acolo, în râpă.

De pe dâmb, coborâm într-o văgăună neagră și rece, ne apucăm cu mâinile de niște bălării ude și țepene. În râpă, într-adevăr, miroase a dezgheț – parcă ar fi scoarță de arin putred, iar, sub picioarele noastre, bocăne și scârțâie.

– Vezi, e gheață – zice Sonia, dându-și capul pe spate și gâdilându-mă sub bărbie cu buzele ei fierbinți. – Iar tu nu credeai...

Spre cer, iar, suie vâlvătai, și, în râpă, se luminează într-atât că-i văd bine ochii Soniei. Par cam ciudați: sunt și sperioși, și râzători. Mie încep să-mi amortească picioarele și se moaie ca o cârpă. Iar capul meu se apleacă, se tot apleacă...

„Ce-ar fi – mă gândesc – s-o sărut? Da’ dacă-mi dă una peste bot? Se întâmplă și așa. Am văzut într-un film...”, și gâtul încetează să mi se mai îndoie, înțepenește.

Sonia nici nu mai râde, iar ochii i-a mijit atât de supărată, că... Nu. Lasă, mai bine altă dată.

Stau proțâpît lângă ea, uite-așa, de lemn Tănase, și nu știu ce să zic, până o aud pe ea:

– Mykolka, ia hai: eu o să cad, iar tu să mă prinzi. Să vedem, poți să mă ții?

– Ehe, și-ncă cum! – declar eu sus și tare și o apuc de mijlocul ei subțire, dar, deodată, alunec și simt, cu spaimă și scârbit de mine însumi, că, acuși, o să ne prăvălim în noroi.

Ea se smulge din brațele mele și mă fulgeră cu o privire mânioasă.

– Dă-mi drumul! Ete, viteazul...

– Am alunecat – băigui – ce vină am eu că, aici, e lunecuș?

Sonia îmi întoarce spatele îmbufnată și tace. În fața ochilor, îmi apare bunicul Lavrin, își mișcă, pe obraz, găurica neagră, rânjește... Poate că are dreptate când zice că-i aguridă...

Amintirea bunicului mă face mai îndrăzneț.

– Ei – zic – dacă-i așa, ce să mai...

Mă apuc cu mâna de o tufă, mă proptesc cu picioarele în peretele râpei mai tare decât era nevoie și dau să mă cațăr pe dâmb.

– Mykolko, da' eu? – șoptește jalnic Sonia.

Și de la acea șoaptă mă ia cu amețeală, inima începe să-mi bată ca un clopot. Sar în jos, o apuc de umeri și, din repezeală, o sărut pe basmaua foșnitoare și rece.

– Păi, de ce... taman după ureche, prostuțule... – răsuflă cumva supusă și blând. – Hai de-aici, că-i frig.

Eu mă reped și nu că o ajut, dar aproape că o port pe brațe până sus. Și simt că am putere cât un taur. Privim spre locul din care tocmai am ieșit. Acolo, se zărește albind zăpada.

– Ce ciudat – zice Sonia – în jur, înfloresc pomii, iar acolo-i zăpadă...

– Acolo, n-ajunge soarele – îi explic. – Și mai era și acope-rită cu pământ. Acum, o să se topească.

O luăm spre drum ca să ne așezăm pe banca de lângă grajdul nostru. Sonia tremură, se lipește de umărul meu și-i simt răsuflarea după guler.

– Ție nu ți-e frig? – mă întrebă.

Strâng din dinți, cât pot de tare, ca să nu-mi clănțane, zicându-i:

– Păi, parcă nu prea...

Stepa s-a rumenit și mai tare, și, prin grădini, la cine era arat, de-acum, bulgării lucesc roșii, iar, în brazdă, precum zăpada în râpă, albește floarea scuturată. Prin livezi, frunza abia se dezghioacă, de aceea, crengile sunt mănos încărcate de picături verzui, strălucitoare ca roua: pomii legaseră rod.

– Uite-așa niște mărgele dacă aș avea – zice Sonia – nu le-aș scoate de la gât niciodată...

– O să-ți cumpăr – promit eu hotărât. – De cum ies șofer, îți cumpăr.

– Iar eu o să-ți cos cămăși brodate. Frumoase-frumoase, mai frumoase decât cele de la magazin.

Deodată, Sonia se oprește, se saltă pe vârfuri, îmi cuprinde capul cu ambele palme și mă apleacă încetișor spre ea. Pentru o clipită, îi văd ochii uscați și rugători și o aud șoptind stânjenită:

– De o sută de ori mai frumoase..., dragule,... de o mie de ori!

Și, mai departe, nu mai văd nimic și nu aud nimic...

După aceea, am mai stat mult pe banca de sub ploi, fără să ne desfacem din îmbrățișare, chiar și atunci când, pe lângă noi, treceau, spre Poltava, primele camioane de piață și șoferii strigau din cabină vorbe vesele, vorbe de îndemn și măscări.

Ne despărțim hăt după miezul nopții, abia mișcând picioarele înțepenite și cu buzele arse de dulce dogoare.

Eu mai zăbovesc o clipă în prag să ascult clănțănitul zăvo-
rului și cum închide Sonia ușa încet, ca să n-o simtă mama.

Când, deodată, aud la noi în livadă: hârș-hârș... De după stog, apare bunicul, în pufoaică și cu furca în mână. Deasupra pomilor se înalță ghemotoace de fum albăstrui.

– Ia hai, flăcăule, de-mi ajută să afumăm livada, că se duce naibii tot rodul.

Mă reped, numaidecât, în grădină, greblez, cu degetele, tot felul de scuturătură și aprind focul taman pe hat, ca să tragă fumul și spre livada Soniei.

– Păi, nu acolo – strigă bunicul supărat – fă focul mai aproape de pomi!

– Nu-i nimic – răspund cu o vorbă pe care am auzit-o chiar de la dumnealui – dacă or avea oamenii, o să avem și noi...

Și-n timpul ăsta, mă tot gândesc: cu ce treabă să-mi fac azi drum la vecini, că, până diseară, mi se pare că-s o mie de ani, nu cred să rezist...

În amurg

În casa noastră se întunecă devreme. Asta pentru că suntem sub pădure. Pe vârfurile copacilor mai sclipește roșiatic poleiala de gheață, iar, printre trunchiuri și în tufișurile înfundate de zăpadă, se ȣes umbre, se strecoară pe ferestrele din față și se așază prin unghere – mute și reci. Dintr-odată, casa devine mai mică, tavanul, mai scund.

Pădurea vuieste înspăimântător, își sună cătușele de gheață, în tindă, găinile bocăne cu gheare înghețate și, fâlfâind șuierat din aripi, zboară pe stinghie.

Terminând treburile pe afară, mama bagă pe ușă un braț de paie și-l trânteste lângă sobă. De ger paiele-s ȣepene, scârțâitoare. Pe podea se așterne un val rece.

– Se lasă ger – anunță mama și, zgribulindu-se, își suflă îndelung în pumni, își moaie vârful degetelor în ciubărașul cu apă ca să le încălzească și să-i treacă durerea provocată de frig.

– Ești supărat, fiule? – mă întreabă dumneaei și mi se uită în ochi cu un fel de frică umilă.

Îi văd, în întuneric, buzele negre și zbârciturile de sub ochi, adunate în pete rotunde.

– Doamne, ce slab ești... ca un ȣâr. Da' ce, vouă, studenților, nu vă dau mâncare, cum le dau soldaților?

Îmi vine să-i iau mâinile în mâinile mele, să le frec ușor, să-mi îngrop fața în ele și să mă bucur că am și eu mamă – bună, ca a tuturor. Dar asta numai pentru o clipă... Ea îmi ciufulește timid părul și simt cum îi tremură degetele: mama plânge.

– Tu, fiule, mai bine m-ai ocărî decât să stai așa... Ai venit

de trei zile și taci întruna. Oare, mama chiar nu mai are loc în inima ta?...

Dumneai șade îndelung pe lavița de lângă prag, de parcă nici n-ar fi stăpână în casa asta. Apoi, se dezbracă încet și, obosită și amărâtă, aprinde lampa.

Paiele s-au dezmoțit și s-au scurs într-o bălțiță. Și, când, lăsându-se pe vine, dă să facă focul în sobă, mănunchiul de paie sâsâie și multă vreme nu se aprinde.

Așa fusese și în acea seară. O țin minte în cele mai mici amănunte, mi-a apărut nu o dată în fața ochilor și nu o dată mi s-a arătat în vis în cei optsprezece ani cât am fost fără mamă, fără mângâierea ei, fără povețe – optsprezece ani între oameni străini, adesea, foarte cumsecade, dar străini...

* * *

Asta s-a întâmplat în '42. Iarnă. Viscol. Uneori, dinspre grădini, răzbat surde bubuituri – trosnește gheața pe râu. Eu hoinăresc zilnic pe acolo și cunosc fiecare crăpătură, cum îmi cunosc peticele hainei. Trebuia să le cunosc, căci patina mea de lemn, cam șubredă, legată cu cablu telefonic de o ciubotă veche a tatei, nimerește destul de des în acele crăpături viclene. Dar încă nu-i mare nenorocirea dacă nimerești în vreuna. Însă, dacă ți se rupe haina sau îți plesnesc pantalonii în genunchi, ei, atunci...

Eu mă întorc acasă pe înserate. Poate mama n-o să observe până dimineață nimic, iar, mâine, oi vedea ce-o fi!

Mă strecor pe ușă cu băgare de seamă, într-o rână, și, încă din prag, zic spășit:

– Mamă, să aduc poate niște paie și să umplu soba?

Iar dumneai:

– Ia fă-te-ncoa', ștregarule!

Și, de-acum, după acel „fă-te-ncoa'", înțeleg că n-o să scap de pedeapsă cu niciun chip...

Mai apoi, după ce mi se usucă lacrimile, eu chiar aduc în casă paie și mă apuc să ațâț focul. Pe podeaua presărată cu nisip, încep să se zbenguie luminițe roșii, în casă, se mai luminează. Mă las în genunchi lângă gura sobei și scormonesc jarul cu o codi-riște veche și afumată.

Mama șade pe laviță cu picioarele adunate dedesubt și privește pe fereastră. În geamul negru, ca într-o copcă, se oglindește fața ei tânără, frumoasă, cu o aluniță întunecată pe bărbie. Când mama râde, alunița dumneai e bună și cumsecade, iar, când se supără, devine fioroasă și rea. Mama e îmbrăcată de sărbătoare: bluziță albă din mătase de parașută, iar fusta neagră se contopește cu întunericul, de aceea, mie, privind-o de jos, mi se pare că mama e afundată până la brâu într-o ceață neagră...

Dumneai a uitat de mine. E tristă, amărâtă și, probabil, e gata să plângă, din cauză că n-a venit el. Îl așteaptă de cum s-a inserat și, de altfel, îl așteptase toată ziua. Știe că el are nevastă și copii, știe că, mâine-dimineață, poarta noastră va fi mânjită cu păcură și va trebui s-o răzuiască cu cuțitul, ascunzându-și fața în broboadă – știe, dar îl așteaptă.

Dar iată că apăsătoarea liniște din casă a fost strivită de un cântec. El s-a iscat din beznă, încet și înfricoșător, de parcă nu-l îngâna un om, ci o nălucă din poveste... Acel cântec mi-a străbătut spinarea ca un fior de gheață și mi s-a înnodat în gât, pentru că îl cânta nu mama, ci o străină frumoasă, căreia nu știu de ce eu îi spuneam mamă. Poate eu, într-adevăr, am fost găsit în grădină printre verze și am fost dat acestei femei...

*Of, Doamne, Doamne,
Am făcut păcat –
El are nevastă,
Dar mi-a căzut drag...*

Și asta zilnic: țipă, mă bate, iar, după aceea, plânge sau cântă uite-așa. Îmi vine să-i strig: „Taci odată!”, dar mi-e frică și răscolesc, în tăcere, jarul din sobă care se încheagă în bulgări tari și aproape că fierbe – cică e semn că se lasă ger.

*Hei, cucule, cucule,
De ce-mi cânți din zori?
Oi ști și tu, cucule,
De-al meu chin și dor?...*

Dar, deodată, cântecul amuțește. Dincolo de fereastră, scârțâi zăpada, cineva bătut în ușa tindei. Mama sare de pe laviță. Părul ei lung, răsucit în coc, se desface în şuvițe negre și unduioase și i se revarsă pe umeri. Desculță, despletită, beată de bucurie, dă fuga în tindă. Îl aud cum râde zgomotos și plin de el. Intră amândoi în casă îmbrățișați – veseli, fericiți... Nici nu se uită la mine.

Pe el îl știu bine. Umblă mereu într-un cojoc scurt și într-o bluză de la care au fost tăiați nasturii metalici cu steluță și au fost cusuți alții, de os. Și mai poartă și pantaloni militari în formă de balalaică, și o curea îngustă, cu care o bate pe mama când se îmbată...

– Ia marș pe cuptor! – aud din spate, și codiriștea îmi scapă din mână.

– Lasă-l, de ce-l repezi? – zice el cu o ușoară dojană.

Dar, în glasul lui, nu simt milă față de mine. Simt îngăduința umilitoare, ca o pomană, a omului fudul și plin de el. Aș fi în stare să mă reped la ei cu pumnii, dar, în loc de asta, mă cațăr iute pe cuptor, ca o șopârlă încolțită. Acolo, miroase a lut încins și a praf de casă.

Ei stau și şușotesc îndelung. Mama se străduiește să pară supărată, să vorbească apăsător; dar eu știu: dumneaei doar se prefăce, vrea să se răzbune pe el pentru că l-a așteptat atât de mult...

Apoi, o să se smiorcăie, cerșind iertare, o să-l numească lăbuș, ursuleț și alte vorbe miorlăitoare.

Probabil ca să-l atingă unde-l doare, a început să-i povestească despre tatăl meu, cum se închina la ea ca la o icoană, cum n-o lăsa să facă nimic și-i smulgea lucrul din mână.

– Eu se întâmpla să mai dorm încă, iar el, ia te uită, a mulș, de-acum, văcuța, a adus lemne în casă. Se lăsa în genunchi și le așeza câte unul sub prichici, încet, să nu facă zgomot și să mă trezească.

– Înseamnă că a fost un prost. Vouă, muierilor, cu cât vă caută omul mai mult în coarne, cu atât vă năvăliți mai tare...

Deasupra capului meu, duruie ceva. În pod, vreun șoarece dă de-a dura un știulete de porumb. În horn, vuieste vântul și împrășcă, pe sub tabla șuberului, funingine rece.

Țin minte ziua când a plecat tata pe front. El, străinul ăsta, l-a îmbrățișat atunci pe tata și i-a spus:

– Ei, Mykola, ai grijă cum te descurci pe-acolo, că, aici, noi, ăștia din spatele frontului, o s-o scoatem cumva la capăt.

Și tata a plecat.

La vreo jumătate de an, într-o noapte, aud, prin somn, o vânzoleală grea în tindă și vocea mamei, ciudată, turbat de veselă și înăbușită:

„Ah, nerușinatule! Nici n-a apucat bine omul să plece de acasă...” Am înghețat de spaimă și am dat, grăbit, să cobor de pe cuptor.

Dar mâna mea nimerea, mereu, peretele și asta m-a speriat și mai tare.

– Mamă! – am țipat eu și am început să plâng.

Ea a răspuns liniștită și chiar supărată:

– Ce vrei?

– Cine-i acolo?

– Nimeni. Dormi!

M-am liniștit puțin, m-am culcat și, apoi, mult timp, am ascultat cum, undeva în pernă, ticăie inima mea...

Și uite că, abia acum, am înțeles că, atunci, am fost păcălit. Am înțeles, și dorința de răzbunare m-a îmbrâncit de pe cuptor. Sărind jos, am dărâmat vâtraiul care a căzut pe podea.

Mama a sărit speriată din pat.

– Un’ te duci, băiete?

Am răspuns înadins nepăsător și grosolan:

– Ce sari așa? Vreau afară, de aceea m-am sculat.

Apoi, mi-am îndesat pe cap căciula á la Budionî, cu moțul rupt, mi-am băgat picioarele în cizme și, târșându-le, am ieșit în tindă.

– Pune pufoaica pe tine, e frig – strigă mama în urma mea.

Ușa de la tindă e înghețată, se deschide greu, scârțâie și lasă să se strecoare, într-un colț, o rază de lună.

– Cot-cot-cot? – întreabă, din pod, găinile stârnite. Vântul tăios îmi închide gura cu un dop înghețat, iar zăpada sclipește și-mi face cu ochiul: nu te teme, fugi.

Am sărit gardul la vecini și m-am pitit după un nămete.

La o vreme, a scârțâit ușa, în deschizătura neagră, a apărut mama, doar în cămașă, desculță, despletită.

– Fiule! N-auzi, băiețelul meu! Unde ești?...

Eu nu răspund, ci, aplecându-mă și clănțănind din dinți, am tulit-o spre râu, împiedicându-mă de mușuroaie. Uite că s-au terminat și straturile, începe lunca. Iar, mai încolo, lucește gheața de pe râu.

– Fi-u-ule-e – se aude de departe – măi băiete-e-e, mă-ă...

„Acuma, poți să strigi cât vrei” – mă gândesc, îmi fac frumușel vânt și alunec vesel în zbor pe gheață.

Trebuie s-o țin tot într-o fugă trei kilometri. În cătunul de peste râu trăiește mătușa mea, sora tatei. Ea mă iubește, îi e milă de mine, îmi zice „bietul orfan”, iar pe mama o face „curvă”.

Noaptea asta am să dorm la ea, după aceea am să iau pufoaica, obielele și am să plec pe front, la tata. Iar mătușii am să-i spun că mă duc la mama.

Mă înveselesc și chiar mi se pare că mi-i mai cald...

...Mai apoi, am auzit, de la oamenii care au trăit în acei ani, o vorbă: războiul pentru unii-i mumă, pentru alții – ciumă, dar, întotdeauna, fie că era spusă în șoaptă, cu menajamente, fie în gura mare, cu scârbă, această vorbă trezea în mine o ură sălbatică față de străinul ăla și o dragoste mândră, copilărește geloasă față de tata. Pe tata mi-l amintesc doar un picuț: dumnealui era mare, și palma o avea tot mare. Adesea, își punea acea palmă pe capul meu, și, atunci, îmi era cald și bine, ca sub căciulă. Poate de aceea acum, când văd pe creștetul vreunui băiețel mâna tatălui său, îmi doresc să fiu, iarăși, mic...

* * *

În casă, s-a întunecat și mai tare: s-a afumat sticla lămpii. Paiele din sobă s-au stins, și jarul s-a acoperit cu cenușă tremurătoare.

Mama îmi ciufulește părul cu duioșie, și mâna dumneaei e ușoară ca aripa unei păsăruici.

– Nu te mai gândi la asta, fiule. Nu trebuie. Mă voi căi toată viața, deși nu mi-a mai rămas mult de trăit...

Îmi șterge ochii cu degetele ei scorjite.

Cometa

În sălciș, nenea Tyhin meșterește ceva la lotcă. Cheia scrâșnește în lacăt, ca atunci când, noaptea, vântul hâțână poarta.

– Dacă aş turna niște gaz – zice nenea – poate și-ar da drumul.

Așa că a luat, probabil, o cărămidă și trosc-trosc peste lacăt...

În larg, se văd, la lumina lunii, bețe negre, ca niște ostrețe de trestie. Umbrele lor își întind dărele lungi pe apă, căci luna e încă jos. Acolo-s plasele. În stufăriș, a țipat o găinușă sălbatică, s-a agitat, a țopăit mărunț pe frunzele late de nufăr.

Eu mă așez pe o tufă de salcie și mă legăn. Nu prea tare, ca să nu se rupă. Stau și ascult cum se naște vântul. Mai întâi, undeva pe aproape, s-a mișcat frunzișul de rogoz, apoi, acel foșnet l-a preluat stejarul, și, din el, au început să cadă ghinde, au vuit arinii – umed și des, ca un vârtej într-un cetiniș ud după ploaie. Și pădurea glăsui mai larg, mai tare. Probabil că tot așa iau naștere râurile, simțămintele, muzica.

Sus, în înălțime, se aude foșnet, iar, jos, pe râu și-n stufăriș, e liniște. Apa lucește ca mierea în fagure.

Lanțul se lovi zornăit de fundul lotcii. Se auzi bocănit de vâslă.

– Ei, Doamne ajută, cum se zice – murmură nenea Tyhin.

De sub sălcii, ieși legănat un val și fugi, se strecură sub lună, o balansă, și ea se făcu, la început, lunguiață și turtită, iar, după aceea, se rotunji din nou.

Nenea nu mă ia cu el, pentru că lotca e veche. Apeși cu degetul în fundul bărcii și intră în lemn.

Vârful negru al lotcii iese dintre sălcii, și pe apă se așterne lungă umbra lui nenea Tyhin, încât capul îi ajunge până spre lăstărișul de pe celălalt mal al râului.

Iar luna tot plutește și plutește în sus. Umbre negre, dințate se târăsc pe sub mal.

– Acuși o prindem în plasă – anunță nenea Tyhin.

Se referă la lună. Mișcă cu grijă bățul, apoi, trage. În plasă, într-adevăr, lucește luna în stropi mărunți. Iar când era aproape scoasă, s-a auzit – pleosc. Și ceva fulgeră roșcat. Era un caras. Țsta-i șmecher. Plesnește o dată cu coada și se culcă pe o rână ca purcelul în coteț.

– Îl aranjăm noi mâine – promite nenea.

– Carașii-s frumoși – zic eu.

– E, au și carnea bună. Dulce.

– Nene, da' somn ai prins vreodată? – întreb.

– De ce să nu prind? Am prins. La undiță. Îl agăți, iar el trage, trage, parcă ai fi agățat un ciot. Până îl desprinzi de pe fund... Am prins, sigur, și somn. Păi, cum?

Nenea e vesel: se bucură că prinsese.

Deodată, umbra altcuiva se așternu peste râu ca o punte neagră. De pe dâmb, strigă cineva amenințător:

– Tu ești, Tyhone?

Țsta-i moș Iuhym. E poreclit Onaiko, pentru că după tată e Onaniovyci.

– Eu îs, Iuhyme – răspunde cam cu supușenie nenea. – Da' ce-i?

Pe dâmb e liniște. Pașii au luat-o pe cărare spre sat.

– Nene, de ce te temi matală de Onaiko? – întreb eu în șoaptă.

Dar dumnealui vorbește cu sine însuși:

– Iote, mă sperie. De ce mă sperii? Crezi că mi-e frică?

După aceea, trage la mal, aruncă peștele în iarbă, ascunde vâsla, gâfâie și bombăne ceva. Iar lotca hăț-hăț sub salcie. Apa n-are astâmpăr deloc.

O luăm spre casă prin pădure, pe lângă înfricoșătorul stejar despicat (cândva fusese trăsnit și s-a uscat), după aceea, ne cățărăm printre tufele de alun; tare aș vrea să găsesc pe pipăite, în întuneric, măcar un ciucure cu alune. Sunt, desigur, încă verzi, dar, cu toate acestea, aș vrea să găsesc... Miroase a traistă udă, a pește și a urzică moartă.

– De ce mi-e frică de Iuhym întrebi? – zice, deodată, nenea Tyhin.

Și tace din nou. Zgreaptă din buzunar scuturătură de tutun, se așază pe un ciot, își răsucește o țigară. Zornăie chibriturile, scapără un băț. La flacără, pufoaica îi lucește, lustruită pe piept de barbă. Țigara sâsâie, face flacără și-i pârlleşte lui nenea mustața.

– Tpfu, afurisito... – către țigară, iar către mine: – Sunt vinovat, am greșit cândva față de el.

Țigara s-a stins: se scuturase.

Undeva, în baltă, țipă un stârc. Se vede că n-are somn: e lună plină...

– Ei, haidem. Pe drum, o să-ți povestesc.

Până la sat e depărțitor. Pe deal, la lună, casele par niște căpițe. E întuneric peste tot. Numai la școală mai e lumină, la director.

– Cândva, am fost în prieteșug cu Iuhym – începe nenea. – Deși el e mai mare decât mine cu vreo șapte ani. Pe atunci – era până-n revoluție – ieșeau flăcău devreme și flăcăiai mulți ani. Eu eram încă flăcăiandru, când el umbla, de-acum, la soră-mea Tetiana. Iuhym era frumos, să zic, arătos. Și Tetiana era drăguță. Se întâlneau uneori în grădină și se îmbrățișau așa de tare de ziceai că așa o să moară... Oricâtă criză era atunci de materiale – pânză și aba – ea, auzi, îi broda batiste de mătase.

Mereu, venea serile pe la noi. Se oprea sub ferestre și cânta din fluier, iar, după aceea, și din gură:

*Iată un nor negru se târăște –
Sora cu frate-su vorbește...*

Și a ademenit acel nor. S-a dus, odată, Tetiana cu rufele la râu, a alunecat, a căzut într-o copcă și s-a înecat. De atunci, cu Iuhym s-a întâmplat o treabă: a început să se ducă în fiecare noapte în cimitir. Se așeza lângă mormânt, scotea fluierul din sân și se punea pe cântat...

În acele vremuri, noi am dus-o nu chiar omenește, da', în orice caz, nu eram cerșetori. Aveam ce mânca. El însă n-avea casă. Își ducea zilele într-un bordei. Răposatul tata îi zicea mereu: „Tu, Iuhyme, strânge-te să-ți ridici casă. Dacă reușești, ți-o dau pe Tetiana și-ți mai dau și un petic de pământ”.

Lui, ce-i drept, îi plăcea munca. Era și zdravăn. Purta un cojoc, de puteai înveli cu el o locomotivă. I-a săpat boierului Troiețkyi un șanț de fundație cât toată tinda. Săpa și noaptea. Așa era el!

Când a văzut boierul una ca asta, îi zice: „Na-ți, Iuhyme, o sută de ruble și fă-ți o cocioabă”. Și taman atunci s-a întâmplat cu Tetiana...

Iuhym a rămas tot în bordei, iar de banii ăia și-a cumpărat un cârlan de mânz. Un zăpăcit! Aici, mă-nțelegi, e revoluție, se confiscă toate proprietățile, iar el își ia cal. Și l-a îndrăgit atât de mult, că ce să mai vorbim. Îi pieptăna coama, îi tăia copitele. Azi, cucoanelor la oraș nu li se taie atât de bine unghiile la mâini.

Noaptea, scotea căluțul afară (el locuia uite colo, pe dâmbul de sub care scoate lumea nisip), se așeza pe butucul de spart lemne și unde nu începea să-i zică din fluier, iar afurisitul de cal se apuca să joace... Nisipul lucește la lună, iar căluțul dansează ca o flacăra. Nu degeaba i-a pus numele Cometa...

Am ajuns cu nenea Tyhin la marginea satului, trecem prin cut. Dinspre grajduri adie a bălegar, în țărcuri, gem găște ador-mite, iar, lângă club, cineva chinuie un acordeon, răsună răsete.

– A dus-o așa până la colectivizare. Atunci începură oamenii să se înscrie în colhozuri. Își duceau animalele de acasă. Dar Iuhym și-a băgat calul în cămăruță și nu mai ieșea cu el noaptea – se temea.

Ajungem noi într-o zi la el – io fusesem ales atunci în conducere – o delegație întreagă. „Dă-ne calul“ – îi zicem.

Iar el țuști înăuntru și se răstignește în ușă. „Care se apropie primul – zbiară – îl tai! – și înhață furca. – Ce, cu ăsta cal io ar? – întreabă. – Semăn? Adun bucatele? Marș din curte!” Și se încruntă la mine. Ei, asta m-a supărat...

Pe platoul din fața clubului – hărmălaie. Se dansează, miroase a colonie și țiğări de fabrică. Harytin Tyrkalo, acordeonistul, probabil cam chechelit, cântă:

*Stau călare pe butoi,
Dar el s-a rostogolit,
Care mă ia dintre voi?
Vreau să mă mărit...*

Și-i lună de poți băga ața-n ac.

Până am trecut de club și de magazin, nenea Tyhin a tăcut. Dar, cum am cotit-o pe ulicioară, de-acum, spre casă, dumnealui și-a continuat povestea:

– Ei, dacă aș fi avut mintea de acum, cred că n-aș fi făcut ceea ce-am făcut. Dar atunci... Mă duc la Iuhym, așa, cam la vreo săptămână, și-i zic: „Dă-mi calul să mă duc până la Ciovnova”. Și-n timpul ăsta, nu știu unde să-mi ascund ochii. La început, el s-a îndoit, nu credea că adică aș avea treabă la Ciovnova. Ei, da’ nu m-am lăsat până nu l-am convins. I-am amintit și de Tetiana, și de anii când am flăcăit împreună... Mi l-a dat. Iar eu încalec și mă duc direct la colhoz și bag calul în grajd. Adicătelea, cum ar veni, s-a supărat țiganul pe cerșetor că are traistă nouă... Și uite-așa.

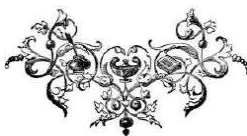
Am luat-o printre straturi. Mirosea a vrej de pătlăgele vinete.

– Ce zici, ne culcăm în șură? – întreabă nenea.

Ne ducem în șură. Nenea aprinde becul, iar eu mă cațăr sus în fân, taman sub căpriori. Printr-o crăpătură, lărgită de vrăbii, luna strecoară o așchie argintie; în colțul meu, miroase a mere și a castraveți – mama ne-a pus cina.

Nenea s-a apucat să curețe peștele, iar eu stau lungit cu ochii închiși și văd dâmbul lui Onaiko scăldat în lumina lunii, îl aud cântând din fluier, aud tropotul copitelor mânzului, pe care-l și văd dansând ca o flacăra, ca o cometă adevărată...

Iar nenea Tyhin așa să știe: mâine, nu mă mai duc cu el la pește.

Un băiat ciudat

La începutul iernii, Oles putea merge la școală, alegând una dintre cele două cărări: prima trecea prin pădure, cealaltă – pe malul râului. Cea de-a doua îi e mai la îndemână, însă, pe râu, gheața încă-i subțire, și sub ea se cascadează un hău întunecos. De aceea, de fiecare dată când pleacă Oles de acasă, mama îi atrage atenția:

– Ai grijă, băiete, nu te duce la râu. Gheața încă-i șubredă.

Oles stă cuminte lângă prag și ascultă. El e încă mic, abia îi ajunge capul la clanță. Are ochii negri, adânci, ca apa în amurg, privirea largă, de parcă ar vrea să cuprindă, dintr-odată, lumea întreagă.

Lui Oles îi place iarna. Îi place să fie primul care face pârtie prin nămeți, să dea jos căciulile de nea de pe parii gardului care rămân goi și rușinoși, ca recruții după ce au fost tunși.

Îi mai place lui Oles să deseneze pe zăpadă tot felul de chestii. Se lasă pe vine și plimbă degetul încolo și-ncolo. Iată apare o casă, din coș, iese fum cârlionțat, iar, pe gard, țipă un cocoș cu pliscul căscat ca o foarfecă. Oles bagă degetul înghețat în gură și, lovindu-și cizmulițele una de alta, se uită încântat la creația lui, până nu strigă cineva din vreo curte:

– Da' de ce nu pleci, flăcăule, la școală? Ia stai că mă duc eu să te spun mamei tale!

Oles sare ca o sălbăticiune speriată de un foc de armă, râde subțirel: hi-hi și dispare printre brazi.

În pădure, e zăpadă puțină. Ici și colo, de sub praful de nea, se zărește iarba cu ciucurii vârfurilor verzi înghețate și lipite de pământ, se ițesc cioate mici, cu rășina galbuie pe tăietură ca o

miere veche. În jur, e pace și liniște. Doar, uneori, foșnește, printre crengi o cușmă de zăpadă, scuturată de vânt de pe vârfuri. Undeva, pe aproape, se aude: toc-toc-toc – o ciocănitoare tre-băluiește de zor. Oles se apleacă, găfăie, mijește ochii. Paltonașul lui e gros, iar el e slăbuț; se apleacă greu: respiră anevoie, ochii i se împăienjenesc, de aceea i se pare că orice cioată e o pasăre.

Dar, iată, sub un pin bătrân – o mulțime de conuri roșcate. Ba! A mai căzut unul. Ia te uită unde-i el, tăietorul de lemne! Oles se saltă pe vârfuri și, tiptil, dă să urce costișa.

Simțind prezența omului, ghionoaia încetează să mai ciocăne, își plimbă ciocul oțelit dintr-o parte în alta și-l ațintește asupra lui Oles: tu ce cauți aici? Tresări, lovi scoarța cu aripa și dispăru, lăsând conul într-o scorbură îngustă. Oles ar fi vrut să-l ia și să-l guste, dar se răzgândi și-și lipi urechea de trunchi. Copacul se clătina abia perceptibil, ceva sub scoarță scârțâia jal-nic, iar, jos, sub tălpile lui Oles, se mișcau rădăcinile – pinul tră-gea să moară... Oles adună cu cizmulitele zăpadă în jurul copa-cului, o bățatori frumușel și, fiind convins că, de-acum, pinul n-o să cadă, o luă prin nămeți spre școală.

Văzu, de departe, podul cu stăvilare de ambele părți. Peste pod, dincolo de maidan, prin încrengătura de copaci ninși, se zărește, roșie, țigla școlii. Din hornuri, drept în sus, ies stâlpi de fum ca niște plop. Aerul miroase a turbă și a abur primăvăratice de lemne verzi de arin. În stânga podului, se văd vine negre, licărindu-și, în soare, undele mărunte – acelea-s izvoare; iar, în dreapta, la adâncime mică, unde gheața e mai rezistentă, se zbenguie o ceată de școlari. Gheața se îndoaie, pâraie de la un mal la altul, ridicându-se în fața cetii ca o velință așternută pe fân. Din spărturi, țâșnește apa și se revarsă peste gheață.

– Hei, Oles! – e strigat din grup. – Vino-ncoa' să țopăi pe perne cu noi!

– De ce stricați gheața? – răspunde Oles. – E încă subțire.

Copiii râd: iote și la asta.

Iar Fedko Toikalo rânji amenințător și, arătându-l cu mâne-ca pe Oles, urlă atât de tare că i se subție gâtul:

– Arde-l pe trădător! – sări spre el, îl lovi pe Oles cu cotul sub tâmplă și dispăru printre piloni.

Încă înfierbântat după lovitură, Oles surâse stânjenit, își pipăi cu mânușa udă cucuiul tare de sub ochi și, dându-se pe gheață, o luă spre școală. Sub picioare, gheața pâraia ușor, ca vreascurile în pădure, iar sub ochi simțea o greutate care zvâcnea. Oles se lungi cu fața în jos, își lipi tâmpla de gheață și se apucă să se uite spre fundul apei. Adâncul era tulburat de o pulbere mâloasă, scotea bule care se lipeau de gheață – albe, rotunde, ca ochiul bouului. Curgerea apei despletea plantele verzi, niște gândaci înotau cu lăbuțe subțiri, înfruntând de-a curmezișul curentul repede. Lui Oles i se năzărea că vede o căsuță lângă tufa de papură de sub apă, iar în acea căsuță – e el la geam, uitându-se la peștișori. Face ce vrea. Nimeni nu-l oprește. Du-te unde vrei. Uite, trece un cărașel. Îl înhață de aripioară: „Bună ziua, nene! Cum o mai duci?” Oles se vaită încetișor, își lipește mai tare fruntea de gheață.

Deodată, printre bălării, trecu un fulger negru și încremeni mai încolo ca o pată lunguiată. Oles se târî mai aproape, se uită mai bine și gemu de uimire: o știucă! Ținea în dinți un peștișor care tremura.

– Dă-i drumul – răsuflă Oles și lovi cu palma în gheață. Dar știuca nici nu se mișcă. Peștișorul dispăru. El se ridică în picioare și se apucă să lovească cu tocul cizmei în locul unde se afla știuca, până ce dădu de apă.

De la școală, se auzi clopoțelul, larma se potoli. Oles stătea în mijlocul râului, lângă băltoaca verde, plină de mătasea-broaștei, și plângea. Sub pod, se lovea de pilon un vârtej, aduna, în el, frunză uscată de trestie și o mâna spre mal.

Oles se ridică, își vârî cărțile în sân și porni împleticit spre școală.

La prima oră, avea desenul. Bătrâna învățătoare Matilda Petrivna trecea printre bănci și, luând o expresie enigmatică, zise domol: „Iar, astăzi, copii, o să desenăm... un ulcior de pământ. Datorită acestor ulcioare, colhozurile fruntașe din țara noastră...” Apoi, scoase, din geantă, un ulcior smălțuit și-l așază cu importanță pe masă.

Copiii se apucară să deseneze, fiecare în legea lui: unul o puțină, altul o cratiță sau un ghiveci. Și, întrucât găurica din fundul vasului nu putea fi redată nicidecum, era pusă pe o parte. Oles scârțâia de zor cu creionul și plescăia concentrat. Când învățătoarea se opri în dreptul băncii lui, din caiet, o privea disprețuitor, închizând un ochi, o ciocănitoare, adică: ce vrei?

– Oles, am spus ca toată lumea să deseneze ulciorul – zise cu asprime Matilda Petrivna. Ei i-a plăcut ciocănitoarea, dar știa bine ce însemnătate au principiile didactice, de aceea adăugă: – Am să-ți dau doi.

În clasă, se stârni un ușor murmur. Premianții se uitau compătimitor la cel care până ieri era egalul lor, iar codașii așteptau cu bucurie îngroșarea rândurilor lor. Oles își strânse cărțile, ieși din bancă și se îndreptă spre ușă.

– Unde te duci? – se miră învățătoarea.

Oles lăasă nasul în pământ.

– Nu vreau așa!

– Cum adică – așa?

– Nu vreau să desenez ulciorul.

– De ce?

– Vreau ciocănitoarea...

Cât timp a stat Matilda Petrivna să se gândească la soarta autorității ei, Oles ieși în coridor, își îmbracă în grabă paltonașul și ajunse în cerdac.

În grădina școlii, zburătăceau câțiva pițigoii. În buruieni, se ciorovăiau vrăbii, ciugulind ciucurii scaieților. Undeva, între arini,

dincolo de râu, cineva spărgea cioate: buf, buf. Se zări sclipind toporul.

Oles își imaginează cât de frumos trebuie să fie acum în luncă și o luă la fugă spre sălcii.

A petrecut acolo hoinărind până seara. A scotocit prin cui-buri reci de păsări, a mâncat căline înghețate până i s-au strepezit dinții. Apoi, a căutat putregai de plop, l-a băgat în sân și, trăgându-și paltonașul peste cap, se uita să vadă: licăresc licuricii sau nu? Prin tufele încâlcite de rogoz, foșnea vântul, chițăiau șoarecii; pe mal, arinii se frecau unii de alții, umplând lunca de un geamăt înfricoșător.

Deasupra râpei, soarele străpunse o copcă mică, trimise spre grădini o săgeată strălucitoare. Oles o întâmpina bucuros, mijind ochii, apoi, îi ducea spre rădăcina nasului, pentru a prinde lumina pe vârful lui.

Spre seară, norii coborâseră mai jos, iar plopii care străjuiau satul se făcură mai înalți și luă războinic. Era timpul să se ducă acasă. Oles o luă printre straturi și se apucă să aștepte în vâlcea până ies elevii de la școală.

Pe sub garduri, pe câte un trunchi sau de-a dreptul pe vine, stăteau câțiva bărbați, fumau țigări, sporovăiau:

– Iote, a înnegrit arinul în luncă... se vede treaba, a dezgheț.

– Păi cum, de-aici încolo, o să pice și peștele-n plasă...

La școală, se trântiră uși. Cete gălăgioase de copii se revărsară spre casă.

Încă de departe, zărindu-i pe oamenii mari, băieții se întrec în îmbrânceli. Ia te uită, trag unul de altul, chicotesc, ciulesc urechea să audă ce se spune despre ei pe la garduri. Iar acolo:

– Iote ce flăcău viteaz!

– Iar cel de colo cre' că-i al Nataliei – zic cei de lângă gard, văzându-l pe Oles. – Că uite ce cuminte e...

– Îhî, da'-i cam ciudat...

Oles aude și nu pricepe: îl laudă sau îl vorbesc de rău?

La pod, pe Oles îl aștepta Fedko Toikalo.

– Na, mănâncă – zice cam jenat și-i îndeasă, în mână, o plăcintă caldă. – Ia, prostule, e cu carne.

Oles n-avea poftă de plăcintă, dar se bucură de împăcare și, ca să se revanșeze față de coleg, se căută grăbit prin buzunare, scoțând ciucuri mirositori de hamei, tot felul de frunze uscate, un cuib de pitulice, țesut din ațe și păr de vacă și care semăna cu o glugă.

– Te-ai cam îngălat – zise Fedko, dându-i ocol lui Oles și cercetându-i paltonașul.

Oles se emoționează și mai tare, aproape că-i dădură lacrimile de atâta sinceritate și frățietate. Apucă cuibul de pitulice cu ambele mâini și i-l oferi lui Fedko. Acela vârî cadoul sub haină, șovăind:

– Învățătoarea s-a supărat când ai plecat..., îhî..., s-a supărat rău!

După care s-a plesnit cu cărțile peste șold și strigă: „Iu-huu!” și o luă spre râu să scuture plasele.

În sat, abia se lăsa înserarea, iar coroanele pinilor s-au și cufundat în întuneric. Oles o ia la fugă mărunțel și, deodată, observă că și copacii aleargă, se rotesc, se ascund unul în spatele celui alt, de parcă s-ar juca de-a v-ați ascunselea. Oles se oprește – încremenesc și copacii.

Dincolo de pini, se aud hârșăit de sanie, sforăit de cai și vocea bunicului Prokip:

– Di-i-i!

Zărimdu-l pe Oles, bunicul trage de hățuri.

– Urcă, nepoate, mergem să aducem paie.

Oles se cuibărește bucuros, îndeamnă caii:

– Haida-di-i!

– Ai luat azi vreun cincî¹? – întreabă Prokip, rânjindu-și gingiile goale.

Rușinat, Oles își acoperă fața cu mîneca.

– Azi nu s-au pus note. S-au dat ieri.

Au trecut de rîpă, plină aproape pînă sus de zăpadă. În câmp, se zărește o mulțime de stoguri.

– Haida... – geme Prokip și agită codiriștea biciului. Caii ciulesc urechile, pornesc la trap. Dar pinii sușotesc „șî-șî-î-î” și caii se opresc.

– Bunicule, de ce zice lumea că-s ciudat?

– Înseamnă că ești neobișnuit. Adicătelea ești ciudat – Prokip se apucă cu două degete de nas, ca și când s-ar fi prins cu un clește, și-l suflă atît de zgomotos încît caii își iuțiră pasul. – Cine flecărește așa? – întreabă mai apoi.

– Nenea ăia de pe islaz.

– E, niște pișicheri... Nu-i asculta – tăcu. Apoi: – De fapt, cam așa e. Ai prea puțină stăruință. Nu-ș’ de ce tot scormonești în pămînt. Da’ tre’ să scormonești printre oameni. Și uite-așa, pe lângă ei, binișor... Pe unul, cu cotul, pe altul, cu stimă... Țâști – ai ieșit în față. Iar pe cel din frunte nu-l dai la o parte, pentru că nu-l ajungi din urmă. Aia-i!

Oles își tot trage vinovat nasul.

– Bunicule, da’ de ce ciocănitoarea mănîncă conuri, iar știuca – peștișori?

– Fiecare după neamul din care e.

– Dar eu nu i-am luat ciocănitoarei conul de brad – se laudă Oles.

– Bine-ai făcut. Ce să faci cu el? Că, dacă vezi ceva trebuincios – o scîndurică, să zicem, sau un cui – atunci poți să iei.

– De ce?

– Pentru că ar putea să-ți prindă bine cândva.

¹ 5 era nota maximă în școlile sovietice. (C. Ir.)

Când încărcau paiele, bunicul cobora des de pe stog, aranja paiele între ostrețe și se hâțâna atâta de scârțâia leasa.

– Bătătoarește, nepoate, îndeasă! – gâfâia. – Mă sui să mai dau jos o furcă, două – și, iarăși, se cățara pe stog.

La început, Oles a făcut față, dar, după, aceea a obosit și s-a așezat.

– La ce ne trebuie atâta?

– Cum la ce? – răspunse Prokip din întuneric. – Pentru că iau pentru mine, nu pentru soacră-mea. He-he! Știi ce-i aia soacră? Nu? O să crești și o să afli. O muiere afurisită.

– Dar dacă o să le fie cailor greu? – o ținea Oles pe a lui.

– Nu-i nimic. În schimb, nouă o să ne fie bine. Încingi soba și te tolănești pe cuptor. Acuma, tu odihnește-te puțin și, după aceea, o să mai calci paiele. E, totuși, încărcătură.

Se întorceau acasă pe întuneric. Cădea o zăpadă udă și lipicioasă, albind spinările cailor. Prokip îi plesnea cu biciul și înjura. Iar Oles pufnea supărat la urechea lui și-i abătea mâna. De aceea, când Prokip se repezea să lovească, nimerea alături.

– Nu-i bate – îl ruga Oles. – Vezi că le e greu.

Prokip oftă și, înfășurând biciul pe mână ca să nu-l piardă, se întoarse spre Oles.

– Ia ascultă la mine, prostuțule. Ascultă și bagă la căpățână. Aici, pe pământ, fără bătaie nu se poate. Dacă nu bați tu, o să te bată pe tine și nici n-o să-ți dea voie să plângi.

Se aplecă și, învăluindu-l pe Oles cu mirosul nădușit al bărbii lui nespălate de mult, îi hârâi drept în ureche:

– Pricepi?

Oles se întristă. Voia să ajungă mai repede în sat, unde zăpada țese în jurul becurilor de stradă dese pânze trandafirii și unde geamurile au lumină prietenoasă.

În față, se ridica peretele alb al pădurii. Ea nu mai vuia și nu mai sâsâsia la cai.

– Tace – spuse Oles încet.

– A înfundat-o zăpada – îi explică Prokip. – Vântul nu mai poate clătina crengile.

Acasă, Oles n-a mai așteptat să descarce bunicul împreună cu mama paiele, ci s-a dezbrăcat repede și s-a urcat pe cuptor. După un timp, în tindă, s-a auzit zdupăit de cizme, voci.

– De aceea îți spun, Natalko – zicea bunicul – că e cam neajutorat. Un băiat ciudat... O să-l calce alții în picioare... Că e firav ca o mlădiță...

Apoi, bunicul intră în casă, se uită pe cuptor.

– Ai înghețat, nepoate? Ia pune picioarele mai spre rolă și învește-le cu pufoaica...

Oles își vârî mai tare capul în pernă și începu să scâncească subțirel.

Prokip ridică sprâncenele mirat:

– Ia te uită, păi, el de ce bâzâie?

– Lasă-l în pace – spuse trist mama din odăiță. – Ia de mănâncă.

– Păi, ce-am făcut? – mormăi Prokip. – Eu nu i-am spus nimic...

El mânca repede, își holba ochii vinovat, plescăia mai puțin zgomotos ca de obicei și scăpa firimituri în barbă.

Oles adormi fără să-și dea seama. Iar, noaptea, în somn, o ruga pe mama să-i spună povestea cu Ivasyk-Telesyk, țipa speriat când Muma-Pădurii rodea stejarul și râdea bucuros când pe Ivasyk îl luară găștele pe aripi. În zori, iar, vuiră pinii în ger și cântară cocoșii prin poduri. Se năștea o nouă zi.

Întunericul roșu

Stăm sub dâmb, am proptit undițele în furca suportului și discutăm. Soarele a apus, și apa neagră a dizolvat umbra undițelor. Pe sub sălcii și în stufăriș, se țese noaptea – ea e, probabil, singura din lume care se naște în liniște.

Dar iată că, dinspre luncă, adie, deodată, un vânt slab, aducând miros de fân smuls de prin căpițe. Răvăși liniștea și-și înțeți suflarea, sperind o pasăre adormită. Pe celălalt mal al râului, țigările pescarilor clipiră mai viu.

Pala de vânt trecu, se domoli, și malurile râului încărunțiră: se lăsa ceața.

– E, azi, nu facem nicio treabă – zise careva de după tufe.

Pe plajă, se auzi hârșăit – hârș, hârș, bățul undiței grăpă nisipul, trăistuța cu momeală căzu în apă – băldâbâc.

– Dacă e ceață, azi, nu vedem coadă de pește.

– De ce? – întreabă vecinul meu, Ivan Mefodiovyi.

– La noapte, o să fie zăpușeală și peștelui nu-i place.

Pescarii dispar unul câte unul, pârâie stuful sub picioarele lor, rămân goale locașurile așternute cu fân. Iar ceața s-a desprins de apă, își reazemă marginile de malurile înalte și încremenește așa.

Peștele nu trage. Undițele noastre stau nemișcate ca într-o fântână. Cu toate acestea, n-o să plecăm acasă până dimineața, pentru că, la miezul nopții, ar trebui să începă să cadă somnul.

Ivan Mefodiovyi e mai mare decât mine cu cincisprezece ani. Are ochii mari și cam triști. Mă privește întotdeauna în așa fel încât am impresia că, dacă aș cădea, să zicem, el m-ar ridica doar cu acea privire.

Nici eu, nici el nu suntem pescari, ci așa, vorba mamei: „Și cioara-i pasăre cântătoare”.

La marginea luncii, sus, începu să albească cerul, ca înainte de răsăritul soarelui. Pe cer, se conturau rumeni norii, tiviți cu fir roșu, pâcla se rumeni și se așternu și mai deasă. Răsărea luna.

Ivan Mefodiovyici privi în acea parte, tresări și șopti ceva. Pentru o clipă, am zărit, în întunericul verzui, fața lui palidă. El râse. Cumva straniu, căci, în acel răs, nu era niciun sentiment, ci numai sunete, ca în sughițul unui copil.

– Nu suport să văd cum răsare luna – zise bâlbâit și băgă mâna în buzunar după țigări.

Își aprinse țigara, tuși buhăcăit, apoi:

– Ce ți-e și cu omul. Există în el o chestie ciudată. Stă în el chestia asta nebagată în seamă, fără să-l doară, ca respirația. Până la un timp. Iar, după aceea, odată te scutură atât de tare de ți se taie picioarele...

Nu-mi place să ascult lucruri triste. Și tare aș vrea să înceapă să ciugulească peștele, măcar niște mărunțiș, un oblete, ceva. Dar probabil că peștelui, într-adevăr, îi e cald... Nu pune gura nici măcar plătica.

Deasupra luncii, se ridică luna – roșie și adâncă, precum un crater într-un hău incandescent. Norii și picăturile de apă de pe frunze, nisipul de pe povârnișul malurilor și pâcla de deasupra râului se umflară de un întuneric dens și roșu.

– Și, atunci, era totul roșu ca acum – murmură Ivan Mefodiovyici, de parcă vorbea cu sine însuși. – Era în '44, în Belarus. Atunci, probabil, tu încă nici nu erai pe lume... Noi am ieșit târâș-grăpiș din mlaștină și, pe la miezul nopții, am nimerit pe o insuliță. Eram zece. Așa cum am fi, să zicem, eu, tu și încă opt. Băieți unul și unul, toți năvăși... Zăriră o casă – una singură – și voiau să se ducă spre ea. Era cam așa: nici insula nu era insulă, ci o movilă în mijlocul pădurii – cosită, ba chiar și fânul era încă în

postate. În jur – pădure, mlaștină și întuneric, de să-ți bagi degetul în ochi. Ce să te apuci să dormi...

Dar ei nu: hai să dormim vreun ceas, zic băieții mei, iar, spre zori, o să ne săpăm locașurile.

O țineau una și bună... Eu însă îl știu pe blestemat ca pe un cal breaz: n-a ars casa, înseamnă că a lăsat-o ca reper. De aceea eu nici nu le mai ordon, ci îi implor: nu vă duceți, băieți, la ce naiba vă trebuie casă, când uite cât fân e aici? La care ei: „Da’ poate că acolo-s fete...” Și-și sticlesc dinții. Îl împușc, zic, pe cel care s-o mișca de-aici.

Râd: „N-ai voie să tragi, Vanka, o să audă nemții!” – și au plecat zăngănindu-și medaliile...

Și, taman atunci, se ridicase luna, uite ca acum. Și chiar deasupra casei, de parcă se urcase pe un buștean...

Aud deasupra capului: fâș-fâș – trecu ceva în zbor și se așeză tocmai pe acel buștean. Ceva rotund, ca un șomoig de paie. Își întorcea capul încolo-încoace și unde nu țipă o dată! O cucuvea. Se vedea și cum cască pliscul, afurisita.

Mă apucasem, de-acum, să-mi sap tranșeea, iar când am auzit acel țipăt, mi-a încremenit lopata în mână. Auzisem încă în copilărie că nemernica ar prevesti nu știu ce, dar n-am crezut.

Când, deodată, lumina puternică a unui proiector se înfipse direct în acea casă. Prin geamul ferestrei, se vedeau până și perețele alb, cuiul bătut în perete și pânza de păianjen din ungher. Văd, până în ziua de azi, acea pânză și acel cui...

A luminat, iar, apoi, unde nu se pornesc aruncătoarele de mine... Și, de aproape de tot, frățioare, se auzea chiar cum râdeau în hohote și înjurau în limba noastră... Uite-așa! Iar brandurile cădeau în jurul casei unul lângă altul. Se vede că ochirea o făcuseră încă de cu ziuă. Au luat foc acoperișul, gardul, căpița. În fum, luna părea că se răsturnase. Mlaștina dintre copaci lucea ca un terci roșu... În jur, mirosea a fân.

„Băieți, zbier, fraților, înapoi!” Iar nemții râd și mai tare. „Dummen” – strigă. Adică, tâmpiților...

După aceea, brusc se făcu liniște: tăcură; se vede că se culcară sau plecară.

Până dimineața, am rătăcit pe acea insulă ca o nălucă. În jur, era liniște, iar casa ardea ca o lumânare.

Atunci, probabil, pentru prima și ultima oară în tot războiul, am înnebunit de spaimă. Nu mă temeam de moarte, nu. De singurătate mi-era frică, frățieare...

...Undeva, pe aproape, apa plescăi sub mal, pârlăie, cu zgomot, rădăcini de salcie și o bucată de dâmb se prăvăli în râu – fusese spălat pe dedesubt. Pe sub pâclă, se rostogoli un val, se lovi de celălalt mal, se revărsă peste limba de nisip și pieri.

– În zori, intru între acei pereți – ah, frățieare al meu... Unul zace în tindă, altul, în mijlocul casei, încă altul atârna peste pervaz, voia, se vede, să sară pe fereastră... Iar pe moletiere nici nu li se uscase încă noroiul...

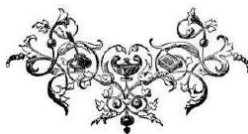
Pentru noaptea aceea am fost decorat: cică am salvat partea materială și am apărât poziția... Pe front, am mai purtat acel ordin de ochii comandanților, dar, după ce m-am întors acasă, i-am spus femeii să-l ascundă în ladă, să nu-l vadă nici eu și să nu-l arătă nici oamenilor.

Și uite că, de atunci – și au trecut, de-acum, douăzeci de ani – nu pot să privesc cum răsare luna. Mă apucă un tremurat și atâta mă zgâlțâie, că după aceea, trei zile mă doare tot corpul ca după cârcei sau după o muncă grea...

Ivan Mefodiovyci tăcu, se lungi pe fânul jilav și-și acoperi fața cu o veche caschetă militară. Iar, în fața ochilor mei, a mai stăruit mult timp mocirla roșie a nopții, și, în mijlocul ei, nouă băieți – râd și-și zdrăngănesc medaliile. Iar, de jur împrejur șuieră schije. N-am auzit în viața mea cum șuieră de-adevărat. Oare, așa ca în filme?...

Începu să se crape de ziuă. Luna deveni palidă și părea cu totul inutilă. Pe bețele undițelor sclikea, roua, sub mal, apăru o dungă îngustă de nămol – semn că, în timpul nopții, apa scăzuse.

Mai apoi, se înteți vântul, pâcla se legănă, se urni din loc și curse la vale.

Înainte furtunii

În acea primăvară, Motrea îl aștepta, în fiecare zi, pe Vasylo la poartă. Așa, cam pe când se pregătea soarele să apună, ieșea din casă în curte și, răvășind cu picioarele gunoiul de anul trecut, se îndrepta târșâind spre poartă. De la fereastră, cu obrazul lipit de geam, o urmărea speriată Polea, sora mai mică a lui Vasylo.

– Nu te teme, prostuțo – zicea Motrea de afară. – Eu uite-s aici! Îl aștept pe Vasylo. Vasylo o să-i aducă Poliei peștișori... Păi, cum!

Ea pune degetul pe geam și-l învârtea înșurubat, ca pe un sfredel, în dreptul buricului Poliei. Joaca asta o făcea pe Polea să râdă.

Ajungând la gard, Motrea se lăsa pe el cu sânii veștezi, secătuiți de mult, și începea să se uite în lungul ulicioarei, în direcția de unde urma să vină Vasylo.

El se întorcea, întotdeauna, pe înserate, trudit ca un om mare, înnoroiat până spre umeri, lovind cu palma peste trăistuța udă, striga încă de departe bucuros:

„Avem pește, mamă. Am prins și săbioară, și babușcă...”

Se bucura și Motrea, se lipea de fiul ei și șoptea:

„Bravo, scumpule. Fierbem un borș pentru mâine-dimineață...”

Apoi, Vasylo ducea undițele în grajd, le aranja pe căpriorii de sub streășină și intra în casă.

Mama răsturna peștele într-un castron cositorit, turna apă și, zărind, printre mărunțiș, și unul mai măricel, exclama cu glas subțire:

„Oho, iote ce namilă!”

Dar, astăzi, ulicioara era pustie și liniștită. Dincolo de sat, în tăria cerului, deasupra lanurilor de grâu tânăr, se rotea un stol de ciori: ba se destrăma într-un șir negru și lung, ba, iarăși, se aduna ciopor, amintind de un roi de albine sălbatice.

Apunea soarele, cerul își schimba culorile: când galben-fierbinte, când roșu închis, când albăstriu, până ce se slei într-o mută înserare verde. Și nu se mai vedea stolul de ciori de deasupra grâului, se auzea doar un îndepărtat croncănit de alarmă.

Se înnopta, iar Vasylo nu se întorsese.

* * *

În acea zi, el se sculă devreme. Mama plecase la lucru, iar Polea încă mai dormea. În geamuri, bătea soarele, pe perete, tremurau pete trandafirii cu dungulițe albastre. Pe sub ferestre, țopăiau vrăbii zbârlite de răcoarea dimineții și ciripeau la soare. Pe perete, se vedeau și căpșoarele lor.

Vasylo găsi, după prichici, pantalonii grei de atâtea petice, haina mare, soioasă – cadoul tatei de pe front – și se apucă să se îmbrace. Pe dinăuntru, pantalonii aveau multe zdrențe, degetele le agățau de fiecare dată, de aceea Vasylo sărea îndelung într-un picior până-și trăgea amândoi cracii. După aceea, a găsit, în tindă, o lopată militară ruginită, știrbită de-o schijă, și s-a îndreptat spre grajd să sape după râme.

În grajd, în afara cuibului de rândunică de sub căprior, nu mai era nimic. Bălegarul vechi din locul unde stătuse cândva vaca mirosea acum a pământ jilav de beci. Vasylo dădu la o parte gunoiul uscat din ungher ca să sape și dădu peste o urmă lăsată de copita vacii. Urma imprimată era veche și răscoaptă ca un ciob de oală. Lui Vasylo îi miroși a lapte cald, mulș dimineața. Își aduse aminte de vaca lor. Ea avusese coarne diferite: unul lung, frumos arcuit în sus, iar al doilea răsucit în vreo luptă, aproape că-i intra în ochi.

Nici pământul scos de lopată nu-i mai mirosea lui Vasylo a beci. El auzea cum țârâie laptele în doniță. Un jet alb țâșnea țeapăn și se înfigea în spumă cu sâsâit surd sau se lovea țiuind de marginea smălțuită. Mama strecura laptele printr-un ștergar curat de pânză și umplea o cană pentru el. Laptele avea spumă care-i gâdila nasul, pe buze îi rămâneau bule mici care se spărgeau...

Vasylo înghiți în sec și se întoarse spre puii de rândunică.

– Stați și așteptați, nu? – strigă spre ciocurile galbene care ieșeau din cuib. – Tata și mama muncesc pentru voi, iar voi știți numai să crăpați... Iote, un păianjen se leagănă chiar în fața pliscurilor voastre – ce, vi se apleacă dacă-l mâncați? – apoi, oftă și spuse ceea ce auzise cândva de la taică-su: – Ah, ce nuia v-ar trebui vouă...

A găsit tot felul de râme: groase și subțiri, vioaie și molâi. Vasylo le punea într-o cutie de conservă, veche și ruginită, îngânând:

– Asta-i pentru bibănel, că lui îi place când se zvârcolește, iar asta – pentru plăticuță sau ciortănel...

Cât a trebăluit el așa, soarele se înălță destul de sus și stătea în fața ușii, uitându-se în grajd. Sosiră în zbor rândunelele și se apucară să-și hrănească puii. Și lui Vasylo i se făcu foame. Bățători pământul răscolit, scoase râmele la soare ca să nu iasă din cutie și dădu fuga în casă.

Polea se trezise și plângea, cu capul dat pe spate, așa că lacrimile nu-i curgeau pe obraji, ci pe lângă urechi.

– De ce urlî? – o repezi Vasylo. – Vino să mâncăm.

Polea tăcu, ieși târâș de sub boarfele ude și îngălbenite și țeapăi mărunțel spre masă.

– Iar ești bosumflată! – răbufni Vasylo și vru s-o lovească pe soră-sa, dar se dădu la o parte și chicoti batjocoritor: – Și se cheamă că ești fată mare...

Pe masă, în pata de soare, era o strachină cu borș de ieri.

Borșul se limpezi, deasupra era doar apă chioară, iar, la fund, se zăreau negre tot felul de buruieni.

Vasylko amestecă borșul. Zeama se făcu verde închis, iar, la suprafață, se ridicară bucățele de pește, și acelea verzi, și se lăsară, iarăși, la fund. Polea găfăia, se întindea spre strachină să prindă peștele.

– Ia nu te bălăci! – strigă Vasylko și o pocni pe Polea cu lingura.

Ea începu, din nou, să plângă, căscând gurița înverzită. Vasylko găsi, în borș, un cap mic de pește și i-l dădu surorii.

– Hai taci, n-o să mai fac.

Polea strânse, în pumn, capul de peștișor, îl supse puțin și-l puse pe masă.

– Ce faci? – se miră Vasylko. – Da’ ochii? Mănâncă ochii!

– Mi-e frică – zise Polea – ei se uită la mine.

– He, proastă mai ești! Uite cum tre’ să faci...

Vasylko scoase, cu grijă, ochiul rotund și-l băgă în gură.

– Mm! – plescăi. – E dulce ca sucul de mestecăn.

Polea râse și se apucă să scoată celălalt ochi.

– Ei, acum eu am plecat la pește – spuse Vasylko – iar tu joacă-te și să nu plângi. O să-ți aduc melci din luncă.

El rășchiră două degete, le duse la frunte și țopăi de-a-ndărâtelea spre ușă, cântând: „Melc, melc, codobelc, scoate coarne bourești...”

– Da’ acuma cu țe să mă zoc? – întrebă Polea.

– Cu scoicile. După aceea, fă-ți o păpușă de cârpă.

Punându-și undițele pe umăr, Vasylko plecă grăbit spre râu. Pe ulicioară, erau băltoace vechi, galbene de la paiele putrezite și balega de cal. În ele, pluteau gunoaie și strălucea soarele. Vasylko nu ocolea băltoacele, pentru că apa era mai caldă decât pământul și-i încălzea picioarele.

În luncă, printre tufe, roua nu se uscaseră, și Vasylko a trebuit să-și suflece pantalonii ca să nu se ude. Prin iarbă, săreau broscuțe,

i se loveau cu boticurile reci de pulpele goale și se răsturnau, arătându-și burticile roșcate.

Vasylko puna broscuțele pe movilițe și striga la ele cât îl ținea gura:

– Marș în baltă, samurailor!...

Și, pe râu, era mult soare, apa strălucea ca nichelată, te orbea și te făcea să vezi pluta undiței dublu. Tufele de salcie încremeniră, păreau ofilite, iar frunzele le încărunțiră.

Era zăpușeală.

Peștele nu trăgea.

Vasylko scoase undițele pe mal și se băgă în tufe să culeagă cochilii de melc. Acestea erau calde, uscate și, zornăiau, în sân ca nucile.

Soarele dogorea din ce în ce mai tare, sugând din pământ un zăduf umed și fierbinte. Vasylko era toropit. El ascunse undițele în stuf, aplecă, până la pământ, o tufă deasă de salcie și, strângându-și picioarele, se culcă într-o rână pe crengi. Ele primiră, cu drag, trupul ușurel, se legănară puțin, gâdilând iarba cu frunzele încinse, și încremeniră...

La prânz, se stârni vântul.

Tufa începu să se legene. Iar Vasylko visă că stă lungit într-un leagăn, atârnat de grindă cu patru frânghii, și se leagănă. Mama stă lângă el, îi ține, în fața ochilor, o crenguță cu coacăze roșii, râde și-i spune ceva, în timp ce ei îi curg lacrimile...

Vasylko se trezi și văzu cerul. Sus, sub norii albi, plutea un uliu, ținând în gheare un ghemotoc galben.

– Huștiu-ha-a – se auzea dinspre sat – huștiu-u-u-u...

„A înhățat un pui” – se gândi Vasylko, sări în picioare și strigă și el cu glas răgușit, după ce dormi în umezeală:

– Huștiu, huștiu, tâlhar nenorocit...

Apoi, luă un băț și-l azvârli spre uliu, nu putu să-l ajungă și se întoarse la pescuit: mai întâi, aruncă, în apă, un pumn de țărână ca momeală, după care scuipă pe râmă și zise:

– Să te prinzi, peștișorule, și cel mare, și cel mic...

Vasylo știa că, în locul în care aruncase el, așa, cam între ape, e o buturugă de răchită bătrână, înfîptă în nisip, iar, în jurul ei, mereu, se adună bibanii. Aia înhață momeala care mai de care, pe întrecute. Dar, azi, nici bibanii nu pun gura. Pluta stătea nemișcată ca într-o băltoacă.

Vipia se mai potoli. Iarba și frunzele tufelor răspândeau o răcoare strepezită. Fundul râului se întuneacă: de acolo venea noaptea. Vasylo se neliniște, arunca undița tot mai des și schimba rămele, căci cele care stătuseră în apă i se părea că nu-s bune.

Dar nici asta nu ajută. Atunci, el se cățăără în arinul care aproape că-și culcă trunchiul pe râu. De sus, apa era mai străvezie, fundul se zărea galben ca ceara. În jurul buturugii, într-adevăr, erau bibani cu boturile boante lipite de cioată.

– Iote unde-mi sunteți voi! – șopti Vasylo bucuros și aruncă undița chiar în grămadă de pești. Cu toate acestea, niciun biban nu mișcă nici măcar din coadă.

– Ei? – întrebă Vasylo buimăcit și încercă să aducă râma chiar la botul peștilor. Bibanii întorceau capul sau se lăsau la fund.

– Hai! – strigă de data asta Vasylo. – Hai! Hai!...

Apa începu să se întunece, dungile de pe spinarea bibanilor se contopiră. Mai apoi, nici butururga nu se mai vedea. Vasylo sări pe pământ și o luă pe sub mal, aruncând undița printre frunzele de nufăr. Acul se agăță de vreo crenguță și se rupse, dar, în întuneric, el nu observă asta și continua să arunce firul până pierdu și pluta...

Dinspre sat, se târî prin văioage un fum amar de buruieni. Ici și colo, pentru scurt timp, în ferestre, licăriră lămpile și, iarăși, se stinseră – oamenii terminară cina. Peste râu, trecu fâlfâind un stol de ciori, și, acum, se auzea din nou bâzâitul subțire și dens al roiurilor de țânțari.

Lângă trăistuța uscată și goală, Vasylo ședea cu capul lăsat pe genunchi. Se gândea că, azi, în casa lor, nu se va aprinde lampa, pentru că nu va fi pește de curățat. Iar, mâine-dimineață, la masă, nu va fi borș. Polea o să plângă, mama se va duce la lucru fără să mănânce și se va întoarce seara cu picioarele umflate ca niște butii.

Undeva, pe aproape, lângă mal, sări o știucă. Vasylo tresări și ciuli urechile. Apoi, se ridică și intră încet în râu. Apa era fierbinte și moale ca mătasea, îl cuprindea pe Vasylo tot mai sus și mai sus, până îi ajunse în sân. Acolo, începură să plutească melcii, frecându-se de trupul slăbuț al lui Vasylo atât de ușor încât îl gădilau, și, de vreo două ori, el chicoti, dar se obișnuie și, ținându-și răsuflarea, se apropie tiptil de locul unde sărise știuca. Acuși, o s-o înhațe cu mâinile, și ea se va zbate și se va curba deasupra capului lui ca un joagăr... Ah, ce bucuroasă o să fie mama! „Oho – o să zică – ce dihanie de știucă!” Polea o să rădă și o să țopăie pe laviță, dezgolindu-și poponeața palidă...

Vasylo desfăcu brațele și, căzând cu pieptul în apă, le împreună repede. Degetele prinseră ceva alunecos, inima-i zvâcni de bucurie, așteptând acea clipă, când prada îngrozită se va opune zbătându-se. Dar ea nu se zbătea: era o frunză tânără de nufăr, răsucită ca o țevă...

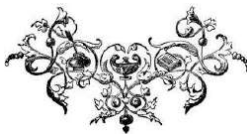
– Nu – își spuse Vasylo – nu prind eu știuca, pentru că-i iute. Mai bine mă duc să prind țipari.

Ieși la apă mică. Simți nămolul. Apa mirosea a frunze putrede și a cânepă pusă la topit. Vasylo băgă mâinile în brădiș și, ca să nu se afunde, se lăsă în genunchi și merse în patru labe, pipăind nămolul. Dar, deodată, fundul dispăru. Vasylo se afundă până la gât și, simțind dedesubt adâncimea rece, se avântă cu tot corpul spre mal. Dar brădișul, târât cu genunchii din apa mică, îi înfășură strâns pantalonii și-l trăgea pe Vasylo în jos.

Pentru o clipă, el văzu, din nou, cerul, ca atunci când se trezise. Era împărțit în două jumătăți: una era neagră, cea de-a doua – înstelată. Undeva, departe, scăpără un fulger și căzu în apă.

„Iote de ce nu se prindea...” – îi trecu lui Vasylo prin cap, și, în același timp, apa îi foșni în urechi și-i intră în gură.

„Mamă!” – țipă Vasylo, dar, în loc de propriul glas, auzi doar o bolborosire surdă. În tâmpile, simți durere și auzi un țuiet – subțire, de parcă, undeva, departe, răsuna o trâmbiță, în fața ochilor, îi licăreau pete roșii-verzui, se urcau una peste alta și săltau ca-n jocul cu cerul. După aceea, în cap, plesni ceva, cercurile se împrăștiară și căzură ca dărâmate de un bici albastru... Mai târziu, în mijlocul bulboanei negre, ieșiră la suprafața apei, una după alta, cochiliile de melci, se legănară pe valuri și-apoi se îngrămădiră spre mal...

O cină de taină

– Haida, boulenii mei! – strig de răsună drumul, dar ei parcă nici n-aud: merg agale, împleticit, pentru că știu că nu merg acasă, ci pleacă de-acasă. Și încă mai au vântul în față, încât mi-au înțepenit buzele în așa hal că eu strig „bouleni” și iese „mouleni”. Poate de aceea ei nici n-ascultă, căci bouleni e una, iar mouleni – altceva.

– Haida, mouleni!

Îi car lui moș Pomazan paie la oraș. El a pus grinzile și a legat căpriorii la fierăria colhozului nostru. Așa că-și primește plata: o sanie de paie și o să-i mai dea, au zis, cincizeci de kile de orz. Despre orz, nu știu, poate, într-adevăr, e în contul fierăriei, dar despre paie știu: e o minciună. Paiele i le-a dat brigadierul, pentru că Pomazan i-a făcut un prag nou și patru tocuri de ferestră fâlțuite. Așa că e o minciună.

Da’ ce mă privește pe mine? Treaba mea e să-i duc paiele, să le descarc și – moșule, pune masa! Brigadierului i-ai făcut prag și ferestre, iar mie pune-mi să cinez!

Numai că-i tare frig. Am stat întins pe paie – mi-au înghețat picioarele, m-am mutat pe oiște – mă lovesc boii cu cozile, am luat-o pe jos – vântul mă străpunge peste tot. Măcar dacă aş avea haine ca lumea, da’ vestonul nemțesc e prea scurt: probabil că neamțul fusese cam mic. Și n-are nici buzunare. Tăieturile lor sunt, da’ buzunare nu-s: au putrezit. Ei, prin acele tăieturi, suflă al naibii.

– Hăis-cea, moulenii mei!

Și uite că merg pe jos de vreo juma’ de kilometru și aproape că nu-mi mai e frig. M-am descurcat. Mă lipesc cu o rână de

şoldul boului, până mă încălzesc – partea aceea, dreapta. Apoi, mă întorc cu spatele în bătaia vântului şi-mi încălzesc cealaltă parte, stânga. În acest timp, dreapta înţepeneste câte puţin. Ei, nu-i nimic, răzbat eu cumva până la urmă. O să descarc paiele, intru în casă şi – ia pune cina, moşule! Hă-hă, da' cum!

Păi, săptămâna trecută, când i-am cărat paie preşedintelui sfatului popular cu Semen Odarkovyci (nu se ştie cine-i taică-su, iar pe maică-sa o cheamă Odarka), ce nu ne-au pus atunci pe masă: şi ciorbă, şi slănină sleită, cu cârniţă roşie la mijloc, şi caşă cu lapte... Ah, ce ne-am mai ospătat! Numai cu slăcina am cam încurcat-o, pentru că ne-au dat furculiţe. Ei, şi, dacă tot le-au dat, nu se făcea să bagi mâna în strachină. Luăm noi furculiţele (unele grele, nemţeşti), înfigem în câte o bucăţică şi dăm să ducem la gură. Dar slăcina poc! şi cade. Şi lui Semen, şi mie. Să te ţii râsete! Aşa că luăm cu mâna... Cât e a lu' preşedintele la bucătărie, mâncăm cu mâna, de cum se întoarce – luăm, iarăşi, furculiţele... Cum-necum, ne-am descurcat şi haida acasă. N-am povestit nimănui nimic, că oamenilor de la noi numai să le dai ocazia, că atâta-ţi trebuie...

– Haida, moulennii mei!

Iote că, de-acum, se vede oraşelul. Da' ce devreme au aprins luminile... Şi geamurile nu-s îngheţate, sunt limpezi. Iar, în satul nostru, îs galbene. Cred şi eu, dacă gheaţa pe ele e de-un deget.

...Aşa că o să descarc paiele, mănânc de seară, mă lungesc în sanie, îmi acopăr picioarele cu paie şi haida, băiete, acăsucă! La întoarcere, boii o să alerge până-n sat, aşa că nici n-o să am timp să îngheţ.

Da' poate moşul îmi dă să şi beau ceva. De ce nu? Cre' că-mi dă! Se zice că-i tare bogat. Cum dulgherii tineri au murit în război, pe băieţi i-au luat şi i-au dus în Donbas, da' la colhoz trebuia să dulgherească cineva, nu? Aşa că toţi au zis să fie angajat moş Pomazan. El, chiar dacă are şaptezeci de ani, faso-nează lemnul de n-ai treabă! Fără sfoară – şi zici că-i tras cu rigla.

Îl întreabă, uneori, femeile:

„Când o să mori, moșule?”

El râde, scuipe în palme, face cu ochiul și zice:

„Veniți voi, seara, pe la mine, da’, pe rând, una câte una, mai stăm, mai vorbim și-atunci, o să aflați când o să mor...”

I-auzi hodorogul! Lumea nu-și vede capul de treabă, iar el – „mai stăm, mai vorbim”...

– Haida, puturoșilor!

Dar chiar că-i frig. Și se înserează brusc. Închizi ochii, și, când îi deschizi – s-a făcut și mai întuneric. Iar, în jur, nici țipenie de om. Doar firele zbârâie. Sunt întinse, de te și miri că nu se rup. Una, două, trei patru... Patru sârme. Și fiecare pe tonul ei. Cea groasă – mai gros, cea subțire – subțirel... Și paiele le țin hangul: sâsâie, se zbârlesc de ger și pâraie înăuntru – se așază... I-auzi, a chițait un șoarece! L-oi fi aruncat cu furca la încărcat. Uite cui îi e cald și bine! Are și ce mânca: ba un spic nescuturat, ba o sămânță de mohor... Ronț-ronț-ronț și gata – nu-i mai e foame...

Merge la oraș. Prostul... Crede că, acolo, o s-o ducă boierește? Acolo, n-o să mai fie ca în stog!

Ei, du-te, din partea mea...

– Hăisa, surilor!

Sunt curios, oare, ce-o să-mi dea moșul să mănânc? Ei, cre’ că – ciorbă, slănină, cașă cu lapte... Așa ceva am mâncat la președinte! Ce tot vorbesc eu: ciorbă, slănină – a lu’ președintele ne-a dat așa ceva! Iar, la moșul – om vedea. Poate pentru azi a făcut piftie: că ce să mai vorbim, omul i-a adus paie. Ah, de-ar fi piftie. Sau nu, nu piftie. De la frig la răcitură – nu. Mai bine ar fi dacă... Ce – dacă? Ia nu te-ntinde! Poate moșul nici nu-i acasă, iar eu îmi fac planuri...

Ah, gerul frige, nu alta! Boulonii s-au acoperit de promoroacă. Ar trebui să mă adăpostesc după sanie sau ce să fac?

– Voi mergeți înainte!

Mă, da' ce m-am adăpostit! Abia m-am lipit de paie, că sania a luat-o într-o parte și unde nu mă aruncă într-un nămete! Așa-ți trebuie, dacă ai vrut să te adăpostești... Și de ce-oi fi plecat eu înspre noapte? Barem ziua, gerul se mai muiase, iar, acum, nici nu te lasă să respiri.

Nici n-am terminat bine de spus astea, că hopa – nici vântul nu mai bate, nu mai foșnesc nici paiele – am dat într-o străduță. Boii se vede că au simțit, pentru că s-au oprit.

– Haida, boulenilor, acuși, ajungem! – îi îndemn, apuc de funie și-i ating cu biciul de li s-a scuturat promoroaca de pe greabăn.

Eh, până la urmă am răzbit.

Străduța moșului e îngustă, înzăpezită, cu nămeți cât gardul. Pe nămeți, cade lumina de la geamuri, fumul coșurilor se împrăștie cenușiu prin livezi. Și miroase. De la fiecare casă, a altceva. Cum zbârnâiau sârmele în câmp fiecare în felul ei, așa și fumurile coșurilor – fiecare, cu mirosul lui: ba a mămăligă, ba a scovergi fierbinți, ba a mai nu știu ce.

Iar, de la moșul, nu iese fum. Probabil a terminat cina și așteaptă să-i sosească paiele.

– Cea, cea! – strig în dreptul curții moșului, răgușit și obosit: să audă și să priceapă cât de greu a fost drumul și câtă bătaie de cap am avut cu paiele lui...

Da' moșul nici gând să apară în prag. Ca să vezi cum mă așteaptă!

Înot prin nămeți până sub fereastră. Mă uit înăuntru. Iote! Păi, moșul nici nu-i singur – e cu o muiere tânără. Stau amândoi la masă, beau... În colț, pe laviță – ștergare brodate, împăturite unul peste altul, două icoane așezate cu capul în jos, iar, pe ele, un mănunchi de coada-șoricelului. În mijlocul casei – un scrin cu piciorul rupt, o torcătoare, o laviță... S-a apucat de vărui sau ce? Păi, cine văruieste iarna?

Bat cu codiriștea în tocul ferestrei:

– Moșule, moșule! Ți-am adus paiele!

Iote că a auzit. Vine agale spre fereastră, se clatină: se vede treaba că s-a cam cherchelit...

– Ce s-a întâmplat? – întreabă și gădilă cu mustața geamul ud. Și-i roșu la față, de zici că, acuși, plesnește.

– V-am adus – zic – paiele.

– Aha. Păi, descarcă-le uite colo, lângă hambar, și intră să te încălzești.

I-auzi: „să te încălzești”, zice. Știam eu c-o să mănânc în seara asta! Da’ ce-o fi pe masa lor? Mă, da’ căscat mai sunt! Am văzut totul – muierea, scrinul, sfînții, iar mîncarea n-am văzut-o... Ei, mai am timp s-o văd. De vreme ce mi-a zis „intră” înseamnă c-o să văd. Numai să termin repejor treaba.

Mă cațăr sus în sanie și ajung aproape de hogeacul moșului. Se aude chiar cum se zbat, în el, spiridușii casei: îi scutură moșului funinginea... Iar vîntul suflă, de răvășește paiele. Mă tot lovește și mă lovește în spinare. Numai de nu m-ar arunca jos. Că, odată, m-a aruncat. Ca pe o surcea: doar vâj și – buf de pămînt. Am rămas lat. Da’ m-a văzut brigadierul – se întîmplase lângă grajduri – și unde nu se pune pe răs. „Ce flăcău ești tu, zice, dacă și vîntul te doboară!” Iar mie mi-a luat respirația, nu pot să mă mișc și nici să scot vreo vorbă. În schimb, i-am aruncat o căutătură, cum am vrut...

Iar vîntul chiar că are putere: abia înfig furcoiul, că el și suflă paiele jos. Descărcăm, carevasăzică, în doi. Mai sunt și spiridușii care se zbenguie în horn, mă împrăscă cu funingine și rîd în hohote: hu-hu-hu...

– Huști, împielîțaților! – strig.

În pod, a început să cârâie cocoșul, vrăbiile au zbughit-o de sub streșină, crezând că eu pe ele le ușiesc! Întorceți-vă, prosuțelor, și culcați-vă liniștite. Sau scormoniți prin paie și-o să

găsiți boabe. O să aveți o cină pe cinste... Iar voi, boulenilor, mai stați, mai rumegați. Dacă o să înghețați – o să vă grăbiți la întorcere să ajungem mai repede acasă...

Intru în casă când moșul tocmai umplea paharele. Mă opresc lângă prag, îmi scot căciula.

– Bună seara! – zic și duc palma spre locul unde o să-mi crească cândva mustața, mă acopăr ca să nu se vadă cât de bucuros surâd când zăresc câte bunătăți sunt pe masă: și varză, și jeleu, și pere murate, și petale în ulei... – O să am soacră sănătoasă – zic eu vesel.

Femeia se uită de câteva ori pe furiș la mine. Se roșește toată. Probabil, se rușinează că am găsit-o la moșul. Păi, de ce să se rușineze, că asta-i nimic pe lângă câte am văzut eu în timpul războiului!

Și, de-acum, îi zic femeii:

– Bună seara, tanti! Primiți felicitări de casă nouă sau cum?

Iar moșul râde și-mi întinde un pahar, îmi dă o bucată de pâine cu o petală pe ea.

– Bea, băiete – mormăie, căci, de-acum, e atât de beat că abia mai învârte limba-n gură, nici cu paharul nu-mi nimerește mâna: îl plimbă încolo și-ncoace prin fața ochilor mei, iar eu vreau să-l prind și plimb și eu mâna încolo și-ncoace. Până la urmă, l-am prins! Îl dau pe gât. Iar rachiul e ca focul, simt cum îmi vâjâie tâmplele. Măcar dac-aș fi mâncat, da' pe stomacul gol...

– Mai bea! – insistă moșul. – Bea și să ne ierți că nu te poftim la masă, pentru că, azi, pentru mine și pentru Hrystea, e cina cea de taină. Ai auzit ce-i aia? Cina cea de taină! Zic bine, Hrystyno? Da' de ce te-ai posomorât, hă? De ce te-ai întristat, hă?

*Hei, nu-ș' de ce-i tristă dra-ha-ga-a mea,
Nu scoate ni-hici o vo-ohorbă...*

– Păi, eu cânt de unul singur, măi băiete? Ia ajută-l pe moșu’!

„Da’ de ce să nu-l ajut? – îmi zic. – Moșul e cumsecade, rachiul – bun... Ziua-muncă mi-au pontat-o, masa e întinsă ca la nuntă... De ce n-aș sta și n-aș trage un cântec cu ei?...”

– Ia stai, moșule! – strig. – Dumneata n-ai luat-o cum trebuie – și unde nu încep să cânt sus, sus de tot:

*Ah, tu păsărică mi-i-ică,
Nu zbu-hu-ra așa dehe-e sus,
Că drăgu-hu-țul me-e-u, eu ști-hiu,
E depa-har-te du-us...*

– Ah, afurisitul! – sări moșul. – Aici, ai nimerit-o!
Și încep și el:

Că drăgu-hu-țul me-he-u, eu ști-hiu...

– Auzi, Hrystyno – „știu”! Așa că – bagă de seamă! Ai grijă! Ține bine minte... Ia, frățioare, mai toarnă-ne câte un pahar... Pune-ți și ție – bea!

– Dumneata, mai bine, i-ai spune băiatului să stea jos, că, uite, a început să se clatine – spuse femeia încet.

– Nu-i nimic – zic – stau și-n picioare, doar tre’ să mai cresc... Mai bine hai să mai luăm câte un pahar, pentru că v-am încărcat paie nu oricum, le-am îndesat! Ia numa’ să le dez-dez-legați!

– Ei, ai auzit? – mormăi moșul. – Toarnă!

– Pentru că le-am îndesat – strig.

– Nu! Stai! – mă întrerupe moșul. – Hrystea, hai să bem numai noi doi, ca să nu mă înșeli! Să-mi umbli ca pe sârmă! Ai înțeles?

Adaug și eu:

– Iar femeia – să se teamă de bărbat!

Am vrut să dau și din mână și aș fi dat, dar am căzut...

...M-am trezit abia lângă sat. Zăpada scârțâie șuierat sub tălpile saniei. Firele de pe stâlpi zbârnâie, luna îmi bate drept în ochi. Și boii aleargă în trap ușor, scoțând aburi pe nări. Probabil, le e frig. Iar mie nici nu-mi pasă. Stau lungit ca într-un leagăn. La căpătâi, am luna, iar, la picioare – e mama... Plânge... De ce-o plânge? De unde a apărut? Îmi freacă picioarele, iar eu nici nu le simt! Mi-or fi amortit sau ce?...

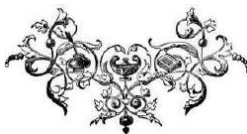
– Mamă!

Iote, a dispărut! Și luna a apus... O fi pentru că am închis ochii? Uite, iar e lună... Și, iarăși, a apus...

Uite-așa, lungit pe-o rână, o să stau până acasă. Mă acopăr cu aburii boilor și stau culcat... Haida acasă!

Ăsta-i satul? Nu, sunt șirele de paie. Da' satul unde-i?

Ei, gata. Trebuie să dorm.

Parastas pentru Markian

Pe Markian l-au înmormântat la prânz – fără muzică și fără popă, pentru că cei mai mulți dintre „suflătorii” colhozului, cum li se spunea în sat muzicanților amatori, erau plecați la gară după șrot, iar pe preot nu l-a vrut chiar răposatul, căci, din ziua când a fost dărâmată biserica din sat, a încetat să mai creadă în Dumnezeu.

Ziua era mohorâtă și rece. Începuse să ningă, încă de dimineață, dar, spre prânz, viscolea atât de strașnic încât cei care-și asumaseră grija înmormântării – aceștia erau rude îndepărtate de-ale lui Markian din suburbii și din cătun – din când în când, sușoteau îngrijorați între ei, sfătuindu-se dacă n-ar fi timpul să pornească spre cimitir, ca nu cumva să astupe zăpada groapa și să aibă altă bătaie de cap...

La căpătâiul răposatului, nu plângea nimeni, pentru că în timpul vieții, nimeni nu l-a iubit: nici nevasta Steha, veselă și bună din fire, dar vlăguită de numeroasa familie și de pumnii lui Markian, nici neamurile, nici consătenii, ba nici copiii, care, cel mai adesea au avut parte, de la tatăl lor, doar de înjurături și ocări jignitoare, palme mereu nemeritate sau bastoane aruncate după ei. De aceea și zăcea Markian neplâns, într-o liniște apăsătoare și șoapte abia auzite și oftat – vârfurile mustății i s-au lipit de obrajii căzuți, fața slabă și trasă căpătă culoarea cerii, doar sprâncenele, ca și atunci când trăia, erau mânios încruntate la rădăcina nasului și părea, celor care-l cunoscuseră bine pe bătrân, că, acuși-acuși, o să se ridice și, holbându-se furios, va striga către toți: „Respectați ordinea!”

Când cineva dintre cei veniți mai de curând la înmormântare, trecând pragul, pe negândite sau mai repede din obișnuință, începea să-l jalească cu voce tare, cu vorbe potrivite, toți cei care erau în casă se simțeau nu știu cum, începeau să-și smiorcăie nasul, să-și tremure umerii, prefăcându-se că, chipurile, plâng...

Apoi, iarăși, se așternea liniștea și se auzea cum se ceartă pe cuptor copiii cei mici ai lui Markian, Andriiko și Manka:

– Dă-mi-o, îți spun! A ta e asta cu varză.

– Da' eu vreau cu fructe...

– Ei, na, să-ți stea în gât!

– Hei-i... Nu vă bateți!

– Sst! Gura! Nu vedeți că a murit tata?

În casă, mirosea a rășină care răzbea ici, și colo din scândurile noi și încă crude (sicriul l-au făcut în pripă și nu l-au vopsit), a pânză nouă de percal, a ceară de lumânare topită și a ger care venea de la geamurile înghețate, iar, din odaia mică unde fierbea mâncarea, a varză, a compot de poame uscate, a tăiței de casă, a pâine proaspătă și a samohoncă¹.

În sfârșit, de la colhoz a sosit un atelaj – o sanie lată, așternută cu paie, doi cai înhâmați – a venit președintele sfatului popular care urma să poarte medalia lui Markian „Fruntaș în muncă” și să rostească la cimitir un discurs; în tindă, s-a auzit hodorogit de puțină și copaie, pentru a elibera colțul și a permite ușii să se deschidă mai larg, apoi, cineva zise:

– Păi, ar fi cazul să-l scoatem, că îngheață caii.

Bărbații, cei care erau afară, și-au scos căciulile, s-au pieptănat cu degetele, și-au făcut loc să intre înăuntru pentru a-l scoate pe stăpânul casei, femeile au luat lumânarea galbenă dintre degetele reci ale lui Markian pe care curseseră broboane calde și moi și au pus-o în colțul în care se aflau două icoane de la

¹ **samohoncă** – rachiul de casă, preparat din fructe, cereale sau sfeclă-de-zahăr. (C. Ir.)

cununie – una a lui Markian, cealaltă a Stehei – ambele împodobite cu ștergar roșu. În odaia mică, bucătăresele au încetat să mai hodorogască cu vesela și să vorbească. Peste prag, în odaia mare, năvăli un nor de abur cenușiu și rece și sicriul pluti prin el ca o corabie în ceață...

Abia atunci, Steha, trebăluind obosită pe lângă cuptor și pe lângă copii, începu să plângă, iar babele săriră compătimitor s-o liniștească cu vorbe potolite și blânde; băieții, fiii cei mari ai lui Markian, se posomorâră și ei, lăsară capetele în jos și, pentru a face ceva, se apucară și ei de coșciug, dar au fost dați ușurel la o parte, explicându-li-se că „rudelor apropiate nu le este îngăduit să scoată mortul din casă, nu se face”...

Afară, viscolul nu înceta, ba, spre seară, se porni chiar mai tare. Vântul suflă mustața lui Markian, o răvăși, o zbârli și fața răposatului deveni, dintr-odată, nu supărată, ci chiar cumva hâtră, veselă și cumsecade. Așa fusese Markian numai în compania altora: de 1 Mai, de 7 Noiembrie și când în sat s-au întors de pe front cei care scăpaseră cu viață. Atunci, el, bineînțeles cherchelit, cu pete rozalii pe pomeți, chiar le cânta muierilor, ronțâind, în același timp, un castravete sau o frunză de varză (lui Markian îi plăcea să mănânce), iar, dacă pornea cineva un hopak¹ sau o barynea², tropăia cu cizmele sub masă, își netezea mustața cu palma și se repezea să cânte, cu glas hârâit și răgușit, nededat la cântări:

Iar cucoana-i rău bârfită.

Pe cucoană o iubea Mykyta!

Cucoană, cucoană...

și continua să caute din ochi ce-ar mai putea mânca...

¹ **hopak** – dans popular ucrainean. (C. Ir.)

² **barynea** – dans popular ucrainean. (C. Ir.)

În drum spre cimitir, procesiunea se mai rări, căci oamenii înghețau și, rămânând pe neobservate în urmă, o cotea fiecare spre curtea lui. Și cailor le era frig și se smuceau să alerge, dar îi rețineau cei care-i mânau – unul de hățuri, celălalt de căpăstru, ca nu cumva să dea peste președintele sfatului popular care mergea în față, purtând medalia pe o perniță.

Groapa, într-adevăr, se umpluse aproape până sus cu zăpadă, unde se formaseră niște streșini ascuțite, de pe care se spulbera un colb alb, strălucitor, de ziceai că fumează; sus, deasupra gropii, ca niște turturi, atârnavu păstăile bătrânilor salcâmi; scârțâiau de ger crucile înnegrite, crăpate și îngrăditurile. Unul se apucă să dea zăpada, iar președintele sfatului popular, bărbat nu prea tânăr nici el, ciupit de vărsat, roșu de frig și de la paharul băut înainte de a porni spre cimitir, rosti, în acest timp, o scurtă cuvântare:

– Tovarăși! Astăzi, noi, s-ar putea spune, ne luăm rămas-bun pentru totdeauna de la dragul nostru Markian Hnatovyci, om cinstit, muncitor, care nu făcea compromisuri cu interesele noastre, care ne priveau pe noi toți luați la un loc și pe care îl cunoșteam, s-ar putea spune, în fiecare zi. Așa că adio, Markiane Hnatovyci, și să ne ierți că te înmormântăm așa, fără nimic... Și chiar să fi fost băieții aici, nu se știe dacă, pe așa o vreme, ar fi putut să cânte.

După aceea, s-a făcut cum se face de obicei: au bătut coș-ciugul în cuie, l-au coborât în groapă pe două bucăți de pânză, oamenii au aruncat câte un bulgăre de pământ înghețat și au început să se împrăștie – cei tineri, căci bătrânii, femeile și bărbatii, care la vremea lor cântaseră la strănă, s-au strâns ciopor, să fie mai la adăpost, și au cântat „Veșnica pomenire”...

Spre parastas, oamenii au plecat în grupuri, lăsând pe zăpadă, urme galbene de pământ, și vorbeau încet despre răposat.

– Uite cum se întâmplă – zicea Hryțko Mantacecika, fostul morar și prieten al lui Markian – omul, azi, e, și, mâine, nu mai e...

- Odată și-odată, toți ne ducem acolo...
- Ehe, ar mai fi trăit mult și bine, dacă n-ar fi fost atât de cinstit...
- Sau atât de prost...
- He-he... Și asta-i adevărat!
- E păcat să vorbești așa!
- De ce păcat? Ce, nu-i adevărat?
- Zicea răposatul părinte Terlețkyi: nu-l judeca pe aproapele tău, iar pe răposat, nici atât.
- Păi, cine judecă?...

Spre seară, viscolul se domoli, la apus, norii se roșiră, zăpada se întărea și lucea orbitor, iar văzduhul deveni atât de transparent că se vedeau hăt departe copacii de pe marginea drumului, goi, ici-colo cu câte o frunză, în câmp, stogurile scunde de paie și zăpada albăstrie pe conturul distinct al orizontului care părea retezat de cer. Dar depărtarea albastră, tristă și maiestuoasă i-a făcut pe consătenii lui Markian să se gândească fiecare la propria moarte, și discuția despre răposat a încetat cumva de la sine.

* * *

Cât timp au fost oamenii plecați la cimitir, bucătăresele au reușit să deretice în casă, să aranjeze mesele împrumutate de prin vecini – una mai înaltă, alta mai scundă, una acoperită cu mușama, alta cu față de masă – au pus, de-a lungul lor, scânduri reci aduse de afară, pentru că lavițele și băncile nu ajungeau pentru toată lumea, și a început parastasul.

După primul pahar, participanții la parastas (în majoritate erau cei care, odinioară, și-au petrecut tinerețea împreună cu Markian și Steha, discutau în liniște și cântau cântece bisericești: „Plâng și mă tânguiesc” și cu deosebită simțire – „Cu duhurile dreptilor celor ce s-au săvârșit”...

În casă era prea cald – de la soba atât de încinsă încât părea ruginită, iar burlanul avea crăpături, apoi, de la înghesuială, de la rachiu și de la mâncărurile fierbinți. Oamenii, după al doilea pahar (iar cine era mai tânăr sau mai lacom să bea degeaba – chiar după al treilea), s-au înveselit, s-au împărțit în grupulețe și au început să vorbească despre răposat, fiecare grup, în legea lui.

Vorbeau în același timp în toate laturile mesei încât nu era chip să auzi cine, cum și despre ce anume vorbește, așa că vorbitorii nu prea-și făceau griji dacă-i iartă Dumnezeu sau nu-i iartă și spuneau despre răposat ceea ce gândeau.

– Mi-a’c aminte – vorbea nu prea tare către cei mai apropiați meseni de mult netunsul (pentru că-i iarnă!) Herasym Kovtiuh – cum m-am întors eu în nouă sute șaișpe de pe frontul nemțesc. Era spre toamnă, așa, cam după postul Sfintei Marii. Ies eu, în zori, dincolo de Poltava, și-mi fac socoteala că, până-n seară, răzlesc până acasă. Așa că întind pasul. Trecusem, de-acum, de Mormântul Suedez, mai aveam puțin și zăream Pobyvanka¹. Când aud că strigă cineva din urmă. Mă întorc și-l văd pe Markian. În uniformă, cu medalia Sfântului Gheorghe și cu mâna bandajată. Și el era, carevasăzică, demobilizat... Io din șaișpe am cleștele ăsta – Herasym le arată celor care-l ascultau mâna dreaptă la care, în loc de cinci degete, avea doar două: cel mare și cel mic. – Când vine mai aproape, văd că, la o cizmă, are pinten, iar, la cealaltă, nu-ș’ ce fier legat cu curelușe de tureată. Ai zice că-i o răzătoare, numai că avea găurile mai mari. Ne-am salutat și, se înțelege, ne-am îmbrățișat. Mergem noi și vorbim de una, de alta: care pe unde a luptat, cui și ce i-au scris cei de acasă și ce-o să fie mai departe... Tot vorbind noi așa, nici nu ne-am dat seama când a trecut ziua. Am ajuns, de-acum, în părțile noastre. Doamne, ce frumusețe era în jur... Mai răsărise și luna. Mirosea a livezi și a

¹ **Pobyvanka** – cartier al Poltavei. (C. Ir.)

cositură (încă nu era pusă în căpițe) – ce să mai vorbim, era mirosul pământului nostru. Și, în jur – liniște mormântală. Numai fierul ăla al lui Markian tot zdrang-zdrang, cling-tiling... Iar io-l întreb: ce-i drăcia aia de la cizma ta? Îl întreb cu binișorul, nu ca să-l întărit. Iar el – unde nu se supără, unde nu-și iese din fire... „Care drăcie? – zbiară el. – Da’ tu ce, nu cunoști regulamentele? Halal soldat ai fost! Iar regulamentul ce zice – ăl de la artileria călare tre’ să aibă pinten la cizma stângă, de bază, și grătar protector pe dreptul, ca să nu-i vatăme piciorul calul lăturaș. Pricepi?” Cum să nu pricep, zic... Da’ la ce naiba să cari atâta amar de drum zdrăngăneala aia după tine? Mai bine ai da-o jos și ai pune și al doilea pinten, ca să arăți a cazac adevărat! Iar el: „Da’ ce, eu nu știu care-i ordinul?! Zice la regulament că nu se cade, ei, poți să și mori, da’ nu-l încălca!”

Eh, mă gândesc, cu tine, n-o scot la capăt. Și am adus vorba despre Sf. Gheorghe: când, întreb, și pentru ce ți-au dat și ce clasă e – că eu la ordinele astea, nici la cele de atunci, nici la cele de azi, nu mă pricep nici atâtă. În clipa aia, Markian al meu – zici că a devenit altul: și-a revenit imediat, s-a înveselit și, s-ar putea spune, l-a apucat fudulia. „Pe mine, zice, m-a recomandat sublocotenentul Pitkevyci... Înălțimea Sa era tare repezit! Unde nu striga câteodată: „Bate-rie-e!”, de-ți îngheța sângele în vine. Oricât se trăgea asupra poziției noastre, dumnealui puțin îi păsa: punea țigara în gură și urca pe parapet! Ia, fraților, striga, care-mi aduci un foc?! Iar șrapnelele bâzâiau, în jur, ca bondarii. Cine să se ducă la moarte sigură? Iar io m-am dus. Scapăr repejor foc și ies și eu pe parapet: poftiți, Înălțimea Voastră! Mai duc și mâna la cozoroc și salut. Iar dumnealui: iată un vultur! Halal așa hohol! Te propun pentru clasa întâi! Și, a doua zi, mă și duce la general...

¹ **hohol** – ciuf, moț; poreclă dată de ruși ucrainenilor; aici, însă, aluzie la vitejia cazacilor ucraineni care purtau ciuf în creștetul capului ras. (C. Ir.)

Tu asta, desigur, n-o înțelegi, pentru că nu-ți poți închipui. Iar mie nici până azi nu-mi vine să cred: eu am fost ăla sau n-am fost eu? Fi-hi-hi-hi...

Herasym rânji de sub mustață într-un anume fel și râse atât de prostește și atât de hârâit de ai fi zis că nu e el, ci însuși Markian. Participanții la parastas, cei care ședeau în apropierea lui, izbucniră într-un scurt hohot de râs, dar, aducându-și aminte unde se află și pentru ce au venit, se uitară jenați în jur și se repeziră la pahare.

– Să-i fie țărâna ușoară – zise o femeie și oftă întristată.

– Să-i fie – se învoi Herasym. – Parcă eu am ceva împotriva? Eu, pur și simplu, mi-am adus aminte, e păcatul meu...

Hryțko Mantacecika, el, care, până atunci, tăcuse și-și mutase ochii inteligenți și jucăuși de la un mesean la altul, își dresе glasul ca să atragă atenția asupra sa și zise:

– Îi plăcea să respecte ordinea, ce să mai vorbim... De aceea și conducătorii, și șefii îl țineau de bun. N-ați auzit ce-a spus președintele la înmormântare – „nu făcea compromisuri”? Aia e – respectarea ordinii. Ei, da', odată, și el, răposatul, n-a nimerit-o. Hă... Ne ducem noi pe timpul lui Mahno¹ împreună la târg. Eu să cumpăr material de cizme, iar Markian – „vreau să văd ce fel de oameni sunt mahnoviștii ăștia, cică au reguli interesante”.

Ajungem noi la Zinkiv, iar, acolo – armată câtă frunză și iarbă. Și niciunul pifan. Toți călare sau în șarete. Ei, mă gândesc, aici, nu-i rost de târguit. Aici, doar s-o iei cumva pe lângă garduri și tule-o acasă. Iar Markian: „Ia hai, că uite ce de popor e în fața

¹ **Mahno, Nestor Ivanovyci** (1888-1934) – comunisto-anarhist ucrainean, conducătorul unor formațiuni paramilitare care, în perioada 1917-1921, au luptat atât împotriva altor „contrarevoluționari” (Petliura, Denikin, albgardiști ș.a.), cât și împotriva bolșevicilor. În august 1921, e obligat să emigreze – mai întâi, în România, apoi, în Polonia și, în cele din urmă, în Franța; la 6 iulie 1934, moare la Paris. (C. Ir.)

fabricii de ulei, poate-i vreo întrunire” – și o ia într-acolo. Grozav îi mai plăceau adunările și mai ales dacă-l lăsau să ia cuvântul – era și mai și! S-a dus. Îl văd că s-a și apucat să facă ordine: dă din mâini, zbiară, mustața i s-a zbârlit... Mă apropii și eu și ce văd? Acolo, era furt în toată regula: unul toarnă ulei într-un hârdău, altul își umple sânul cu semințe de floarea-soarelui, altul dă de-a dura turte de șrot. Iar vecinul meu l-a și luat pe unul de guler: „Un’ te bagi – țipă – ia treci la rând! Nu știi să respecti ordinea?” Poate că nu s-ar fi întâmplat nimic, rămânea așa, dacă, la naiba, nu apăreau doi mahnoviști călare. Unul, uite-așa ca mine, mai pirpiriu, iar al doilea – botos și cu o ceafă de să îndoi și obada pe ea. „Care faci ordine aici?” – întreabă și-i face cu ochiul tovarășului său. Iar Markian, săltându-și mustața cu degetul, rânji: „Eu, Înălțimea Voastră!” „Îhî – zice ăla botos. – Ia fă-te-ncoa’... Numele? Așa-a... Tu, carevasăzică, vrei ordine? Da’ știi tu, rât nespălat, că noi suntem pentru anarhie? Că noi pentru libertate, adicătelea pentru totală dezordine, ne vărsăm sângele?” Și unde nu-l croiește cu cravașa de-a lungul spinării, unde nu-l croiește. Gloata se adună, râde în hohote. „Dă-i, așa, atinge-l!” – îl îndeamnă. Se știe cum e mujicul nostru: pe unul îl bat, iar zece se bucură că nu-s ei în pielea lui!...

Mă reped eu la ăla botos: lăsați omul, zic, că el a vrut să facă cum e mai bine. Abia l-am înduplecat...

După ce am ieșit din Zinkiv, îi zic lui Markian: ce dracu’ ți-a trebuit să te bagi acolo? Iar el: „Păi, io de unde să știu ce rânduală au ei, că adică pentru ordine să mănânci bătaie?!”

Mesenii izbucniră, din nou, în răs, fără să le mai pese nici de Steha care s-a așezat pe marginea patului ca să-și tragă sufletul – bucătăresele mai tinere aveau singure grijă de mese – nici de rudele lui Markian care, băute, râdeau pe înfundate și erau gata să se pună pe cântat, până ce unul dintre ei nu se mai putu stăpâni și-i dădu drumul la un cântec din satul lui:

*Păi, în codru, în codrul cel des,
Era o căsuță mi-i-hi-că
Și-n acea că-hă-suță-ă,
O văduvioară singuri-hi-că-ă...*

Careva dintre cei mai treji făcu sst!, temându-se că un cântec despre o văduvă ar putea să sporească durerea Stehei, dar Steha zise: „Las’ să cânte oamenii dacă au chef” – și, într-un glas, oamenii se puseră pe cântat din tot sufletul, cucerțiți de cântec și de bucuria înconștientă, izvorâtă din faptul că ei sunt vii, că îi așteaptă căldura căminului propriu, nevestele, bărbaii, copiii, că vifornița se potolise și răsări luna, așa că vor vedea pe unde merg când pleacă acasă...

*Gospodină, spune-ți, tu, aleanul,
De când vădu-u-vești?
Eu sunt văduvă din anul
Când a început ră-hăz-boiul ăst...*

Steha își puse capul pe pernă și începu să plângă încet, aducându-și aminte de feciorii ei cei mari pe care i-a pierdut în război – unul a ars în tanc lângă Kirovograd, iar celălalt a căzut, undeva, în străinătate, lângă un sat nemțesc cu un nume atât de lung și de greu că ea nu reușea, nicicum, să-l pronunțe.

Apoi, participanții la parastas au cântat și-au hopăit despre Handzea-păpușica, Handzea-păsărica, Handzea frumoasa nevestică, iar Steha părea să-l aibă în față pe încă tânărul Markian, cu luciri jucăușe în ochii lui căprui...

Îl vede cum se fâțâie prin ogradă, se trage supărat de muștață și-i strigă ei spre straturi: „Iar, le-ai dat iepurilor iarbă? Io nu ți-am spus? Uite ce scrie în carte: să lingă sare de potasiu, și, atunci, n-o să le năpârlească blana”.

„Hă-hă – râde ea, susținându-și pe sub șorț burta mare (chiar atunci îl purta pe al treilea, pe Pavlo – dacă aș fi ascultat de cartea ta, până acum, ar fi pierit toți, da' așa a mai rămas o pereche!...”

Și iată-l că ia cuvântul la adunarea de la birourile colhozului – vesel, întăritat, de sub mustață, îi strălucesc tinerește dinții:

„Tovarăși, dacă comitetul raional și, personal, tovarășul președinte Kryvobik ne cer să grăbim căratul *escrementelor* în câmp, atunci, noi, și la acești indicatori, trebuie să-i depășim pe cei de la „Partizanu roșu”! Dacă conducerea n-are nimic împotriva, eu, ca activist, aș lua asupra mea coordonarea acestei acțiuni!”

În sală, era cald, aerul, sufocant din cauza fumului de turbă; râsete, exclamații, pe pervazuri pâlpâie lămpile. „Suntem de acord! Fecalele să i se încredințeze lui Markian!” El radiază, iar ea abia mai respiră, îi arde fața de rușine și-i vine să plângă...

După război, când îmbătrânise în așa hal că nici mustața nu-i stătea țeapănă în lături, ci-i căzuse la colțurile gurii și se rărise de se vedea prin ea, tot mai înota prin zăpada până la genunchi ca să ajungă în serile întunecoase la ședințele conducerii, unde nu-l mai asculta nimeni și nimeni nu se mai sfătuia cu el în nicio chestiune, ci doar îl întreba cu reproș: „De ce oi fi venit dumneata, nene, pe o vreme așa de căinoasă? Să fi stat acasă...”

„I-auzi, de ce-am venit! – se supăra Markian. – Oamenii fură cu sânul grâul din depozit ziua-n amiaza mare. Ce rânduială-i asta? Iar voi – la ce-ai venit...”

Până la urmă, a răzbit: conducerea l-a numit paznic la depozit, pentru că știa: Markian nu numai că n-o să-i lase pe alții să fure nici măcar un bob de grâu, dar nici el n-o să ia.

De atunci, nu mai era văzut aproape deloc pe acasă, iar, dacă chiar apărea, atunci venea să-și curețe pușca la căldură, „după cum zice regulamentul”, și să mănânce ceva cald.

Stă, uneori, cu pușca lui lângă ieșirea din căminul cultural (altă clădire pentru cereale la colhoz nu era, căci nemții, în re-

tragere, au incendiat hambarele), are ace de promoroacă în mustață, își suflă în pumni, strigă: „Unde-ai plecat, hă? Da’ grâul din cizme l-ai scuturat? Sau poate crezi că n-am văzut cum te afundai în grămadă ca să-ți intre în cizme? Ia întoarce-te imediat!”

N-o ierta nici pe Steha, pe care a trimis-o la muncă, pentru că „grâul se încinge și nu-s destule brațe”. Odată, când ea, obosită de căratul atâtor saci, pleca acasă, Markian îi strigă din urmă: „Da’ tu ce, ești mai cu moț? Ia întoarce-te și scutură grâul din cizme!”

S-a întors mirată, ascunzând, sub basma, un zâmbet îngăduitor: „Da’ ce, bărbate, ai orbul găinilor? Nu vezi că am galoși în picioare?...”

Mai apoi, grâul a fost dus la bază conform planului și Markian, iarăși, se plictisea acasă. S-ar fi dus la colhoz la consfătuire sau la ședința comitetului executiv – are cizmele rupte, ar citi știrile din ziarul raional – copiii i-au scos lentilele de la ochelari și le-au rătăcit pe undeva. I-ar trage un toc de bătaie, dar nu știe cine i-a făcut stricăciunea, iar să-i bați pe toți – nu-i corect. Așa că stătea toată ziua pe cuptor și înjura de după horn, dacă făceau copiii gălăgie în casă.

Într-o duminică, zi de hram, Steha mătură niște rămășițe de făină și, cu ce a putut și ea, a făcut o tavă de plăcinte: câteva cu miez de semințe și călină, câteva cu fasole. A împărțit copiilor câte una, lui Markian i-a dat două, iar pentru ea a oprit-o pe cea care se arsese puțin într-o parte. Copiii mâncau încet, câte puțin, ca să simtă gustul copturii de hram. În casă, era cald, ca de sărbătoare, podeaua era așternută cu paie proaspete, iezii băteau toaca pe laviță cu copitele lor mici, dar nu se supăra nimeni – era hram.

Mâncându-și porția, Markian scoase capul de după horn și întrebă: „Nu mai e? Hm, doar mi-am întărâtat stomacul” – și tăcu.

După un timp, se mișcă din nou și vorbește încet, cu blândețe către fiica cea mică: „Mania, dă-i lui tăticu măcar jumate de plăcintă”.

Mania holbă, spre tavan, ochii mari și negri ca ai tatălui ei și chicoti:

„De unde să-ți dau, dacă nu mai am?”

„Da’ tu, Andriiko, mai ai?”

„Hm – se miră Andriiko. – Pe a mea am halit-o demult”.

Markian oftă și tăcu. Însă nu pentru mult timp.

„Pavlușa – îl chemă mai apoi pe cel mare. – Ia uită-te, fiule, în tavă: n-a mai rămas nicio plăcintă?”

Pavlo își luă ochii de la geam, dincolo de care cădea zăpada pieziș, se uită încruntat pe cuptor:

„Este una, a mamei. Nouă tuturor ne-a revenit câte una, iar dumitale – două. Dumneata le-ai mâncat? Le-ai mâncat. Asta lasă-i-o mamei. E și aici o regulă – s-o respectăm!”

Se pare că Markian își opri până și respirația, s-a lungit și a stat mult timp nemișcat. Apoi, coborî de pe cuptor, scoase, de sub laviță, un ceaun mic și, surâzând cumva timid și stânjenit, îi spuse Stehei:

„Eu, femeie, îmi pun la fiert niște cartofi... Sau o supă. Trage-mi niște jar spre prichici”. Turnă apă în ceaunaș, îl puse pe jar și începu să sufle în tăciuni, muindu-și mustața pleoștită în cenușă. Jarul se învioră și fu cuprins de o flăcăruie firavă. Iar, când Markian, iarăși, se îndreptă de șale, nu mai avea o jumătate de mustață, o pârlise...

Așa i-a rămas el Stehei în minte cu o zi înainte de a se îmbolnăvi: stă încovoiat lângă sobă, își jumulește smocul cărunț și pârlit, îi zâmbeste ei trist, copilărește.

„Na-ți-o bună, la bătrânețe, ai rămas fără mustață!” – atât a mai zis el.

Dar pentru copii a început distracția: s-au adunat în mijlocul casei, pufnesc în răs unul în ceafa celuilalt și-și dau coate, prefăcându-se că nu râd de tatăl lor, ci glumesc între ei...

Atunci, ea a luat, din tavă, plăcinta ei și i-a pus-o lui în mână: „Urcă-te pe cuptor – zise – că mai răcești la picioare. Iar supa o termin eu”.

De atunci, Markian s-a îmbolnăvit și, probabil, până a murit, n-a mai pomenit de ordine și disciplină. Doar o singură dată, când a venit să-l vadă vechiul lui prieten Hryțko Mantacecika, a spus încet, abia mișcând limba uscată: „Eu de moarte nu mă tem, Hryțko... Da’, uite, îmi pare rău de ceva... Aș vrea să mai trăiesc ca să văd ce rânduială va fi mai departe”.

„Păi, da... – se învoi cu blândețe Matacecika și, ca să-i abată bolnavului gândul de la moarte, luă altă vorbă: – Da’ ții minte, Markiane, noaptea aceea din nouă sute treizeci și cinci, ce furtună grozavă a fost? U-u... Prin toate livezile, se auzea atunci numai buf-buf, buf-buf. Cădeau merele și perele! De cum apărea luna dintre nori, în iarbă, sub pomi, se vedeau mari rotocoale albe de atâtea fructe... Atunci, nici moara n-am deschis-o, că de măcinat nici nu putea fi vorba – s-ar fi frânt brațele morii. Strașnic vânt!”

„E, nu, nu țin minte... Eram plecat la Poltava, la conferință. Eh, să fi văzut tu și să fi auzit ce-a fost acolo!... – Markian își mișcă iute degetele pe cămașa lipită de pieptul căzut, iar, în obraji, îi apărură o rumeneală palidă, bolnăvicioasă. – Fanfară... Aplauze... Luase cuvântul toată conducerea regiunii... Mi-au dat și mie atunci cuvântul... Iar, de dormit, am dormit la hotel... Patefoane, mâncare – de care poftești... Ordinea-i ordine...” – și tăcu, suflând hârâit.

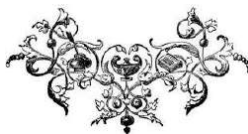
Iar, a doua zi, a murit.

* * *

Trecuse de mult de miezul nopții. Mesenii au obosit să bea, să mănânce și să se veselească, iar, pe deasupra, unii bărbați, nu se știe de ce, s-au luat la bătaie în tindă, încât abia i-au despărțit, și participanții la parastas au început să plece pe la casele lor,

căzând prin nămeții înalți, și nimeni nu se mai gândea la Markian, ci fiecare se ocăra pe sine însuși pentru că stătuse atât de mult.

Numai Hryțko Matacecika, fostul morar și prieten al lui Markian, trecând prin fața cimitirului, se opri în dreptul singurului mormânt negru, își scoase căciula și mormăi beat: „Zici că trebe respectată ordinea? Hă! Iote că ai ordine!...”

Rătușca

Pe costișa nisipoasă, de pe care se văd, în depărtare, văile, râul și împrejurimile hutirului¹ Kneaja Sloboda din luncă, se află o casă răzlețită de satul din deal; în jurul coșului ei, acoperișul e lăsat (probabil, căpriorii au putrezit), iar ferestrele s-au apropiat de pământ atât de mult că, dacă i-ar veni cuiva să se uite prin ele înăuntru, ar trebui să se aplece ca atunci când dă să scoată apă dintr-o groapă. Dar rar se găsește cineva să privească înăuntru, poate doar niște copii, căci, în acea casă, trăiește o bătrână oarbă, căreia, în sat, i se zice Rătușca. Cine și când a numit-o așa nimeni nu mai ține minte, pentru că s-a întâmplat asta demult, pe vremea când Hanna era fată.

Rătușca n-a orbit dintr-odată. Mai întâi, la ochi, i-a apărut albeața – mică, doar cât un bob de mac, apoi, a început să se mărească, acoperindu-i babei, în fiecare zi, câte puțin, râul, lunca și împrejurimile de la Kneaja Sloboda la care, cu palma streășină la ochi, îi plăcea bătrânei să privească seara, înainte de apusul soarelui, recunoscând, de la distanță, casele străvechi cu coșuri împletite ale celor de-o seamă cu ea, la care, când era mai sprintenă, se ducea de hram, la sărbători sau așa, pur și simplu, în vizită. Acele seri îi trezeau Rătuștii din amortire puținele amintiri despre tinerețea ei, despre vremea când reușea să toarcă într-o iarnă cât pentru două valuri de pânză, ba chiar trei, cum lega în timpul secerișului snopi de secară pentru opt, ba chiar nouă clăi,

¹ **hutir** – gospodărie izolată sau pâlc de case (fermă, curte boierească, conac) undeva în câmp, în vreun zăvoi, sub o colină sau alt loc pitoresc. (C. Ir.)

cum se ducea la copcă să spele rufele, încălțată cu cizmulite mici pe piciorul gol, cum umbla fără nimic pe cap în gerul Bobotezei și nu simțea acel ger, doar urechile îi înfloreau ca două petale de mac și inima îi bătea sub cămașa brodată, prevestindu-i o viață lungă și fericită...

Și iată că au dispărut acele seri de parcă nici n-au fost. A venit întunericul și i-a acoperit bătrânei nu numai soarele, dar și acele puține amintiri, pentru că nimic nu le mai deștepta.

Au sărit s-o salveze pe Rătușcă cine cum a putut: au dus-o la descântătoare, au dus-o la o icoană făcătoare de minuni, i-au suflat în ochi, printr-un pai, praf de zahăr, până când a orbit bătrâna de tot.

Chemați telegrafic, au sosit, din armată, fiii Rătuștii – ambii sergenți-majori reangajați, cu caschete ofițerești, cu trese strălucitoare pe epoleți, cu centură și curele scârțâitoare. În casă, se răspândi miros plăcut de piele tăbăcită, de vacs și stofă nouă.

Și-a întâmpinat Hanna băieții pe pipăite, dar n-a plâns și nu s-a văicărit pentru nenorocirea care s-a abătut asupra ei, pentru că se considera vinovată că nu i-a anunțat din timp; doar schița câte un surâs consolată și întindea spre fii brațe invizibile, nimerind, cu ele ba centironul tare, ba insignele reci, ba cozorocul ascuțit al caschetelor ofițerești.

Văzându-și mama atât de neajutorată, zâmbind resemnată undeva în gol, fiii s-au pierdut cu totul și chiar au lăcrimat, deși aceasta nu se potrivea deloc cu ținuta lor țeapănă. Dar, după ce prima impresie despre orbirea mamei, cea mai acută și dureroasă, se mai potoli, fiii o certară cu blândețe pe bătrână, căci și ei o considerau vinovată de cele întâmplare, se lăudară pe întrecute că ar cunoaște medici militari „ce nu s-a pomenit de buni”, iar, seara, au băut de bun venit, s-au înveselit și le-au arătat fetelor, la club, cum dansează militarii polca – uite cu așa niște mlădieri și lovindu-și tocurele lucioase.

A doua zi, îmbrăcați cu pufoaice vechi de-ale mamei, frații au reparat gardul, cu o coasă veche și ruginită, au tuns puțin streășina de paie, răvășită de vrăbii, au tăiat lemnele de arin aflate într-o jumătate a șopronului mic, și, terminând toate astea, i-au pus mamei, în palmă, câteva hârtii de zece, noi și foșnitoare, și au pornit la drum: serviciu-i serviciu.

Și, iarăși, a rămas Rătușca să trăiască singură, obișnuindu-se treptat cu întunericul veșnic și cu acele cărări pe care a umblat toată viața – la lucru și de la lucru, în luncă după lemne și înapoi cu lemnele, la fântână și de la fântână și din nou la lucru.

Primăvara, când vechile cărări se pierdeau în băltoace și-n noroi și se făceau altele, Rătușca stătea mai mult acasă, iar, după ce se mai zvânta, ieșea la poartă și-i întreba pe trecători:

– Da', acum, pe unde-s cărările?

Trecătorii, dacă nu se grăbeau încotrova, o luau pe babă de mână și o scoteau pe cale bătătorită, iar, mai departe, mergea singură, purtând pe buze, parcă întipărit pentru totdeauna, un zâmbet blând de recunoștință...

* * *

În vale, în mica livadă a babei, floarea de porumbar răspândește miros puternic și dulceag, în latura caldă, însorită, e zumzet de albine și viespi care vin din pădure, aici, la cules. Se întâmplă să mai nimerească și la Rătușca în casă. Atunci, înăuntru, e mai vesel și nu mai miroase a casă pustie și a mucegai, cum se întâmplă iarna și toamna târziu: viespile zumzăie subțirel pe sub tavan, se lovesc din zbor, cu zgomot, de geamuri sau mănâncă, pe furiș, pe laviță, sub icoane, unde Rătușca păstrează, încă de la Paște, un pic de colivă dulce și un pumn de bomboane ieftine – poate îi intră în casă vreun copil și să aibă cu ce să-l bucure.

Uneori, Rătușca primește scrisori subțirele cu ștampilă tri-unghiulară și mandate – întotdeauna, de fix zece ruble. Fiii îi

scriiau că, la serviciul lor, totul e bine, copiii, adică nepoții Ră-
țuștii pe care ea nu i-a văzut niciodată, cresc, iar război – mama să
nu fie îngrijorată – n-o să aibă loc curând. La sfârșitul fiecărei
scrisori, adăugau neapărat sfatul ca mama să aibă grijă de ea, să
meargă la prăvălie nu pe șosea, ci prin luncă, să facă focul nu
numai ca să se usuce pereții, ci și pentru primenirea aerului ș.a.
Iar, mai departe, jos de tot, după cuvintele de încheiere ale fiilor,
era adăugat, în rusește, cu alt scris: „Dragă mamașa! Te salută, de
asemenea, și nurorile Lili și Niusi, precum și nepoții Jorik și
Ghenik. Îți trimitem 10 ruble pentru cheltuielile dumitale zilnice.
Atât, deocamdată. La revedere”.

După ce primea scrisoarea, Rățușca îi ruga pe vecini să i-o
citească, o dată și încă o dată, după care se străduia să dicteze
răspunsul, care, mereu, începea cu aceleași cuvinte:

„Dragii mei copii și nepoții mei de aur. Vă salută, cu
plecăciune adâncă, mama și bunica voastră și vă așteaptă să
veniți în ospetie măcar pentru o zi, dacă chiar nu vă puteți rupe
pentru mai mult, căci tare aș vrea să-mi văd nepoții – doresc atât
de mult că, de-aș putea, m-aș ridica să-mi iau zborul...”

În acest loc, vecinul o întrerupea pe Hanna și o întreba cu
fereală:

– Da’ cum o să-i vezi, tușă, dacă dumneata ești nevăză-
toare?...

– Păi, măcar o să-i pipăi și o să le aud glăscioarele – surâse
spre tavan bătrâna, fără să se simtă cătuși de puțin jignită de
observația făcută.

Mai departe, le aducea la cunoștință că i s-a *atribuit* o pensie
de la colhoz, douăzeci de ruble, și-i ruga să nu-i mai trimită bani,
căci ei o să-i ajungă cei de la stat, iar ei mai bine să-și cumpere
haine călduroase pentru iarnă și alimente „cât mai bune”. La
prăvălie, că vrea, că nu vrea, tre’ să meargă pe șosea, căci lunca a
fost arată și plantată cu puiți de plop-negru, așa că, acum, nu mai

are unde să culeagă nici măcar niște măcriș pentru ciorbă. Da', oricum, ei să nu fie îngrijorați: chiar dacă mama se mai repede din când în când la magazin după pâine sau scrumbie, șoferii o văd de departe și o ocolesc sau se opresc și claxonează...

Și, iarăși, îi saluta cu plecăciune adâncă nu numai pe cei din familia fiului, dar și pe colegii de serviciu „care au crescut fără mamă” și, iarăși, îi ruga să vină măcar pentru o zi, făgăduind nepoților ștergere noi cu peștișori, nurorilor – câte o cămașă brodată de pe vremuri, „că, acuși, nu s-or mai găsi”, iar fiilor – o seară cu aer tămâiat în casă, lichior și porumbe sărate ca gustare.

După aceea, când scrisoarea fusese trimisă, Rătușca se apuca să deretice în casă: clătea putinica în care, după un timp, se depunea argilă roșcată din fântână, spăla fundul mirositor de răchită cu care acoperea apa, rădea masa, lavițele, scaunele, ungea cu pământ pe jos, ținând bulgărele în mâna dreaptă, iar, cu stânga, pipăia pe unde dăduse, ca nu cumva să rămână vreun petic uscat, ștergea, cu un prosop, pozele colorate, prinse pe pereți cu ghimpi de salcâm. Numai de fotografiile băieților încadrate cu ștergere brodate și de icoane nu se atingea, temându-se să nu le dărâme, și păiajenii le țeseau liniștiți cu pânză deasă ca un năvod.

Totuși, cel mai mult îndrăgea Rătușca acea zi în care, după socotelile ei, fiul trebuie să fi primit, de-acum, scrisoarea și a pornit spre casă. Atunci, ea se primenea cu haine curate, încălța cizme ofițerești noi, cu vârfurile boante, și, luând câte un băț în fiecare mână, pleca mândră la prăvălie după cumpărături – turtă dulce, rachiu și magiun tare ca huma: nu se știe de ce, ea credea că pentru noră nu poate exista ceva mai bun ca „magiunul de fabrică”...

De fiecare dată, de cum dibuia poteca și intra în sat, în aceeași clipă, Rătușca era înconjurată de copiii care se jucau pe dâmbul năpădit de bălării: ba se înșirau în urma babei și, pufnind, mergeau pe vârfuri, imitând mersul ei precaut, ba i-o luau înainte

și-i scoteau limba pentru a se convinge dacă baba e, într-adevăr, oarbă de tot sau nu chiar de tot; ba se îndepărtau în fugă la o distanță sigură, ca să nu-i ajungă bățul babei, și începeau s-o întărâte:

– Mac-mac-mac-mac...

– Sî-sî-sî...

– Huș!

Rătușca nu se supăra pentru joaca asta, căci știa că, altfel, ar întărâta și mai tare droaia de copii și n-ar mai scăpa de ei, ci doar surâdea spre cer sau se oprea și întreba:

– Al cui ești tu, ăsta așa gălăgios și obraznic, hă? Ia vino să-i fii babei de călăuză! – și pleca mai departe, aproape nedezi-pindu-și picioarele de pământ, ca să nu piardă cărarea.

Iar când, pe drum, se nimerea vreun cunoscut și-i dădea bună ziua sau tușea de după gard, atrăgând atenția asupra sa, Rătușca se oprea cu plăcere să stea puțin de vorbă, căci știa cu siguranță că va fi întrebată încotro a pornit-o și cu ce treabă, așa că va avea prilejul să se laude cu băieții ei și să se sfătuiască cu ce să-i trateze mai bine pe oaspeți: să le dea găină fiartă cu mujdei, piftie cu hrean sau să se bazeze mai mult pe lactate, că cine știe ce le place mai mult rusoaicelor și încă orășence.

Dacă se întâmpla ca discuția asta s-o aibă cu femeii, ele o sfătuiau pe bătrână să pregătească și una, și alta; bărbații o întrebau mai curând despre fii: unde-s ei și ce funcții au, la ce unitate și ce leafă primesc.

– Păi, au lefuri din care se poate trăi – răspundea bătrâna cu plăcere. – Iar ce funcții au, ce să vă spun, cine știe... Hryțko, mezinul, în general, tace dacă-l întrebi, iar pe cel mare, pe Musii, l-am întrebat, da' nu spune. Nu-i voie, zice, e interzis. Așa că nu i-am mai sâcâit.

– Înseamnă că-s la rachete – trăgeau bărbații concluzia și aduceau, apoi, vorba despre stagiul lor, dintre care majoritatea

fuseseră și ei „reangajați”, până se ajungea la ceartă: unul susținea că Kolka al lui e sergent și mecanic la tancuri, altul zicea că asta-i o minciună, căci cum poate fi Kolka și încă gradat, dacă el e cam tare de cap, abia a ajuns târâș-grăpiș până-n grupa a șaptea și numai obligat de comisariat. Ce se pricepe el la tancurile alea?

Ciorovăiala se termina prin aceea că bărbații jurau în sinea lor să nu-și mai dea bună ziua niciodată, iar cel care avea fântână i-a interzis afurisitului de vecin să mai vină să scoată apă...

În timpul ăsta, Rătușca, terminând cumpărăturile la prăvălie, se întorcea acasă, punea cumpărăturile în blidarul bine spălat, dregea rachiul cu fire uscate de anason, cu muguri de mesteacăn și cu niște buruieni numai de ea știute și, astupând sticla cu un dop de cârpă, o pune sub laviță la macerat – acolo-i mai întuneric și mai răcoare.

Așa treceau zile și luni, cărarea soarelui cobora tot mai jos, porumbele din mica livadă a babei încărunțeau fumuriu în vale și cădeau după primele dimineți cu brumă; noaptea, în casă, se strecura umezeala și lipea de pereți mucegai păros – abia atunci pricepea bătrâna că fiii nu vor mai veni și, pentru prima dată, după atâția ani de când era oarbă, începu să plângă, ștergându-și albeața cu degetele uscate și chircite.

Mai apoi, toamna târziu, Rătușca primi o scrisoare – ca de obicei, de la cel mare, de la Musii, pentru că mezinul, Hryțko, era leneș la scris scrisori, rar când răspundea. Musii scria că, astă-vară, nici el, nici Hryțko n-au reușit să se rupă și să vină acasă (n-a permis comenduirea), iar nurorile și nepoții n-au vrut să meargă singuri, că „ce interes avem noi?”

– Ce să mai vorbim, străinătatea-i străinătate... – atât a mai spus Rătușca, fără să mai asculte scrisoarea până la capăt și neputând să înțeleagă: aceea se referea doar la nurori și la nepoți sau și la fiii ei?...

Și iată că, iarăși, sosi primăvara și, din nou, înfloriră porumbarii în mica livadă a Rătuștii, ademenind cu mireasma florilor tinere viespile și albinele; sosiră, în sat, rândunelele și berzele la vechile lor cuiburi și se apucară să le dreagă; oamenii tencuiau cu pământ acareturile, dincolo de poartă, dădeau foc la frunzele de anul trecut – numai casa Rătuștii, care, în timpul iernii, se cocoșă și se înnegri și mai mult, stătea în mijlocul acelei agitații de înnoire singuratică și parcă oarbă și ea.

Dar, într-o zi – era chiar înainte de sărbători – veni, la Rătușca, un oaspete, un soldat tinerel, cu insigne pe tot pieptul și mănuși de piele, cu toate că, afară, era, de-acum, cald și soare. Salutând vesel din prag, oaspetele tăcu câțva timp, uitându-se probabil prin casă, apoi, întreabă cu mai puțin entuziasm:

– Aici locuiește Hanna Koșkalda?

– Aici, fiule, aici – se emoționează Rătușca, recunoscând mirosul cazon care umplu, dintr-odată, casa. – Intră mai aproape și ia loc.

Soldatul scârțâi cu precauție lavița.

– Eu, mătușică, vin de la fiul dumitale Musii Prokopovyci, îți transmite salutări – spuse și oftă scurt, neîndemânatic. – Uite, mătușică, și niște daruri.

– Da’... de ce n-a venit chiar el, Musii? – întreabă Rătușca încet.

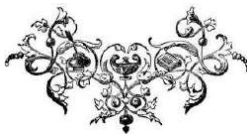
– El, mătușică, în niciun caz, nu poate veni acum. E în fanfara regimentului nostru – trompeta întâi, o să cânte la paradă...

– Așa... – se miră sau se întristă Rătușca și tăcu apoi mult timp. Când simți că, probabil, pentru oaspete tăcerea îndelungată era jenantă, întreabă: – Da’ Hryțko, cel mic al meu, nu cumva ai auzit dumneata ce face?

– El s-a demobilizat de mult – explică soldatul cu plăcere – iar, acum, e paznic la o uzină, nu pot să spun exact...

Mai apoi, soldatul plecă. Iar Rătușca a mai stat mult timp în semiîntunericul casei și, pentru prima oară, după mulți ani, simți cum tot corpul ei e cuprins de o oboseală necunoscută până acum și pare că-i amorțește.

Dar iată că, în sfârșit, soarele se lăsă atât de jos că privi prin ferestrele babei, îi mângâie, cu blândețe, obrații bătrâni, îi încălzi vinele întunecate de la mâini și se ascunse dincolo de râu, înălțând, peste Kneaja Sloboda, un stâlp trandafiriu.

M-am înnoit

Mă scald în râu printre nuferi. Lintița mă gădilă, pene de gâscă plutesc pe lângă mal, la apă mică – acolo, apa e caldă și moale ca ploaia de vară – iar, pe pod, trec oameni, se întorc de la târg. Copilandrii strigă la ei din râu:

– Mătușă, auzi, mătușă! Dă-ne și nouă ceva de la târg!

De bărbați nu se leagă, căci aceia-s mai supărați și nu-s din satul nostru, ci din Opișnea – la noi le zice „olari”. Cară cu căruțele oale afundate în pleavă: nu s-au vândut, de aceea și sunt treji și nevorbăreți...

Oamenii trec și trec, în grupuri și câte unul – tăcuți: n-au târguit. Se clatină, sub picioarele lor și sub roți, podul cam șubred – vara, se clatină mereu, dar, iarna, nu, căci picioarele lui îngheață până la fundul apei.

Și iată că vine și mama. Jachețica gri în dungi, basmaua, cizmele, fusta – toate-s vechi, dar coșul e nou, galben, din papură.

– Mamă, mamă! – o strig, înotând spre pod. – Ce-ai cumpărat?

Dumneaei se oprește, reazemă papornița de picioare și surâde nu prea vesel.

– Păi, nu cine știe ce – zice. – Uite papornița asta și gumari pentru tine. Îmbracă-te și hai acasă să mâncăm de prânz și o să-i probezi.

Înot voinicește spre mal – tata m-a învățat, când mai trăia, să înot voinicește – mă apuc cu mâinile de pletele calde ale unei sălcii și mă cațăr pe mal. Apoi, mă îmbrac reperor.

Cămașa foșnește pe mine. E tare rezistentă! E al cincilea an de când o port și nu se rupe, pentru că e din foaie de cort. Când o

spală mama și o pune la uscat pe tufa de troscot din mijlocul curții, ea stă țeapănă și nu cade. Iar, dacă e vânt, mai și vâjâie încet...

Îmbrac cămașa, dărdâi de-mi clănțâne dinții – m-am scaldat prea mult. După aceea, sar într-un picior cam mulțișor până nimeresc cracul pantalonilor, mai și zic, pentru a-mi scoate apa din urechi: „Apă, apă, ieși afară – de ploaie, de tunet, de fulger...”

Pantalonii mei îs cam ciudați. Au adus, odată, la magazin, tot felul de imprimeuri – pe unu-s desenate prune albastre, mari, cât un ochi de bou, pe altul, pere roșii într-o parte și cu frunze – și un val de material pentru cooperatori: o fâșie verde, a doua gri, a treia iarăși verde, a patra tot gri... Așa că mama a luat. „E flăcăiandru, de-acum – a zis – e timpul să-i cos pantaloni din material adevărat”.

S-a dus să croiască, iar nenea Cîmut, croitorul, s-a uitat, s-a uitat la acel material și zice: „Acu’, Prisko, facem cum vrei: ori partea de sus și turul o să fie verzi, iar, de acolo, în jos, gri, ori un crac gri, și altul verde. Așa că alege”.

Mama oftă și spuse: „Păi, să fie unul așa, și unul așa”.

Îmi trag pantalonii și nimeresc, mai întâi, cracul verde și, după aceea, pe cel gri. Cel verde e puțin mai larg, se vede că nenea Cîmut n-a tăiat cum trebuie – e bătrân, de-acuma, are vederea slabă și nici mâna nu mai e sigură.

– Ți-e frig? – mă întreabă mama de pe pod.

Iar rațele pe lângă stufăriș: mac-mac-mac... – parcă râd în hohote. Păi ce, flăcăilor le e frig? Asta îmi spune mama adesea. Iar eu râd în sinea mea, roșesc și mă gândesc: ce flăcău, dacă cracii pantalonilor mei nu-s la fel!

Ajung în fugă pe pod. Scândurile sunt fierbinți, miros a fân, a păcură și a putregai. Iar mama ia ștergarul de pe paporniță:

– Uite, să te înnoiești și tu – zice și înflorește, e bucuroasă.

Trag cu ochiul și văd, în paporniță, o pereche de gumari. Își sticlesc bombeurile spre mine. Zici că râd, așa-s de noi.

– Da’ sunt amândoi la fel?... – întreb.

– Păi, cum. Numărul unșpe.

– Atunci, sunt mari...

– Nu-i nimic. Taman buni pentru pâslari. Îi coasem pentru iarnă din haina aia veche a tatei – de câlți am și făcut rost – și o să ai ce purta.

– Da’ acuma?

– Acuma... – mama se pierdu puțin – acuma o să băgăm ceva în vârfuri și n-o să-ți cadă din picioare. Ziua, o să mai alergi desculț, iar, seara, când te duci la cămin, îi încalți.

– Poate o să-i încalț cândva... Da’ la cămin ce să cauți?

– I-auzi! Da’ Natalia? – îmi șoptește la ureche zâmbind.

– Nora noastră.

– Ia – zic – mai lasă-mă...

Deși, de fapt, simt o dulce bucurie. Noră... Poate, într-adevăr, cine știe. Că taică-su, când s-a întors de pe front, a adus o bicicletă de damă, fără ghidon, și rochii, și fuste, și box pentru cizme, și un cesuleț mic de mână... Iar eu port pantaloni vârgați și cămașă foșnitoare. Da’ cine știe.

Iar mama:

– Iote ce s-a rușinat flăcăul... – și mă gâdilă cu degetele la „minciunică” după ceafă. – Iar tu – râde – ești rușinos ca tata. Cândva – tu încă nu erai pe lume, da’ aveai să vii curând – m-a adunat la piept și-mi zice: „Eu mă cam temeam de tine, Prisea. Când te vedeam la cămin, îmi ziceam: uite, acuși, mă duc la ea, da’ nici nu mă urneam din loc. Mi se muiau picioarele. Atunci, începeam să număr: unu, doi, trei... Și uite-așa, uneori, până la sută, și tot nu îndrăzneam”. Și se pune pe râs. Râdeam și eu, căci, până la urmă, eu m-am apropiat de el...

Mama oftează și mergem o bună bucată în tăcere. Eu știu la ce se gândește dumneai acum și nu vreau să-i tulbur gândurile. Calc desculț iarba fierbinte și ofilită, cosind-o cu picioarele și,

din ea sar, ba ici, ba colo, cosași mari și mici, ruginii și verzi, sfârâie din aripioare și dispar din nou, se ascund. Peste văi, stăruie o zăpușeală umedă de otăvuri, chiar dacă soarele nu mai arde, iar, în luncă, printre sălcii, sclipește păienjenișul, se zărește galben, aproape copt, hameiul – vine toamna...

Iată că se zărește, de-acum, și casa noastră. De fapt, nu a noastră, ci a răposatei babe Pohoncyha. Baba n-a fost ucisă – i-a venit vremea să moară, că, și așa, a trăit mult: nouăzeci și nouă de ani și șase luni. Se întâmpla să treacă prin sat, cocârjată de o atingea bățul în bărbie – toc-toc... Era micuță cât o boccea. Și casa ei era mică și bătrână. Au trăit împreună un veac: baba, o sută de ani și casa, o sută de ani, baba s-a cocoșat și casa s-a cocoșat. Apoi, baba a murit. Chiar înainte de război. Căra, din vale, un dovreac, s-a împiedicat, a căzut și a murit. Iar dovreacul s-a dus de-a dura la vale și a căzut, bândâbâc, în fântână. Atunci, mai avea apă – rece și limpede, iar, pe marginile ei, creștea deasă menta; acuma, însă, în ea, trăiesc doar broaștele, tulburându-i nămolul, și plutesc conuri mici de arin...

De atunci, locuim noi în casa babei, căci a noastră fusese bombardată. La noi, întotdeauna, e cam întuneric: streășina e cam joasă, ferestrele, la fel, vara le astupă urzicile, iar, iarna, nămeții. Vede găina, câteodată, vreo găză pe geam, vine fuga și cioc-cioc în sticlă. Ca musafirii. Da' de unde musafiri la noi?...

Mă așez la masă să mâncăm, către colț peretele s-a bombat, mă împinge spre masă, iar, înăuntrul lui, pâraie ceva. S-ar putea să cadă în curând. Ar trebui să împingem masa mai încolo, dar nu poate fi mișcată din loc: are picioarele înfipite în pământ aproape pe sfert – de câte ori o fi uns baba pe jos în toată viața ei?

Dar n-am timp să mă gândesc la asta, pentru că mama a pus pe masă un fel de apă chioară și mă reped cu lingura în ea.

Iar dumneaei e nerăbdătoare. Scoate cumpărătura din paporniță și:

– Ia, probează-i.

Nu știu ce să fac: vreau să și mănânc, îmi dă ghes inima să încerc și gumarii.

– Ia să facem noi ca la oraș – promite mama, caută, îndelung, ceva după sobă și scoate, de acolo, niște ciorapi. Partea de sus a lor – mai treacă-meargă, da’ labelle-s numai zdrențe. – O să împușcăm, acuși, doi iepuri: partea de sus care-i mai întreagă o legăm – sub pantalonii n-o să se vadă, iar asta, plină de găuri, o băgăm în vârfuri și n-o să-ți cadă din picioare.

Până ne-am moșmondit, soarele a trecut dincolo de pădurea din vale. Apusul a umplut casa de lumină roșie și s-a mai răcorit, a încetat să mai pâraie în pereți – se vede că și cariile au adormit – pe sub streșină, vrăbiile zburătăcesc, pregătindu-se de culcare. Iar, afară – cerul e o țesătură purpurie, cristeii turuie în scorburi, rândunelele săgetează printre case – în curând, vine vremea să plece...

Și, deodată, mă cuprind o tristețe și o neliniște, de parcă aș trece pentru ultima oară prin sat, încălțat cu gumari noi, prea mari, care mă abat uneori de pe cărare – de parcă și eu ar trebui, curând, să-mi iau zborul încotrova...

Mă îndrept spre pod, unde se adună flăcăii. Flăcăi, adică unii ca mine, numai că au gumari pe măsură și sunt tunși mai frumos, fără scări la ceafă ca la mine, pentru că ei au unchi, bunici, ba unii chiar tați, iar eu cu mama – e al șaptelea an de când suntem singuri.

La zăgaz, lângă lada de incendiu din care copiii scosese de mult nisipul pentru căsuțe, e adunare: băieții stau pe balustradă, hâțână podul, fetele țin, de parcă, într-adevăr, le-ar fi frică. Dinspre apă, adie răcoare, o păclă subțire cuprinde tufele de obligeană – va fi o noapte caldă.

Cineva a și început să cânte:

*Hei, în câmp e o covată,
Hei, în câmp e o covată,
Hei, în câmp e o covată
Umplută cu apă...*

Asta, băieții. Că fetele, știind că mai departe cuvintele cântecului, ca din întâmplare, sunt înlocuite cu mășcări și vorbe grosolane, se grăbesc să-i întrerupă pe băieți și zic unul de-al lor:

*Bluza albă, bentița neagră,
Oh, de ce le-ai despletit?
Pe tine te-am iubit în taină,
Atora de ce le-ai povestit?*

Am fost observat și mă strigă:

– Hei, Vanka! Vino mai repede, că n-are cine să zică vocea a doua.

– O-ho-ho!

– Ha-ha!

– Acum să te ții!

Și, deodată, în grup, se făcu liniște, toți se lipiră de balustradă. Eu mă pornisem să alerg, dar m-am oprit: pe pod, trecând pe lângă grup, venea Natalia, iar, alături de ea – tatăl ei, mereu încruntat, cu ochii mijiți, de parcă îi era frică să nu-l privească cineva în ochi. El nu întoarce niciodată capul când trece pe lângă oameni și, niciodată, nu zice deplin „bună ziua”, ci doar „bună” sau „ziua”.

Eu nu mă rușinez în fața lui ca alți băieți în fața taților fetelor lor, mie mi-e frică de el și mă străduiesc să-l ocolesc. Mai ales după ce m-a chemat odată la el în birou și mi-a spus închizând ochii:

„Trage mâine o fugă până la comitetul raional al comsolului ca să-ți dea o repartiție la șantierul conductei de petrol.

O să câștigi măcar de-o pereche de pantaloni... Da' vezi să trăn-cănești că taică-tu a fost în prizonierat, că s-ar putea să nu te trimită”.

„Tata a murit acum trei ani – zic – ce treabă au ei cu dumnealui?”

Iar el: „Ei, dacă ești așa de deștept, mâine te duci la ferma de porci”.

De atunci și până în ziua de azi, el nu mi-a mai adresat niciun cuvânt, nici măcar acel „bună” al lui. Nici acum n-o să spună, măcar că e cu Natalia.

Cum să fac să-i evit?...

Dar ei sunt, de-acum, aproape. De emoție nu-i văd, doar aud cum îi scârțâie cizmele și cum lovește peste carâmbi pulpana țepăună a treniului nemțesc – parcă mi s-ar fi pus ceața în fața ochilor. Iar, când au ajuns în dreptul meu, eu am luat-o repede spre grup, ca și când aș fi fost foarte grăbit, dar n-am apucat să fac nici doi pași, că m-am împiedicat, m-am împleticit, gumarii mi-au căzut și au alunecat de pe zăgaz, iar ciorapii, numai zdrențe, s-au înșirat pe jumătate de drum ca niște șerpi.

Am mai apucat să observ că Natalia a plecat capul în jos și a spus, probabil din repezeală, dar foarte încet: „Salut...” Iar el pufni mârâit, aruncă o privire spre ciorapi, închise ochii la loc și plecă mai departe, scârțâindu-și cizmele și aruncându-i Nataliei o vorbă înfundată. Eu n-am auzit-o. Și, în general, nu auzeam nimic, în afara liniștii care cuprinsese grupul de pe pod și a bătăilor inimii mele.

Apoi, s-a întâmplat un lucru pe care, nici mai târziu, nu l-am putut înțelege, pentru că nu știu de unde a apărut: am înhățat un bulgăre și am strigat: „A-a-ah!” – și cât timp a zburat, eu am urlat:

– Vă umflă râsul, hai? Vă bucurați? Atunci, na-vă, javrelor! N-na-vă!

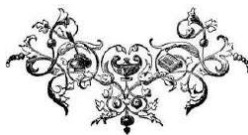
Bulgărele a nimerit-o pe Natalia în cap. Am auzit-o cum a țipat, cum țipară, mirați și speriați, cei de pe pod, cum bubuiră, pe spinarea mea, pumnii lui grei, tăindu-mi respirația, iar, dinspre pod, cineva striga subțirel și nu prea hotărât:

– Cum nu vă e rușine, nene? Cum se poate așa ceva!... Și încă...

Apoi, cineva îmi punea gumarii în picioare, plângea încet și șoptea:

– De ce te-ai luat de el, Vanka?... De ce?

– Eh, un monstru!...

La stăvilar

Mutul ședea în barcă și sufla greu, trăgându-și sufletul. Pe pieptul lui, tare ca piatra, plin de-o sălbatică putere tinerească, se prelingeau picături de apă; ele străluceau în sprâncenele lui dese, împreunate la rădăcina nasului, și pe umerii lui, care, acum, se relaxau după recenta încordare și tremurau abia perceptibil.

Mutul scotea, de pe fundul vălurit de la stăvilar, bolovani rotunzi, șlefuiți de repezișul apei, îi căra cu barca la mal și-i stivuia sub dâmb – acele pietre urmau să ajungă în fundația unei viitoare case. A cui anume – mutului îi era indiferent: el avea nevoie de bani.

La râu, era liniște, doar din când în când, pe vreo creangă uscată, bătea toaca o ciocănitore – fie că-și chema perechea, fie că se bucura, scăldată în soare – roiuri de viespi vuiiau în scorburile bătrânelor răchite în care se încuibaseră încă de anul trecut. Barca, priponită cu lanțul de salcie, era plimbată puțin de vârtej, împinsă cu bordul în mal și, iarăși, trasă spre repeziș; la stăvilar, apa bolborosea abia auzit, frecându-se de bolovanii înalți și negri, și adia prospețime de fântână.

Mutul se aplecă spre cârmă, unde-și ținea hainele și un braț de rogoz, sub care avea o sticlă cu lapte, scoase un măr roșu și se apucă să-l mănânce, mișcându-și, anevoie, fălcile înțepenite.

De după tufe, din deal, se auzeau voci – de bărbat și de femeie, scrâșniră pe nisipul tare și copite de cal, dar mutul nu asculta toate astea, ci scoase, din șapcă, o țigară, răsucită încă pe mal cu mâini uscate, și o aprinse, trăgând cu atâta poftă încât obrajii i se supseră în două gropi adânci.

Căruța se opri, chiar în dreptul bărcii, și, de sus, îl strigară:

– Măi Pavlenie! Unde ești?

Apoi, foșniră tufele, de pe dâmb, se rostogoliră bulgări mici de pământ și plescăiră lângă barcă – abia atunci, întoarse mutul capul, îl întâmpină cu un surâs larg pe bărbatul care stătea pe dâmb cu biciul băgat în tureatca cizmei și-i arată, prin gesturi, că el se odihnește, că a terminat de scos piatră – uite-o, e colo. Sări din barcă și se apucă să arunce bolovanii pe dâmb, încordându-și fiecare mușchi al trupului bronzat și plin de picături de apă, arătând pe degete cât costă fiecare bolovan: ăsta, mai mic, de vreo trei puduri¹ (trei degete) – treizeci de copeici, iar ăsta, mai mare, de vreo patru puduri (patru degete) – patruzeci de copeici...

Când să achite, bărbatul se tot căuta prin buzunare, ofta, își încrețea fruntea, pipăind, din nou, rublele ude, mototolite, cu fire de tutun lipite pe ele, și le puse în palma lată a lui Pavlenie, turuind vesel:

– Douăzeci de pietre a treizeci de copeici fac două ruble. Și cinci a patruzeci – o rublă patruzeci... Așa că – fix pentru o jumătate de litru! Ia-i și bate palma! Unde s-a dus suta...

Mutul, prefăcându-se nemulțumit, ridică supărat din umeri și se îndreptă spre barcă, iar, când pornea căruța, îl ajunse pe om din urmă, îi îndesă o rublă ca rest, răsă vesel din ochi și-l bătu cu palma pe spinare, adică: Pavlenie nu ia în plus – deși știa că a primit doar pe jumătate din cât făcea...

Lui îi trebuiau doar două ruble – pentru diseară. În fiecare zi, aștepta clipa când soarele avea să atingă dealul de dincolo de râu, în umbra malului, începeau să bâzâie subțire țânțarii, iar viespile dispăreau în scorburi pentru somnul de noapte; atunci, lega barca și pleca peste vale, pe scurtătură, spre sat, fluierând la berzele care umblau ca pe catalige prin fânețe și alerga după șopârle, ca măcar una să-și piardă coada...

¹ **pud** – 16, 38 kg. (C. Ir.)

Acasă, își puse cămașă curată, care stătea întinsă pe mușchii lui osteniți, pantaloni de stofă, cizme de box și pleca la prăvălie.

După ce cumpăra o litră de rachiu și o sută de grame de bomboane scumpe, mutul se pitea chiar aici, în curtea magazinului, după o stivă de lădițe și butoaie de gaz goale, se lăsa pe vine, bea rachiu și, învelind bomboanele într-o frunză rece de brusture, ca să nu se topească în buzunar, pleca la cămin. Aici, se cânta, de-acum, la baian, se dansa pe micul ring de ciment, răsunau cuplete, aduse, de curând, de studenții sosiți la prășit cartofii:

*Pe bulevarde, suflă vântul,
Noaptea se-așterne ca o velință,
Un băiat sărută-o fată –
Așa, de cunoștință...*

Mutul își recunoștea imediat fata, pe bondoaca și rumena Halea, o apuca cu putere de mână și o scotea din cerc. Halea râdea încetișor, cumva moale și gădilicios, încerca, de ochii lumii, să-și elibereze mâna, iar, după ce se îndepărtau de adunare și lumina care venea de la doi stâlpi rămânea în urmă, își lăsa capul pe umărul lui și-și închidea supusă ochii blânzi: adică du-mă unde vrei...

După aceea, hoinăreau pe vale, mâncau bomboane și se îmbrățișau, îmbătați de parfumul fânului cosit, până când, la răsărit, se aprindea, mare cât un măr, luceafărul dimineții...

Iar a doua zi, mutul scotea, din nou, pietroaie sau dezgropa din malurile de lângă apă trunchiuri de stejar, negre, grele, de parcă ar fi fost turnate din fontă, spălate de râu în decursul câtorva sute de ani – dulgherii localnici scoteau, din pungă, pentru stejariiăștia, zece, ba chiar un pol, căci, din ei, ieșea mobilă grozavă, cercevele, tocuri de ușa, iar, dacă se nimerea ca stejarul să fie ceva mai lung, chiar și grinzi – transporta, cu barca, fân de pe malul celălalt pe cel dinspre sat sau scutura mere pădurețe

pentru compotul de iarnă, câștigându-și cele două ruble sau chiar mai mult cu care să meargă seara la magazin...

Astăzi, însă Pavlenie nu se grăbea să plece acasă, deși soarele apusese de mult și la stăvilă apa curgea cu mai puțin zgomot și mai tainic, iar, pe sub maluri, pe la coturi, unde-i mai întuneric, au început să sară somoteii.

Mutul îl aștepta pe vechiul său dușman – fostul pândar, apoi, președinte al cooperativei, după aceea, colector de ouă și achizitor de fier vechi – pe actualul pădurar Zaharia Șașlo.

La prânz, odihnindu-se pe fânul cu care era așternut fundul bărcii, Pavlenie l-a văzut pe Șașlo cum, cu pușca la spinare, a traversat râul cu barca ocolului silvic și a dispărut în desigur – probabil se ducea la prisaca colhozului, în care, ca stăpân al pădurii, a pus și trei stupi de-ai lui...

Dar, deodată, apărură, iarăși, pe mal, stătu o clipă cu atenția încordată și, brusc, se piti după o tufă.

Curând, nu departe de el, se mișcă vârful tufelor de salcie și, pe mal, apărură doi băiețândri cu câte o legătură de nuiiele de răchită pe umăr – se vede că voiau să-și facă vâșă sau să îndeplinească vreun coș. Se îndreptau direct spre locul de pândă, discutau și râdeau.

Mutul se ridică în barcă, se apucă cu mâinile de marginea ei, încordat ca un animal înainte de a face un salt. Din gâtleele lui ieși ceva asemănător cu ugiul unui porumbel bătrân, dar băieții erau pe celălalt mal și nu l-au auzit. În aceeași clipă, de după tufa unde se pitise Șașlo, țâșni o flacăra; pe luciul apei, în bătaia soarelui, apărură cerculețe, mai mari și mai mici – erau peștii care plescăiră din cauza împușcăturii. Băieții se opriră ca trăsniți, aruncară mănunchiurile – de câte vreo zece nuiiele – de spaimă săriră în apă și curentul i-a purtat la vale, spre stăvilă. Șașlo sări din ascunzătoare, strigă ceva în urma lor, agită arma în aer, apoi, luă nuiiele și plecă.

Mutul, trăgând la vâsle cât putea de tare, se luă cu barca după băieți, îi scoase din apă ușor, cu o singură mână, îi urcă pe mal, și, în timp ce ei alergau în trap mărunț spre sat, fluturându-și lipăit pantalonii uzi, el se uita îngândurat în urma lor, iar, în gătlejul lui, gâlgăiau blând sunete de nimeni înțelese...

Acum, mutul ședea în barcă și aștepta să se întoarcă Șașlo, încă neștiind cum o să se răzbune pe el – pentru sine și pentru băieții cu ochii holbați de spaimă și pantalonii uzi – aștepta, uitând chiar de Halea, de litră, de parfumul noptilor în câmp și de steaua, mare cât un măr, de la marginea cerului...

* * *

Asta s-a întâmplat demult, când mutul avea zece sau unsprezece ani, când și el, ca toți copiii, păștea vitele și, tot ca toți copiii, cutreiera miriștile ca să strângă spice.

Toamna din acel an se nimerise ploioasă, miriștile se înnegriă de apă și soare, spicele zăceau pe jos ca tipărite în pământ – de cât le bătuseră ploile – și erau gata-gata să încolțească, pentru că răspândeau un miros dulceag. Pavluško le culegea într-un săculeț vechi, le îndesa cu piciorul, ca, în același timp, să se scuture – acasă, va avea mai puțin de lucru – și, iarăși, aduna, mergând în patru labe de la un spic la altul și afundându-și genunchii în pământul afânat și reavăn.

Departa în stepă, dincolo de șirele de paie, urca cerul și se tot mărea un nor negru de ploaie. Din vreme în vreme, era spintecat de fulgere roșii, iar, puțin mai târziu, peste miriști, se rostogolea tunetul – surd, îndepărtat și încă neînspăimântător. Pavluško se grăbea, pentru că săculețul încă nu era plin, iar norul se apropia repede – de aceea el aproape că nu sălta capul, alegea, în grabă, din miriștea pălită, spicele umflate de ploaie, până când simți, pe spinare, o arsură dureroasă. Pavluško, de spaimă căzu la pământ: a crezut, la început, că l-a trăsnet un fulger, dar când își

ridică ochii arși de lacrimi, îl văzu pe pândarul Zaharia Șașlo călare, ținând într-o mână biciul, iar, în cealaltă, câteva săculețe goale – apoi, iarăși, se lipi de pământ ca un pui speriat de pre-peliță. Zaharia striga ceva și, amenințător, îi tot dădea târcoale, iar, când se repezi să-l lovească din nou, Pavluško sări în picioare și, târând săculețul după el, a rupt-o la fugă spre sat.

Acasă, n-a plâns și nu i s-a jeluît mamei, ci a bătut cu făcă-lețul spicele, a vânturat boabele în rafalele de dinaintea furtunii și s-a urcat pe cuptor fără să mai cineze. Iar, noaptea, întorcându-se de pe o parte pe alta, scâncea și se văita de durere, se repezea prin somn să zgârie peretele...

De atunci, când îl vedea pe Șașlo, nu-i surâdea încrezător și cu blândețe, cum făcea când se întâlnea cu alți consăteni, ci își încrunta, la rădăcina nasului, sprâncenele late și-l privea pe fostul pândar cu ochi atât de sălbatici și răi încât acela n-a mai suportat și, odată, apucându-l pe băiat de umăr și întorcându-l cu fața spre el, a spus:

– Ia te uită ce turbat și ranchiunos e ăsta! Ține minte, prostu-țule mut: aveam ordin să vă gonesc – v-am gonit... Pe toți, înțelege, pe toți! De-eh... Iar tu ai crezut că numai pe tine? Pe toți, frățioare, pe toți... Ei, vezi! Să vii să-ți scutur niște mere dulci... O să-ți fac și un fluier. Măcar ai să fluiери, dacă Dumnezeu te-a lipsit de grai...

După felul cum îi râdea mieros și-și plescăia buzele groase ca niște lipitori, după îngrijorarea cu care i se uita în ochi, mutul – acum, un băiețandru puternic, robust – a înțeles că Șașlo se teme de el și vrea să se împace.

De atunci, el nu s-a mai uitat la Șașlo încruntat și cu ură în ochi. Acum, în ei, era mai mult dispreț. Dar nici de surâs – unicul mod prin care exprima mutul simpatia față de cunoscuți și necunoscuți – nu i-a surâs, ci privea de cele mai multe ori undeva pe lângă Șașlo...

Peste râu, s-a lăsat noaptea – umedă și caldă, ca înainte de furtună. Somnii începură să sară cu mai mult curaj, lovind cu cozile ba ici, ba colo; bătură din aripi niște păsări de noapte, iar mutul ședea în barcă, scrutând malul opus, încordat și atent ca un vultur pleșuv la vânătoare... Apoi, s-a apropiat încet de barca pădurarului, pe care n-o lega nimeni niciodată, și, împingând-o de pe mal, i-a dat drumul pe apă. Barca dispăru numaidecât în întuneric și se auzea cum se lovea cu zgomot de pietrele de la stăvilă, trosni, după care se umplu cu apă, iar, pe râu, se făcu, iarăși, liniște. Mutul trase la malul său, exact vizavi de locul pe unde trebuia să apară Șașlo, și-și aprinse o țigară.

Curând, pe partea cealaltă, foșniră tufele și pe limba de nisip, albăstrie în lumina stelelor, apăru, bine conturată, silueta unui om. Mutul o observă imediat și se grăbi să tragă din țigară.

– Eh, dracii! – bombăni Șașlo. – Iar au șterpelit barca... Acuma, caută-i... Hei, cine fumează acolo? Ia vino să mă treci râu! Sunt eu, Șașlo, pădurarul!...

Pavlenie a înțeles că pe el îl cheamă, dar nu se grăbea, ci pufăia mereu și zâmbea răutăcios în întuneric.

– Ia te uită, nu cumva e mutul? – se dumiri Șașlo, ridică pușca și trase un foc.

Abia atunci, se urni mutul, împingând cu vâsla în mal și, luând-o puțin împotriva curentului, se îndreptă spre malul opus.

– O, știam io că tu trebe să fii – se bucură Zaharia. – Strig io, strig, iar ție nici nu-ți pasă...

Apucă barca de bot, o trase pe nisip, apoi, așeză, cu grijă, în fân un urcior – Pavlenie și-a dat seama că, în el, era miere – aruncă două mănunchiuri de nuielă, acum, legate într-unul singur, și, balansând barca, se așeză și el.

– Dă-i bătaie! – făcu semn cu mâna.

Mutul vâsli spre firul apei, puse vâsla pe genunchi și barca, luând viteză, se îndrepta spre stăvilar.

Răsărea luna și se vedea că, deasupra apei, își întinde dărele transparente o ceață subțire, iar, printre tufe, începu să sclipească roua cu bobul încă mărunț... Somoteii nu mai săreau și nu mai plescăiau pe sub maluri – s-au speriat de lumină.

La început, Șașlo ședea liniștit, crezând că Pavlentie vrea să-l scoată cât mai aproape de sat, când însă s-au apropiat de stăvilar ca la o aruncătură de băț și apa vui amenințător sub barcă, pentru că nu era adâncă, se ridică în genunchi și zbieră:

– Ce, ai înnebunit! Cârmește spre mal! Cârmește, când îți zic, mut nenorocit!

Pavlentie sări sprinten din barcă, se clătină din cauza curentului puternic care-i îndoia picioarele, dar nu căzu, ci se sprijini în vâslă, simțind cum i se afundă picioarele în nisipul rece și aspru. El văzu cum barca – barca lui! – se lovi cu cârma de bolovan, se răsucii și cu o viteză și mai mare fu aruncată peste un șir de pietroaie, verzui în bătaia lunii care abia răsărise.

– A-a-a... – strigă Șașlo disperat, ajuns, de-acuma, undeva jos. Apoi, de acolo, se auzi un trosnet, curgerea năvalnică a curentului păru că fusese stăvilită brusc și se făcu liniște.

Mutul ieși la mal și se așeză pe dâmb.

Puțin mai târziu, Șașlo trecu în fugă pe lângă el, scâncind și smiorcăindu-se. În țevile puștii care i se bălăngănea la spate, cli-poce apa.

Curând, în sat, lătrară câinii și nu se potoliră prea repede. Dar mutul nu-i auzea. El scoase, din șapcă, punga cu tutun, un petic de ziar și se apucă să-și răsucescă o țigară, liniștit, fără să-i tremure degetele.

Unchiul Nykin

Ieșim din curte în zori. În sat, încă nu-i lumină la nimeni. Doar ici și colo, pe stâlpi, de-a lungul uliței, becuri leneșe ard gălbui ca înspre dimineață. Unchiul Nykin deschide poarta mare, legată de stâlpi cu sârmă ruginită, pe care trebuie s-o ridici puțin, căci, altfel, nu poate fi urnită, iar eu trag căruțul cu marfa noastră – prospătură: ieri, am tăiat porcul, așa că mergem cu carne la piața din Poltava.

În drum, aștept puțin până termină unchiul treaba cu poarta, iar, pe urmă, o să tragem căruțul amândoi. Unchiul Nykin și-a pus noua proteză, cea de călătorie, cum zice el, încălțată cu gheată, nouă și ea și cu scârț, însă, fără băț, șchioapătă cam tare: oiștea se înclină spre dreapta și trage căruțul într-o parte. Uite-așa ne împleticim prin sat ca doi bouleni neînvățați la jug, unchiul trage oiștea spre el, iar eu mă împiedic, pentru că am mai puțină putere în mână, apoi, trag spre mine.

– Ar fi bine să prindem o mașină de ocazie – gândește unchiul cu glas tare.

Asta așa, să nu tacă. Da' ia întreabă-l de ce e mai bine cu una „de ocazie” decât cu autobuzul – n-o să-ți spună, pentru că nici el nu știe. Eu, totuși, îl întreb.

– De aceea e mai bine – zice unchiul – că-i mai bine...

Știam eu că așa o să spună.

Sub picioarele noastre și sub roțile căruțului, pâraie frunzele înghețate și acoperite de promoroacă, foșnește iarba țepoasă, albă și ea, cu margine verde-închis din cauza gerului, iar, prin grajduri și prin poduri, în tot satul, cântă cocoșii – cu glas de iarnă, răgușit.

Am fi putut merge la târg și cu mașina unchiului, mașină pentru invalizi, dar e stricată încă de astă-vară. El a meșterit nu știu ce la motor (el zice: *mótor*), că, după ce îl pornește, scoate valuri de fum ca o fabrică de cărămidă și învăluie toată mașina. Iar el mai și strigă din cabină:

„Ia vezi, nepoate, cum e fumul?”

„Negru!” – strig cât pot de tare, ca să acopăr uruitul.

Unchiul Nykin oprește motorul, iese din cabină și, parcă ar fi asul mecanicilor, declară:

„Înseamnă că benzina e veche. Trebe să bag alta, da' n-am”.

Sau:

„Carburatorul face pe nebunul. Trebe să-l scot și să-l duc băieților la atelier să-l repare”.

Îl scoate și-l duce. Eu știu dinainte: în drum spre SMT¹, o să treacă pe la magazin să ia o litră, gândindu-se că „muzica nu cântă degeaba”, iar, seara, o să se întoarcă puțin cu chef, cu carburatorul „aranjat”, o să bâjbâie îndelung până să-l monteze la loc și, în sfârșit, o să spună, băgându-și anevoie proteza în cabină:

„Ia, Ilko, dă-i un brânci, ca să încercăm s-o pornim”.

Atunci, eu mă proptesc cu mâinile în spatele prăfuit al mașinii și o împing vreo zece pași spre valea Vyșnevyi, după care ea coboară singură, pufăind fum rece în genunchii mei. Se întâmplă să pornească. După un astfel de succes, strigând vesel unul în urechea celuilalt că „a luat-o”, prindem viteză și ieșim din vale în stepă pentru „o tură” până ne săturăm. Dar se întâmplă ca mașina să ajungă până-n vale fără să pornească, pentru că, după cum se constată după aceea, unchiul Nykin uitase să pună „contactul”... Atunci, noi ori o părăsim în vale, ori așteptăm până se întoarce de la lăptărie într-o căruța cu doi cai vecinul nostru, cel care transportă laptele – el n-o să refuze s-o remorcheze înapoi în curte.

¹ SMT – Stațiunea de mașini și tractoare. (C. Ir.)

Și, așa, în fiecare vară, de la începutul și până la sfârșitul vacanței mele, doar dacă inspectorul nu-i ridică unchiului permisul pentru vreo greșeală. Atunci, mașina rămâne nemișcată în curte, acoperită, împotriva ploii și a soarelui, cu pufoaice vechi și fusta de pluș a mătușii, roasă și lustruită până la violet, iar unchiul se plictisește stând degeaba și-și bate capul cum să facă să-și ia permisul înapoi.

Dar n-apucă să umble după el, căci inspectorul – sectoristul nostru – vine chiar el cu motocicletă în curte, îi înapoiază unchiului permisul și zice:

– Dumneata, Hrystoforovyci, vezi să nu se mai repete, ai grijă. Căci cum vine asta: semnalizezi c-o iei la stânga, da' o ții tot înainte?...

– Uitasem că am pus semnalul când am ieșit din curte, fir-ar să fie! – spune spăsit unchiul Nykin și intră amândoi în casă („la poftiți, măcar să vedeți cum trăim...”, îl invită unchiul.)...

Coborâm de pe costișa nisipoasă a cimitirului. Nisipul a înghetă, a prins deasupra o pojghiță subțire și pâraie sub picioare – se rupe. Printre pinii rari, în față, se zărește răsăritul – o dungă albicioasă, îngustă, cu un tiv rozaliu, abia perceptibil, sus. Se crapă de ziuă.

În stație – nici țipenie. În primărie, care-i vizavi, e întuneric și ar semăna cu o baracă părăsită, dacă alături, între mesteceni, nu s-ar vedea, printre ramurile goale, bila roșie de pe monumentul închinat eroilor – un abajur obișnuit, vopsit în roșu, sub care arde un bec. E *Flacăra nestinsă*. Când, în partea noastră, nu se știe de ce, se întrerupe curentul, se stinge și *Flacăra* – ca pentru odihnă...

Nici n-apucăm, eu și unchiul, să descărcăm sacul cu carne proaspătă și să ducem căruțul după primărie (după ce face focul, o să vină mătușa să-l ia), că, dinspre pod, luminând cu farurile vârfurile plopilor, vine duduind o mașină. Unchiul Nykin,ducând, la fiecare pas, umărul drept înainte, iese pe asfalt, dă din mână și zice ca și când șoferul l-ar auzi:

– Suntem doi... ia-ne... până la Poltava... îți dăm... păi ce, trei ruble-i de colo?

Scrâșnesc frânele camionului, din cabină, licărind țigara, șoferul întreabă lenevos:

– Unde mergeți?

– La Poltava, am zis... – își scârțâie unchiul proteza – îți dau o hârtie de trei... Iar, dacă ne arunci până-n piață, îți mai dau și de un pachet de „Belomor”¹.

– Hai sus, da’, în cabină, e loc numai pentru unul. În benă, sunt paie și un cojoc – nu te răzbește. Dacă vă convine.

După ce am pornit, unchiul Nykin îmi dă, din cabină, pe fereastră, scurta lui groasă și țepănă și-mi strigă:

– Bagă-te după cabină, la adăpost, și ai grijă să nu-ți smulgă vântul scurta, că, atunci, o să târguim pe dracu’!

Eu îmi fac un culcuș în paie, pun pe mine, peste pufoaică, și scurta unchiului, atât de grea, că nici uraganul n-ar zbura-o, îmi acopăr picioarele cu cojocul șoferului, care duhnește tare a benzină și a blană rece, și închid ochii fericit: că, deasupra adăpostului meu, urlă vântul, iar mie mi-i cald ca-n mânășă aceea din poveste, că, în timpul călătoriei, o să privesc la tot ce-i în jur – grozav îmi mai place drumul din sat până la Poltava. Eu, și acum, cu ochii închiși, văd cum moțâie pe sârmă, de la un stâlp la altul, păsări cu aripi albastre, cum traversează drumul în fugă, stârniți de lumina farurilor, iepuri speriați, cum rămân, în urma mașinii, stejarii și plopii cu frunzele îngălbenite – flamuri triste ale toamnei... Și mai stăruie vie, în mine, măreția zilei de ieri, când în tot satul, și ici, și colo, se înălțau, spre cerul albastru-albastru, stâlpi de foc, printre case, șerpuia fum dulceag de paie – sărbătoarea tăierii porcilor! – iar unchiul Nykin, vesel, luminat de pălălaie, ascutea cuțitul pe piatră și cânta ca un păgân:

¹ „**Belomor**” – marcă de țigări inferioare. (C. Ir.)

*Am tăiat,
am tăiat,
am tăiat porcul...*

Când e bine dispus, întotdeauna, cântă despre ceea ce gândește. Dacă, de exemplu, are de mers la magazin și mașina pornește și are bani, atunci, îmbrăcându-se sau căutând, în cutia cu ațe a mătușii, cheia „de contact”, el neapărat cântă:

*Plecăm,
plecăm,
plecăm la magazin...*

Și-i atât de vesel că-i vine să și cânte, nu pentru că o să cumpere ceva de la magazin – nu: cântă pentru că o să plece... Iese țațoș în curte, ciocănește cu bastonul în roțile mici (întotdeauna, cu asta începe unchiul Nykin ritualul unei călătorii), apoi, urcă în cabină și... Nu, nu pornește motorul imediat, ci stă o vreme nemișcat, gândindu-se concentrat la ordinea operațiilor pe care trebuie să le facă șoferul, după care își împinge pălăria pe ceafă, bagă între dinți o țigară și zice:

„Deschide, Ilko, poarta, că vine domnu’ orfan!”

După ce poarta-i deschisă, mașina, vuind ca un aeroplan, face câteva salturi, zboară pe lângă mine pe maidan, clipind cu ochiul roșu că o ia „la stânga” și gonește prin sat cu zgomot atât de îngrozitor că găinile și găștele nu fug din fața ei, ci zboară...

Unchiul Nykin nu se întoarce, bineînțeles, decât seara. Până atunci, când eu, când mătușa dăm fuga la poartă să vedem dacă nu apare, îi întrebăm pe trecători dacă n-au văzut o mașină așa și așa, și mătușa spune nu o dată:

„Nu, el n-o să moară de moarte bună... Gândește-te numai cu ce viteză merge aia, cum s-o oprești, mai ales dacă n-ai un picior!”

Cu toate acestea, totul se termină cu bine. Unchiul Nykin se întoarce viu și nevătămat și, în plus, cu câte ceva de căpătat în portbagaj: vreo zece pere sau mere, un pepene sau o pungă.

„O, da’ aia ce e?” – se repede imediat mătușa, arătând cu capul spre pungă.

„Mac!” – răspunde vesel unchiul.

„De unde-l ai?”

„De unde – l-am câștigat. Crezi că-ți dă cineva degeaba? He-he, vezi să nu! Opresc eu la primărie, iar, acolo, stă o babă pe niște boccele. „Dumneata încotro vrei să mergi?” – întreb. „La Ciovnova, fiule”. Mă uit la ea: bătrână, neputincioasă, autobuz nu mai are... „Urcă” – zic. Și am repezit-o până acolo. Când am ajuns, ea îmi dă mac. Nu iei – se supără. „Acuși, vine sărbătoarea mucenicilor, o să faceți mucenici și o să mă pomeniți și pe mine, o babă amărâtă”. Și am luat. Păi, de ce? Când ți se dă – ia, când vor să te bată – fugi!”

Mătușa îi trece unchiului cu vederea toate ciudățeniile lui șoferești, pentru că și el îi tolerează destul de des toanele. Vine el, să zicem, de undeva, abia intră în curte, că mătușa:

„Nykone, Nykone! Du-te și beșteleşte-o pe Odarka, că, azi, am stat toată ziua să alung găinile ei din straturi”.

Unchiul Nykin, fără o vorbă, reazemă bățul de prispă (fără băț, el e neputincios ca un copil), se apropie de gardul vecinei și, fără să-i pese dacă Odarka e în curte sau în casă, dacă îl aude sau nu, începe să zică încetișor:

„Tu, Odarka – de câte ori ți s-a spus? – să... asta... să nu lași găinile printre straturi. Că, orice-ai zice, fac stricăciune și nu mică. Cât să răbdăm, hă?” – și-i tot zice așa, parcă ar citi, până iese mătușa în prag și-i strigă:

„Gata, Nykone, ajunge, hai la cină!”

Atunci, unchiul, apucând proteza mai sus de genunchi, ca să-i fie mai ușor s-o tragă, intră în casă și zice obosit, de parcă, doar cu o clipă în urmă, trăsesese cu îmblăciul:

„Hu-u-uh... Ce avem de mâncare?”

În schimb, uneori, parcă s-a săturat să mai fie așa cum e el. Uneori, parcă intră în el demonul contrazicerii. Asta din punctul meu de vedere. Că din cel al mătușii: „Iote, a început să-l chinuie ceasul cel rău!”

Asta se întâmplă cel mai des atunci când nu-i pornește mașina. Atunci, să nu-i spui nimic, căci o să te contrazică în orice – supărat și încăpățânat. Stă câteodată la poartă rezemat în baston și așteaptă să treacă cineva prin fața curții lui. Iar pe față parcă îi stă scris: ia numai să încerce cineva să spună că cerul e sus, că-i arăt eu!...

Se întâmplă să treacă lăptarul. Caii sunt uzi de iese abur din ei, și el e leoarță: tocmai trecuse o sfoară de ploaie dincolo de râu, unde-i lăptăria.

„De ce ești ud, Myroane?” – unchiul către el.

„Pentru că m-a udat ploaia” – surâde cu blândețe Myron, trăgând de hățuri – mic, mărunț ca un greieraș.

„Unde? Care ploaie?”

„În Portnivka. Bună ploaie, caldă”.

„He-he! – exclamă, de-acum, supărat unchiul Nykin. – Nu minți. Acolo, n-a plouat. Că doară am văzut: norul s-a dus uite-ncolo” – arată cu bastonul undeva într-o parte.

„Păi, s-ar putea să fi fost așa” – blând, se arată Myron de acord și îndeamnă caii, iar unchiul se îndreaptă spre casă și bombăne:

„Ce, io-s orb, n-am văzut încotro s-a dus norul?...

Iar, pe la mijlocul verii, am hotărât, toată familia, să adăugăm la casă o verandă – „ca să intrăm și noi în rândul lumii”. Am fasonat lemnul, am turnat fundația. Eu m-am ocupat de ramele pentru ferestre.

„Da’ tu ce faci acolo?” – nu pricepea unchiul.

„Aranjez ramele – răspund – ca să punem ochiurile de geam”.

„Ce geamuri, ce rame! – se zbârli dintr-odată (chiar atunci „îl apucă ceasul cel rău”). – Toți pereții vor fi orbi. Uite, la Semen Andrianovyci toți sunt orbi”.

„Păi, aia nu-i verandă, e cameră!”

„În schimb, iarna e adăpost bun”.

„Și la noi o să fie adăpost după ce punem geamuri. Ce, prin casă bate vântul?”

„He-he, una-i casa, și alta-i veranda”.

Spre seară, unchiul și-a revenit, pentru că i-au adus de la oraș acumulatorul reîncărcat, se învârtea în jurul mașinii și cânta:

*Poa' să fie geamuri,
poa' să fie geamuri,
ce-mi pasă mie!*

– He-he! – vântul aduce, până la mine, vocea unchiului din cabină. – Tu, tovărășele, aici, n-ai dreptate. Io îmi cunosc mașina ca pe astea cinci degete! Până la ultimul șurub!

O! Mare negustorie o să facem azi! Unchiul o să se certe la piață cu fiecare cumpărător. Sau, până ajungem, se potolește, că, orice s-ar spune, se duce să câștige, nu să piardă. Și, în afară de asta, el are două feluri de „he-he”, unul bun, al doilea încăpățânat. După cât se pare, acum, îl folosește pe cel bun...

Mă uit la cerul pe care se înșiră brazde de nori rozalii – răsărise soarele – și-mi imaginez crucea de pe Mormântul suedez¹, care, noaptea, probabil, e albă de promoroacă, iar, acum, își strălucește în soare picăturile de rouă, după care înspir, prelung, până-n adâncul plămânilor, aerul curat ca apa de fântână din ținutul Poltavei. La piață, unde ne-a dus până la urmă șoferul pentru un pachet de „Belomor”, unchiul Nykin îmi zice:

¹ Monument ridicat în memoria celor căzuți în bătălia de lângă Poltava (27 iunie 1709), încheiată cu înfrângerea regelui suedez Carol al XII-lea. (C. Ir.)

– Deci așa, eu mă duc să-mi pună ștampila pe bojoci și pe ficat... De ce te hlizești? Poate porcul nostru a fost bolnav. Râde! Iar tu du-te și ocupă un loc în hala de carne și așteaptă-mă.

Ocup un loc lângă o ferestruică liberă în fața căreia s-a și adunat lume. „Tu ce ai, flăcăule, carne de porc? Bătrân? Tânăr?”

– Acuși, se întoarce proprietarul de la ștampilat și o să aflați – răspund.

Peste puțin timp, se întoarce unchiul, vioi, cu mișcări repezi, aproape agitat.

– Gata! Începem. Mă duc să tocmesc un parlagiu și începem. Știu cum trebuie vorbit cu ei...

Pleacă spre colțul halei, unde, în jurul parlagiilor fâlcoși și groși în spate, s-au adunat câțiva doritori să-i angajeze, iar, după un minut, se întoarce, ducând la braț un fâlcos cu șorț alb peste pufoaică, îi șoptește ceva la ureche, face cu ochiul și se lovește cu palma peste buzunarul sub care sună proteza. Apoi, se întorc amândoi cu spatele spre ferestruicile unde se înghesuie lumea, se apleacă în așa fel de parcă și-ar aprinde țigara de la același chibrit și se despart imediat.

Unchiul Nykin dezleagă sacul și, mulțumit, îmi face complice cu ochiul:

– Ăștia cred că, dacă ești de la țară, se pot șterge cu tine pe picioare. Nici noi, frățioare, nu suntem făcuți din rumeguș... Mi-a cerut șase, iar io i-am dat cinci!

– Cu cât l-ați tocmi? – îl întreabă o femeie cu broboadă nouă de pluș, de sub care ies ciucurii lungi ai basmalei. Jupânul ei, vecinul nostru de ferestruică, a și început să vândă, strigând grăbit:

– Hei, care mai iei slăninuță pentru frigărui și cărniță pentru cotlete? Care...

– Cu cinci – răspunde unchiul în șoaptă și cu o mutră că, adică, aici, fetițo, trebuie să știi să te descurci.

– Iar noi cu trei! – se bucură. – Țasta v-a păcălit!

Unchiul se îndreaptă de șale deasupra sacului și, uluit, se uită o vreme în spinarea nepăsătoare a parlagiului care-și ascute toporișca, apoi, se întoarce spre mine și zice peste măsură de mândru:

– Nu-i nimic, în schimb, o să-l punem să taie carnea cum vrem noi!

– Nu-i nimic, nu-i nimic – mă grăbesc să fiu de acord, pentru că îmi pare tare rău de el... Nu de cele două ruble plătite în plus, ci de el.

Unchiul Nykin a înțeles, se vede, în felul lui, căci mi-a șoptit repede-repede:

– Da' tu, Iliușa, nu te rușina. Eu... de ce, eu înțeleg: ești student, acuși, vei fi profesor și să stai în fața tarabei cu carne... Da' ce să-i faci? Așa e viața. De la unul cumperi ceva, altuia îi vinzi ceva, încă altuia îi dai degeaba... Așa se salvează oamenii între ei toată viața... Eu nici nu te-aș fi luat, dar știi și tu ce catastrofă sunt la aritmetică.

– Nu-i nimic, nu-i nimic – zic eu apăsător. – Hai să începem.

Unchiul se apleacă peste cântar, deschide gemulețul, iar degetele îi tremură mărunt.

Mai întâi, apare la fereastră un obrăzor pudrat cu grijă, cu buze mici, rujate, rotunde ca un sigiliu de ceară roșie.

– Ce a fost: porc sau scroafă?

– Da' ce, nu-i totuna? – se miră unchiul. – E carne de porc: tânără, proaspătă. Ieri, l-am tăiat. Și, dacă vreți neapărat să știți, a fost porc.

– Ei, să știi că bătrânul tău o să facă, azi, mare vânzare... – râde spre mine parlagiul nostru, care a și făcut jumătate din treabă. Apoi, își pune toporul ca o ghilotină pe trunchi și, cu un zâmbet îmbietor se apropie de fereastră.

– Dumneata, cetățeanco, ce bucățică vrei? Asta? Nu? Asta? Poftim. Două kile trei sute – și, după o clipă, îi întinde unchiului banii. – Uite, așa trebuie. Politicos!

Unchiul își trage șapca pe-o sprânceană și exclamă sincer, cu tonul unui păcătos spăsit:

– Da’ naiba știe cum e obiceiul aici la voi!...

Asta ne-a făcut cea mai bună reclamă. Oamenii care stăteau la ferestruică i-au zâmbit unchiului, au început să se înghesuie și să se bage unul în fața altuia, iar cel care a ajuns în față – o namilă lată în spete, cu șapcă de marinar, prefăcută cândva, probabil, din una fără cozoroc – tună cu un bas ca din butoi:

– Mie, taică, uite bucata aia, cât o cântări. Și mai cu curaj, mai cu curaj! Doar vinzi a dumatile, nu de furat.

– Ei, cine mai vrea cotlete... – fornăi pe nas vecinul, trăgând încruntat cu ochiul în partea noastră, deoarece clienții lui au trecut la ferestruica noastră. Apoi, mai vioi, dar trist: – Hai, că dau aproape degeaba!...

Unchiul meu pune, cu grijă, carnea pe cântar, ca să nu se bălângăne acul, îi dădea aproape fiecăruia cu bătaie, vorbind cu blândețe:

– Pofțiți, pofțiți. Cât doriți, de care doriți – și se întorcea spre mine: – Ai socotit cât face?

El era privit cu simpatie, iar eu, când calculam, cu atenție și suspiciune. Prinzând aceste priviri, eu mă zăpăceam, capul mi se umplea de ceață și calculam cu aproximație – numai să nu fie mai mult. Mă intrigau mâinile care pipăiau carnea, întorcând de mai multe ori, fiecare bucată de pe o parte pe alta, unghiile triunghiulare, ascuțite, genele lungi, rimelate, buzele rujate. Unchiul, străduindu-se să vândă „políticos”, întreba: „Cât?”; „Mai pun?”; „Ajunge?” Cel mai tare mă supăra acel „ai socotit?” al lui. Când ne-au mai rămas doar niște bucățele și resturi, de gemuleț, s-a apropiat, mai întâi, o bătrânică, apoi, încă una, ambelor le tremurau capul și mâinile și le lăcrimau ochii.

– Nu ți-a rămas, jupâne, vreo codiță sau vreun budurel? – au întrebat.

– Da’ ce să mănânci la codiță sau la budurel? – se miră unchiul.

Băbuțele, cam chioare, se uitau la pieptul lui, își molfaiau buzele și nu plecau.

– Da’ măruntaie? – întrebau.

De la ele trăsnea a rachiu, a tutun și a haine murdare.

Unchiul le-a dat mai pe nimic resturile de carne, se vede că-i era jenă, și a spus, fără să se adreseze cuiva anume:

– Ce lume mai e și asta? La noi, babele scurmă pământul până-n ultima zi, îngrijesc de nepoți, gătesc, iar astea umblă bete și cerșesc... Dracu’ să mai înțeleagă!...

Eu tăceam, pentru că toate astea m-au obosit.

Unchiul Nykin împături sacul gol, apăsă, cu palma, buzunarul ca să preseze banii, căci îi băgase acolo cocoloș, și spuse:

– Hai să căscăm gura prin magazine, poate cumpărăm ceva ca lumea și, pe urmă, să mâncăm undeva.

Chiar lângă hala de carne, ne-a înconjurat un grup de țigănci, despletite și ciufulite, cam descheiate, încălțate pe piciorul gol cu ghețe scâlciate.

– Hai să-ți ghicesc, boierule, bunule, frumosule – l-a apucat una dintre ele pe unchiul de mână. – Ești bucuroș, bogat, ai vândut carne de purcea, hai, nu te zgârci, că o să-ți spun adevărul. Eu nu-s țigancă, sunt sârboaică, uite crucea, zău așa!...

Unchiul și-a eliberat mâna și a dus-o la buzunarul unde avea banii.

– Eu și fără tine recunosc adevărul, dacă-l găsesc – râse el. – Iar tu te-ai uitat în palmă, da’ văd că minți, pentru că n-am vândut purcea, ci porc.

De mine s-a apropiat o „sârboaică” tânără și frumoasă, m-a fulgerat cu niște ochi imenși și negri:

– Cumpără, frumosule, o basma pentru drăguța ta. Nu-i basma – zici că-i primăvară.

Ea și-a descheiat bluzița și mi-a arătat sânii „bronzați”, pe jumătate dezgoliți, sub care o frumoasă basma neagră cu flori roșii și verzi îi încingea strâns mijlocul subțire.

– Și nu ți-e frig așa? – am întrebat, mutându-mi privirea în altă parte.

– Am sângele cald... Ce zici, cumperi?

– Nu.

– Atunci, spune-i moșului să cumpere.

– Ce are asta? – se apropie unchiul.

Țigancă și-a acoperit sânii, lăsând să se vadă doar basmaua.

– E furată? – întrebă unchiul.

– Du-te tu și fură așa ceva! – îl fulgeră țigancă cu o căutătură rea și plecă.

– Ce pungăși! – dădu unchiul din cap. – Da’, de ghicit, a ghicit că am vândut carne!

– Cum să nu ghicească, dacă noi tocmai am ieșit din hala de carne, iar sacul, uite-l, e numai pete!

– Asta așa e! – se învoi vesel unchiul.

Din magazine, el a cumpărat numai scule – rașpel, rindea, pilă, daltă, ferăstrău de mână și o sticlă de rachiu de lămâie, pentru că i-a plăcut culoarea. („O să gustăm și din aceea verde!”)

Pe stradă, unchiul n-a ocolit niciun automat de sifon, băga cu grijă în fantă trei copeici, parcă ar fi stat în dubiu, ținea un timp moneda cu unghiile, atât de puternice că ai putea înșuruba cu ele șuruburi în lemn, apoi, lua repede mâna și, aplecând capul într-o parte, aștepta – o să-i toarne sau n-o să-i toarne? Automatele îi turnau. Eu credeam că el doar se distrează. Dar, după al patrulea sau al cincilea pahar, unchiul n-a mai băut tot sifonul și a spus:

– Ia gândește-te numai: măcar unul să-ți fi turnat peste, dar toate îți pun mai puțin! Și automatele astea tot oamenii le reglează.

Nimerind la primul bufet care ne-a ieșit în cale, am intrat să mâncăm ceva. Am ales o masă liberă, plină de vase murdare și

udă de bere și, obosiți, ne-am așezat pe scaunele metalice, hodorogite. După ce ne-am odihnit puțin, unchiul a scos, din sân, un pachetel cu mâncare de acasă – cârnați proaspeți, colțunași moi ca vata și gogonele tari, murate de curând.

– Tu, dacă vrei, mănâncă astea, iar eu o să-mi iau ceva de oraș.

A scos, din buzunar, un șomoiog de bani și s-a apucat să-i numere, netezindu-i cu palma și punându-i în grămăjoare separate: cei de zece la zece, cei de trei la trei ș.a.m.d.

– O sută patruzeci – a spus în cele din urmă. – Iar noi ne-am făcut socoteala să scoatem cât – o sută șaptezeci? Nu ne-a ieșit. Ei, ducă-se. O să-i spunem mătușii că am lăsat mai ieftin, pentru că era multă marfă...

După sticla de rachiu de lămâie pe care am ras-o până la fund și i-am dat-o pe furiș debarasoarei, am devenit atât de veseli că, uitând unde ne aflăm, ne întrerupeam cu glas tare unul pe altul la jumătatea cuvântului și ne-am apucat să ne povestim – unchiul, mie, iar eu, unchiului – cum ne-a mers negustoria.

– Ah, da' ce i-ai mai retezat-o dumneata ăleia care a venit prima! – am spus eu cu înflăcărare.

– Da' aia... ai văzut: mândrețea aia de fată se tot uita la tine. Avea ochii uite-așa, genele – uite-așa!... Ce? N-ai observat?! U-u, ce fată, trăsnet!

– Iar dumneata, unchiule, asta, cum îi zice... mai tragi cu ochiul?

– He-he! Se spune că dragostei i se supun toate vârstele! Și bine se spune! Ce zici, mai golim una? Sau poate-i destul, că o să ajungem acasă fără căciuli...

Pe drum, până la autobuz, ne-am tot împleticit, ca dimineața cu căruțul, și, sprijinindu-ne unul pe celălalt ca să nu cădem, am trâncănit despre ce vrei și ce nu vrei, uitând pe dată despre ce vorbeam.

De-acuma, în autobuz, aducându-mi aminte de tânăra țigancă, i-am spus unchiului:

– Suntem niște proști, unchiule!

– Proști tare – se învoi bucuros unchiul, fără să deschidă ochii și tăcu pentru mai mult timp. Apoi, săltă capul, mă privi cu ochi înțețoșați și întreabă:

– De ce proști?

– Că nu i-am cumpărat mătușii basmaua aceea.

– La ce-i trebuie ei așa o basma?

– Da' sculele?

– He-he, e altceva. Basmaua-i de fudulie, iar sculele – faci treabă cu ele.

– Ce treabă?

– Finisăm veranda...

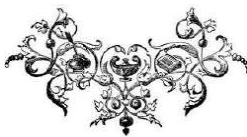
– Păi, e finisată.

– În lung. Acum o aranjăm și de-a latul. Cu dalta.

– La ce?

– Pentru că-i mai frumos. Am văzut la Poltava, la ducere.

Unchiul își ascunde bărbia sub guler, bombăne ceva, probabil despre cum o să înfrumusețăm galeria și de-a curmezișul, și curând adoarme.

Katrea se mărită

Târziu, când căzuseră frunzele prin livezi și mai erau doar în liliac și pe vârfurile plopilor, iar, în depărtare, deasupra ogoarelor pustii, uneori, norii se albăstreau, parcă a zăpadă, gestionarului magazinului sătesc, Stepan Bezverhyi, i s-a întors, din Donbas, Katrea, cea mai mică dintre cele trei fiice, și a anunțat că se mărită.

Vestea fetei nu i-a bucurat cine știe ce pe părinți, dar nici nu i-a supărat peste măsură, căci, în sat, pretendenți mai de Doamne ajută la însurătoare nu erau prea mulți, iar Katrea a trecut de douăzeci de ani – oricât ți-ar părea de rău, de măritat, tot trebuia s-o măriți cândva. S-au interesat doar când și unde va avea loc nunta, ce e viitorul ginere și cum arată. Katrea a răspuns obosită că de dorit ar fi ca nunta să aibă loc duminica viitoare aici, în sat, că, aici, ei o să-i fie mai plăcut – ești, totuși, între ai tăi – că alesul ei lucrează la mină ca inginer-economist, iar despre cum arată a spus:

– O să vină – mina îi dă o *Volgă*¹ pentru două zile – și o să-l vedeți. Mie îmi place. Iar vouă... Nu voi, tată și mamă, o să trăiți cu el.

A spus-o cu blândețe, dar cu atâta tristețe în ochi, care ar trebui să fie străină pentru o fată, că părinții au înțeles: oricum ar fi acel băiat, nu are rost s-o îndemne pe fată să renunțe sau să amâne nunta...

¹ **Volga** – celebră marcă sovietică de automobil, hărăzit, mai ales, șefilor importanți; doar **Zil** era o mașină mai luxoasă, de care aveau parte doar ștabii foarte mari. (C. Ir.)

Pe Katrea au pus-o să doarmă în odaia mare, în patul ei de fată, cu un munte de perne, aproape până la carpeta pictată de pe perete. Pe acea carpetă, făcută dintr-o pătură veche, un pictor ambulant a trântit un lac albastru, două lebede cu gâturi lungi care se sărută cioc în cioc și toate astea le-a înconjurat cu flori roșii și galbene, tot rotunde și ele.

În odaia mare, era curat și plăcut, cum e în toate casele unde-s fete, nu băieți. Pe pereți, împodobite cu ștergare, se aflau pozele celor trei fete ale lui Stepan – mărunțele la față, cârlionțate, cu ochii puțin speriați: se vede că se fotografiau pentru prima dată. Semănau între ele, de parcă ar fi fost gemene, poate și pentru că fotografii din Poltava care le-a făcut portretele le-a corectat sprâncenele la toate la fel – drepte.

Katrea rătăci cu privirea de la o fotografie la alta, zâmbi îngândurată și le spuse tatălui și mamei care ședeau unul lângă altul pe laviță, în partea opusă patului, și-și priveau îngrijorați fiica:

– El e bun. Numai că-i sever și tăcut. Dumneavoastră, când o veni, să nu prea vă întindeți la vorbă cu el, că v-ar putea lua gura pe dinainte cu cine știe ce... Atâta vă rog.

Stepan n-a spus la asta nimic, doar își pipăi buzunarele, în căutarea țigărilor, mai febril ca de obicei, iar Stepanyha spuse încet:

– Da' ce, noi suntem dușmanii copilului nostru? I-om intra cumva în voie.

După ce fata ațipi, bătrânii au ieșit tiptil, s-au dus în odaia mică și s-au așezat pe prichiciul cald, tot unul lângă altul, cum stătură și-n odaia mare. Au tăcut îndelung. Stepanyha ofta, iar Stepan fuma. Apoi zise:

– Cine știe ce bucățică o fi!

– Acuma, cum s-o nimeri – răspunse Stepanyha tristă.

N-au aprins lumina. Stepanyha a așternut paturile pe pipăite – pentru ea, cel de fier care arsese în timpul războiului, dar încă se

mai ținea, iar bărbatului pe prichiciul lat; între timp, Stepan s-a dus la vacă, a aruncat, în iesle, un braț de fân, bombănind furios, și, nici una, nici alta, a lovit vaca cu coada furcii și spuse supărat:

– Dă-te mai așa, boala dracului! – și se potoli pe dată, i se făcu milă și de vacă, și de nevastă, care știa să rabde toate și nu se certa, ci doar ofta, și de fată – ultima lui bucurie. Sperase că o să-i aducă în curte un flăcău de treabă, un gospodar tânăr și vor trăi în totul de-a gata, pregătit pentru ei, iar el și nevasta vor avea un sprijin la bătrânețe, căci fetele mai mari, de asemenea, fără să aștepte pețitorii acasă, au plecat să-și caute soarta – una în Siberia să se angajeze, cealaltă, în pământurile înțelenite. Plecaseră pentru puțin timp și au rămas pentru totdeauna. S-au măritat, au făcut copii, iar, acum, mai scriu din când în când și adaugă, la sfârșitul scrisorii: „La revedere. Vă sărută, tată și mamă, familia Andreev.” Asta – cea mare. Iar mijlocia, mai blândă din fire: „Vă sărutăm, dragă tăticule și mămico, familia Evtușenko”. Veniseră o dată cu copiii și soții. Băieți buni, dezghețați, vorbăreți, arătoși. Au umplut curtea de nepoți și nepoate, cărora nu le tăcea gura.

„Bunicule, cum se numește asta?” – „Îmblăciu.”; „Ce se face cu el?” – „Se îmblățește.”; „Cum?” – „Uite-așa”.

„Bunico, cui i-ai pregătit un ceaun atât de mare cu cartofi?” – „Lui Ghiță, copile.”; „Ghiță? Cine-i Ghiță? Un purcel?!” Și bat din palme și țopăie: „Ghiță-Ghiță, Ghiță-Ghiță!”

Le spunea ginerilor: rămâneți, băieți, aici. O să vă ridicăm case cu tot satul într-o singură vară, colhozul o să vă dea loturi, în care, în doi-trei ani, poa' să crească livezi ca din apă, câte o vițea, purcei de prăsilă o să vă dăm, de casă nouă; iar ei: „Papașa, avem acolo rude, apartamente, lefuri bunicele – ce ne mai trebuie?”

Sigur că așa e. Cine-i părește pe cei dragi sau fuge de bine?

Acum, și Katrea își ia zborul din casa părintească. Rămâi cu bine tu, magazin cu marfă, voi, tată și mamă, trăiți cum vreți. „La

bătrânețe, o să venim cu toții să vă ajutăm, iar, dacă o să vreți – vă luăm la noi”. Mulțumim, copii. Da’ cine o să-mi dea o cană de apă când oi fi bolnav, cine o să-mi spună bunic și o să mă roage să-l iau în cârcă, cine o să-i taie lemne bunicii sau o s-o roage să-i spună o poveste, cine o să îngrijească livada ca să nu se prăpădească, ci să înflorească în fiecare primăvară ca o biserică nouă, cine, în serile de iarnă, o să mai cânte cântecele tatălui și ale mamei?”

„O să vă luăm”. Pe Kylyna Volohivska o luaseră copiii la ei. Casa a rămas două veri pustie, se dărăpănase, geamurile au prins luciu de curcubeu, de parcă le unsese cineva cu păcură, în livadă, buruienile ajunseseră până la crengile pomilor. Curtea nu mai era curte, ci un mormânt părăsit, numai aricii mai grohăiau noaptea prin buruieni și-și sticleau ochii pisicile sălbătice. Ar vinde-o, dar cine să cumpere, dacă toți au migrat? Iar, în vara asta, Kylyna s-a întors. „Aici m-am născut, aici vreau să mor – i-a spus fiicei și ginerelui. – Dacă vreți ca mama să trăiască mai mult, n-o urniți din loc”. Și a reînviat gospodăria, livada a fost curățată, casa se mândrește cu un brâu frumos, iar aricii și pisicile au dispărut.

„O să vă luăm...” Ehe! Poate după ce murim. Atunci – ne e totuna.

Vaca foșnea fânul, frângând firele uscate și plesnindu-l pe Stepan cu canaful cozii. Stepan nu mai era supărat pe ea, sufletul i s-a muiat. A mai zăbovit în mijlocul curții, ascultând cum se întetește vântul. Pomii goi din livadă nu foșneau, ci vuiau din fluierile lor de toamnă.

Mult timp nu l-a luat somnul. Au discutat că, mâine, trebuie să cheme omul să le taie porcul de dimineață, ca, până seara, să termine și cârnații, pentru că, până sâmbătă, au mai rămas doar trei zile, iar piftia poate s-o fiarbă și joi; ulei au hotărât să nu facă, ci mai bine să schimbe la presă, durează mai puțin; făina o aveau pe a lor. Stepanyha se gândea pe cine să cheme să le fie bucă-

tărese, iar Stepan făcea socoteala cu glas tare câtă samohoncă¹ îi trebuie, dacă e să cheme la nuntă toate rudele și toți vecinii:

– Andruško a făcut, azi, două damigene. Mi-a dat să gust, e bună, în lingură ia foc, și, dacă picuri pe jos – arde. Am să-i spun să ne-o păstreze. Măine, o să fiarbă și Motrea Reșitkivska, nu strică pentru așa o ocazie. Nici Fedir nu stă fără să aibă samohonca lui. Mai iau și o navetă de la magazin, că, probabil, o să vină și cuscii.

Cu astfel de griji au uitat și de supărare.

– Așa că o să ne descurcăm cumva – spuse Stepan căscând și, nu peste mult timp, adormi, iar Stepanyha s-a mai foit îndelung, a căscat, a plâns încet și a ațipit abia pe la primul cântat al cocoșilor.

– Cum vrei, fetițo, să facem nunta? – întrebă Stepan dimineața, ocupându-se de porc, după ce-l aduseseră în casă. – Ca pe vremuri sau ca acum?

Cu o mână, Katrea o ajuta pe mama ei care trebuia la cuptor, cu cealaltă, ținea, mai jos de piept, capetele unei basmale înflorate. Cu această basma, veche, încă a bunicii, păstrată pe fundul lăzii ca cea mai de preț comoară, care, în fiecare toamnă, era așezată între frunze de nuc împotriva moliilor și pentru miros, Katrea semăna cu un copil bosumflat, în ai cărui ochi mari se vedea tristețea unui om matur.

– Ca acum, tată. Oamenii o să stea, o să petreacă și o să plece fiecare la casa lui.

– Da’ poate să-ți iei druște cu care să mergi să-i poștești pe oameni la nuntă, măcar pe rudele cele mai apropiate? – întrebă timid Stepanyha.

– Ce druște, mamă? – zâmbi Katrea. – Și-apoi, cine a mai rămas pe aici dintre fetele de-o seamă cu mine?...

¹ **samohoncă** – rachiou de casă, preparat din fructe și cereale și, adesea, din sfeclă-de-zahăr. (C. Ir.)

– Da’ măcar voal o să-ți pui?

– O să-mi pun, dacă vrei.

– Ei, slavă Domnului, măcar atât – se bucură Stepanyha.

– Acum, a ieșit moda că nimic nu se mai face ca pe la noi – aruncă măcelarul Kuzma Bilokobylskyi, mijind unicul ochi pe care-l avea zdravăn. El tăia slănina în fâșii late, apoi, o împărțea în bucăți mai mici, le punea multă sare și le rânduia într-o cutie nemțească mare în care fuseseră mine. – Acuma-i așa: una-două, la ofițerul stării civile! Da’ se întâmplă că, azi, e nunta, iar, mâine – hă-hă! – vezi că pe mireasă au și dus-o la maternitate!

Katrea se roși, lăsă capul în jos și plecă în odaia mare. Iar Stepanyha spuse supărată:

– Trăncăni în fața copilului niște lucruri, de să ferească Dumnezeu.

– Da’ ce, nu-i adevărat? – se oțărî Kuzma. Era un om cumsecade, nu-i plăcea să zădărescă oamenii, vorbea, întotdeauna, sincer, spunea ceea ce gândea, de aceea n-a înțeles de ce s-au supărat pe el.

– Gata, ajunge – se amestecă Stepan. – Pune, babo, pe masă prăjeală și hai să mâncăm.

După un pahar bun băut la friptură, Kuzma deveni duios, îi ură Katrei, de vreo trei ori, să trăiască cu bărbat-su ca-n sânul lui Avraam, să facă mulți copii și să nu-i uite pe tata și pe mama „acolo, departe, între străini”. Kuzma avea impresia că Donbasul e cine știe unde, peste mări și țări.

Katrea se rezemă cu șoldul de perne, își acoperi ochii cu basmaua și începu să plângă, iar Stepan, roșu după un pahar de tărie, clipi mărunț, împachetă, în grabă, o bucată de piept, două felii de slănină, i le dădu măcelarului, îi mulțumi pentru ajutor și-l conduse pe Kuzma până dincolo de poartă.

– Ia nu te mai smiorcăi! – își repezi nevasta din prag, observând pe obraji ei lacrimi roșii din cauza focului din cuptor. – Ce-i aici, nuntă sau înmormântare?!

Stepanyha își șterse repejor lacrimile și spuse de parcă nu ea era aceea care tocmai plânsese:

– Sigur că nuntă. Tu ai tras la măsca de dimineață, așa că nu-ți pasă, iar unei mame poate că-i vine să și plângă.

La asta, Stepan nu spuse nimic, căci chiar că-și simțea capul amețit, trecu în odaia mare, o mângâie pe fată pe cap, cum făcea când era mică, și zise:

– Hai taci, Kat, taci. Treaba e că tu n-o să rămâi veșnic cu părinții. Mai bine dă-mi haina să mă duc să descui magazinul, că și așa e târziu.

Stepan a venit la magazin ca scos din cutie: pantaloni bufanți noi din stofă albastră groasă, cizme de box încrețite și tunică din aceeași stofă cu pantalonii. Mai mirosea și a parfum fin, căci Katreia îi stropi gulerul de blană și vesta.

Oamenii care așteptau în fața magazinului l-au întâmpinat pe Stepan cu binețe, cuminiți, și nu cu înjurături, cum se întâmpla, de obicei, când gestionarul întârzia – știau toți că omul are, acum, multe pe cap.

– Lauți pâine să vă ajungă până luni – anunță Stepan – că eu n-o să am timp, înțelegeți și voi. Și vă roagă fata, și eu cu baba vă rugăm să poftiți duminică la nuntă.

Sătenii mulțumiră politicos, se interesară unde va avea loc petrecerea și cine-i mirele.

– Punem masa afară, dacă vremea va fi bună, ca să încapă toată lumea. Iar mirele e inginer-șef la o mină – minți Stepan, gândindu-se în sinea lui că *Volga* cu care va sosi ginerele va avea efectul dorit, căci cui i s-ar da o astfel de mașină să gonească peste patru sute de verste¹, dacă nu unui inginer-șef?...

Oamenii dădeau admirativ din cap, cei care locuiau mai aproape de Stepan au promis să-i împrumute mese, scaune și veselă și toți au cumpărat pâine mai multă.

¹ **verstă** – 1,067 km. (C. Ir., cf. DEX)

Femeile plecară imediat, iar bărbații se tot învârtteau pe lângă tejghea, și, când ultima femeie, după ce își burduși coșul cu pâine și suc, ieși, îi surâseră lui Stepan:

– Poate, azi, Kindratovyci, cu așa o ocazie, să... asta... să luăm una mică – și începură să se caute prin buzunare, scoțând ruble mototolite, iar câte unul se căuta prin sân numai așa, de ochii lumii, că ce rost are să te grăbești ca fata mare la măritiș, poate gestionarul, de bucurie, dă el de băut.

Stepan, într-adevăr, împinse, spre ei, grămăjoara de bani, spunând:

– Luați-i, fac eu cinste – puse cârligul la ușă și scoase, de sub tejghea, două sticle de *Stolicinaia*¹.

După cele două, o băură și pe a treia, mâncând conserve și turtă dulce și lăudându-le pe toate fetele lui Stepan pentru frumusețea lor și pentru cât de bine au reușit să se aranjeze în viață, până ce pe Petro Malyniukivskyi, mare cântăreț din sat, nu-l apucă cântatul. Atunci, Stepan își puse palma pe tejghea și spuse:

– Ajunge, băieți, eu mai am treabă de nu-mi văd capul.

Bărbații, care clătinându-se, care călcând mai apăsător decât trebuie, s-au împrăștiat, iar Stepan a încuiat magazinul și a plecat în sat să-i invite la nuntă pe fratele Fedir, pe muzicanți și pe președintele colhozului. (Socoteala era asta: n-o să le dea tinerilor ca dar de nuntă, un televizor, pentru că nu-s colhoznici, dar, cândva, paie pentru așternut la vacă sau o căruță de lemne n-o să refuze să-i aprobe.)

Din sat, Stepan s-a întors cherchelit bine și i s-a făcut tare milă de Katreia, de el și de nevastă-sa. Totuși, gândul că-și mărită fata nu cu oricine, ci cu un inginer-șef (repetând, de câteva ori, această minciună, Stepan a ajuns s-o creadă și el) l-a liniștit, a încetat să mai plângă, și-a șters lacrimile de om beat și a adormit

¹ **Stolicinaia** – marcă de vodcă rusească. (C. Ir.)

așa cum era – încălțat cu cizme, în pantalonii de sărbătoare și cu cămașa de mătase.

Duminică, încă de dimineață, în curtea lui Stepan, mișuna lumea – rude, vecini, bucătărese. Înșirau mesele de la poartă până-n grădină, făceau bănci din scânduri galbene, bine rindeluite, iar, în odaia mică și în tindă, erau peste tot, chiar și pe jos, străchini cu piftie, cu compot și jeleu de fructe. În odaia mare, pe masă, împodobit cu lumânări de ceară curată și călină, era pus corovaiul¹; pe pat, erau întinse rochia miresei, albă ca zăpada, voalul semitransparent, ca o creangă de mesteacăn încărcată de promoroacă, coronița și ghetuțele albe, noi, încă nescosite din cutie. Toate astea le-a adus Katrea.

Pe masă, lumânările ardeau liniștit, pâlpâind când deschidea cineva ușa odăii mari, și-și prelingeau ceara fierbinte – în casă, mirosea a biserică. Katrea ședea în colț, îmbrobodită ca femeile măritate cu acea basma a bunicii și uitându-se, fără să clipească, la lumânări ca vițelul la foc. Bucătăresele care trebăluiau în odaia mică, folosindu-se de clipa cât se ducea Stepanyha după ceva în beci sau în cămară, șușoteau între ele:

– Se vede că n-o să-i fie măritișul prea dulce, că stă Katrea de zici că-i coborâtă de pe cruce.

– Și nici mirele n-a venit încă, cu toate că ar fi trebuit să vină încă de ieri...

Afară, de toate se ocupa Fedir, fratele mai mic al lui Stepan, un bărbat înalt, arătos, cu obraji rumeni și plini, ca și ai lui Stepan și cu ochi căprui, ageri, ce-i drept, mai enigmatici decât ai fratelui mai mare – poate pentru că Fedir îi mijeaa adesea, de parcă ochea pe cineva.

– Masa aceea de la mijloc – le comanda Fedir femeilor –

¹ **corovai** – colac împletit (mare, rotund, frumos împodobit) cu care, în semn de mare cinste, sunt întâmpinați oaspeții la nuntă și la alte ceremonii. (C. Ir.)

acoperiți-o cu cea mai frumoasă față de masă, la ea vor sta mirii și oaspeții. Iar, pe cele două de pe margini se pot pune unele mai așa, acolo, o să punem părinții și neamurile. Mai departe, pentru restul, pe mese, se pot pune mușamale, că nu-s mari boieri!

Avea vocea răsunătoare și veselă, voce de flăcău. Femeile i se supuneau bucuroase, chicoteau, se învârtteau ca niște sfârleze și se străduiau să fie cât mai aproape de Fedir, iar el nu pierdea nici cea mai mică ocazie s-o ciupească pe una, pe alta s-o ia pe după umeri și să-i atingă cu mâna bluza întinsă peste piept sau să-i dea o palmă mai jos de șale. Nevasta lui Fedir, sprintenă, spălăciță și îndemnatică la treabă, vedea toate astea, totuși, nu se supăra pe bărbat, ci râdea împreună cu ceilalți și-l tachina:

– Fedea, ia îmbrățișează-mă și pe mine ca pe Halka, de i-ai oprit femeii răsuflarea!

– Cu tine o să ne îmbrățișăm acasă!

– E, acasă nu-i la fel de plăcut! Iar, în întunericul tindei – zici că-i unul străin!

Vremea era ca de toamnă târzie. De după livadă, printre crengile desfrunzite, lucea galben soarele, mirosea a frunze ude, dar încă neputrezite; reci, după bruma de dimineață, ele zăceau în grămezi înfoiate sub fiecare pom, iar, dinspre câmp, adia a arătură și a miriște de toamnă.

Stepan n-are timp să-și tragă sufletul: ba arată ce și de unde trebuie luat, ba îi trimite pe băieți, pe rând, să dea fuga la marginea satului și să vadă dacă nu apare pe șosea vreun automobil, ba se învârtă în jurul meselor și, dând din deget și mișcându-și buzele, numără, pentru a nu știu câta oară, câți oameni o să încapă.

Spre prânz, au început să vină oamenii, care, cu o sticlă în mână, care, cu două, iar unii, chiar cu o mică damigeană. Au venit și muzicanții din sat: scripcarul Ivanușka; ăsta avea falca de sus ieșită înainte, iar pe cea de jos puțin înfundată, ochii lui Ivanușka erau mari, cenușii și priveau lumea cu încredere și bunătate;

Șurko, acordeonist și responsabil al clubului, un băiat blond și rușinos, care, în serile de iarnă, când la club nu era nimeni, ședea în foaier și compunea muzică proprie – în ea, se simțea deșertul nisipos, arșița și dorul de casă: până de curând, Șurko încă mai făcea armata în Asia Centrală; Vasyl Kryvobik – fluieraș și grăjdar la spital; el s-a întors de pe front cu un unic trofeu: un fluier de fabrică și care avea o lucrătură grozavă; al patrulea muzicant era Myško Mușnyk, baterist și șofer la colhoz; el putea să bată la tobă cu bețele, cu coatele, cu genunchii, cu bărbia, cu capul și să strige în timpul hopakului¹, roșu și cu ochii holbați: „Uite-așa-așa-așa! Hop-ța-ța!” Muzicanții vorbeau încet între ei, făceau proba instrumentelor, iar Ivanușka și Șurko acordau vioara: Șurko îi dădea nota, ținând-o lung, iar Ivanușka zdrăngănea strunele, ba întinzându-le, ba slăbindu-le. Apoi, de probă, au executat câteva măsuri dintr-o polcă bielorusă, au așezat instrumentele pe laviță lângă casă și și-au aprins țigările: Stepan le ceruse să nu cante până nu vine mirele.

Până la ora douăsprezece, au venit atâția oameni că s-a umplut curtea. Bărbații, văzând că nunta întârzie, se așezară la mesele dinspre grădină și se apucară să joace cărți. Purtau toți până la unul tunici, șepci de piele, maro sau negre, pantaloni bufanți și cizme de box. Femeile, în basmalele lor înflorate, erau ca un strat de maci, iar copiii erau o droaie – se jucau de-a prinselea, alergând printre oamenii mari ca vrăbiile printre porumbei, pe după casă, pe după grajd, pe după beci.

Dar iată că dinspre casele de la margine a venit în goană un băiat pe care-l trimisese Stepan și, gâfâind, strigă:

– Sosesc! Sosesc!

Bărbații au strâns repede cărțile și le-au ascuns, s-au ridicat de pe la mese și au luat-o încet, în urma copiilor și a femeilor,

¹ **hopak** – dans popular ucrainean. (C. Ir.)

spre poartă. Aici, se aflau deja patru tineri, dintre cei neînsurați, râdeau și-și făceau cu ochiul între ei, așteptându-l pe mire: aveau să ceară hulpe¹ și nu se simțeau prea în largul lor. Stepan se învârtea printre ei și-i șoptea ba unuia, ba altuia:

– Voi, băieți, aveți grijă să... asta... să faceți treaba cu binișorul, în liniște, ca să nu iasă, ferească Dumnezeu, cu bătaie, că, la o adică, o să vă dau de la mine o vadră.

– De la dumneata, nene, nu-i interesant!

– Tu, Kindratovyci, lasă-i pe flăcăi în pace. Ce nuntă e aceea fără hulpe pentru mireasă?

De după casele mărginașe, se ridica trâmbă de praf, dar cam subțire, de toamnă, găinile își desfăcură aripile și fugiră din drum pe sub garduri, și *Volga*, în plină viteză, se apropie de curte. În mulțime, se făcu liniște, oamenii se năpustiră înainte încât pârâi poarta. Din mașină, coborâră trei persoane: doi tineri, dintre ei era greu de stabilit care e mirele, căci amândoi erau îmbrăcați la fel de frumos – cămașă albă de nailon cu cravată, costum negru de gală și pantofi noi. A treia era o femeie, probabil mama mirelui – foarte pudrată și rujată.

„Iote ce cuscră cucoană au alde Bezverhii... Da' care dintre ei o fi ginerică? – şușotiră în mulțime, băgându-se unul în fața altuia și ridicându-se pe vârfuri. – N-are nici floare, nimic...”

Flăcării se pierdură și ei: de la care să pretindă hulpe?

– Îi poftim pe scumpii oaspeți în curte – se înclină Fedir și arătă poarta cu ambele mâini.

„Mireasa!” – îi scăpă cuiva în liniștea din jur și toți se întoarseră spre casă. În prag, stătea Katrea în rochie albă, largă, care-i ascunde talia, cu coroniță roz-argintie deasupra unui coc frumos pieptănat și voal lung, pe care, ca pe un val de ceață, îl

¹ **hulpe** – un fel de răscumpărare a miresei în bani sau băutură, pe care mirele, dacă nu e localnic, este obligat s-o dea flăcăilor din satul miresei. (C. Ir.)

țineau pe brațe fete și femei tinere, purtând cămăși brodate ca pe vremuri și basmale înflorate cu ciucuri lungi – rumene, zâmbitoare, emoționate și curioase, nerăbdătoare să-l vadă cât mai repede pe mire: cui i-au scos în întâmpinare asemenea floare? Katrea stătea cu brațele lăsate în lungul trupului, din care cauză umerii ei înguști păreau și mai înguști, gâtul subțire și alb, pe care ai fi zis că nu l-a atins, niciodată, o rază de soare, se lungi și mai mult; aplecă puțin capul și privea pe sub sprâncene, peste mulțime, pe uliță. În ochi, îi lucea un surâs calm, timid, iar buzele îi tremurau de emoție (de când se știa, n-a fost privită de atâta lume), le acoperi cu degetele și nu plecă, ci pluti spre poartă ca o păuniță.

– Uite ce zână a crescut Stepan – șoptiră femeile.

– Fecioară neprihănită, nu alta...

– Unde or fi fost ochii băieților noștri?...

– Da' ce să facă ea aici – la porci?

– Uite-l, uite-l pe mire: se apropie primul de poartă!...

Mirele era un tânăr de vreo douăzeci și opt de ani, cu păr cam slab, cu o cărare făcută de un pieptene rar, părea o idee mai scund decât Katrea, în schimb, era lat în spate, cu față severă, cam alintată, ca de „băiețelul mamei”, și palidă. Îi zâmbi Katrei abia perceptibil și întinse mâna să deschidă poarta. Dar unul dintre flăcăi îi bară drumul, își semeți capul și trânti:

– Dați-ne hulpe!

– Ce? – nu înțelese acela.

– Dați-ne de băutură, zic. Luați o fată de la noi, trebuie răscumpărată.

– Așa e, să iertați, obiceiul pe la noi – explică Fedir, mijind spre mire ochi răsători. – Se dă hulpe pentru fată.

– Hm – mormăi mirele și-și ridică tare o sprânceană. – Păi, dacă-i așa, poftim – scoase, din buzunar, portofelul, răsfoi încet banii și-i întinse flăcăului o hârtie nouă, încă neîndoită de cinci-zeci de ruble.

– A- așa! – răsuflară entuziast în mulțime, iar flăcăul ascunse

bancnota foșnitoare și spuse, de această dată, mai binevoitor:

– Acum intrați.

Mirele a luat-o pe Katreă la braț și a condus-o spre casă printr-un culoar îngust, căci sătenii nu prea se dădeau la o parte: fiecare dorea să-i vadă, de aproape, pe cei sosiți. Lângă poartă, au și întins un covoraș – un țol vârgat în dungi negre și roșii, țesut încă înainte de război, iar, în spatele lui, stătea Stepan cu o strachină în care erau grâu și monede de argint, și Stepanyha: ea – puțin adusă de spate, iar el – drept ca un soldat, cu două ordine și un rând de medalii, prinse rar cu ace de siguranță. Katreă făcu trei plecăciuni adânci în fața părinților, iar ginerică își plecă doar capul. Stepan îi semănă pe tineri cu grâu și bani și zise cât putu de solemn:

– Să trăiți, copii, în pace și înțelegere.

Stepanyha șopti și ea ceva cu buze tremurânde, o sărută pe Katreă, apoi, pe ginere, care stătea și el cu capul plecat, și-și aco-peri ochii cu batista.

Muzicanții se grăbiră să intoneze marșul, și tinerii intrară în casă.

– Ce rost are toată comedia asta? – șopti mirele nemulțumit la urechea Katrei. – Să se fi adunat rudele, modest, în liniște...

– Să facă ce vor – spuse Katreă cu blândețe.

Cât timp s-au înghesuit rudele, în odaia mare, făcând cunoștință – cu această ocazie, cuscra străină n-a vrut să se sărute cu nimeni, ci doar dădea mâna, pezentându-se Klavdia Kupriani-vna – bucătăresele s-au grăbit să pună pe mese colțunași cu smântână, sărătură, varză, cârnat proaspăt făcut rotocoale, iar fetele și tinerele femei, care au dus trena voalului Katrei, au scos corovaiul. Lumânările s-au stins imediat, în schimb, călina stră-lucea în soare ca o flamură de nuntă. Fedir a pus pe mese sa-mohonca în sticle de trei litri – albăstruie, curată ca lacrima – și, curând, părea că peste mese s-a așezat ceața: atât de multe sticle erau. Și peste acea ceață, în fața corovaiului, unde urma să se

așeze tinerii, se înălțau trei sticle de șampanie ca niște biserici mici cu turle de argint.

Când apărură în prag tinerii și socrii, muzicanții atacă un marș, pentru că nu le-a venit în minte nimic altceva mai potrivit, iar asta se știa: asta se cânta la toate adunările festive, când li se dădeau colhoznicilor premii și diplome.

Ca reprezentant al autorităților, primul a luat cuvântul președintele colhozului:

– Dargi tovarăși! – zise președintele, un omuleț slab, blând, cu nasul lung și obrajii foarte supti. – E bine că, azi, o mărităm pe Katre Bezverhivna, dar e și rău. Bine, pentru că omul și-a găsit fericirea – pentru asta nu poți să nu te bucuri – și e rău, pentru că nu Katre și-a adus bărbatul în colectivul nostru, ci ea e luată dintre noi. Asta e un minus. De aceea și zic: tovarășelor fete și femei tinere care nu sunteți măritate, adoptați-i pe cei din alte părți! – aici, președintele răsă și el împreună cu ceilalți, chiar și mirele își mișcă buzele a surâs. – Ademeniți-i pe bărbați în colhozul nostru! Iar noi, pe de altă parte, vă vom construi case și o să vă dăm loturile cele mai bune. Uite cât pământ e în livada colhozului! Păi, acolo, după cum scria compatriotul nostru Gogol, dacă îngropi o oiște, crește o căruță cu coviltir! Așa că poftiți. Să bem pentru asta!

– Așa e – ziceau bărbații, turnându-și în pahare direct din damigeană. – Le zice ca din carte!

– Are dreptate! – strigară femeile și mai entuziasmate, întinzând paharele spre miri, spre președinte, cu grijă ca să nu verse peste gustări, iar muzicanții mai cântară o dată marșul.

După aceea, au băut pentru părinții miresei și ai mirelui, iar cineva dintre cei cherkeliți, desigur, încă înainte de nuntă, strigă oțărât:

– Da' socrul din Donbas unde-i? Sau poate îi alegem mirelui un tată localnic, hă?

– Scumpul meu cuscru – se ridică Stepan cu paharul în mână – a fost chemat urgent la Voroșilovgrad! Așa că lipsește din cauza unor treburi de stat, iar eu o să beau pentru el, în lipsa lui!

Stepan spuse asta cu atâta gravitate, iar cuscra Klavdia Kuprianivna își țuguie buzele rujate cu atâta aroganță că unii dintre săteni își plecară capetele, ascunzând un zâmbet...

Mirele se strâmbă și-i șopti ceva Katrei, iar ea își privi rugător tatăl, adică: doar te rugasem...

Profitând de liniștea care se lăsase pentru o clipă, de la ultima masă dinspre grădină, se ridică Omelkovyci, încărcător la magazinul sătesc și un abonat la luările de cuvânt de la toate adunările. Fratele lui Omelkovyci lucra ca jurist undeva în Astrahan, venea verile în sat și le dădea consultații tuturor nedreptățiților, așa că Omelkovyci își luă obiceiul de a vorbi „radical” și oficial. La cuvântările lui, se râdea în hohote, cu toate acestea, lumea îl asculta: cuvintele erau interesante.

– Tarși! – rosti tare și plin de el Omelkovyci. – De fapt, juridic și practic, cei din fața noastră nu mai sunt miri, ci bărbat și femeie! – Katrea a roșit toată și și-a acoperit ochii, mirele ridică sprâncenele și-l privea pe vorbitor cu neprefăcut dispreț, iar nevasta lui Fedir, cea cu limbă ascuțită, l-a luat repede:

– Ce prostii îndrugi acolo, mă Omelkovyci? Țsta cum scoate o vorbă, cum dă cu bățu-n baltă, zău așa!

La mese se revărsă un hohot de râs, iar Omelkovyci clipi prosteste și zise:

– Din punct de vedere juridic, ei sunt înregistrați, gata, înseamnă că întoarcere la burlăcie nu se ezistă, doar prin divorț. Asta am vrut să spun!... – își luă un aer de învingător și se așeză.

Muzicanții, deși cam chercheliți (în fața laviței lor, au fost puse două taburete cu rachiou și piftie), au înțeles că trâncăneala lui Omelkovyci trebuie cumva grăpată și acoperită, și-au făcut cu ochiul și au tras o polcă, dar, în acea clipă, se ridică moș Lavrin,

cunoscător și păstrător de obiceiuri de nuntă, dădu din mână să se facă liniște și spuse după ce se făcu liniște deplină:

– Chă, da' de ce tu, Katreă, nu l-ai legat pe mire cu batista? Oare, nu vrei să-l legi de inima ta?

– Așa e! – găgâiră muierile. – Așa se cade!

Iar, de la mesele de pe margine, unde se așezară bărbații (că, dacă te așezi lângă nevestă, parcă poți să bei ca lumea!) bombăniră:

– Și, dacă o vrea să sară pârleazul, nu-l poți priponi nici cu funia, hă-hă-hă!...

– E cam tare boieros. Unul ca ăsta doar citește ziarele și se uită la televizor...

Katreă se ridică încet, scoase, cu degetele-i subțiri, baticul de sub mânecă – unul nou, de mătase, călcat în pătrat – și-i surâse mirelui cu blândețe. Acesta se ridică, întinse mâna fără chef, ca pentru injecție. Când triumphiul baticului luci mătăsos pe mâneca lui, nuntașii strigară, într-un glas, de parcă se înțeleseseră:

– Sărutați-vă! Sărutați-vă! Sărutați-vă!

Katreă se îndreptă cu tot corpul spre mire, gata, se părea, să se înfășoare în jurul lui ca o liană, să închidă ochii și să se arunce spre sărut ca într-o prăpastie... Mirele, încordându-și gâtul atât de tare, că-i intra gulerul în el, abia se întinse cu buzele strânse spre obrazul Katrei și-l atinse ușor – ardea ca focul.

– Nu așa-a-a! – se văicăriră muierile.

– Hai, așa, ca prima dată!

– Ca atunci când sunteți singuri!

– Sărutați-vă!

– Ia arată cum sărută inginerii!

– Ha-ha-ha!...

– A-ha-ha!...

– Niște păgâni – îi spuse încet mirele Katrei, când se așezară, după ce chiar se sărutară, și vărsă din paharul care-i tremura în

mână, iar Katrea și-l bău pe al ei până la fund și-i răspunse cu blândețe:

– Sunt tot felul de oameni. Tu mai bine ai bea, uite, cum bea toată lumea.

Mirele o privi dintr-o parte cu asprime, dar nu spuse nimic și-și strânse buzele și mai tare.

Femeile începură un cântec, unul obișnuit, nu unul de nuntă, pentru că-și dădeau seama: dacă *La prințesa noastră* nu se face să-i cânti Katrei, atunci *Iar prințul nostru* nici atât nu se cuvine să-i cânte mirelui. Prinț – un bosumflat ca ăsta?... Nu!

După două pahare de șampanie, Katrea a prins curaj și a început și ea să cânte, mai întâi, încetișor, parcă ar fi cântat numai pentru ea, dar, când basul puternic al bărbaților i-a acoperit vocea firavă, a început și ea cu glas răsunător și curat ca izvorul de pe fundul fântânii:

*Hei, șoimule, frățâne,
Hei, șoimule, frățâne,
Ia-mă să iernez la tine...*

Acest cântec vechi, plin de tristețe amară, cu care au crescut atâtea generații și atâtea s-au dus pe lumea cealaltă, a făcut să licărească lacrimi în ochii femeilor, iar bărbații se posomorau, aveau tristețe în ochi și se trezeau de parcă nici n-ar fi băut, iar Hryțko Bairaciaskyi, cu tenorul lui tremurat, rătăcea în înălțimi, sus-sus de tot, pe sub nori, ca o pasăre singuratică. Aveai impresia că acel cântec nu era cântat de câteva zeci de oameni, ci de un singur suflet, pe mai multe voci... Până mai ieri, Oleksii Turka tândălea beat pe lângă club, căutând un „dușman” ca să-și răcorească sufletul și, găsindu-l (era un fost brigadier), se apropie de niște băiețandri, spunându-i primului întâlnit: „Vanka, ia du-te și ia-te de *brigader* și las’ să dea el în tine, că-i umflu eu botul!”...

Până de curând, Paraska Jmurkova făcea spume la gură certându-se cu vecina Ialosoveta Kravcenciha pentru răzor, când

făcuseră arătura de toamnă... Iar, astăzi, toți aceștia ședeau la masă umăr lângă umăr și cântau cântecul știut încă din copilărie și păreau copii ascultători și cuminți, fii de un tată și o mamă. Parcă erau și nu erau ei înșiși.

– Îi trag hoholii!¹ – spuse cu entuziasm către mire tânărul care venise cu el în *Volgă*. Spuse tare, gândindu-se probabil că, din cauza cântecului, nu va fi auzit. Totuși, Fedir Bezverhyi, care ședea aproape, la masa rudelor, auzi, miji ochii și întrebă:

– Da' mata, scuză-mă, de unde ești?

– O, eu, nenicule, sunt de departe – răspunse mândru tânărul. – Eu sunt din Vinnyțea. Adică părinții sunt de acolo. Eu sunt get-beget din Donbas.

– A-a... Tare departe! – pufni Fedir în râs. – La voi, la Vinnyțea, se zice *șiuipit* în loc de *ciupit*, nu?

– Păi, nu, v-am spus doar: sunt din Donbas. Părinții...

– Atunci, hai să bem pentru locurile dumitale natale – rânji Fedir. – Câte unul plin, să n-aibă grijă cei de acasă, cum se zice.

Bău, se șterse cu batista și strigă către cei care cântau:

– Da' de ce cântăm un cântec atât de trist? Ce, nu găsim unul mai vesel pentru o zi ca asta?

– Atunci, hai „Colțunași cu brânză”... Îi zicem?

Dar se ridică din nou moș Lavrin și spuse:

– Chă, cântecul ăsta, din câte țin io minte, nu l-a cântat la noi nimeni niciodată. Și nici nu-i nevoie. Că, dacă s-ar fi luptat cazacii numai pentru fete și colțunași, azi, am fi turci. Mai bine să cânte muzicanții, că, altfel, la ce i-ați mai chemat?...

– Mie să mi-o ziceți, băieți, pe a mea – ieși de la masă Luka Ilkovyci Vlasenko, fostul cavalerist și bucătar de companie, iar, în prezent, paznic la magazinul sătesc. Toată viața lui – și până la război, și după război – Luka Ilkovyci a dansat la petreceri doar

¹ **hohol** – poreclă dată ucrainenilor, probabil din cauza moșului pe care-l purtau pe capul ras cazacii ucraineni (hohol = moț, ciuf). (C. Ir.)

*barynea*¹, de aceea l-au și poreclit Barynea, iar povestea despre trecutul lui o începea așa: „Când făceam armata la cavalerie, aveam o sabie lungă pe rotiță...”

– Încălzește toba, Myško – comandă Ivanușka-scripcarul.

Myško-toboșarul aprinse o bucată de ziar, ținuu puțin deasupra flăcării instrumentul meșterit de el din piele de câine și toba răsună ca un clopot. Ivanușka fixă cu bărbia vioara de umăr, ridică arcușul, Vasyl umezi cu limba muștiucul fluierului, acordeonistul Șurko execută un acord, iar Luka Ilkovyci luă poziția favorită: duse palma mâinii drepte la ceafă, stânga o puse în șold și întinse piciorul mai scurt în față. Apoi, scupă printre dinți și zise:

– Ei?

Ivanușka făcu un semn scurt cu arcușul și acordeonistul începu introducerea încet, notă după notă, doar cu bașii. La bași, abia simțit, se alătură vioara și, scâncind dulce, ca o muiere vicleană, porni împreună cu ei; după ea, se vărsă ca un firicel în melodie și fluierul, doar toba tăcea, așteptând momentul potrivit...

Luka Ilkovyci porni în cerc, furișat, lăsându-se pe piciorul stâng, cel rănit, iar dreptul îl arunca în față ca barza; avea ochii mijiți, mustața sură, tunsă scurt, era zbârlită, pentru că își împingea buza de sus cu cea de jos, imitând o boieroaică năzuroasă. Iar Myško-toboșarul, bătându-și parcă joc de acea mare cucoană, își strâmbă într-o parte gura mare și zicea în tactul muzicii:

*E-eh, cucoană, cuconeată,
Te-ai făcut prea iubăreață,
Cuconiță-păpușică,
Cuconiță-pisicuță!...*

¹ **barynea** – dans popular ucrainean. (C. Ir.)

Clic-clic-clic – s-au pornit să rădă zdrăngănelele de alamă ale tobei și deodată amuțiră.

În orice seară – altul!

Iar toba hohoti:

Altă seară și iar altul!

Apoi, melodia se stârni ca un vârtej.

Cuconița-i pisicuță!

Cuconița-i nevăstuică!

– Ia mai zi-i, mai zi-i, mai zi-i! – zbieră cât putu de tare Myško, roșu și cu ochii bulbucați. – Hopa-hopă, hop și-așa!...

Luka Ilkovyci striga și el ceva, frământa colbul cu picioarele, dădea din mâini ca o moară cu vânt puternic în aripi, își mlădia corpul încolo și-ncoace, așa și-așa, și aveai impresia că nu dansează, ci face tumble... Și, dintr-odată, hop – încremeni locului și și-au zis toți, chiar și cei care-l văzuseră nu o dată dansând: gata, a obosit, s-a terminat. Dar Luka Ilkovyci, pândind un tact prielnic, își dădu, iarăși, drumul, lovindu-se cu atâta înverșunare cu palmele peste pulpe, peste coapse, peste piept, peste gât și tălpi încât nici muzica nu se mai auzea, numai loviturile. („După fiecare *barynea* – se lăuda nu o dată Luka Ilkovyci în fața bărbatilor – tot corpul meu e plin de vânătaie, și palmele, și degetele – nici nu pot ține paharul. Tpfu!”)

– Da’ ce-i mai trage! – luându-se de cap, zicea, printre hohote de râs, cel care era „get-beget din Donbas” și-l înghiontea pe mire în coastă. Acela râdea și el – nu cu reținere și nici cu superioritate, ci sincer, omenește – și se observa că râsul lui era liniștit, moale, ca al unui băiețandru amorezat, iar dinții îi erau drepti și

albi. El o cuprindea pe Katreă de mijloc, simțea cu degetele, burtă ei tare, puțin țuguiață și un val plăcut de bucurie părintească îl cuprindea.

– Bem, Katiușa? Pentru voi amândoi... – zise încet.

Ea înțelegese pentru cine, lăsă ochii în jos, apoi, îi înălță iarăși spre el – ochi adânci, frumoși, îndrăgostiți până la uitarea de sine – și dădu din cap:

– Eu doar un picuț, pentru că nu mai am voie, iar tu bea până la fund.

Ea ar fi vrut să-i îmbrățișeze acum și pe nenea Luka, și pe muzicanți, pe toți oaspeții, pentru faptul că iubitul ei a redevenit blând și bun ca în primele zile după ce s-au cunoscut...

– Bravo! – strigară nuntașii când tăcu muzica și Luka Ilkovyci, împleticindu-se de oboseală, se îndreptă spre masă. – Sus cu dansatorul!

– Aruncați-mă – se învoi Luka Ilkovyci, dar aveți grijă să nu mă scăpați, că, dacă îmi vatăm și celălalt picior, s-a zis cu *barynea*...

Câțiva tractoriști zdraveni l-au aruncat de mai multe ori pe bătrân mai sus de streășină în hohotele de râs ale sătenilor, l-au dus la masă și i-au turnat un pahar plin, ca premiu. Muzicanții s-au adunat și ei în jurul taburetelor cu piftie și rachiu. Iar, de la mesele din margine, unde ședeau bărbații, se auzea vocea secreteoasă a lui Samiilo Șkurpelo, cel mai mare mincinos din tot satul:

– Năvălesc io, mă-nțelegi, la dracu', în Berlin și întreb: unde-i Hitler? Mă uit și-l văd pe unul care nu-și găsește locul printre frați, are mustață-muscă, freza, într-o parte și cu ceva alb în mână... Și era în civil... Îl văd că dă să se strecoare încet-încet prin spatele altora. *Hände hoch*¹! – zic. – Te-am prins, năpărcă! – și-i proptesc automatul în piept. – *Komm*² după mine, zic...

¹ **Hände hoch** = Sus mâinile (germ.). (C. Ir.)

² **Komm** = Vino (germ.). (C. Ir.)

- Mare mincinos mai ești, mă Samiilo. Hitler își dăduse foc!
- Așteaptă, așteaptă – se ofuscă Samiilo – mai întâi ascultă și pe urmă să mă faci mincinos... Așa, îl duc io la comandament, iar, acolo, ca el – o droaie, vreo trei sute. Erau sosii, mă-nțelegi?...
- Da’ tu ai intrat singur în Berlin sau odată cu armatele?
- Cu armatele, eram chiar în avangardă...
- Iar io am făcut la cavalerie – abia mai învățea limba în gură Luka Ilkovyci după paharul cu care fusese „premiat” – și aveam sabia lungă, pe roțiță...
- Da-a – vorbi și fratele mai mic al lui Samiilo, Symin – când făceam armata în Carelia, mă cheamă odată comandantul regimentului și-mi zice: „Sergent Șkorpela, ia șaptezeci de trăgători și, cu tine în frunte, te duci în tundră după lemne, că n-avem cu ce încălzi baia pentru soldați”...
- ...De ce crezi că afurisitul ăla de Kolceak¹ a împușcat, anul trecut, atâția iepuri și pe toți din țeava stângă? Pentru că era găurită cu o cruciuliță de aur... Și, înainte de fiecare vânătoare, își dădea pe ochi cu fiere de lup – atunci, vezi hăt departe, la mama dracului...
- ...E just că s-a introdus educația tineretului. Că, practic, el a uitat ce și cum. Mă cheamă, odată, în patru-ș’-șase Zaharko, la sfatul popular și-mi zice: „Adună băieții de la premilitară, încolonează-i și marș la poalele dealului Zinkivska”. Io îi încolonez și unde nu strig la ei: „Fu-uga, marș! Întinde pasul!” – ăia gâfâie și nu zic nici păs. Alergi și tu cu ei. Și simți că ai pe umeri o responsabilitate...
- Mirele nu-i niciun inginer, e lăcătuș... – vorbi pentru prima dată de când începu petrecerea Danylo Șkabura, care nu credea niciodată pe nimeni și nimic și spunea întotdeauna: „Toate astea-s minciuni”.

¹ **Kolceak, Aleksandr Vasilievici** (1874-1920), amiral, explorator polar și, ulterior, conducător al unei părți a Armatei Albe. (C. Ir.)

- Cum nu-i inginer? – l-au întrebat.
- Păi, așa. Inginerii nu-s ca el.
- Da' cum?
- Nu-s așa...

Erau, de-acuma, și cam beți. Primul pe care l-au condus de subsuori în casă și l-au culcat pe patul ars a fost președintele colhozului, pentru că Stepan îi turna, de, ca unui șef, numai frunte, din rachiul cel mai tare, până n-a căzut omul de pe scaun. I-au spus președintelui încă până să cadă: „Poate vă duceți, Ivan Lukovyci, în casă să vă odihniți”. Dar el s-a simțit jignit: „Cine? Eu? Nu-u-u... Eu nu mi-am părăsit niciodată formația în luptă – nici pe voi n-o să vă părăsesc!”

Oleksii Țurka trecea împleticit de la o masă la alta, își ațintea aproape asupra fiecăruia ochii roșii ca niște prune opărite și întreba: „Da' *brigaderu'* unde-i? Găsiți-mi-l pe *brigader* ca să-i sucesc gâtul – de la nord la sud!...” S-a agățat chiar și de gazdă: „A-a, Stepan Ki-kindratovyci... Vino-ncoa', mai aproape... Nu vrei, te temi... Știm noi ce comerț faci dumneata... Cu cât ai vândut grâul? Trei kile de grâu – și obligat, juma' de kil de bomboane topite. Da' dumneata ai luat bomboane de alea, păcura aia? Știm noi!...”

De dincolo de livadă, părea că exact din spatele ei, se ridică, peste soarele după-amiezii, un nor vânat, mare cât jumătate de cer, se stârni un vânt rece și, curând, începu o ninsoare deasă, piezișă, cu fulgi mari și uzi – prima zăpadă.

Mirii s-au dus în casă, pentru că erau îmbrăcați subțire și au înghețat. Și-apoi, trebuiau să se pregătească de plecare.

Unul după altul, mulțumind gazdelor pentru că i-au ospătat, au început să plece și sătenii, mai ales femeile și copiii. Bărbații au mutat câteva mese lângă pivniță, la adăpost, vorbeau, cântau cu glasuri răgușite, iar cine era tare beat și cu inima moale, acela plângea, aducându-și aminte de necazurile lui sau de mila cine știe cui...

Se însera, de-acuma, când tinerii, îmbrăcați de drum, cusera și prietenul mirelui au ieșit din casă și au ajuns la poartă, unde *Volga* îi aștepta deja cu motorul pornit. Katreă și Stepanyha plângeau și tot cădeau una la pieptul celeilalte, mirele se strâmba ca de durere, iar Stepan, bine abțiguit, îi spunea a nu știu câta oară:

– Tu, fiule, să n-o superi pe Katreă. Ea a dus-o la noi ca într-un cuib de rândunică, n-a avut nici supărări, nici griji, așa că s-o cruți. O să-ți fie o nevestă de aur – crede ce-ți spune tatăl ei.

– Cred, taică, cred – îl liniști mirele, ținând mâinile în buzunarele paltonului. – N-ai nicio grijă, totul va fi bine.

– Iar dumneata, cuscră – îmbrățișând-o pe Klavdia Kupriannivna și sărutând-o pe obrajii uscați și pudrați, tot turuia Stepan – să ai grijă. Dacă n-o să știe să facă ceva, spune-i, învaț-o, adică n-o certa. Ea la noi... – și dădu din mână. – Iar eu o să vă... Scrieți de ce aveți nevoie, că eu vă fac rost de toate: cartofi, ouă, carne proaspătă... Păi, de ce, pentru ai mei fac orice... O să vă dau de toate, ca s-o duceți bine...

Tinerii și oaspeții s-au instalat, au trântit portierele, motorul dudu mai tare, și mașina, spulberând fulgii, se îndepărtă pe ulicioară, lăsând pe zăpadă două urme de roți.

– Ah, copilașul meu drag, când o să te mai văd eu, de-acuma?... – strigă Stepanyha și se puse pe plâns.

Fedir și soția lui o susținură de umeri și au condus-o în casă, iar Stepan, adus de spate, o luă spre beci unde se auzeau bărbații.

Mașina ieși din sat, luminând cu farurile paharele de pe stâlpii de telegraf și se îndreptă spre șosea, iar Katreă se tot uita pe geamul din spate, prin care abia se mai zăreau casele ca niște mogâldețe, licărea, ici-colo, lumina pe vreun stâlp sau la vreo fereastră, iar, când satul nu s-a mai văzut, se plecă la pieptul bărbatului, mută, doar umerii îi tremurau mărunț.

Prânzul la alde Kravcina

Gospodăria lui Iuhym Kravcina e chiar în luncă, revărsările o inundă în fiecare an și nu rodește în ea nimic ca lumea, poate doar sfecla furajeră și cânepa. Dar și cânepa crește înaltă ca răchitișul, nu-i bună de fuior, mai curând pentru foc. Despre cartofi nici nu poate fi vorba: cartofii-s răi, merg numai pentru vite. Iuhym îi vinde în fiecare toamnă în orașelul raional sau la Poltava – pentru orașeni contează să fie mare – iar pentru el cumpără cartofi de câmp, nisipoși.

În schimb, fâneața lui Kravcina e cea mai frumoasă – deasă și năvalnică de nu poți să bagi coasa în ea când se coace. Și sunt tot felul de ierburi. Nu e fân, e ceai.

„Acum, treaba-i așa: cine are fân are bani” – își dă Iuhym cu părerea, când se află între oameni, și râde, uitându-se în jos și ciupindu-se ușor cu degetele de bărbie.

Lumea e de acord cu el, pentru că oricine poate înmulți patru-cinci căpițe și două-trei otave cu șaizeci sau chiar șaptezeci de ruble. De pe straturile de zarzavat nu iei banii ăștia. În față, oamenii îi dau dreptate și-l laudă pe Iuhym. Iar, în spate, râd: ce gospodar mai e acela care nu contenește să se laude cu nu știu ce câștig al lui? Așa fac oamenii deștepți? Dacă ești deștept, atunci, dacă, să zicem, ți-ai construit o casă nouă, bună, nu te lăuda, mai bine vaită-te: „Păi, mi-am făcut o coșmelie, da' e frig iarna în ea, de îngheață apa pe plită. Cărămida n-a fost arsă destul. Sau – a fost prea arsă”.

Dacă ai recoltă frumoasă de roșii, tu spune: „Anul ăsta, roșiile nu-s bune de nimic. S-au făcut numai cât buburuza”. Toți

știu că-i minciună, dar te respectă, căci consideră că ești om deștept. Gospodar! Sau mai e și așa. Ai bani puși deoparte și vin să-ți ceară împrumut – tu jură-te: „Da’ n-am, măi omule, niciun chior, să mă trăsnească!” Condu-l pe cel care a venit să împrumute și aruncă-i din prag la plecare: „Că, dacă așa avea, ce, nu ți-aș da?”

Așa ceva nu-i place lui Iuhym. Lui Iuhym îi place dimpotrivă. În unicul lui măr sunt vreo treizeci de merișoare, iar el se laudă în fața oamenilor: „Mă, da’ ce de mere s-au făcut la mine!... Nu se văd frunzele de ele. Zici că sunt un roi de albine – aurii și rumene pe-o parte.” sau: „Da’ ce sfecclă s-a făcut... Fiecare atârnă un pud. Îs cât găleata”. Se duce să dea la pește și – că prinde, că nu prinde – se laudă: „Azi-dimineață, m-am dus și m-am așezat colo, la Kalyncin... N-am stat mult, da’ am prins la undiță pentru două prăjeli”.

Cei mai puțin invidioși, auzind astea, dădeau din cap, iar cei mai șmecheri, ascunzând un zâmbet batjocoritor, îl îndeamnă, ai zice, nu provocator, ci din pură curiozitate: „la povestește, Iuhyme, cum ai prins tu, acum doi ani, mreana aceea”.

Iuhym își răsucesce țigara și începe, fără grabă, așa: „A-a, a fost uite cum. Mă dusesem eu, atunci, în zori, dincolo de Ostup și abia aruncasem undița; mi-am aprins o țigară, și când mă uit – trage, mi-a băgat vârful undiței în apă. Întep, trag. Simt ceva destul de greu. Scot și văd că era doar capul mreinei... Să fi smucit eu prea tare?”

În acel moment, toți ascultătorii, chiar și bărbații respectabili, râd în hohote. Iar cel care întrebuse, după o scurtă pauză, mai și pune paie pe foc: „Dacă așa fi în locul tău, Iuhyme, de mult așa fi scuturat merele alea, că, ferească Dumnezeu, s-or mai rupe crengile...”

Și râzi, și râzi: și de faptul că, la Iuhym, în afară de prăpăditul acela de măr, nu creștea nimic (oricât a sădit, putrezea

totul de prea multă apă), și că face fân grozav, și de sfecla nemai-pomenită, și de pește...

Jignit, Iuhym clipește din genele-i roșcate și pârlite la forjă, îi părăsește pe bărbați și, cocoșându-se, pleacă spre fierărie, iar, în urma lui:

– Hă-hă-hă! Hi-hi-hi! Să te înveți minte să nu mai scorești altă dată... Să te înveți minte!...

Iar Iuhym întetește la forjă focul aproape stins în timpul discuției, umflă foalele atât de tare că sar scântei din burlan și bombăne: „Îi apucă râsul, râd afurisiții dracului! Las’ că vine careva dintre ei să mă roage: fă-mi, Iuhyme, asta, fă-mi ailaltă, iar eu o să le fac uite asta” – arată el degetul mare, băgat printre arătător și mijlociu.

Dar trece o zi, trec două. Iuhym uită jignirea și nu refuză nimănui nimic. Mai ales că oamenii știu cum să-l ia pe fierar. Trebuie doar să te oprești în pragul fierăriei, să-ți dregi glasul tușind de vreo două ori și să zici cu blândețe: „Să trăiești, Iavdokymovyci! Cum merge treaba la nicovală? Să nu fie de deochi! Că ies eu azi-dimineață și aud cum lovești de zor cu ciocanul și tot lovești... Ce dar de îndemânare ți-a dat Dumnezeu!” Asta – ăia șmecheri. Iar, cine nu vrea să facă pe șmecherul sau nu știe, acela o să înceapă: „Tu, Iuhyme, să nu te superi pentru ce a fost ieri. Noi n-am făcut-o din răutate, ci, să zic așa, din prostie...”

„Păi, crezi că eu nu mi-am dat seama? – răspunde Kravcina împăciuitor, iar sufletul i se umple de bucurie. – Ia să văd ce ai acolo”. Și, pe lângă ceea ce i-a dat brigadierul să execute, conform comenzii, îi face unuia o clanță, altuia, balamale pentru ușă, încă altuia – oblon pentru beci. Iar, dacă n-are treabă urgentă, încuie fierăria și se duce în pădurea de pini – „măcar acolo să nu mai respir fum înecăcios și funingine”. Pădurea începe chiar din spatele fierăriei și se întinde peste colinele de lângă râu până departe spre satul Birok. Iuhym se afundă în pădure, simte, sub

tălpi, fiecare con și ascultă ciocănitoarea. Iar, când dă cu ochii de ea, se oprește nu departe, își aprinde o țigară și privește cum își mișcă pasărea căpșorul și lovește cu ciocul.

„Iote micul fierar – se gândește pufăind din țigară și pleacă mai departe, coboară spre văioagele năpădite de ariniș, de la care adie a mlaștină și a uscături putrezite în apă; aici, respiră el cel mai bine și se răcorește după dogoarea fierăriei. Mai apoi, așa, fără nicio legătură, îl întreabă pe cel cu care stă de vorbă:

„Da’ știi tu care-i cea mai harnică pasăre? Nu? Îți spun eu. Ciocănitoarea – și ciocăne în nicovală cu unghia lui tare, netăiată de mult. – Vrabia-i găină. Se așază din zbor în curte, țup-țup printre găini, ciup-ciup pe apucate și fuge. Porumbelul e un leneș. Își umflă gușa și se plimbă, așteaptă să i se dea de mâncare. Coțofana e hoată, se repede la tot ce e viu. Gaița e ca țiganca: ce vede – șterpelește și ascunde să aibă la iarnă. Graurul se năpustește asupra livezilor ca un dușman. Dar ciocănitoarea – u-u-u... E muncitoare. Zi de zi, că-i vară, că-i iarnă, tot ciocănește și ciocănește ca un tâmplar cu dalta sau ca mine cu ciocanul. Și ia să-mi spui cum de nu o doare capul?...”

Kravcina are probabil cea mai mare familie dintre toți din jur, adică: el și nevastă-sa Motrea, care era fată când în anii '20 a venit de la Katerynoslav (acolo era secetă) la Cernecea Sloboda, cinci copii – ăștia-s numai cei mici, care încă nu și-au luat zborul din casa părintească – și bunica lui Iuhym, baba Kravcinyha, bătrână cât lumea. Și toți sunt îmbrăcați, încălțați, hrăniți (meseria rară de fierar îi aduce lui Kravcina un câștig bun), toți au fire blândă, iar, pe deasupra, copiii învață și bine: cei mici la școala din sat, iar cei mari, la școala medie de la raion. Lui Iuhym îi place să se laude cu copiii lui, cum face și cu gospodăria lui, dar nu de față cu ei.

„Mămăliga n-o strici cu untură, dar pe copii, cu lauda – numaidecât” – îi sfătuiește el cu blândețe pe Motrea și pe băieții

și fetele care-s căsătoriți, de-acum. Asta când Iuhym e bine dispus. Și e astfel în fiecare zi când nu e flămând. Iar, dacă-i flămând, nu găsești în tot satul un om mai nervos decât Iuhym. De aceea, înainte de prânz, când încă se mai aude de departe plutind peste luncă clinchetul loviturilor de ciocan din fierărie, în curtea lui Iuhym, începe agitația: este scoasă afară măsuța scundă și rotundă, căci, vara, dacă e vreme bună, Kravcina ia masa de prânz afară, sub măr, la umbră; se scoate, din fântână, o găleată de apă rece (dacă tatei i se pare borșul prea fierbinte, strachina e pusă pe găleată, ca să se răcească mai repede), sunt spălate și șterse lingurile de lemn nevopsite, deși ele și așa sunt curate, se pregătește un prosop curat pe care să și-l pună tata pe genunchi și se aduce lângă măsuță scăunelul tatei. Abia atunci, îi spune Motrea fiului celui mic, lui Kolko, să dea fuga la cimitir și de acolo, să pân-dească sosirea tatălui. Kolko, un băiețel slăbuț, îmbrăcat curat, cu ochi inteligenți, aleargă lipăind cu picioarele desculțe pe cărare, printre floarea-soarelui, imitând uruitul unui automobil. Să pân-dească sosirea tatălui la masă este bucuria lui cea mai mare, însărcinarea de cea mai mare cinste încredințată lui de frații și surorile mai mari. Kolko ajunge în cimitir – cel mai înalt loc din sat – se așază printre morminte pe cimbrisorul încins de soare, privește spre livada colhozului de dincolo de vale și-și ciulește urechile.

Kravcina merge agale, cu mâinile la spate, fără să privească în jur și fără să se oprească cu cei pe care-i întâlnește: a muncit și a flămânzit – n-are chef de discuții. Când începe să coboare în vale, pare că se afundă, mai întâi, până la genunchi, pe urmă, până la piept, până la umeri, apoi, dispare și capul. Atunci Kolko sare ca un iepure speriat, aleargă pe cărare înapoi, doar crucile și monumentele îi defilează prin față.

– Vine tata! Auzi, mamă? Vine! – strigă găfâind, iar ochii-i lucesc ca doi tăciuni: el l-a văzut primul pe tata.

Copiii își caută scăunelele făcute de tatăl lor, le aduc la masă, dar nu se așază nimeni. Motrea aduce olița cu apă caldă, prosopul, săpunul și o bucată de cărămidă bine fasonată.

Intrând în curte, Iuhym își plimbă privirea severă peste toți membrii familiei și, observând că unul dintre copii n-a venit la masă, întreabă:

– Da’ Polea unde-i?

– Ea are azi șase ore – răspunde careva dintre școlari.

Iuhym își suflecă mânecile – are mâinile până la încheietură vânăt-roșcate de la fum și cenușă, iar, în sus, sunt albe: n-au cum să se murdărească; ia săpunul și cărămida din mâinile Motrei și se spală de murdărie... Tăcuți, copiii privesc cu respect cum tatăl lor, strângând din dinți, își freacă mâinile cu cărămida, apoi, careva dintre cei mari zice:

– Poate să-ți cumpărăm, tată, un burete aspru? La oraș se găsesc.

– Nu există mai aspru decât cărămida – răspunde Iuhym.

După ce s-a spălat, se așază primul la masă, după el, baba Kravcinyha, uscată, gârbovă, cu mâini subțiri, îngrijit îmbrăcată ca întotdeauna. Și, abia după aceea, se așază copiii.

Iuhym gustă borșul și, dacă nu e nici rece și nici fierbinte, întreabă:

– Da’ ardeiul unde-i?

Unul dintre copii îi dă ardeiul care se afla după strachina mare smălțuită și zice bucuș:

– Uite-l, tată! S-a ascuns.

Iuhym rupe o bucată din ardeiul iute ca focul, o aruncă în castron, apoi, pune și semințele care-i căzuseră în palmă.

– Nu-i prea mult, tată? – observă Motrea. – Copiii o să-și ardă limba.

– Cui o să-i fie prea mult o să spună – răspunde Iuhym.

Copiii mănâncă în tăcere, căci n-au ce spune, dacă și tatăl lor mănâncă așa un borș.

Iuhym ia o lingură plină, o duce încet la gură și o clipă se uită la ea ca la un dușman, apoi, horp! – cu zgomot, supărat și scurt, parcă ar fi plesnit cu biciul – și lingura-i goală. Horp! Horp! – pe tăcute și cu îndârjire. Dacă se nimerește la vreunul dintre copiii mari târțița găinii sau ficatul, Iuhym zice, încetând să mai horpăie:

– Manea, dă-i lui Kolko ceea ce ai găsit, el e mai mic decât tine.

Iar Motrea mai adaugă:

– El a fost, astăzi, tare cuminte, i-a adus mamei lemne și a dat fuga să vadă când vine tata.

La asta, Iuhym nu spune nimic: pe cei mici nu strică, uneori, să-i și lauzi.

Baba mănâncă din străchinuță separată, pentru că trebuie să mestece mai încet. La masă, Iuhym îi dă, întotdeauna, atenție, și, dacă se întâmplă să nu mănânce tot borșul sau cartofii înăbușiți, sau cașa cu lapte, o întreabă:

– Da' de ce, bunico, ai mâncat azi așa de puțin?

– Când ai să ajungi la vârsta mea, copile, nici tu n-o să ai poftă de mâncare – răspunde Kravcinyha. – Odinioară, când eram tânără, aș fi mâncat, și n-aveam ce, iar, acuma, am, și nu pot.

Copiii lui Iuhym se miră că bunica îi spune tatălui lor că e copil și una dintre fetele mari întreabă, zâmbind respectuos:

– Da' ce, tata-i copil?

– Dragi copilași, toți suntem copii, și cei bătrâni, și cei mici, și cei mijlocii – răspunde bătrâna și râde, un râs mut, fără niciun sunet.

Acesta e un prânz „pașnic”. Dar se întâmplă ca Motrea să nu-i intre cu ceva în voie lui Iuhym. Și cel mai des – cu un borș prea fierbinte. Atunci, pe Kravcina îl apucă o turbare flămândă. El înhață castronul, aleargă cu el în jurul casei, căutând vânt pe după colțuri, și, dând de vânt, începe să vânture borșul cu lingura, cum se vântură grăunțele pentru moară și zbiară de stârnește toți câinii de prin vecini:

– Nu-i destul că mă arde la forjă? Hă? Nu-i destul?!

Iar, când nu e vânt, Iuhym ridică ceaunul cu borș de aproape o vadră și se duce cu el la fântână.

– Coboară-l în apă! În apă, am zis! – o sâcăie pe Motrea și leagă ceaunul în așa fel încât să atârne în arc.

„Ce-i balamucul ăsta?” – se miră cei care nu trec prea des prin această parte a satului.

„Mănâncă de prânz la alde Kravcina” – explică vecinii plictisiți, pentru că s-au obișnuit atât de mult că, dacă-l văd pe vreunul strigând la cineva, îi zic: „De ce zbieri de parcă te-ai fi fript cu borș?”

După ce mănâncă, Iuhym se îmbunează imediat și devine mai blând și mai vorbăreț ca niciodată.

– Despre ce ai învățat pentru mâine? – îi gângurește fiului sau ficei și-i mângâie creștetul sau codițele.

– Despre perpetuum mobile, tată...

– Da' ce e aia?

– Un motor veșnic, tată.

– Hm – zice Iuhym și cade pe gânduri pentru mai mult timp.

– Și ce, există așa un motor?

– Nu există, tată.

– Corect, bineînțeles că nu există – se bucură Kravcina. – Nu există nimic veșnic.

– Dar dumneata, tată? – întreabă Kolko.

Iuhym râde în hohote și zice:

– Eu, puiule, sunt veșnic. Eu îs ca perebemobilu' ăla! Și tu ai să crești și ai să fii un motor veșnic. Cine muncește e motor.

– Da' cine nu muncește? – se interesează Kolko.

– Ei, cine nu muncește, ăla fluieră – râde Iuhym.

Cel mai mult îi place să-l învețe pe cel mai mic dintre fii, care încă nu-i la școală. Stă drept în fața lui ca un soldat, lipește degetele rășchirate de coapse și-l întreabă pe Kolko:

– Ia să-mi spui ce literă e asta?

– E **I**, tată, da' fără punct deasupra.

– Da' asta? – Iuhym pune mâna stângă în șold.

– **Pî**, tată.

– Da' asta? – se bucură Iuhym, desface picioarele și ridică mâinile deasupra capului în așa fel încât mâna dreaptă să pară în prelungirea piciorului stâng, iar cea stângă, în a celui drept.

– Asta e **Ics**.

– Da' asta ce literă e?! – nu mai poate Iuhym de bucurie și, ducând piciorul stâng în lături, pune brațul stâng în șold.

– Asta, tată, e... – Kolko face înadins o pauză, iar Iuhym așteaptă încordat, și, când pe chipul lui apare o umbră abia perceptibilă de nemulțumire, fiul zice râzând:

– Asta, tată, e **Rî**!

Copiii mai mari care-au trecut și ei prin această „școală” a tatălui lor îl îmbrățișează pe Kolko și-l laudă, iar Iuhym se posomorî brusc și zice:

– Ei, gata. Marș la lecții, iar eu mă duc la treabă.

Copiii pleacă fără chef fiecare la treaba lui – nu au prea des ocazia să stea cu tatăl lor – iar Iuhym duce mâinile la spate, curate, frecate cu cărămida și se îndreaptă spre fierăria lui. Pe drum, se oprește bucuros să schimbe câteva vorbe dacă se întâlnește cu cineva și, nerugat, îi propune aceleia să-i meșterească ceva, ceva ce, în afară de el, fierarul, nimeni din sat nu e în stare să facă: când Kravcina nu e flămând, el e gata să-i facă un serviciu oricui, să-i spună o vorbă bună sau să-i dea un sfat, chiar și celor care râd de el. Iar, apoi, până pe înserat, se aude ciocanul lui lovind în nicovală – vesel și ritmic, chemându-i parcă pe oameni la afumata fierărie de sub pădurea de pini. Iar dacă nu se mai aude înseamnă că Iuhym a obosit, își scoate șorțul scorțos din foaie de cort, ciuruit de scânteii, și, frecându-și mâna dreaptă – ea îi amortește cam des – o ia spre vale să respire răcoarea dintre arini.

Vizita fiului

La începutul lui august, când la Kovbyș, sat mare, așezat pe ambele maluri ale râului îngust, năpădite de stuf și răchitiș, sosesc în vizită, la părinți, toți foștii kovbyșeni, plecați după război de acasă în căutare de câștig constant și o zi liberă pe săptămână, când de prin curți se aude: „Tată, cum să ajung mai de-a dreptul la magazin?”, iar tatăl, străduindu-se în toate să le facă copiilor pe plac, răspunde: „Păi, cum? O iei peste straturi. Iar, apoi, te lași în vale. Ce, ai uitat?” sau: „Mamă, cum stai cu detergentul? N-ai? O să-ți trimit eu după ce mă întorc”. ș.a.m.d. – așadar, la început de august, într-o sâmbătă însorită, înainte de prânz, au venit oaspeți și la Nykyfor Dzeakun, și Paraska Dzeakunka: fiul Pavlo, roșcat, cu ochii bulbucăți, cu puțină burtă, de-acuma, cu pălărie de plastic cu găurele mărunte, nora Ryta, grăsuță ca un butoiuș, vorbăreată și săritoare (despre una ca ea se zice: „Nici n-a intrat bine și, de-acum, e de-ai casei.”) și nepotul de unsprezece luni Borko, cuminte, neplângăreț, un buflei bulbuc, cu păr rar și roșcat ca al tatălui său.

– E leit taică-su! – turuia fericită Dzeakunka tot sărutându-și nepotul. – Ia te uită, Nykyfor, până și nările sunt exact ca ale lui Pavlușa când era mic, și poponețul e greu... – și ea e roșcată, fiul Pavlo seamănă cu ea, iar nepotul cu Pavlo, de aceea se bucură. Iar după ce l-a drăgălit pe Borko, s-a apucat s-o sărute pe noră și să-i mulțumească că i-a adus un nepot atât de frumos.

Pavlo n-a venit cu trenul și nici cu autobuzul, ca mulți alți foști kovbyșeni, ci cu propriul *Moskvici*¹ de culoarea tutunului.

¹ **Moskvici** – marcă sovietică de automobil; alături de **Lada** și **Jeguli**, cele mai populare. (C. Ir.)

Moskviciul era nou și strălucea tot: vopseaua, geamurile, barele nichelate, cadranele aparatelor de bord... Scaunele erau acoperite cu două pături de lână, iar luneta și geamurile laterale aveau perdele de rips. Toate acestea le pregătise Pavlo, din timp, încă de când viitoarele piese ale mașinii abia se turnau pe la diferite uzine.

Din cauza *Moskviciului*, Pavlo nici nu s-a însurat mult timp, deși avea peste treizeci de ani. La început, s-a gândit: să-și ia nevastă care are o sută cincizeci de ruble pe lună și mai locuiește și într-un cămin de nefamiliști – nu merită. Când, pentru vechime și pentru că a muncit fără să creeze probleme, i s-a dat o cameră într-un bloc și a fost trecut de la simplu lăcătuș la maistru, și-a făcut următoarea socoteală: strâng bani de mașină și pentru ce-i mai trebuie – pături, perdele, husă și canistre metalice pentru benzină și ulei – și după aceea o să-mi caut nevastă, că, dacă te însori acum, nu mai cumperi mașină, banii se duc pe mobilă, haine și alte mărunțișuri care o să-i treacă nevastei prin minte, că așa-s toate femeile.

Nici în concediu, la părinți, nu s-a dus în ultimii trei ani. Păi, dacă te duci, oricum o iei, tot trebuie să scoți o sută jumate – două: drumul, cadourile, un costum nou... Că n-o să te duci în unul purtat! Lua banii pe concediu, îi pune pe libret și lucra în continuare.

Acum, Pavlo avea totul: locuință, nevastă, copil, două sute de ruble pe lună, salariul împreună cu prima, și se simțea cum și-a dorit: liniștit, în siguranță și independent.

Moskviciul nu l-a băgat chiar imediat în curtea părintească, ci l-a lăsat la poartă, doar geamurile le-a acoperit cu șorțulețe de prelată, cusute special pentru asta, și a acoperit roțile cu bucăți care au rămas de la acele șorțulețe ca să nu se coacă la soare.

– Tu, Pavlo, mai bine l-ai duce uite colo, sub păr, la umbră – îl sfătui bătrânul Dzeakun și atinse admirativ și atent *Moskviciul* cu palma.

– Nu-i nimic, las’ să stea aici, să fie la îndemână – răspunse Pavlo cu importanță.

Tatăl a priceput și a tăcut, doar a tușit cu înțeles și și-a nețezit mustața cu degetul mare, când partea dreaptă, când cea stângă, și zâmbi subțire: așa e, las’ să vadă oamenii, pe maidan se vede din toate părțile.

În timp ce în casă se fierbea și se prăjea, bărbații ieșeau din când în când din curte la mașină, îi dădeau ocol încet și cu importanță sau, pur și simplu, stăteau, ca două berze lângă cuibul cu pui.

– Și câți oameni ai sub mâna ta? – îl întrebă Nykyfor pe fiu.

– Tot schimbul. Douăzeci și șapte de inși.

– O-o! – exclamă Dzeakun, ridicând sprâncenele. – Destul de mulți. Să ai grijă să te împaci bine cu toți, că oamenii-s așa: nu-i mulțumești – te mănâncă.

– În privința asta, poți să fii liniștit. Am învățat cum să mă port cu ei încă din școala regimentală, când eram loțiitor de comandant de pluton la instrucția de front. Aveam tot treizeci de oameni. Și mă ascultau toți... La mine-i așa: dacă ai venit la muncă – muncește. Iar, dacă n-ascuți o dată, de două ori – dă-ți demisia. Sau te pun la o treabă, că la leafă nu iei mai nimic, doar o să semnezi.

– Chiar așa! – se învoi bucuros Nykyfor. – Dacă muncești – muncește, dacă nu – bagă de seamă...

Și râse mărunțel.

Pe lângă tată și fiu, ambii purtând pălării noi cu găurele (Pavlo i-a adus și bătrânului o pălărie ca a lui), treceau oameni, salutau respectuos, la care Pavlo răspundea, privind peste capetele lor spre râu: „Noroc!”

Câte unul se mai și oprea, îl saluta pe musafir și-i ura bun venit, pe Nykyfor îl felicita pentru oaspeți, se interesa unde și ce lucrează Pavlo, câți bani câștigă și altele, iar, la urmă de tot, îi

dădea un ocol mașinii, se holba în interior prin spațiul dintre perdele și întreba cât costă „așa o mândrețe”.

– Ia spune-i, Pavlușa – gângurea Nykyfor, atingându-și mustața cu degetul mare și bucurându-se din ochi, și se încorda tot atât de tare, că mușchii lui bătrâni se întăreau, iar, la lingurică, simțea un gădilat.

– Toți banii – spunea Pavlo cu un surâs rece, care nici nu părea surâs, și privea cu ochii lui ficși, ca de pește, pe deasupra bărbatului curios.

Era îmbrăcat într-un costum nou-nouț, cam de aceeași culoare cu *Moskviciul*, încălțat cu pantofi galbeni, nou-nouți și ei, cu talpă groasă, iar gâtul încordat, cu pete roșii, era strâns de gulerul cămășii de nailon, fără cravată. Lui Pavlo nu-i plăceau cravatele. Când vorbea cu oamenii, ținea mâinile împreunate la piept și se clătina încet și liber, ba ridicându-se pe vârfuri, ba pe tocurile încălțămintei lui noi, și, atunci, despicătura hainei ba se împreuna, ba se desfăcea.

În acest timp, în casă, discuția nu se mai termina.

– Pavlușa e foarte apreciat la serviciu – povestea Ryta, dând, pe jos, cu mătura udă. – E trecut la primă în fiecare lună, i-au dat două diplome...

– Așa e el, tace și face, dacă trebuie, ascultă și de sfatul unuia mai mare – zise Dzeakunka de lângă plită. – De mic a fost așa.

– În locuință – continuă Ryta – avem tot ce ne trebuie: garnitură de Jytomir, frigider *Donbas*, televizor *Ogoneok*, mașină de spălat *Nistra*, aspirator... e adevărat, *Buran*, pentru că *Raketa* taman atunci nu se găsea la magazin. Banii ne ajung și pentru cheltuielile zilnice, și să depună Pavlușa pe libret în fiecare lună. Da', uneori, sâmbăta și duminica, trage o fugă la Rostov sau la Vorosilovgrad – tot n-are ce face – și din asta mai scoate un zece-douăzeci de ruble. Trebuie întreținută mașina. Și pentru benzină...

– Păi, cum – se bucură Dzeakunka. – Și pe oameni îi servește, și câștigă și un ban. Așa și e: pui copeică lângă copeică și gata, ai făcut rubla! Mănâncă, Borysyk, mănâncă, puiule – zicea drăgăstos către nepoțelul care ședea lângă laviță, lua cu pumnul feliuțe de cartofi prăjiți, înșirate pe ziar ca să se răcească mai repede și, concentrat și pe tăcute, le băga în gură. Când se termina șirul, Borko se întorcea spre bunica lui, țintind-o cu ochi nemișcați ca ai tatălui lui:

– Mai vleau.

Dzeakunka scotea din tigia care sfârâia pe plită feliuțe pe jumătate rumenite, le arunca dintr-o palmă în alta și le ducea fuga nepotului.

– Acuma, nu poți să le papi, fărâmița mea – înșira cartofii și sufla asupra lor. – Frige! Iar, când s-or răci, poți să-i papi.

Și o întreba pe noră:

– Fata mea, unde l-ați botezat pe dulceața asta de nepot al meu? Aveți biserică pe aproape?¹

– Nu l-am botezat nicăieri – răspunse Ryta. – Cumetrii i-am ales așa, în glumă: pe șeful de secție al lui Pavlușa și pe soția lui, dar nu l-am botezat.

Dzeakunka se lovi peste poale.

– O, Doamne, deci el crește nebotezat?

– Așa crește – păli Ryta. – Da' ce are?

– Ei, așa nu se poate, fata mea. Nu se face să crească nebotezat. Doar nu-i cățel, e om. Nu, nu. Măine, dă Dumnezeu și-i duminică, ne ducem la Opișnie sau la Pokrivske și-l botezăm.

¹ În perioada sovietică, în cele mai multe sate și orașe, bisericile au fost fie dărmate, fie transformate în depozite, grajduri, cluburi etc., fie, în cel mai bun caz, erau închise, iar oamenii erau nevoiți să străbată distanțe mari până găseau o biserică în care se slujea. Chiar și la Moscova ar fi trebuit să funcționeze doar o biserică, dar și aceea era veșnic închisă „pentru reparații”, încât cea mai apropiată biserică în funcțiune se afla la vreo 60 de kilometri, în orașul Zagorsk. (C. Ir.)

Orice-ar fi. Că, altfel, cum să...

– Păi, eu n-am nimic împotriva – ezitând, zise Ryta. – Dar lui Pavlușa nu-i spune, că el n-are voie...

– Ei, dacă n-are, n-are – trecu Dzeakunka la șoaptă. – Mergem cu autobuzul, nu-i o distanță chiar atât de mare. Facem totul repejor. Și o să le spunem că am fost la piață.

...Masa de prânz a durat mult și au avut și rachiu. Pavlo a adus, din portbagaj, o sticlă de *Rosiiska*¹, ambalată cu grijă, a turnat chiar el tuturor la fel și tot el a rostit toastul:

– Ei, să bem pentru întâlnire. Pentru cunoștința cu nora și cu nepotul.

– Și ca totul să fie bine – adăugă Dzeakunka.

– Totul depinde de noi – zise Pavlo.

– Dacă știi să trăiești, totul va fi bine – decretă Dzeakun filosofic.

– În sănătatea părinților noștri, Pavlușa – și ai mei, și ai tăi – spuse Ryta și ciocni cu socrul și cu soacra.

Au băut și s-au apucat să mănânce: cartofi prăjiți cu castraveți murați, borș rece de găină, dres cu gălbenuș, colțunași moi cu umplutură de tot felul și smântână. Doar Borko nu mai mânca, ci se urcă pe tăcute pe genunchii bunicului, îi atingea mustața și gâfâia concentrat. Dzeakun era emoționat, strânse, ușurel, cu dinții puși de curând, degetul rozaliu al nepotului, iar nurorii i-a spus spre luare aminte:

– Acum, fata mea, părinții tăi sunt și părinții lui Pavlușa, iar ai lui Pavlușa sunt și ai tăi.

– Tare aș vrea să-i văd pe cuscri, măcar cu un ochi – spuse Dzeakunka cu glas mieros. Ea s-a și amețit și era gata s-o ia gura pe dinainte despre botezul de mâine, dar și-a dat seama la timp.

– Și nici nu-s așa departe. Cât e, moșule, de la noi la Șyșak?

¹ Marcă sovietică de vodcă. (C. Ir.)

– De-a dreptul, or fi vreo șaptezeci de verste – aruncă Nykyfor.

– Iar eu, după cât am observat în viață – spuse Pavlo rar și pe un ton care te obligă să-l asculți – am tras concluzia că părinții femeii n-ar trebui să se vadă cu părinții bărbatului. Ȑia n-o să le placă ăstora, ăștia – ălora, vorbe, vorbe... Ȑia îi șușotesc fiicei, ăilalți, fiului. Și gata, încep: înjurături, certuri...

Nykyfor chiar își drese glasul: mă, da' al naibii de deștept e băiatul! Chiar așa, cine ar goni o mașină nouă-nouță pe drum de câmp până la Șyșak și înapoi! Ce, a primit-o degeaba? Iar cuscii, dacă or vrea să strângă legăturile de rudenie, o să vină și cu autobuzul.

După ce s-a terminat masa, Pavlo a deschis, cu multă importanță, geamantanul și a împărțit cadourile: mamei – o fustă neagră, plușată și lucioasă, presărată cu atăta naftalină, că, în casă, se răspândi numaidecât un miros de magazin de confecții, șoșoni înalți, căptușiți cu roșu, iar tatălui – un costum gri de șaisprezece ruble și patruzeci și două de copeici. Ryta i-a dăruit socrului o cămașă verde de nailon cu guler tare, de-ai fi zis că-i din scoarță de copac, iar soacrei, un pulover tricotat și o broboadă pufoasă de Don – toate scumpe și frumoase, cumpărate pe două lefuri de învățătoare.

Nykyfor s-a și îmbrăcat cu toate: să vadă oamenii ce i-au adus copiii. Iar Dzeakunka și-a ascuns darurile în ladă, părându-i rău că nu le poate îmbrăca și ea ca bărbatul ei – nu e sezonul.

După aceea, Ryta l-a adormit legănându-l pe Borko, a luat sapa și s-a dus la straturi, deși au încercat s-o oprească, iar Pavlo a dus mașina sub păr, s-a schimbat și s-a dus în șopron să se odihnească în fânul proaspăt și parfumat.

Când a intrat Nykyfor, în vârful picioarelor, în șopron ca să vadă dacă fiul s-a aranjat bine și dacă nu-l trage prin vreo crăpătură, Pavlo l-a întrebat pe jumătate adormit:

– Tată, da’ pește este în râul nostru?

– Este, băiete. Caras, știucă, lin... Sunt și raci, da’ puțini. Dacă vrei, o să iau, mâine, halăul de la Semen Portnivskyi și te duci să te distrezi cu vreunul dintre băieți.

– Pot prinde și singur. Numai halăul să fie bun, să nu fie rupt.

– Și așa – se învoi Nykyfor, judecând în sinea lui că și aici dreptatea-i de partea fiului: ce prinzi singur – e al tău, iar, în doi, trebuie să împarți la doi.

În casă, Dzeakunka s-a grăbit să-i povestească în șoaptă bărbatului că nepotul lor e nebotezat, că, mâine, ea și Ryta – numai, Doamne ferește, să nu afle Pavlușa, că lui nu i se permite – se vor duce la Opișnie sau la Pokrivske, direct la preot acasă și că Ryta a fost de acord.

– Uite ce femeie și-a găsit Pavlușa – se îneca de bucurie șoptind Dzeakunka. – Ce deșteaptă e, ce cuminte, da’ ce modestă!

– Pavluško al nostru nu greșește în nimic – zise Nykyfor mândru. – La el, e ordine și la serviciu, și acasă, și în mașină. Ai văzut că, la el, acolo, totul e acoperit, totul strălucește? O-o-o!

Și se bucurau amândoi: Dzeakunka, la icoană, îi mulțumea lui Dumnezeu cu glas tare, iar Dzeakun își netezea, fără grabă, mustața cu degetul mare.

Atunci, s-au înțeleș s-o cheme, pentru mâine, pe sora Dzeakuncii, care era singură, să facă focul și să pregătească totul pentru petrecere – chipurile, numai așa, că au venit copiii – și că Nykyfor o s-o ajute la treabă. Au mai hotărât pe cine să invite: numai pe ai lor, pe rude. Și i-au numărat pe toți pe degete. Le-au ieșit cam mulți, cînșpe inși, așa că pe cinci, pe cei din Zabrodivskyi, i-au dat deoparte: dacă o să audă de la cineva, o să se supere și-o să le treacă, iar, dacă n-o să audă – cu atât mai bine.

La încheierea sfatului, Dzeakun zise:

– Să cumperi carne la Opișnie. La cartofi, o să prăjim vreo patruzeci de pârhoale. Am mâncat odată, la bufet, când am fost la oraș, și-s bune.

Nykyfor a numărat din portofelul său zece ruble, din pensie, și i-a dat nevastei.

– Da', oare, o să reușim? – își făcu griji Paraska.

– Păi, de ce să nu reușim? – răspunse Nykyfor. – O să împrumut de la directoare mașina de tocat și o să dau carnea prin mașină, iar tu și Ryta, după ce vă întoarceți, o să faceți pâzjoalele. Nu-i mare filosofie.

S-a învârtit prin casă și a luat-o spre ușă.

– Mă duc să văd de mașină.

A doua zi, când soarele abia se ridicase de după râpele adânci ale Opișniei, Dzeakunka și Ryta, cu Borko în brațe, îmbrăcate de sărbătoare și emoționate de secretul lor, erau deja la piață. Au cumpărat repede ce aveau de cumpărat. Și, între timp, Dzeakunka s-a interesat la opișnienii din piață, unde e mai bine să boteze copilul – aici sau la Pokrivske. Babele le-au sfătuit pe întrecute să meargă la Pokrivske: acolo, părintele e tânăr, are un bas bun și citește rugăciunea toată. Iar cel de aici e un hodorog care cârâie și tușește și nici să citească nu mai vede, nici pe de rost n-o nimește – a uitat.

Pe popa de la Pokrivske l-au găsit acasă. Stătea în cerdac încălțat cu cizme ofițerești de box și în reverendă nouă, probabil cea de duminică, le turna găinilor grâu dintr-un căuș și chema cu voce groasă de bas:

– Țip-țip, pui-pui-pui...

Văzând persoanele care veneau, nu s-a intimidat deloc, dădu din cap în semn de salut și continuă să le toarne găinilor până s-au terminat boabele. Atunci, duse căușul în verandă, se întoarse și zise:

– Pofțiți înăuntru.

Preotul era, într-adevăr, tânăr, frumos, bărbierit proaspăt în jurul unei bărbuțe gălbui, lucioase și mirosea puternic a parfum. Ultimul lucru nu i-a plăcut Dzeakuncii. „S-a parfumat ca un flăcău” – gândi.

Sufrageria, împodobită toată cu icoane – cu și fără prosoape – era cufundată în penumbră, pentru că obloanele dinspre soare erau închise, în colț, ardea liniștit o candelă și mirosea a colțunași cu varză.

Ryta cu Borko, care dormea și pufăia încet, se opri în prag, salută în șoaptă și lăasă ochii în pământ, iar Dzeakunka se aplecă spre preot și se închină către icoanele care luceau slab la lumina candeliei. Apoi, spuse:

– Am venit cu băiatul, sfințite părinte, să-l botezăm. Să nu ne refuzați, că venim de departe.

– Cumătra? – întrebă popa, uitându-se la Ryta.

– Nora, părinte. Iar acela e nepotul, Borko.

– Îhî. Știi să te închini? – o întrebă preotul pe Ryta. – Nu? – oftă, dar nu adânc și nu cu tristețe, ci ca omul pentru care asta nu-i o noutate, băgă un reșou în priză și puse pe el un lighean cositorit în care era apă. Apoi, se apropie de Ryta, se uită la fața lui Borko și zise cu blândețe: – Doarme micuțul? Las' să doarmă până s-o încălzi apa. Iar, de închinat, te închini așa, femeie: strângi astea trei degete, le duci la frunte, apoi, spre pânțele, la umărul drept și la cel stâng. Încearcă și dumneata – și zâmbi abia perceptibil.

Ryta ridică mâna, care, dintr-odată, deveni grea, și se închină.

– Uite-așa – zise părintele mulțumit. – Simplu și frumos. Obiceiurile strămoșilor trebuie știute – și i se adresă, de-acum, Dzeakuncii: – Cine o să țină pruncul? Dumneata, după cum știi, n-ai voie. Nici mama.

– Da' dacă am ruga-o pe coana preoteasă? Poate dumneaei... Că am bătut atâta drum... Vă rog să țineți cont, sfințite părinte – îl rugă Dzeakunka.

– Bine – se învoi părintele. Încearcă apa cu degetul, luă ligheanul și-l puse pe scaun, mai aproape de colțul cu icoane. – Pânza de mir o aveți? – întrebă, îndreptându-se spre ușa care ducea probabil spre bucătărie, de unde se auzea zăngănit de vase.

– Avem, părinte, avem – se grăbi să răspundă Dzeakunka și scoase din coș un val mic de stambă.

Preotul se întoarse repede și-și puse epitrahilul care avea străluciri întunecate de argintiu și auriu, iar încăperea căpătă mai mult fast. Apoi, intră preoteasa, îmbrăcată toată în negru, salută încet, îl luă pe Borko din brațele Rytei și le zâmbi cu blândețe.

Preotul slujea pe de rost și repede, cum ar ciopli un bun tâmplar. Basul lui reverbera surd în icoane și ba creștea, ba scădea, până devenea șoaptă pătrunzătoare; din când în când, își făcea trei cruci, largi și cu elan (atunci, se închina și preoteasa), și se pleca spre icoane – doar cu capul, ca un actor mișcat de atenția publicului.

Borko, gol și înfășurat doar în stambă – pânza de mir – își aținti ochii holbați spre candelă și o arăta cu degetul.

Dar iată că părintele tăcu, luă, de pe măsută, foarfeca, tunse din părul lui Borko în semnul crucii zicând: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Apoi, băgă smocul de păr în ceară și-l aruncă în ligheanul cu apă. Preoteasa îl dezveli pe Borko, îl dădu gol în brațele preotului, iar el îl muie cu piciorușele în apă – o dată, de două ori, de trei ori, rostind cu pauze: „În numele Tatălui... și al Fiului... și al Sfântului Duh. Amin”.

Ryta se simțea de parcă era pe jumătate adormită, de parcă, în ceea ce se întâmpla acolo, se închisese lumea toată, și, afară, nu mai erau nici soarele, nici găinile popii, nici drumul de stepă bătătorit până la luciul de la Opișnie până aici.

– Darul Domnului¹ – zise părintele moale și-i unse cu ceva fruntea lui Borko, piciorușele, mânuțele.

¹ Formulă greșită; corect: „Pecetea Darului Sfântului Duh. Amin”. De altfel, relatarea slujbei Sfântului Botez în întregul ei este inexactă: momente inversate (ex.: lepădările nu *încheie* Botezul, ci-l *precedă* etc.), expresii liturgice eronate, incomplete, omisiuni esențiale ș.a. Deși, desigur, slujba nu trebuia redată în extenso, dar cele relatate trebuiau să fie corecte și exacte. (C. Ir.)

În sufragerie, se răspândi miros de untdelemn.

– Te lepezi de satana? – întrebă el.

– Mă lepăd – șopti preoteasa.

– Suflă și-l scuipe pe el.

Preoteasa suflă ușor de trei ori și scuipe încet de trei ori. Și, când părintele cântă: „Câți în Hristos v-ați botezat”, i l-a dat pe Borko Rytei și a spus:

– Poți să-l îmbraci. Iar pâza de mir s-o luați. Aveți mult de călătorit? Nu-i nimic, acuși va sosi autobuzul – atinse, cu degetu-i subțire, nasul lui Borko, zâmbi și, salutându-le din cap pe soacră și noră, ieși.

– Cât ne luați? – întrebă Dzeakunka în șoaptă.

– Ca de la toată lumea – oftă părintele. – Cinci. Iar dacă pruncul e ținut de preoteasă – zece.

Dzeakunka scoase, din sân, o legăturică albă, o deznodă cu dinții și-i întinse popii o hârtie de zece caldă.

„Iote, ce de bănet a împușcat într-o juma' de oră” – gândi cu neplăcere și întrebă cu smerenie:

– Puteți să-i treceți, părinte, pe pomelnic pe Mykyta, pe Marfa și pe răposatul, de curând, Mefodie?

– Bine – promise tânărul, fără să încerce măcar să memoreze numele celor adormiți.

După ce au ieșit pe poartă, Ryta spuse, închizând puțin drăgălașii ei ochi:

– Ce frumos e și ce amabil...

Dzeakunka observă acea clipire de față și zise supărată:

– Păi cum, pentru zece ruble poți să te prefaci și în înger. Hai mai repede la autobuz, că uite ce arde soarele și s-o mai strica și carnea și-ai să vezi ce cumetrie o să avem.

Și, pentru prima dată, a gândit urât despre noră:

„Ca să vezi ce repede i-au sticlit ochii. Pentru una ca asta, îți trebuie hățuri ca lumea...”

Pavlo se trezi devreme și, până s-a dus taică-su după halău, a reușit să-și pregătească îmbrăcăminte pentru pescuit: a găsit, în șopron, o cămașă veche de-a tatălui, ruptă în coate, pantaloni tot de-ai tatălui, care nu-l cuprindeau în talie și le-a înădit betelia cu un capăt de sfoară, niște cizme scâlciate, cu tălpile desfăcute – și, chiar dacă o să intre apa, în schimb, n-o să-și înțepe picioarele în tufe și-n ostrețe de trestie.

Se gândea să meargă la râu așa, în zdrențe, dar tatăl l-a sfătuit altfel:

– Nu, băiete – spuse – nu merge... Unui țăran i-ar sta bine să iasă la pășune și așa îmbrăcat. Dar pentru tine, la funcția ta, la mașina pe care o ai, la costumele tale – să pui pe tine zdrențele astea... Mai bine ia tu halăul, iar eu o să duc astea sub pulpană. Traistă ai pregătit?

Pavlo i-a arătat o găleată mare din foaie de cort, cusută odată cu draperiile de la geamuri – pentru turnat apă în radiator.

Și au plecat: în față, Pavlo în costumele lui noi, pantofi și pălărie, în urmă, Nykyfor cu traista, zdrențele și cizmele sub pulpană.

– Dacă ar începe soarele să ardă – sporovăia Dzeakun – s-ar încălzi și apa, ar veni și peștele mai la mal, că, acuma, zburdă.

– O să-l prind și pe cel care zburdă – spuse Pavlo.

Lângă râu, s-a schimbat cu hainele zdrențăroase și, dintr-odată, nu mai era nici maistru de uzină, nici oaspete respectabil, ci un oarecare kovbyșean care a venit să ajute babele la muiat cânepa – atât de simplu devenise și chiar îl pufni râsul când se privi. Iar Nykyfor se simțea stânjenit de acel aspect al fiului: parcă Pavlo s-ar fi transformat din domn într-un coate-goale...

„Măcar de nu l-ar vedea cineva” – se gândi și-l sfătui pe fiu:

– Bagă-te, uite, colo, sub stuțuri. Acolo, e lin, iar, de pe mal, nu se vede ce și cum. Iar, mai târziu, vin eu să-ți aduc hainele.

Și s-a grăbit să meargă să-i ajute surorii nevastei să se descurce cu cuptorul, pentru că știa că nu prea-i îndemnatică la

așa ceva. Păi, n-a vărsat ea, odată, de Crăciun, un ceaun mare în care fierbea piftia? Atunci, se tot scuza, jalnic și fonfăit: „Ce era să fac, dacă, aici, te frige, colo, curge, iar, dincolo, a căzut vă-traiul!” Nykyfor scuipă supărat, amintindu-și acea întâmplare și aproape că începu să alerge spre casă.

Pavlo se băgă în apă, dar se afundă, dintr-odată, până la piept, sâsâi și necheză – atât era de rece. „Păcat că pantalonii nu se încheie. Trebuia să fi luat salopeta mea – se căi. – Da’ încă-i nouă-nouă...”

După prima încercare, scoase, în halău, o știucă verde și vioaie. Pavlo a dat de câteva ori s-o apuce, dar nu reușea, știuca îi tot scăpa din strânsoarea degetelor până a făcut bândâbâc în apă.

– Iote, una nu mai e – zise Pavlo supărat. – Așa o să tot prinzi, căscatule!

Și, pe deasupra, a simțit, în sân, o arsură atât de puternică de parcă s-ar fi atins de o urzică bătrână încât se lăsă pe vine și strecură printre dinți: „I-i-ih! Trebuia, totuși, să-mi fi pus salopeta, lua-m-ar naiba!”

A scufundat, iarăși, halăul și a frământat îndelung nămolul din jur, ținând prăjina cu o mână, iar cealaltă o rotea prin apă ca pe o vâslă, zicând întruna: „Hai, vino, vino... Intră!” Apoi, scotea iute rama – nimic, numai lintiță, urzică de apă, tuburi de trestie și melci. Soarele bătea direct în halău și toată verdeața pe care o pescuise din împărăția apei îi orbea ochii cu raze mici de cristal. Pavlo se apucă să răscolească, încet, cu degetele, urzica și deodată: pleosc-pleosc – un caras cât palma și roșcat ca arama. Fără să-l cerceteze prea mult, îl băgă în traista din foaie de cort, care se udase și foșnea.

Mai departe, n-a mai simțit dacă-l pișcă sau nu, ci se furișă prin lăstăriș, dându-l la o parte cu pieptul, afunda halăul fără zgomot și frământa cu picioarele și vâslea cu mâna, turuind băiețește: „Ia clinc-clinc, știuco...Clin-clinc-clinc!”

Când prinse a doua știucă și o băgă în traistă, se gândi: „Acum, ar fi fost două”.

Iar când pică și a treia, spuse chiar tare:

– Cu asta ar fi fost trei!

Se oprea din când în când să se odihnească și auzea cum sâsâie în urmă, așezându-se la locul inițial, tufele și lăstărișul, soarele îi încălzea spinarea uscată, iar apa de sub mal nu-i mai răcea pieptul cu cămașa lipită de el, ci-l încălzea, îl mângâia moale, că-i venea să adoarmă în caldă ei îmbrățișare... În micile golfulețe netulburate de la mal, apa era atât de limpede că se vedea fundul: iarba verde cu fir subțire, crengi de salcie, încărcate de ciorchini verzi și grei de bureți de apă și puzderie de peștișori mărunți care se orientaseră împotriva curentului slab, abia perceptibil.

Nu departe, mai în larg, lăsând în urma sa două mustăți de apă, înota un șarpe. Pavlo simți rece în piept, dar și-a adus aminte că acești șerpi nu mușcă, că, în copilărie, chiar își băga în sân acele fuse reci și zvârcolitoare care doar îl gădilau, și se liniști. După acea primă amintire din copilărie, îi venură a doua, a treia... Cum, gol fiind, prindea țișari și ghiborți cu un coș fără toarte; cum aproape zilnic, vara și iarna, se strecura prin desișul din luncă, cu toporișca la curea, și fiecare ciot era pentru el nu un simplu ciot, ci o fericită descoperire, o grămăjoară de lemne; cum păștea ci-reada aici, în văile din luncă și cocea, în jarul de bălegar, cartofi din câmp, atât de nisipoși, că nici pâine nu-ți trebuia la ei; cum, în serile cu lună, împreună cu cei cu caș la gură ca și el, umbla cu un brăduț argintiu prin sat – „flăcăia” și, pentru că fetele se uitau mai curând la cei mai mari decât ei, și-au făcut o tobă, au găsit undeva o balalaică veche și le ademeneau la ei cu acea așa-zisă orchestră, deși nu știau încă nici măcar să sărute, ci doar se hârjoneau: bubuia la tobă, zdrăngăneau și fluierau din patru degete...

Apoi, a plecat la școala profesională și fetele,acompaniate de tobă și balalaică, i-au cântat de rămas-bun:

*Azi e cea din urmă zi,
Când petrec cu voi, prieteni...*

Cântase și Nastea Kušnirivska, pronunțând nu *prieteni*, ci *pritetini*. Iar, când au dat mâna la despărțire, ceea ce nu mai făcuseră până atunci niciodată, Nastea i-a îndesat, în palmă, o batistă parfumată cu apă de colonie ieftină și având două litere brodate cu ață verde: N + P. Îl iubea, se vede... Iar el, în loc să îmbrățișeze fata, o smucea, chipurile, din greșeală, sau o împingea spre un brăduț și râdea prostește. Da... A văzut-o acum trei ani când venise la părinți. Era măritată cu un ofițer. Se făcuse frumoasă, plinuță, cu bujori în obraji... Ei, da' nici el n-a nimerit rău. Ryta e soție bună, deși, cândva, se cam distrase, așa i-au spus băieții de la serviciu. În schimb, acum, nu-nu. E chiar mai bine dacă în tinerețe și-a făcut puțin de cap, că, pe urmă, măritată, va fi mai ascultătoare...

– Ia te uită, da' eu de ce stau? – și-a zis tare. – Adineaori, mi-a scăpat o știucă, iar, acum, m-au apucat amintirile. Până la ora asta, ar fi trebuit să fi prins vreo douăzeci de bucăți.

Și se apucă să pescuiască: ba pe tăcute, concentrat, ba cu niște exclamații de bucurie, dacă-i pica un pește mai acătării, ba cu vreun cântec de o singură vorbă: „Tru-ru-ru, tru-ru-ru...”

La prânz, a venit Nykyfor cu costumul, pantofii și pălăria. Abia atunci, ieși Pavlo pe mal și, simțind în picioare un tremur vlăguit, se spală și-și schimbă hainele.

– Ai prins binișor – zise Nykyfor, cântărind, în mână, traista. Și se gândi: „De orice s-ar apuca afurisitul de băiat, îi iese totul ca lumea!”

La întoarcere, au mers încet, căci Pavlo chiar își obosise binișor picioarele, abia le mai mișca și, pentru a nu știu câta oară, se gândea cu părere de rău: „Dacă n-ar fi fugit aia, prima, ar fi fost taman bine. Cinșpe bucăți. Da' așa, îs numai paispe”.

Și aia prima – a cincisprezecea știucă – i se părea, acum, că fusese cea mai mare...

– Dacă e să chemăm pe cineva dintre străini, atunci pe cei de care ai nevoie, pe cei folositori – spuse Pavlo aflând de petrecere.

– Pe președintele colhozului și de cine o să mai ai nevoie.

– Care președinte? – îl contrazise precaut Dzeakun. – Câtă vreme am mers la muncă, președintele era președinte. Da' acum, el n-are treabă cu noi, nici noi, cu el. Grâu cumpărăm de la mecanizatori, pensia ne merge după lege. Poate îl chemăm pe Mytro Loboda, pe pădurar. E un om fără care nu te descurci: ai nevoie de lemne – la Mytro, îți trebuie fân pentru vacă la iarnă – la Mytro, vrei cai ca să-ți ari în grădină sau să cari turbă – tot la Mytro.

Așa că au hotărât: o să-l invite pe pădurar și pe directorul școlii cu soția. Pe aceștia din urmă i-a dorit Pavlo. Că, orice s-ar spune, ei sunt oameni culți, respectați în sat și, pe deasupra, dacă nu era directorul, Pavlo rămânea lăcătuș până-n ziua de azi. Căci directorul a fost cel care, în clasa a șaptea, l-a scos, s-ar putea spune, de urechi: l-a rugat, l-a implorat, l-a obligat – și l-a dat în rândul lumii. Păi, primul lucru de care l-au întrebat pe Pavlo când l-au promovat maistru: câtă școală are? Șapte clase. Nu cinci, nu șase, ci șapte! Probabil asta l-a salvat, căci candidați la șefia brigăzii erau vreo trei.

Și s-au mai înțeles: neamurile poa' să vină și pe jos, dar pe Mytro Loboda și pe director cu soția se cuvine să-i aducă cu mașina. Asta-i una. A doua: rudele, ca de-ai casei, pot bea și samohoncă, dar pentru cei străini trebuie luat de la magazin, „că-i neplăcut”. Mytro, ce-i drept, e dintre cei care ar bea și smolă topită, dar pe director și pe directoareasă trebuie să-i trateze civilizată...

Spre seară, au început să sosească oaspeții, rude mai apropiate și mai îndepărtate de-ai Dzeakunilor – frați, surori, nepoți și nepoate, chiar și un nepot sergent reangajat. După pupături,

femeile s-au grăbit să-și desfacă bocceluțele și să-i dea lui Borko o mulțime de daruri pe care el, în tăcere, le mânca pe alese, o studiau pe Ryta din cap până-n picioare, noua lor rubedenie, și, mulțumite, se apuiau să ajute la pește, la cuptor și la mese. Bărbații s-au așezat pe sub păr, lângă *Moskvici*, fumau și discutau de-ale lor: îl întrebau pe Pavlo despre meleagurile unde trăiește, dacă, la Rostov, mai sunt boschetari, despre serviciu, despre „apartament” și, din nou, despre leafă. Dar, în spatele tuturor acestora, toți tănuiau cea mai importantă întrebare: de unde atâția bani ca să-ți permiți mașină? Totuși, cu privire la aceasta toți tăceau, considerând că nu e cazul să-și bage nasul „unde nu le fierbe oala”. Numai sergentul reangajat nu-l întreba nimic pe Pavlo, ci încerca, pândind o pauză, să povestească, luând-o pe de parte: „Păi, la noi la unitate, unde fac eu serviciu...” El a sosit de curând în concediu și, acum, aștepta, cu nerăbdare, să se termine: la unitate, probabil l-au trecut într-o nouă, neobișnuită și frumoasă funcție – aceea de portdrapel! Cu toate acestea, pe sergent îl ascultau cu mai puțină atenție decât pe Pavlo – toți făcuseră armata la vremea lor – și-l întrerupeau adesea.

Când soarele atinse stufărișul de lângă râu, Pavlo scoase husa de pe mașină și plecă după oaspeții de vază, cumpănind pe drum cum să facă: să-i ia pe director, pe nevastă-sa și pe Loboda împreună sau să-i aducă separat? Și ce să cumpere – coniac și șampanie sau rachiu și vin? Nehotărât cum era, a intrat în magazin.

În magazin, era lume multă, ca în orice zi de duminică: bărbații luau câte „una mică” și se duceau să stea pe șanț, femeile umpleau coșurile cu conserve de pește și nu-ș’ ce marmeladă neagră, iar copiii se înghesuiau la bomboane.

Pavlo îi salută pe toți cu al său „Noroc!” și, simțind că toată lumea se uită la el, îi ceru vânzătoareii, surprins și el de ceea ce-a spus:

– Două de coniac și două de șampanie.

Și scoase, pe tejghea, patru hârtii de zece, deși trebuia numai trei.

Când ieșea cu sticlele, auzi din spate șoapte nerăbdătoare care l-au gădilat la lingurică:

- Cine-i ăsta?
- Păi, Pavlo al lui Dzeakun, ce, nu l-ai recunoscut?
- Da' ce mahăr o fi ajuns, de nu-i ajungi cu prăjina la nas?
- Se vede că are și bănet!...

Directorul școlii, Ivan Lukyci, iar, după cei din Kovbyș, simplu, Lukyci, l-a întâmpinat afară pe Pavlo cu hârdăul de lături în mână – îi ducea purcelului – s-a emoționat tare, s-a văitat că, în situația în care se află, nu-l poate îmbrățișa pe scumpul oaspete. Lukyci avea o fire moale, chiar delicată, cel mai mult îi plăcea să fie ocupat și avea, în sat, o mulțime de activități: era director, ținea conferințe la ferme și la taberele de câmp, culegea folclor local, conducea muzeul popular, cânta în corul căminului cultural, juca cele mai grele roluri în piesele pe care el însuși le punea în scenă, era membru în consiliul comunal și președinte al tribunalului tovărășesc de împăciuire...

După ce ascultă invitația lui Pavlo de a merge în vizită cu mașina, Lukyci dădu rugător din mâini, ridicându-le în sus:

– Ce tot zici, ce tot zici, Pavlyk? Noi nu suntem oameni fuduli, putem merge și pe jos. Cât e până acolo!

Și strigă la soție, care era în grădină:

– Natașa Pylypivna! Ia lasă sapa și du-te de te schimbă, uite, Pavlușa ne poștește în vizită.

L-a condus pe Pavlo la mașină și-i tot spunea:

– Au crescut șoimii mei, și-au luat zborul în lume. Iată și tu – ești bărbat, de-acum, cetățean adevărat. Așa și trebuie să fie – și adăugă, în latină, maxima lui preferată, învățată încă la institut.

Mytro Loboda, băut deja, n-a acceptat invitația din prima clipă.

– M-au sunat, azi, de la regiune că vine un reprezentant. Să verifice activitatea – zise și se uită în lungul uliței, ca și când „reprezentantul” urma să apară, din clipă-n clipă, de după ultima casă. În sat, se știa că lui Mytro cel mai mult îi plăcea să se dea mare când era vorba de serviciul lui. Dacă, de exemplu, venea la el să-i ceară ceva vreun țăran de rând, Mytro zicea: „Azi, n-am timp. Aștept un reprezentant de la raion.”, dacă venea însă careva dintre cei mai de frunte – președintele cooperativei, brigadierul sau gestionarul, urca mai sus: de la regiune.

Continuau să stea așa la poartă: Mytro nu se grăbea să intre în curte, iar Pavlo să se așeze la volan, pentru că știa că oamenilor „de care ai nevoie” le place să facă nazuri. Și cu cât sunt mai mici în funcție, cu atât mai abitir.

– Păi, ce să mai... – spuse Pavlo după o lungă tăcere și făcu un pas spre mașină. – Dacă așa stau lucrurile, atunci...

– Da’ poate că nici nu vine azi, dracu’ știe! – spuse repede Mytro.

După numai o clipă, el trânti portiera, coborî geamul, se lăsă pe speteaza scaunului.

– Dă-i bătăi! – aruncă nepăsător, de parcă Pavlo era șoferul lui personal.

Pavlo nu s-a supărat. Era obișnuit să-i suporte pe oamenii de care avea nevoie, doar zâmbi și porni mașina.

– Halește multă benzină? – întrebă Mytro într-un fel, de parcă și el avea mașină și aceea „halea” multă benzină.

– Depinde cum e drumul – răspunse Pavlo.

Mai departe, n-au găsit despre ce să discute, cu toate că învățaseră cândva împreună la școală, scriseseră cu cerneală de bozie, se bătuseră cu bulgări, au flăcăit între pini cu balalaică lipită cu ziare ca să nu se desfacă și cu tobă făcută de ei.

Ehe, cât e de-atunci!

Ceea ce a urmat numai petrecere nu se poate numi. A început cu faptul că Domaha, sora Dzeakuncii, care era șefă la cuptor,

a uitat de pește și acesta s-a ars pe o parte. A făcut-o de oaie și Dzeakun, îmbătându-l pe pădurar în cămară în timp ce se înțelegeau în legătură cu un arin pentru scândură. Și, întrucât trebuia să discute pe șleau, a băut și el. Așa că, atunci când musafirii ridicară primul pahar, Mytro, nitam-nisam, s-a burzuluiit că n-au pus și în fața lui coniac, cum au pus în fața directorului, s-a supărat, turna, în el, pahar după pahar, rachiu de casă și bea numai cu sergentul.

– Militarule! – striga peste masă. – Să bem amândoi! Pentru armată. Iubesc armata! Acolo, toți sunt egali! Să bem pentru armată.

Directorul, ca să-l potolească cumva pe fostul său elev, se mută lângă el împreună cu coniacul, îl mângâia pe umăr, îi șoptea la ureche, probabil, ceva plăcut și liniștitor, căci fața i se lumină de o blândețe părintească, dar asta, se vede, l-a înfuriat pe Mytro și mai tare, pentru că s-a smucit din îmbrățișare și s-a stropșit la Pavlo:

– Bă, șarlatanule! Auzi? Recunoaște: de unde șparlești, că te dai mare domn? Din câștig? Minciună! Taci? Păi, cred și eu!... Soldat, ia zi-i:

*Din răsăritul îndepărta-a-at,
Sprijin puternic am căpăta-a-at...*

– Tu, Mytro, mai bine îmbucă ceva – zise rece Pavlo.

– Care Mytro? Crezi că Mytro are mai puțini bani decât tine? Ciuciu! Mytro are, în fiecare stejar, să știi, atârnată, o pereche de cizme de box! Și-n fiecare arin...

– Ajunge, ajunge, Mytryk, nu-i nevoie – zicea blând directorul. – Te credem că atârână. E foarte bine... Iar, acum, hai să cântăm. Ajută-ne, Natașa Pylypivna.

Și începu cu vocea-i curată de tenor:

*Hei, codrul meu, măi codrule,
Codrul meu cel verde,
De ce, oare, codrule,
Frunza ți se pierde?...*

Mytro, într-adevăr, tăcu, ca un prunc căruia i s-a dat țâță, lăsă capul în jos și începu să plângă.

– ...Da' în unitatea noastră, în care, în acest moment, fac serviciul – îi povestea sergentul Rytei, acoperind cântecul – fiecare dintre micii comandanți, ca și ofițerii, au câte trei uniforme: de gală, de oraș și de instrucție. În acest moment, cea care-i pe mine e de gală...

– Da' spuneți-mi, Lukyci, de ce să nu beau – îl întrebă cu delicatețe beată Dzeakun pe director în momentul când s-a terminat cântecul – dacă mi-a venit băiatul? Și încă ce băiat! Să mă opriți dacă mint: să nu fi fost vremurile de atunci așa cum au fost, n-ar fi ieșit din el vreun inginer sau vreun altceva? Ar fi ieșit. El și acum are sub el douzeci și șapte de suflete. Și-l ascultă toți. Că se pricepe...

– Pavlușa-i de aur – fu de acord directorul, mâncând partea nearsă a peștelui – atent, reținut... De aur.

Auzind această discuție, Mytro Loboda ieși de după masă, se apropie cu mers împleticit de Pavlo și-l cuprinse strâns pe după gât ca într-un lasou.

– Da' îți aduci aminte, prietene Pavlo, cum amândoi am... U-u-u! Nu-mi aminti! Crezi că am uitat? Nu! Asta-i nevastă-ta? – o arătă cu degetul pe Ryta. – Hei, femeie străină! Vrei să-ți povestesc cum era bărbatul tău în copilărie, încă până să plece la profesională?... Roșcat, zgârcit, cu ochii holbați... Da' tu nu te supăra, Pavlușa, că eu așa, prietenește... – și râse răgușit. – Zău că nu mint! Iar, acum, iote-l: domn, mahăr! Nu, spune-mi măcar tu, că el nu vrea, din ce scoate el bani, hă?...

– Hai acasă, Mytryk, acasă. La culcare – îl sfătui blând Lukyici, pe care băutura îl muiase de tot. – Iar, mâine, cu forțe proaspete – la muncă.

– Nu, mai întâi, să spună! – hohotea Mytro beat și-l strânse atât de tare pe Pavlo de gât că acela se înroși ca sfecla, se ridică, săltându-l pe pădurar în spinare, și, în strigătele de admirație și hohotele de râs general, l-a cărat afară din casă.

Trezindu-se dincolo de poartă, pe bancă, Mytro scrâșni din dinți, oftă adânc și spuse aproape adormit:

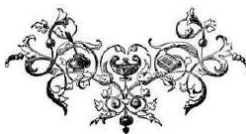
– Pe noi nu ne duci. Nu-u-u...

Afară, jos în vale, calea Poltavei era luminată de luna plină. Pe pământ, se așterneau umbre lungi ale casei și ale acareturilor. Lângă prispă, scăldate în lumina ferestrelor, înfloreau crăițe galbene, răspândind parfum nocturn, iar, sub păr, lucea rece *Moskviciul*.

Pavlo a rămas o vreme în mijlocul curții, ascultând liniștea mută din sat, apoi, s-a dus să scoată bateria mașinii, gândindu-se că, aici, bineînțeles, ar putea să nu facă asta, dar cine știe, paza bună trece primejdia rea...

În casă, cânta toată lumea *Hei tu, Halea*, și Pavlo, desfăcând bateria, murmură și el:

*Hai, vino cu noi,
Cu noi, cu cazacii,
Și-o să-ți fie mult mai bine
Ca în casa maicii...*

Sălbaticul

*Se dedică amintirii luminoase
a lui Vasili Șuksîn*

Când Sanko Breus nu se duce la muncă – asta nu se întâmplă des, poate doar duminică dimineața, și la prânz – îl trage ața între oameni. Nu ca să stea de vorbă, nu. Sanko e nevorbăreț de mic, de aceea a și fost poreclit Sălbaticul. Și nici să asculte vorbele cuiva, căci ceea ce se vorbește în sat a fost auzit de el și răsauzit. Dar și să stea singur, în casă, se plictisește, unde doar muștele bâzâie și, pe perete, hârâie radioul în cutia lui neagră: e stricat de vreun an sau doi.

Așa că se îmbracă și pleacă. Încălțat cu cizme noi, model militar (i le-a trimis soră-sa, ofițereasa), pantaloni bleumarin bufanți cu vipușcă albastră și tunică de stofă cu guler tare și căptușit cu roșu. Iar, pe deasupra, și caschetă militară, ce-i drept, fără cocardă – tot cadoul surorii, primit în pachet. Și pantalonii, și tunica îi sunt largi lui Sanko – probabil că ofițerul soră-sii e mai gras – doar gâtul îi stă strâns în guler, tare și congestionat, ca o piele de box roșu, iar, pe spinare, cămașa se întinde într-atât încât tivurile se cascadează și se vede ața. Iar pantalonii atârână pe el ca o traistă goală. Și, îmbrăcându-i duminica sau în vreo sărbătoare, Sanko încearcă, de fiecare dată, să-și imagineze cât de lat o fi acel ginere, acel cumnat sau neam al lui, pe care nu-l văzuse până acum niciodată...

Afară, dincolo de poartă, Sanko zăbovește puțin, aruncând o privire sălbătică de sub cozorocul lucios tras pe ochi hăt departe

în lungul uliței și se gândește încotro s-o ia: la magazin, la club sau la stația de autobuz, să vadă cine urcă, cine coboară și încotro se îndreaptă – spre sat sau în afara lui. Se întâmplă, uneori, ca, din autobuz, să privească pe geam vreo mândră care-i în trecere, purtând ochelari albaștri sau roșii și atunci se poate distra puțin – îi face cu ochiul sau îi arată degetul mare, adicătelea ești o fată frumoasă! Câte una se întâmplă că-și scoate ochelarii și se uită mijit la Sanko cu ochi jucăuși și mirați, dar cele mai multe își umflă buzele și-i întorc spatele: mhî... Ei-ei, vedeți-vă mai departe de drum spre mhî-ul vostru!

De după casă, din părul sălbatic și de mai departe – din ariniș până spre râu – răzbat, spre Sanko, trilurile de dragoste ale privighetorilor, pe toate tonurile și semitonurile, mai de departe, de mai aproape, din toate părțile, pur și simplu, îi picură în suflet, iar sufletul se face ecou dureros al suferințelor privighetorilor.

„Iote, ce multe-s anul ăsta – se gândește Sanko. – Cât boabele de grâu într-o căciulă!”

Și-n acest timp, își plimbă ochii de la o casă la alta, spre vale, pe sub răchitele scunde, de-a lungul uliței. În zi de lucru, în cut, oricât te-ai uita, nu vezi pe nimeni, mai ales primăvara, toți sunt prin grădini, prin curți și la serviciu. Iar, duminica, dacă-i soare, cutenii ies la poartă și stau: care pe banca de lângă poartă, care pe un scăunel, iar care-i în trecere și s-a oprit să stea de vorbă – se lasă pe vine sau se așază turcește cu picioarele sub el pe troscotul tânăr. Tranca-fleanca – despre politică, la care nu se pricep, despre noua vânzătoare care-i puturoasă (orice i-ai cere, se strâmbă), despre comerțul cu China care se va relua (a auzit cineva nu-ș’ de unde că lanternele chinezești bat departe), dar cel mai amănunțit despre cât de bine au luat-o-n sus zarzavaturile după ploaie.

Uite-l pe moș Luka cum stă în mijlocul islazului cu nasul în ziar – tot citește ceva în el! – și ține vaca de funie. Vaca paște printre ciulini, alungă muștele cu capul și, odată cu funia, îl smu-

cește și pe Luka, încât, uneori, îi cade șapca din cap pe ziar. Atunci, se uită furios la vacă, dar, totuși, n-o înjură (doar ea-l hrănește), ci își pune șapca în tăcere și-și bagă, din nou, nasul în ziar.

– Ce-i, moșule, ai găsit ceva interesant de citit? – îi strigă Sanko și-i râd ochii, pentru că, de când îl știe, Luka tot caută ceva prin ziare.

– Păi, uite – răspunde bătrânul răgușit – scrie că nu știu ce rege a sosit în America cu noua regină... Și nu pricep cu niciun chip: cum adică – cu noua?

– C-ha-ha – râde Sanko din piept, din adânc, și îngăduitor. – Da' ce-i aici de neînțeles? Pe cea bătrână a alungat-o și și-a luat una tânără. Așa că ea e cea nouă!

– Păi da! – se supără Luka. – „A alungat-o!” La tine, regele-i totuna cu țaranul. Vorbești și tu... – și, iarăși, își băgă cozo-rocul în ziar.

– Regii-s mai pofticioși decât țaranul! – râde Sanko și adaugă aspru, în timp ce ochii i se fac ca două picături de smoală topită. – Dumneata mai bine te-ai gândi unde să-ți duci vaca la păscut, căci între ciulinii ăștia o să moară de foame!

La asta, Luka n-a zis nici păs: ce-i drept e drept, ce mai tura-vura – vaca-i slabă.

Uite-l și pe moș Hanja, moțăie pe un scăunel lângă prispă, și-a încovoiat spinarea spre soare, sprijinit cu amândouă mâinile în baston și privește cu ochi stinși undeva peste islaz, dar nu se știe dacă vede ceva. Așteaptă, zice, să vină moartea. Iarna a așteptat-o în casă, iar acum iese afară. „Nu-i vine moartea, pentru că el nu și-a amintit încă toate păcatele și nu s-a căit pentru ele. De aceea nu vine! – se gândește Sanko și râde în sinea lui: – C-ha-ha!”

Asta-i ulița – întâlnești ba un moș, ba o babă, ba nu întâlnești pe nimeni.

E adevărat, mai e și Sofika lui Malașka cu copilul în brațe; uite-o, stă sub gardul rar, făcut din bețe înfipte în pământ. Acela

nu-i gard, e o rușine. Dar altul mai bun n-are cine să facă: două muieri sunt în casă, și acelea nu-s bune de nimic, toată ziua doar mănâncă și se ceartă, iar Sofikăi nu-i arde de gard: până nu de mult, a tot rezemat cu spinarea șurile altora și răchitele – cu flăcăi din sat și de prin alte părți, iar, acum, are de crescut un copil. Măcar o ști al cui e copilul, c-ha-ha?... Șade, iar, în obraji, parcă-i înfloresc bujori. Iar, lângă gard, în spatele ei, se întinde, spre soare, un liliac tânăr care înfloreste și el.

Sanko se îndreaptă spre Sofika, sărind peste șleaurile adânci, făcute de tractor încă în primăvară, când căra, la șosea, cisterna cu lapte.

– Hop! Hop! – zice Sanko vesel, sărind ușor peste șleauri, iar cizmele și ele: scârț, scârț! Bune încălțări le fac ofițerilor, că alea de cârpă n-ar scârțâi așa.

– Salut, măi fată, sau, mai bine zis, femeie! – zice, apropiindu-se de Sofika, și se așază lângă ea pe banca făcută dintr-o scândură de arin crăpată pe mijloc. Iar Sofika s-a îmbujorat pe dată. Așa e ea: de cum i se adresează ei cineva sau ea cuiva, roșește imediat.

– Doarme? – face Sanko semn cu cozorocul lucios spre copilul care mișcă între buze o suzetă nouă. – Ia te uită, ai și făcut rost de suzetă...

– Mi-a trimis-o fratele Myško din Donbas – răspunde Sofika și-și mușcă ușurel buza de jos ca să nu-i spună lui Sanko vreo vorbă jignitoare pentru felul cum a salutat-o, căci îl știe iute la mânia, una-două, îi dă în clocot smoala din ochi.

– Iar eu, la dracu', am întrebat de atâtea ori la raion și n-am găsit nicăieri – râde Sanko și e greu de ghicit dacă glumește sau spune adevărul.

– Parcă te-a rugat cineva... – ridică Sofika din umeri, încet, să nu trezească copilul.

– Nu m-a rugat, dar aud, în fiecare seară, cum urlă. Da' ce, e bolnav?

– Nu... Are nervi nu-ș’ de ce – oftează Sofika.

– Da’ „tată” nu strigă, c-ha-ha?...

Obrajii Sofikăi roșesc și mai tare, sprâncenele tremură neputincioase, iar ea, ținând copilul, îi întoarce spatele.

– Du-te încotro ai pornit-o.

– Da’ eu n-am pornit nicăieri, am venit să te văd – răspunde Sanko pașnic și se uită la spatele Sofikăi, curbat adânc și în rochie ieftină. Un spate îngust, delicat, acoperit cu puf auriu în bătaia soarelui. Sunt și multe alunițe, mărunte, cât bobul de mac. Sanko își ia ochii de la ele, dar tot mai zărește o parte a obrazului ei îmbujorat, cârlionții de după urechi, o șuviță lungă de păr drept, legat strâns cu cordică verde – simplu, fără bentiță.

Sanko atinse un cârlionț cu degetul și întrebă, mijind ochii:

– L-ai pus pe moațe sau e natural?

Sofica dădu din cap și se feri.

– Hai, du-te, de-acuma. Se uită toată lumea și asta îmi mai lipsește: să mi te pună în cârcă și pe tine...

Și se apucă să legene copilul, smucit, neîndemânatic, nu-l legăna – îl scutura. Iar Sanko își rezemă obrajii în palme și începu să fluiera încetișor. Fiu, fiu – fluiera el nu un cântec, nu un marș, ci așa, aiurea. Apoi se opri din fluierat și întrebă:

– E cumva al ăluia care zicea: „N-am mai întâlnit una ca tine în toată Zolotonoșa?”...

– Da’ tu ce, m-ai spionat?... – se încruntă Sofika și, iarăși, își mușcă buza, dar nu ca mai devreme, temându-se să stârnească mânia mândră a vorbelor și a palmelor lui Sanko – văzuse ea, odată, lângă club, cum dădea de pământ cu băieți de două ori mai mari decât el și cum îi ardeau, atunci, de furie, ochii ca de smoală și știa că și acelea dintre prietenele ei a căror inimă bătea pentru Sanko, cum îi bătuse și ei când încă mai era școlăriță, se temeau să audă de la el doritul „haidem”. De aceea își mușcă buza cu încăpățănare și se întoarse și mai mult, dând îndărătnică din cap.

Asta voia să însemne, că nu-i e teamă deloc de el, nu vrea și n-o să vorbească cu el: poa' să stea așa de lemn Tănase.

– Nu te-am spionat – răspunse Sanko nepăsător – ci mă în-
torceam târziu de la muncă și am auzit.

Sofika tăcea, și acea tăcere era muiereste îndărătnică.

Asta i-a plăcut lui Sanko. Așa și trebuie. Că, mai înainte, seara, lângă club, ce vedeai: oricare dintre băieți se apropia de Sofika, îi și cuprindea mijlocul subțire și gata – o conducea. Iar ea doar privea în urmă neputincioasă și mergea. Păi, fată e asta? Cârpă, nu alta!

Sanko își împinse cascheta pe ochi, fluiera cu obrajii în palme și asculta cum, dincolo de pini, în cutul vecin, răsună lovitură de ciocan în tablă, probabil la cineva se pune acoperiș nou. Iar, dincolo de casa Sofikăi, în grădina lui Kramar, lipăie cărțile de joc, iar jucătorii tac. Până câștigă unul. Atunci, ori râd în hohote până-i apucă tusea, ori înjură.

– Trah-tah-tah... – răsună dinspre câmp, de după pini și lovește-n tâmple.

– ...ah-ah-ah – răspunde ecoul dinspre pini, și careva dintre jucătorii de cărți mormăie:

– Oamenii nu mai au nici duminică...

– Da' ce, ăia-s oameni? E la Iakiv Velykodnyi – i se răspunde cu un surâs subțire în glas. – Și-a trântit al cincilea hambar și-i pune acoperișul.

– Îhî. Chiar dacă n-are Dumnezeu, are acoperiș de fier.

– Ca să vezi ce noroc are omul. L-au bătut ai lui Denikin¹ pentru că furase șaua unui ofițer și, de aceea, de patruzeci de ani, e în rândul revoluționarilor! Iar, acum, huzurește...

Sanko ascultă discuția și fluieră mai vesel. Îl știa bine pe Velykodnyi. Ca și Velykodnyi pe el. Cândva, demult, când San-

¹ **Denikin, Anton Ivanovici** (1872-1947), general, unul dintre principalii conducători militari ai albgardiștilor. Înfrânt de Armata Roșie (1920), a emigrat în Occident. (C. Ir.)

ko era încă puști, l-a pândit în livada colhozului, l-a prins cu câteva mere în sân și l-a bătut. Iar Sanko l-a bumbăcit anul trecut. Pentru toate! L-a întâlnit pe întuneric între pini, cu un sac de pepeni în spinare (Velykodnyi ieșise la pensie și nu mai fura ziua, ci noaptea), i-a aprins un chibrit în fața asudată, schimonosită jalnic de sperietură, și i-a spus atât de vesel că și pe el l-a furnicat pe spinare: „A-a, dumneata ești, Iakiv Opanasovyci! Salut! Da’ nu tremura așa, că nu te duc la tribunal...”

Și i-a tras-o.

Iar peste câteva zile, a auzit că Velykodnyi a plecat la Poltava și a locuit acolo cam vreo lună, până și-a pus dinții. Acuma, vorbește peltic...

„Și i-am dat numai una! Da’ dacă i-aș mai fi dat una, c-ha-ha...” – gândește Sanko cu inima ușoară și ascultă cântecul privighetorilor din luncă.

Pe partea asta se aud mai surd, ca dintr-o prăpastie adâncă. Trilurile lor se unesc într-unul singur și curg, curg peste râu, ca un șuvoi năvalnic de primăvară.

„Sunt pline luncile de ele, până hăt spre Nipru” – își zice Sanko. El crede că acel val de cântec de privighetori ajunge doar până la Nipru, iar, mai departe, se întinde o pânză nesfârșită de apă, că nici cu privirea n-o poți cuprinde. Iar, deasupra ei, e liniște și doar pescărușii se lasă de pe o aripă pe alta... (Sanko, la drept vorbind, n-a fost dincolo de Myrhorod, iar Niprul și-l imagina după Gogol, din școală: „Rar care pasăre ajunge în zbor până-n mijlocul Niprului. E măreț! N-are egal în lume...”)

Iar, dincolo de Nipru, ca niște nori îndepărtați într-o zi senină, se văd, deasupra apelor, dealuri și biserici albe cu turle aurii care strălucesc între ele. Iar, pe dealuri, vuiesc codri seculari, și de aceea, acolo, nu se aud privighetori, doar vulturi rotesc în înălțimi, iar, pe poteci întunecoase, trec oameni – cu căciuli de oaie, cu ochi albaștri ageri, umbriți de sprâncene, și cu toporișcă de aramă în loc de toiag... Ția oameni! Iar aici... Niște pigmei. Se tot cion-

dănesc, dacă nu pentru o găină, atunci pentru răzor, pentru soare, că nu luminează numai curtea lui, dar și pe cea a vecinului...

Deh!

„Atâta a zgâlțâit copilul, până l-a scos din pelinci” – privi cu coada ochiului spre Sofika: neîndemânatică, ea se căznea grăbită să înfeșe copilul în pelinci noi de stambă.

– Dă să ți-l țin – zise posomorât și simți în piept strepezeala unei călduri necunoscute: n-a mai ținut niciodată un copil în brațe.

– Dă-mi-l, dă-mi-l – întinse spre Sofika două palme mari, alăturate, ca un leagăn.

Sofika se uită la acel leagăn, își reținu, acolo, o clipă ochii speriați și chinuți de rușine, ezită – în jur, sunt oameni – apoi, așeză, totuși, copilul în el.

– Numai ai grijă să nu-l scapi – și tot îndoia și îndoia pelincile cu degete grăbite, învelind trupușorul ușor ca fulgul și – Sanko simțea asta prin stambă – delicat ca mătasea, până îl înfășă ca pe un snop mic și frumos, încins jur-împrejur cu fașă roșie.

Sanko nu i-a înapoiat imediat acel snop mic, deși Sofika întinsese mâinile după el, ci și l-a pus pe genunchi și doar atunci zări doi ochișori – albaștri ca porumbele abia date-n pârg, cu diafana brumă pe ele. Ochișorii priveau pe lângă Sanko spre cer și erau liniștiți, curați și blânzi...

– Ei, cum vi se pare lumea? – întrebă Sanko acei ochișori, dar ei nici nu se mișcă – nu erau în ei nici mirare, nici grijă – și priveau cerul la fel de curat, doar suzeta se mișcă mai agitat.

Sanko plescăi din buze, cum era obișnuit să îndemne calul, dar, cu toate acestea, ochișorii tot spre cer priveau – înfloreau și pace.

– Încă nu înțelege nimic – zise Sofika cu o umbră de zâmbet.

– Ce e – flăcău ori fată? – întrebă Sanko și, pentru prima dată, o privi pe Sofika în ochi. Ei erau ca și ceilalți doi – două porumbe mari, albastrii, încețoșate spre pârguire. Sofika îi acoperi iute cu genele, roșind într-o clipă și spuse încurcată:

- Da’ nu vezi: are fașă roșie...
- Și ce dacă?
- Cum ce?... Înseamnă că-i fetiță.
- A-a...
- Gata, dă-mi-o.

Sanko îi înapoie copilul, se ridică și, de sus, mai privi, o dată, porumbele nepăsătoare față de el.

– Nu-i nimic – spuse surâzând pe lângă Sofika, undeva spre câmp. – O să crească și o să dea fuga la ferma de vaci s-o ajute pe mama. Așa că bucură-te.

Și a plecat fără să salute, iar mâinile lui tot mai simțeau, prin pelinci, trupușorul mic și mătăsos.

Soarele era, de-acuma, sus, iar, în pinul tânăr, printre rânduri de crengi, strălucea păienjenișul plin de rouă, căci, aici, mai stăruia umbra, mirosea a nisip ud și a lacrimi de rășină, iar pieptul lat ca de cerb al lui Sanko nu respira – bea parfumul tare de pin. Cărarea era îngustă, crengile pinilor îl înțepau cu acele lor în obraz și, prin haine, îi lipeau păienjenișul umed și gădilicios de frunte, de urechi, de obraji, iar spinarea îi era răcorită de rouă. Ce bine e să fii singur între copaci! E liniște, nimeni nu-ți turuie despre necazurile lui, nimeni nu-ți întunecă privirea, și Sanko s-a gândit că bine-ar fi să facă vreo școală de pădurari și să locuiască în pădure.

Dincolo de pini, chiar lângă cimitir, pe dealul nisipos, până nu de mult, se afla casa bătrânului Hvył, dogarul, iar, acum, a rămas doar cuptorul care se zărea alb ca o fantomă: Hvył s-a mutat la fiu-său la raion, iar casa a vândut-o „pentru material”. Colțul dintre pini și cimitir a rămas pustiu. Înainte, aici, se auzea tot timpul: toc și toc, toc și toc – dis-de-dimineată, la amiază, serile cu lună – Hvył meșterea putini. Iar, duminica, numai ce-i vedeai pe alde Hvyli ducând cu căruțul la târgul de la oraș una-două putini albe de tei. Dacă le atingi cu degetul, sună ca o cobză... Iar Hvylyha împingea căruțul din spate.

Pe la amiază, se întorc în sat – toată lumea, cu autobuzele sau cu ocazii, numai Hvylii pe jos, cu căruțul, și Hvylyha are o basma de-ți ia ochii, ca soarele – floare lângă floare. Iar Hvyl are curea nouă și ochii tulburi...

I-auzi. E cineva în fosta curte a lui Hvyl, pentru că se aude hârșăit de ferăstrău. Probabil, cumpărătorul încă nu și-a luat tot lemnul. Pinii se răresc, între ei, se largesc luminișurile, se văd, de-acum, și crucile din cimitir și părul lui Hvyl – nici altoit, nici sălbatic, dar care rodește în fiecare an. Face niște pere rotunde, moi ca ceara și miros a cvas¹ dulce. N-a crescut nicio generație de băieți în sat care să nu aștepte cu inima strânsă îngălbenirea perelor lui Hvyl! Chiar și cei ai căror părinți aveau livezi bune veneau noaptea ca un stol de vrăbii din cimitir în părul lui Hvyl.

Sanko ieși dintre pini și-l văzu, sub păr, chiar pe Hvyl. Bătrânul stătea în genunchi și tăia cu ferăstrăul.

„Nu cumva părul?!”

Ba chiar așa și era.

Sanko simți că i se taie respirația și strânse din dinți: n-ar fi crezut, niciodată, că Hvyl e atât de cârpănos.

– Doamne ajută – îi scăpă lui Sanko, pipăind încruntat cu privirea spinarea slabă a lui Hvyl care se mișca deasupra ferăstrăului, care pătrunsese în păr de-o palmă.

Hvyl se îndreptă de șale, ridică, spre Sanko, ochii bătrâni, apoși, care erau plini de lacrimi: probabil din cauza încordării.

– Să trăiești, fiule – Hvyl s-a uitat îndelung în sus spre Sanko. Încearca să-l recunoască.

– Îl tai?

– Îl tai, fiule. Tu nu cumva ești Sanko al Odarkii?

– El.

¹ **cvas** – băutură răcoritoare, cu gust acrișor, preparată prin fermentare din fructe sau din: apă, pâine neagră și malț. (C. Ir.)

– Îl tai – oftă Hvyl și ședea nemișcat, cuprinzându-și cu mâini tremurânde genunchii ascuțiți.

– Da’ nu-i păcat?

– Este – răspunse blând Hvyl – da’ ce să fac dacă trebuie?

– De ce trebuie?

– Pentru crucea babei, măi băiete. A murit baba mea. O ții minte? Aha. Așa că baba Motrea nu mai e. Pentru ea o să fac din partea de jos, iar pentru mine – din cea de sus, ca atunci când o să părăsesc această lume să nu dau nimănui bătaie de cap – și răsă, arătându-și gingiile goale. – Băiatul zice: hai să mă duc, tată, să-i fac mamei cruce de fier la „Tehnica agricolă”, da’ eu nu vreau. Ce să faci din țevă? Țeava-i goală, vâjâie...

Și, iarăși, se apucă de ferăstrău. Hârș-hârș... – din păr sare rumeguș mărunț, galben aprins. Hvyl nu s-a mai îndreptat de spinare, și Sanko îl părăsi și plecă spre cimitir, unde, între crucile vechi, înnegrite, e una aproape nouă – a mamei lui Sanko. Crucea mamei și a tatei stau alături, numai că cea a tatei s-a înnegrit, iar a mamei n-a apucat încă.

Sanko își scoate cascheta și stă așa, cu privirea pierdută la ștergarele legate la cruci: au devenit scorțoase după ploile de primăvară, s-au decolorat de soare și vântul nu le mai flutură.

De la moartea mamei (din cauza bolii ei, pe Sanko nici nu l-au luat la armată), au trecut patru luni, de aceea nici crucea ei n-a prins încă nuanță cenușie, și nici Sanko încă nu s-a obișnuit cu singurătatea, ci își imaginează, în fiecare zi, când se întoarce de la lucru că, intrând în casă, va găsi, pe fața de masă curată, sub prosopul alb, o movilă caldă (mama a copt pâine), iar, în casă, e curat, măturat, iar praful fin ridicat de jos mai stăruie în bătaia soarelui din dreptul ferestrei... Și din cauza acestei imagini, se întâmplă, nu o dată, să pună mâna pe clanță, uitând că ușa e încuiată și trebuie să se ducă în grajd după cheie. Nici pe tatăl său nu l-a uitat, dar el era... mai departe. Apărea și el, uneori, în casă,

mai ales seara, dar nu venea chiar el, ci numai tusea lui și şuieratul clipocit din piept, de parcă, undeva, pe aproape, o apă repede se zbătea sub gheață. Tatăl s-a întors din război schilod și rănit la piept. Așa a muncit la colhoz, ba cantaragiu, ba paznic, așa a și murit – schilod și rănit. Iar mama, cum, adesea, i se pare lui Sanko acum, parcă nici n-a zăcut, ci se usca din an în an, cum se usucă un vișin bătrân: o creangă înflorește, a doua are doar frunze mărunte, a treia – e mută... Mai apoi, la înmormântare, când Sanko a sărutat, pentru prima și ultima oară, mâinile mamei, a simțit cu buzele că ele-s uscate...

Mormintele erau curate: acum două duminici, Sanko le-a curățat până la ultimul fir de buruiană. Se adunase, atunci, tot satul. Fiecare, la al lui. Și arăta cimitirul ca o odaie de oaspeți – curat și împodobit cu ștergare. A adus și Sanko într-o legătură plăcinte – i le-a copt vecina, baba Skaburka – vin și rachiu de magazin. Oamenii primeau, din mâna, lui paharele pline, luau plăcinte fierbinți și așa, cu plăcinta într-o mână, și paharul în cealaltă, ziceau „Fie-le tatălui tău și mamei tale, măi băiete, țărâna ușoară și veșnica pomenire”. Cu toate acestea, privindu-l pe Sanko în ochi, nimeni nu îndrăznea să-l compătimească.

Pe ambele morminte, al tatălui și al mamei, au răsărit stânjenei, încă firavi la culoare, verde palid, dar – Sanko i-a atins cu degetul – destul de viguroși și ascuțiți.

Stânjenei, stânjenei... De când se știe Sanko, ei răsăreau în fiecare primăvară lângă casa lor, sub ferestre, creșteau pe întrecute, priveau pe geam cu ciocurile și cu crestele lor albastre. Și, în fiecare primăvară, erau dimineți când mama intra, de afară, în casă, cu asemenea vorbe simple și bucuroase: „Au înflorit, fiule, stânjeneii noștri”.

Acum, n-o să mai înflorească niciodată lângă casă. Sanko i-a scos, nu de mult, și i-a adus aici într-un sac, noaptea, ca să nu-l vadă nimeni – las’ să crească aici, lângă tata și lângă mama. Ei îi

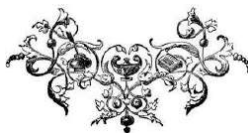
sădiseră lângă casa lor încă de tineri, așa că, acum, să înflorească pentru ei și aici.

Sanko se uită la soare. El îi arăta că, acuși, va fi timpul să meargă la muncă – să-l hrănească pe Petko, taurul, și să care laptele la lăptărie – își puse cascheta și părăsi cimitirul.

Iar, lângă pini, hârșăia încet ferăstrăul lui Hvyl. Și, pe ulița Novoselivska, dinspre câmp, răsunau spre cimitir lovituri stărui-toare:

– Trah-tah-tah, trah-tah-tah... – Velykodnyi punea acoperișul la cel de-al cincilea hambar.

Și Sanko se gândi că, într-adevăr, crucile de fier nu sunt bune, pentru că bubuiturile lui Velykodnyi ar ajunge la oameni și pe lumea cealaltă – prin țevi...

Izma-broaștei

Peste lunca inundată de apele de aprilie, se stingea rece o înserare portocalie, scufundând, în ochiurile nu prea adânci, de lângă mal, vâlvătaia îndepărtată a norilor. Și cu cât cobora mai mult soarele după dealuri, cu atât cobora mai jos pălălaia, se îngusta într-o panglică peste stufărișul din apă, de parcă undele dădeau s-o împingă sub mal.

Andri se ridică de pe ciotul pe care se odihniise după ce umblase atâta prin mlaștina vâscoasă și se duse să-și ia barca pe care o lăsase în tufe. În timpul zilei, apa se retrăsese: în locul în care o lăsase dimineața, acum, se așteau fluieri de trestie uscată, crengi umflate de apă și cochilii goale de melci. Lotca zăcea pe mal, afundată în nămol. Lanțul cu care fusese legată de arin era întins: se vede că, retrăgându-se, apa ar fi încercat să ia și barca, dar n-a putut să rupă priponul...

Andri desfăcu lanțul – pe scoarța arinului, rămase o rosătură roșie – și târî barca spre apă, afundându-se cu cizmele de cauciuc în mocirla verde.

Până să ajungă la apă, nădușise și se așeză pe marginea din spate a bărcii să-și tragă sufletul. Nu se grăbea să ajungă acasă, cu toate că flămânzise toată ziua pe tractor; cărase așternut la ferma de vaci, ajutându-le pe femei să încarce și să descarce baloții grei de paie. De la el, și acum, duhnea a iz dulceag de paie încinse, a motorină și a sudoare rece.

Pe dealul zvântat de pe celălalt mal al râului, licărea satul, cuprins aproape din toate părțile de băltiri line și portocalii ca și cerul. De acolo, răsună tare un radio, cântau cocoșii, fumul se

așternea jos, amestecând, în aerul din luncă, amăreala mocnită a bălăriilor din anul trecut.

Andri zări și casa lui, dar nu simți acea dulce și duioasă chemare a cuibului propriu, care, până nu demult, îl zorea să ajungă cât mai repede acasă.

Din ziua când își desfăcuse, pentru totdeauna, stiletul de la centura de ofițer și trecuse să muncească pe tractor, soacra nu-l mai avea la inimă, începu să i se adreseze cu dumneata, iar casa, de parcă se înțelesese cu stăpâna, se posomorî și încremeni într-o muțenie disprețuitoare...

Acum, de câte ori se întoarce Andri de la muncă, soacra îl întâmpină, mereu, în antreu și-i atrage atenția:

– Pentru Dumnezeu, nu intra cu noroi în casă. Noi abia am făcut curat... – și, ostentativ, iese pe lângă el în curte, purtând pe rever, bine lustruită, insigna de cadru didactic emerit, insignă în formă de vas scitic cu două toarte.

Andri se dădea de-a-ndăratelea într-un colț, se lipea de pereți ca să-i facă ei loc și se enerva tăcut: e clar că ea înadins îl întâmpină în tindă și-l obligă să se retragă în colț pentru a-l umili. Apoi, el, ținându-se de tocul ușii, se descălța și intra înăuntru.

La intrarea lui, Klava se ridica alene, se întindea cu plăcere, trosnindu-și oasele, se sălta pe vârfuri și se privea pe furiș în oglindă.

Seara, lua masa tăcuți, ca după ceartă.

– Și voi de unde dracu' sunteți? – bombănea Andri noaptea în licărul țigării. – Sunteți de la țară, da' faceți pe cucoanele...

– De acolo, de unde ești și dumneata! – îi dădea Klava repede răspunsul pregătit dinainte și, ofuscată, se întorcea cu fața la perete. – Iar, dacă nu-ți suntem pe plac, caută-ți altele mai bune...

În asemenea clipe, totul i se părea la ea nesuferit: talia studiat mlădioasă, picioarele fierbinți, chiar și numele: Klava, lava... Sună ca dracu'!

Uneori, în toiul nopții, după o împăcare fizică bolnăvicioasă, ea începea să plângă să se vaite că duce dorul Vladivostokului, a veselului anturaj marinăresc și că mama, când el nu e acasă, îl face ofițer epurat, iar pe ea că a fost o căscată când s-a măritat...

Atunci, Andri sărea din pat, fuma țigară după țigară, umbla tehui prin casă, se lovea de scaune și le trântea cu zgomot de dușumea, până ce o auzea pe soacră gemând de după ușă:

– Pentru Dumnezeu, faceți liniște...

...Spre apus, începu să se întunece.

Andri trase barca pe apă și era gata să plece, când, în ariniș, foșniră crengile, și, pe mal, apărură în fugă o fată gâfâind.

– Nene, te rog să mă treci și pe mine pe malul celălalt! – strigă ea.

Apoi, venind mai aproape, se vede că-l recunosc pe Andri, clipi jenată din genele-i lungi, acoperind îndrăzneța căutătură băiețească.

– A, dumneavoastră sunteți... Iar eu am crezut că-i nenea Porfylo.

Fata se fâstâci, și Andri își dădu seama că ea, din repezeală, i-a spus un neadevăr, pentru că el purta caschetă de miciman și un veston vechi de uniformă, iar asemenea haine nu purta nimeni în sat. El își aduse aminte că o mai văzuse cândva pe această fată, dar atunci nu arăta deloc ca acum.

Se întâmplase parcă acum doi ani, când venise în concediu și trecea prin sat în ținută de gală, iar, în urma lui, venea un grup de fete, eleve de prin clasele mari. Fetele încercau să-l depășească pentru a-l putea privi, șușoteau între ele și chicoteau. Careva dintre fete spuse tare:

– Ia uite la Lesea, cum i se mai scurg ochii...

Andri întoarse capul și văzu, în grup, o fetișcană purtând o rochie lunguță de uniformă, cu ochi limpezi și puțin speriați. Acei ochi păreau că-l roagă să se oprească puțin și parcă-i spuneau: ia

uită-te ce frumoase suntem... Toate acestea le observă în fugă și le uită curând, însă ochii i-a ținut minte.

Acum, în fața lui, se afla o fată căreia nu-i mai poți arunca o simplă privire, dar nici să stai s-o admiri – ca om însurat, nu se cădea. Ea avea în mână cărți, deși nici vorbă să fie îmbrăcată ca o elevă: avea în picioare cizme de cauciuc mari, bărbătești, o scurtă gri simpluță și o basma cu franjuri înflorată, legată nu tinerește, ca fetele, ci pe sub bărbie ca nevestele.

Asta l-a impresionat neplăcut pe Andri. „E încă elevă – se gândi – și e deja măritată. Și hainele îs ale lui bărbat-su...”

– Urcă – zise el nu prea amabil, lucru care l-a mirat chiar și pe el și o luă, prin apă, spre barcă.

Dar fata așteptă până se urcă el, împinse barca cu putere și, abia apoi, sări și ea.

– Da’ dumneata unde ai fost, de ai întârziat până la ora asta? – zise Andri, vrând să se scuze cumva pentru impolitețea – de neînțeles pentru el – cu care o întâmpină pe fată.

– La școală... După aceea am scos cartofi pentru bunica.

– Dumneata ești Lesea, nu-i așa?

Fata încuviință repede din cap. Ochii ei, feriți de broboadă, avură un licăr fierbinte, ca de muier.

– În ce clasă ești dumneata?

– Într-a unsprezecea...

– Și după terminare – încotro?

Lesea surâse, își lăsă o mână peste bord și întoarse capul într-o parte.

– Cine știe...

– Profesorii ce te sfătuiesc? Cine-i dirigintele dumitale?

– Stepanida Trohymivna. Soacra dumneavoastră... – adăugă fata mai încet. – Dumneaei zice să ne ducem îngrijitori la vite, că, acuși, nici acolo n-o să mai primească fără școală...

Andri începu să vâslească mai repede, furios. Cu toate astea, vâsla nu se răsuca în apă și nu-i obosea mâinile. Barca înainta

drept și lin, ca o pasăre care plutește în aer fără să dea din aripi. Și părea că și casele din livezi plutesc în întâmpinarea lui.

„Așa, carevasăzică... – gândi – îi îndeamnă să meargă la vite. Așa, una-două!”

La orizont, vâlvătaia soarelui se domoli și se stinse. Era acel ceas al înserării când văzduhul devine transparent ca apa de izvor, încât până și niște copăcei subțiri și invizibili, care erau înfiți ici și colo în lunca inundată, au căpătat contururi distincte și se oglindeau neclintiți în apă, dând impresia unei adâncimi fără fund. Roua adia din ierburile unde era un miros greu de pălămidă degerată, de iască veștedă și de fân ud și mucegăit, rămas prin tufe după ultima coasă de anul trecut.

Pe dealurile dintre ochiurile de apă, pământul negru răspândea dorința primăverii de a renaște și mirosea a ierburi moarte, a uscături găunoase și a mlădițe tinere – mirosea a veșnicie și a vreme grabnic trecătoare.

Și, între acele mirosuri, Andri nu-și dădea seama care o fi acela care-i aducea aminte de copilărie, de vremea când se ducea la movilă cu vitele la păscut, purtând, în traistă, o felie de pâine și o sticlă de lapte rece, de prima seară cu Klava, aici, în luncă, de sărbători împodobite cu crengi verzi, de Rusalii, în casa bunicii, unsă cu pământ pe jos și presărată cu rogoz tăios – mirosul îi aducea aminte de toată viața lui, mai puțin de serviciul pe mare.

Andri se opri din vâslit, trase, de câteva ori, aer adânc în piept și, tăcut, asculta parcă un sunet vag, abia perceptibil.

– E izma... – șopti Lesea. – A răsarit izma-broaștei.

Lui Andri i se păru că rostise și el acest cuvânt împreună cu Lesea, numai că el, în gând, iar ea, cu voce.

– Ei, vezi... – începu el, dar tăcu și nu mai continuă. Ar fi vrut să spună că nu se poate, că e rușinos să gândești și să le vorbești oamenilor așa, pur și simplu: „ofițer epurat”, „îngrijitor la vite”, „mecanizator agricol”... nu poți gândi și trăi astfel, când

pământul miroase a ierburi de anul trecut și a izmă tânără, a veșnicie și a clipă trecătoare...

Pentru prima dată, Andri o privi pe Lesea direct și cu îndrăzneală, pentru că simți că face asta cu inimă curată, dar n-o recunosc: ea se transformase, era, acum, o tânără, de neatins, ca pământul de pe dealuri.

– Hai să mergem, dacă vreți, să culegem izmă – propuse ea, iar Andri observă, iarăși, în ochii ei, acea sclipire îndrăzneată, băiețească.

– Dar încă nici nu i-au dat frunzele – zise el și se pierdu puțin, regretând în același timp că refuză. – E încă prea tânără...

– Spre prund e mai mare... – spuse ea cu mai puțină îndrăzneală. – Acolo, malurile-s înalte, așa că, în acest an, n-a fost inundată.

Andri cârmii barca spre locul unde râul făcea un cot negru și intra în pădure. Curând, pe ambele părți, apărură maluri înalte, spălate de ape, din care, ca niște liane fragede, atârneau în apă și vibrau la cea mai mică atingere lungi rădăcini de ulm.

Lesea sări sprinten din barcă și dispăru în pădure, făcând să pâraie vreascurile sub pașii ei. Se întoarse curând cu un mic buchețel de izma-broaștei. Izma avea doar o frunzuliță...

– Nu-i nimic – zise ea, ferindu-și ochii într-o parte. – Într-un pahar cu apă, o să crească repede. O să-i dea niște piciorușe albe. Luați-o, dacă doriți...

Barca se depărtă singură de mal și ieși lin în mijlocul râului.

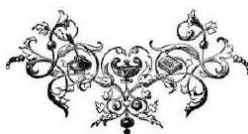
– Dumneavoastră mă țineți minte? – întrebă, dintr-odată, Lesea, când el își ascunse fața în buchețelul verde de izmă și i se vedeau doar ochii.

Izma era rece și mirosea a sticla cu lapte rece din traista luată la păscut, a sărbătoarea de Rusalii în casa bunicii, așternută pe jos cu rogoz tăios...

– Eu vă țin minte...

Curentul apei îi purta spre micul golf. Iar el a uitat de vâsla care-i zăcea la picioare și se temea să se miște ca să nu-i sperie glasul – liniștit ca o curgere de apă și curat ca răsuflarea pământului de pe dealurile înconjurată de ape. Și mai avea încă în fața ochilor barca priponită de lanțul întins, barca de sub care se scursese apa, fără să poată rupe lanțul...

Andri n-a putut să adoarmă o bună bucată de noapte, pentru că încăperea era luminată de puzderia de stele de pe cer și mirosea puternic a izma-broaștei...

Moartea cavalerului

I

Ihorko auzi, prin somn, cum zdupăiră scândurile dușumelei, apoi, cum lipăiră, pe ele, picioarele desculțe ale mamei și se trezise brusc. În casă, era bezna deasă de dinaintea zorilor, peste noapte, geamurile înghețaseră, de nici nu se vedeau. Doar într-un ochi de geam, în cel din colț, lucea o gaură vineție. Prin ea, de afară, licărea o stea spartă în paiete strălucitoare.

– Iote ce flori de gheață s-au pus – zise mama și începu să sufle în geam. Gaura se tot lărgea, și, din casă, se zări încă o stea. – Scoală, Ihore, că, acuși, se luminează.

Ihorko se mai foi pe lejancă¹, pipăi prichiciul ca să-și dea seama dacă e timpul să se scoale sau nu. Prichiciul se răcise de tot, ca întotdeauna înainte de a se crăpa de ziuă, de sub țol, mirosea înecăcios a praf de pământ și a funingine rece. Era timpul.

Până a aprins mama lampa și a orbecăit, zdrăgănind lângă plită pentru a pregăti gustarea de dimineață, Ihorko a mai lenevit puțin, ca orice copil, cu palmele între genunchi și suflându-și cu zgomot în sân, pentru a se mai încălzi puțin înainte de a porni la drum. Apoi, își aminti noutatea și se trezi de tot.

– Mamă, nouă ne-a venit un nou instructor politic – se lăudă el, îmbrăcând, pe spinarea slăbuță, un tricou mototolit și de culoare îndoielnică. – E erou al Uniunii Sovietice! Vine direct de pe

¹ **lejancă** – pat în prelungirea sobei; e din cărămidă și tencuit cu pământ; e cald, pentru că o parte din căldura „fumurilor” trece prin el. (C. Ir.)

front. Când vorbește despre dumnealui, directorul zice: cavalerul nostru...

– Ca să vezi! – se miră Priska. – E erou și uite încă ce tânăr e...

– Nu, mamă, cavaler e cel care are decorații înalte.

Priska răsturnă în farfurie ce a mai rămas din găluștele de ieri. Odată cu zeama din oală, căzură un cartofior vânat și două găluște pământii.

– Păi, cu ocazia asta, poate o să vă dea și mâncare mai bună, nu?

– Băieții spun că poate fiertura o să fie mai deasă, da' cine știe...

Ihorko se așează la masă pentru gustare. Tăie o bucățică din cartof, măncă o gălușcă și, pescuind cu lingura câteva stelute de ulei, le înghiți odată cu zeama.

– Iar asta-i pentru dumneata, mamă, că la școală o să ne mai dea să mâncăm ceva – spuse, împingând strachina spre mijlocul mesei. Dar poate și pentru că găluștele erau reci, iar de la geam trăgea spre spinarea lui, de-i tremura și glasul.

– Dă-mi încălțările.

Priska luă, de pe prichici, bocancii scorojiți, înfiți la uscat în câte un lemn, o pereche de obiele din pânză de sac și un mănunchi întreg de șireturi bătoase ca sârma. Ihorko înșiră pe laviță toate boarfele alea în grămăjoare separate și se apucă să se încălțe. Își puse, mai întâi, niște șosete vechi fără călcâie, încât să nu fie picioarele chiar desculțe și să nu-l roadă, apoi, înveli obielele peste bocanci și le înfășură cu bucățile de sfoară – destul de strâns, ca să nu fie nevoit să refacă legăturile pe drum. E important să străbată jumătate de distanță. După aceea, obielele o să înghețe, o să devină scorțoase și n-o să se mai desfacă până-n oraș. Iar, acolo, oricum tre' să le dea jos, căci nu cadrează cu uniforma.

– Uite ce timid ești... – oftă mama, ajutându-l pe Ihorko să-și lege șireturile. – Nici ghetе n-ai apucat să iei... Semenii cu

taică-tu. Cre' că, viteazul de el, o fi murit pe undeva, că tot așa n-a îndrăznit să ceară ceva. Ția mai descurcăreți s-au întors...

– Mamă, da' ghetе s-au dat numai orfanilor din patronat¹ – replică Ihorko.

– Da' căciula?...

Ihorko clipi des și-și întoarse privirea într-o parte.

În casă, trăgea curentul din toate părțile, clătinând limba flăcării din lampă, de aceea umbrele din unghere se mișcau de parcă erau vii.

Iar de căciulă Ihorko chiar că nu avusese noroc: i se nimerise una mult prea mare și mai avea și ștampila „BU” taman în frunte. Și căciulile altor băieți aveau ștampile, dar într-o parte sau chiar pe căptușeală.

Acum, nici n-apucă bine Ihorko să iasă seara la cămin, că Vasiuta Skoryk, și el la profesională, îmbrățișând fetele – neapărat câte două odată – le făcea tuturor cu ochiul și începea să cânte:

*Dați-mi repede, vă rog,
Blană neagră ori chiar sură,
Vreo bucată de cojoc,
Să-mi pun petic la căciulă.*

Fetele se prăpădeau de râs, răsucindu-se în îmbrățișarea lui Vasiuta, iar el le pipăia pe coapse. (Vasiuta era responsabil de grupă și purta o căciulă ofițerească nouă-nouță fără ștampilă.)

– Dă-i una peste bot! – îl îndemnau flăcăii mai mari pe Ihorko, care râdeau și ei, știind că el nu-i mai tare decât Skoryk.

¹ **patronat** – copii orfani luați de către unele familii spre întreținere și educație, dar pe cheltuiala statului. Ceva asemănător e astăzi în România: copii orfani sau abandonați sunt luați în îngrijire de către „asistenți maternali”, salariați de statul român. (C. Ir.)

Ihorko nici n-avea de gând să se bată. Se retrăgea tăcut într-un colț, ascunzându-se în întuneric nu atât pe el, cât căciula cu ștampilă... Iar, odată, n-a mai putut răbda. Veni aproape de Vasiuta și-i zise:

– Mă, ăsta... Auzi? Mă... nu mă zgândări... Poate chiar tata a purtat căciula asta când a fost ucis... Ai înțeles? Tâmpitule! – și s-a întors în colț.

Însă, de atunci, nu s-a mai dus la cămin și nici n-a mai trecut dimineața pe la Vasiuta ca să meargă împreună la oraș.

...La cineva, în vecini, cântă cocoșul. La început, vesel, vioi, dar, pe la mijlocul cucurigului, îl înecă gerul și cloncâni ca o cloșcă.

Pe sub căciulă, Ihorko era îmbrobodit cu o basma veche de-a mamei; cu mantaua sură pe el, încins cu centură din foaie de cort, se apropie de ochiul de geam. Afară, era încă întuneric, dar Ihorko știa că așa i se pare din cauza lămpii, că, de fapt, acuși, o să se crape de ziuă. Uite că și steaua cea mare a coborât jos de tot – strălucește, împrôscând, în toate părțile, așchii ascuțite. Iar ferestrele vâjâie surd din cauza vântului, de parcă, pe sub ele, cineva ar smoli o ață de cizmărie...

– Ei, mamă, eu am plecat, că oi mai întârzia la masa de dimineață.

– Să ai grijă, Ihore, să asculți de maestru – spuse Priska, conducându-l pe Ihorko până-n tindă. – Și pe profesori să-i asculți. Pe toți. Și ai grijă să nu-ți înghețe obrazul, că, azi, ai de mers împotriva vântului.

II

În mers, Ihorko se încălzi. Avea picioarele chiar fiebinți. Doar în spate simțea înțepături, iar în nas îl gâdila – aerul geros e aspru, greu îl tragi în piept. Ihorko se întoarce cu spatele spre vânt:

buhâc, buhâc... Dacă în cutul lor ar fi câini, i-ar trezi pe toți cu tusea lui. Dar nu-s. De pe timpul războiului, când i-au împușcat nemții, nu s-au mai prăsit nici până azi. Prin curți, e liniște. Și-n sat, e liniște. Vântul scârțâie, clătinând copacii și ulucile, șuieră prin îngrădituri și prin crengile înghețate.

Ihorko distinge bine zăpada veche de cea pe care a troienit-o vântul peste noapte. Cea veche e mai negricioasă, sclipește pe ea gheața și sună sub picioare ca o găleată goală. Iar nămeții sunt albi-albi, rânduți în valuri și brodați cu umbre verzui – a răsărit luna. Mare și roșie. Începe să urce bolta, iar stelele se dau la o parte ca să-i facă loc...

În casa lui Skoryk, e lumină. Se vede că s-a sculat, de-acuma, și Vasiuta. Nu-i nimic, dacă o să vrea, o să mă ajungă din urmă. El m-ajunge mereu, că îi e frică să meargă singur. El numai la cămin e mare viteaz...

În afara satului, vântul, pur și simplu, te taie. Nu mai sunt case – nu mai sunt adăposturi. Doar stâlpii de telegraf și luna departe în stepă, deasupra unei șire de paie. Ihorko merge cocârjat, își ascunde mâinile și mai adânc în mânecile mantalei ponosite.

Huh, huh, huh – sună sub pași zăpada veche. Iar, pe jos, ca niște șerpi, îi vin în întâmpinare dâre de zăpadă, se zvârcolesc, sâsâie, i se freacă de picioare.

Oare, ce-o face acum Valeri Maksymovyci? S-o fi trezit și dumnealui, de-acum. Iar vestonul e pe scaun, medaliile strălucesc, Steaua... Ihorko văzuse și medaliile, și Steaua. Multe – o grămadă! Pe pieptul lui Ihorko nici n-ar încăpea... Iar pieptul instructorului politic, nici vorbă, e mult mai lat!...

Iar, ieri, Valeri Maksymovyci l-a observat și pe el, ba chiar i s-a adresat. Stătea la Colțul roșu cu băieții, le povestea de pe front. Era și maistrul lui Ihorko – Poluleak. El e chiar mai mare decât instructorul politic, pentru că a fost la marină. Are și el ordine și medalii, dar le poartă nu ca Valeri Maksymovyci, ci oblic. Maistrul

are, pe frunte, o gropiță făcută de o șchijă, iar cicatricea albă pulsează, de parcă ar respira.

Ce-i drept, Ihorko nu auzea tot ce se discuta, pentru că stătea mai departe. Dacă n-ar fi căciula, ar veni mai aproape, dar așa...

– Ce grad aveai la începutul războiului? – îl întrebă maestrul pe Valeri Maksymovyci.

Iar dumnealui zâmbi și zise:

– Eram sergent. Despre noi, ucrainenii, se zice că suntem potențiali sergenți, pentru că ne place să și comandăm un pic, și să fim și subordonați...

Iar maestrul unde nu se pune pe râs și tot dă din cap... Au râs și băieții, cu toate că nu înțelegeau: cum adică potențiali?

Apoi, Valeri Maksymovyci începu să povestească pentru ce i s-a conferit dumnealui titlul de Erou. Și cum să nu fie erou, dacă a distrus de unul singur șase tancuri?... Păi! Și povestește de parcă nu dumnealui făcuse asta, ci altcineva...

Ihorko ascultă cât ascultă, apoi, veni mai aproape. Atunci, îl și observă dumnealui. Se uită la el lung, lung, apoi zise:

– De ce mă privești așa, măi băiete?

Și toți s-au întors spre Ihorko, privindu-l cumva ciudat, de parcă nu-l mai văzuseră până atunci la școală.

Iar el se pierdu.

– Păi... – abia reuși să îngaiame. – E tare interesant... Că nemții erau atâția, iar dumneavoastră, doar unul singur!

Valeri Maksymovyci surâse:

– Ești un băiat frumușel, numai căciula, frățioare, e cam...

Iar el nici nu se simți jignit, nici nu-i era rușine cu căciula lui. Păi ce, e vina lui că, la magazie, n-au altele mai acătării?

– Nu-i nimic, flăcăi – li se adresa Valeri Maksymovyci tuturor. – Uite, pentru la vară, o să vă facem tuturor uniforme și șepci negre cu două ciocănele pe ele. Pe tine cum te cheamă, băiețas?

– Ciovnovyi... Ihor Ciovnovyi.

– Deci, Ciovnovyi, așa vom face. Va fi frumos?

Păi, dacă o să avem și șepci cu ciocănele...

...Buh, buh, buh – răsună vesel sub pașii lui Ihorko zăpada veche. Nici la spinare nu mai simte frigul – s-a încălzit.

La răsărit, sunt semne că se luminează de ziuă. Viscolul s-a domolit. Din roșie luna a devenit albă, de parcă a mai slăbit-o gerul. În față, prin ceața rară, se zărește orașul: nu prea înaltul foișor al pompierilor cu o căciulă de zăpadă pe acoperișul ascuțit, câteva clădiri de cărămidă între plopii pe care erau cuiburi de păsări, după care erau case și iar case – drepte și povârnite, cu acoperișuri de paie sau de țiglă, ca într-un sat.

Lângă pod, dincolo de care începea caldarâmul orașului, pe Ihorko îl ajunse Vasiuta Skoryk.

– N-ai trecut pe la mine... – îi gâfâi el la ureche. – Ei, atunci, ai să primești uite asta, nu o porție în plus. Ția din hutir¹ au zis că nu vin azi, așa că porțiile lor o să le împart celor de la patronat, iar ție – uite asta...

Vasiuta mirosea a conservă de pește și a caimac de lapte ars. Mirosea atât de tare, că Ihorko și vedea acel caimac – galben, moale, cu marginile albe... Păi, cre' și io, dacă taică-su e șef de fermă, iar maică-sa, vânzătoare la prăvălie...

Vasiuta își aprinse o țigară parfumată și-și aranjă mâinile ca directorul școlii: una, la reverul paltonului, iar cealaltă, în buzunar.

– Ieri, am fost la cămin – se lăudă mai apoi. – Ne-am giugulit cu Nastusea Nalisna... E mică, da' sărută, afurisita, ca o lipitoare. Și-acu', mă ustură buzele... – scui pă țâșnit pe lângă dintele știrb și începu să cânte:

Ah, mi-au dat să beau otravă... Ha-ha-ha!

¹ **hutir** – grup de case izolate, fermă, curte boierească, conac în câmp, în zăvoi sau în alt loc pitoresc. (C. Ir.)

În foișor, bătură toaca într-o șină: clinc-clinc-clinc... E ora șapte. Nici școala profesională nu mai e departe. Veniră miros cald de pâine neagră și abur de mâncare fără grăsime.

Ihorko se așeză în zăpadă și se apucă să-și desfacă obielele înghețate.

III

Lângă clădirea școlii profesionale, la adăpost, e vânzoleală. Cu mâinile băgate la subsuoară, băieții se îmbrâncesc unul pe altul, se îngrămădesc, țopăie ca să se încălzească cumva. Iar, în părculeț, ascunși în spatele statuii lui Stalin, elevii din patronat vând unor femei porția de pâine de aseară, ca să facă rost de bani pentru tutun sau obiele călduroase. Peste noapte, bucățile de pâine s-au mai uscat și nu mai atârnă două sute de grame. Femeile cântăresc pâinea în palmă, se codesc. Vânzătorii țopăie și dârdăie de frig. Buzele li s-au învinețit, ochii lăcrimează.

- Și cât e aici? – întreabă o femeie.
- Două sute de grame, tanti, cu bătaie!
- Și cât ceri pe ea?
- Treizeci, tăntișorule.
- Da' cu zece n-o dai?
- E-he-he!

Iar gerul frige de ți se lipesc genele. Cu toate astea, nimeni nu intră în școală: mai întâi, pentru că până la careu nu sunt lăsați să intre, iar, în al doilea rând, toți îl așteaptă pe Vasyl Tyta, prostănacul orașului. Iote-l că vine. Într-o veche manta nemțească, cu guler de catifea jerpelită, cu o panglică roșie de-a curmezișul căciulii... Gloata de elevi de la profesională se urnește și, gălăgioasă, îi iese în întâmpinare. Dar Ihorko rămâne lângă perete. Are buzunarele umflate – îndesase în ele obielele. El a înghețat atât de rău că i s-au lipit buzele.

- Trăiască partizanul! – strigă băieții în întâmpinarea lui Tyta.
- Ura-a-a! – zbiară toți.

Tyta se oprește, ia o poziție de drepti regulamentară și duce la tâmplă mâna roșie și murdară. Are ochii înspăimântător de serioși, buzele strânse.

- Băieți, da' el e desculț! – observă careva.

– Ura-a-a!

– Tyta, ia hai și atacă „Tiger”¹-ul! – îi propune Vasiuta Skoryk.

Prostănacul ridică în sus un deget chircit.

– *Aimomient*²! – și se cațără desculț pe tancul înghețat, rămas în mijlocul străzii cu țeava tunului înfiptă într-un troian.

– Adunarea la careu! – se strigă dinspre școală, și elevii de la profesională, părăsind distracția, aleargă tropăind spre platou.

...Grupele se aliniază în grabă, căci toți vor să ajungă cât mai repede la cantină. Ihorko a și uitat că i-au înghețat picioarele – se ridică pe vârfuri ca, peste căciuli, să-l zărească pe instructorul politic. Iată-l. Dumnealui stă în mijlocul platoului cu maiștrii și profesorii. Toți sunt îmbrăcați în negru, iar dumnealui poartă o manta gri cu centiron. Îi spune ceva lui Poluleak și zâmbește.

Și iată că, de după stiva de scânduri din curte, apăru directorul școlii profesionale, Sahațkyi. El apare mereu pe neașteptate, așa că, pentru o clipă, toți au încremenit – și elevii, și maiștrii. Iar Valeri Maksymovyci – nu. Oho!

– Școală, dre-e-pti! – zbieră instructorul cu pregătirea militară, Vitkovskyi, lipind, strâns de coapsă, proteza mâinii stângi.

Careul amuți. Capetele se întoarseră brusc spre dreapta, însă multe căciuli rămaseră pe loc... Și a lui Ihorko la fel.

– Alinie-e-rea! – și trei sute șazeci de nasuri s-au contopit

¹ „**Tiger**” – marcă germană de tanc din Al Doilea Război Mondial. (C. Ir.)

² **aimomient** (germ., corect **ein Moment**) – un moment. (C. Ir.)

din nou într-un singur șir, purtând, pe căciuli, urmele steluțelor în cinci colțuri.

– Bună dimineața, elevi ai școlii profesionale! – spuse directorul încet, pentru a-i obliga pe toți să asculte ce spune.

El are gâtul gros și scurt, obrații îi atârnă pe guler – roșii, frecați de stofă, iar ochii îi are sașii, care privesc în toate părțile, de aceea fiecărui elev i se pare că directorul se uită chiar la el și toți se simt cam stingheri.

– Să-tră-tov-director! – urlă careul, răbufnind într-un nor de abur alb.

Începu inspecția de dimineață. Iar, apoi, întreaga școală porni spre cantină.

– Cu cântec înainte marș! – comandă profesorul de sport Vitkovskyi.

Și elevii de la profesională începură pe diferite voci, deșirând cântecul până la coada lungii coloane și zbierând din toți rărunchii:

*Eu m-am născut mitralior
Și tot mitralior muri-voi!...*

După aceea, cei din față începură altă strofă, mai tragică, despre soarta mitraliorului, dar, la urmă, mai târăgănau vesel din prima:

...lior muri-voi!...

Lângă cantină, coloana rupse rândurile: unii se uitau prin geamul unde se tăia pâinea, ca să observe cu cât îi înșală la cântar, alții se buluceau în fața bucătăriei și strigau prin ușa deschisă:

– Zinka, dă-ne carne!

– Hei, Podoleak, aruncă-mi un colțuc. Că eu, când am fost de serviciu, ți-am... Ți-aduci aminte?

Ihorko aștepta, la rând, să intre în sala de mese, că grupa lui intra, întotdeauna, după primele două. Dar, azi, nu-ș' de ce, nu-i lăsa să intre. Prin geamul acoperit de perdea, se auzea, dinăuntru, zăngănitul farfuriilor de tablă, apoi, țipă cineva, și, în sală, se stârni tărațoi – căzu bufnit o laviță pe podea, după colț, zăngăni o fereastră, și, pe gheața de lângă perete, se împrăștiară cioburile geamului ei.

Cei de afară tăcură. Și, dintr-odată, ușa cantinei se trânti cu zgomot de perete, din aburul dens, începură să se ivească elevi, roșii la față, furioși.

– Nu vă duceți să mâncați, fraților! – strigă careva.

– Până când o să ne fure?!

– Ne dau lături...

– Nu intrați, băieți!

Mykola Cimutyk din grupa a treia, vestit în toată școala pentru cât de meșter e la fluierat când se cântă despre „biata privighetoare” care „cântă cu jale”, își vârî în gură patru degete la fel de murdare ca ale lui Tyta și șuieră prelung. Gloata hohoti nervos, se legănă dintr-o parte într-alta. Pe Ihorko îl striviră dureros de perete, îl îmbrânciră prin ușa udă de aburi, și el se pomeni în sala de mese. În înghesuială, văzu, în fața lui, mutra lui Vasiuta care-și rânjea dinții știrbi:

– Intrați, băieți – mormăia Skoryk speriat. – O să ne dea mâncare mai deasă! O să ne dea ceva mai bun... Intrați! Să știți că ne dă ceva mai bun... Eh, tâmpiților...

– Ieși! – gemu răgușit Ihorko și încercă să-și elibereze mâna, ca să-l împingă pe Vasiuta, dar nu putu: era prinsă. – Vrei să fii lăudat, moacă, ieși afară!

Și, deodată, zărindu-l pe instructorul politic, tăcu. Valeri Maksymovyci se afla în partea opusă a cantinei și, cu mâna pe după centiron, zâmbea din spatele administratorului. Cu mâinile desfăcute în lături, acesta se agita între mesele răsturnate și ușă, striga ca scos din minți:

– Stai! Unde te-mpingi?... Lăsați-ne să ridicăm mesele...
Ce-i asta?... Valeri Maksymovyci... Tovarășe instructor politic...

Apoi, Ihorko iar fu împins. Din spate, cineva strigă speriat:
„Directorul!”, și toată grupa se mișcă de-a-ndăratelea spre ușă,
tropăind în antreu.

Se făcu liniște.

– Ce se întâmplă aici? – auzi Ihorko și, abia atunci, îl văzu
pe director. Stătea lângă instructorul politic, cu capul plecat ame-
nințător și cu mâinile la spate. – Te întreb pe dumneata, Valeri
Maksymovyci...

Instructorul politic făcu un pas spre el și încetă să mai zâm-
bească.

– Același lucru am vrut să întreb și eu.

Sahațkyi săltă brusc capul, încât i se văzu rosătura roșie
făcută de guler.

– Dumneata nu înțelegi că asta-i o revoltă, o diversiune po-
litică?...

Valeri Maksymovyci zâmbi subțire.

– Nu înțeleg... Mie mi se pare că e doar un protest al celor
care sunt furați.

– Ah, așa deci... – suflă Sahațkyi și, deodată, țipă atât de tare
încât Ihorko se cutremură. – Ai venit, aici, să-mi faci ordine,
nemerni...!

Ihorko încremeni: Valeri Maksymovyci se aplecă brusc în
față și duse mâna pe lângă curea la buzunarul drept.

– Ce-ai spus?! Eu nemer... Ah, șobolan ce ești...

Directorul își proțăpi capul și spuse foarte încet:

– Ușurel, tovarășe e-erou. „Mâna pe armă” – i-a trecut vre-
mea... Urgent, să fie convocat biroul!

Acestea zicând, Sahațkyi se suci pe călcâie și porni spre ușă.
Ochii lui sașii se umplură de sânge și se făcură tulburi ca la orbi.

IV

În foișor, bătu deja ora zece. Soarele se ridică deasupra orașelului și licărea sonor în ținuturile acoperișurilor de tablă. Cu toate acestea, gerul nu scădea. La școala profesională, geamurile clădirii principale aveau o strălucire vie, copacii din părculețul orașului scârțâiau, din fântâna din curte, curățită de elevii de la profesională, se ridica un abur subțire.

Nicio grupă nu s-a mai apropiat de cantină. Băieții căutau locuri ferite și însorite, unde să se adăpostească de ger. Șefii de grupă lipseau: fuseseră chemați la director. Și tocmai această lipsă a oricărei autorități îi îngrijora cel mai mult pe elevi.

– Acum o să-i caute pe instigatori – se vorbea încet între elevi.

– O să înceapă eliminările...

– Păi, pentru ce?...

– Ai să vezi...

În curte apăru Tyta: probabil se gândea că masa de dimineață se terminase și o să-i pice și lui ceva de la bucătărie. El trecea de la un grup la altul, ducea mâna la căciula cu panglică roșie, le surâdea blând băieților, dar nimeni nu-i dădea vreo atenție... Toți aveau privirea ațintită asupra ușii de la intrarea principală.

În cele din urmă, pe acea ușă, ieși instructorul cu pregătirea militară, Vitkovskyi. Măinile, cea bună și proteza, le ținea regulamentar, buzele strânse cu multă importanță, capul sus, de parcă imediat urma să i se confere un ordin militar în fața întregii armate, armată care n-a suportat presiunea inamicului și a rupt-o la fugă, și numai el, soldatul Vitkovskyi, a rezistat și a învins...

– Adunarea pe platou! – comandă el scurt, ca o plesnitură de bici.

După aceea, comenzile au venit una după alta, repede, aproape fără pauză.

- Alinierea!
- Drepti!
- Pe loc repaus!
- Drepti!
- Pe loc repaus!

Elevii executau comenzile, reacționând cu supunere mută.

Primii care au ieșit în fugă din corpul central au fost șefii de grupă. Ca toți șefii mici, ei erau furioși, dar, în același timp, erau mândri că tocmai ei fuseseră luați la întrebări. „Ia te uită – se putea citi pe fețele lor – vouă vă e gândul numai să crăpați în voi, iar belelele cad pe capul nostru...”

Băieții începură să-i întrebe în șoptă despre ce o să se întâmple, dar, în acea clipă, apărură, pe platou, directorul înconjurat de un grup de paltoane negre, și, în fața careului, răsună, iarăși, comanda:

- Drepti!

Maiștrii au fugit repede fiecare la grupa sa. În fața careului, au rămas doar instructorul politic, cel cu pregătirea militară, Vitkovskyi și directorul. În mâna lui, flutura, în vânt, o coală de hârtie, cu ceva scris pe o coloană. Instructorul politic ieși, în față, și vorbi greu, cu răgușeală surdă în glas:

– Tovarăși elevi ai școlii profesionale... Ceea ce s-a întâmplat azi la cantină e o crimă grea față de poporul care vă încalță și vă îmbracă... Ba mai mult: e o diversiune politică, un joc în favoarea dușmanilor... Mi-e rușine, tovarăși, pentru voi, ai căror părinți, mai ieri, au căzut eroic, luptând în numele...

El vorbi îndelung, ridicând, din când în când, privirea spre vârfurile copacilor din părculeț, de pe crengile cărora cădeau, cu zgomot, turturi de gheață, scuturând, din stejari, frunze albe, înghețate...

– Așadar – încheie instructorul politic – cei care au tulburat, azi, orarul lecțiilor au o mare răspundere în fața direcțiunii școlii, precum și în fața colegilor...

Valeri Maksymovyci lăsă capul în jos și se retrase într-o parte. Atunci, Sahațkyi îl chemă la el pe instructorul cu pregătirea militară, și, când acesta se grăbi ȝopăind să vină, salutând în permanență cu mâna la tâmplă, îi înmână lista, iar el își aținti, din nou, privirea asupra careului. Privirea lui sașie părea că îi cu-prinde pe toți în același timp, din care cauză fiecare elev era convins că directorul se uită tocmai la el și tuturor le era frică.

– Grupa întâi, atenție! – glăsui tare instructorul Vitkovskyi.

– Ciaban, Tyhonovyci, Pryhodko, Reva, doi pași în față!

– Grupa a doua...

Alinierea careului se tulbură, rândul din spate dădu peste cei din față, aripa stângă veni și ea mai în față, formându-se un mare semicerc.

– Grupa a treia, atenție!

Maistrul Poluleak făcu câțiva pași în direcția lui Sahațkyi și, luând militărește poziția de drepți, zise:

– Tovarășe director, în grupa a treia, nu sunt indisciplinați. Ai mei nici n-au apucat să intre în cantină..

Cu toate acestea, nu i se răspunse. Iar Vasiuta îl privi, pe furiș, pe Ihorko și-și umflă pieptul și mai tare.

– Grupa a treia... – continuă Vitkovskyi. – Cimutyk, Seabro, Ciovnovyi, doi pași...

Auzindu-și numele, Ihorko privi repede în jur, de pară ar fi căutat ajutor din partea cuiva din spate. Dar, acolo, nu mai era nimeni. Cei care stătuseră acolo se îmbulziră mai demult în față. În spate, lângă scuar, se afla doar Vasyl Tyta. El stătea lângă un troian sub un plop tânăr, ținând mândru mâna murdară lipită de căciula cu panglică roșie...

– Ciovnovyi!

Ihorko își făcu loc prin mulțime și ieși în fața careului alături de maistrul lui. Poluleak se aplecă puțin spre el și-i șopti: „Ce s-a întâmplat, Ihore? Ai făcut ceva? Ah, ce necaz... Numai Skoryk a făcut-o... Nimeni altcineva. Noi am fost interogați separat...”

În acest timp, celor „citați” li s-a comandat „la dreapta!” și au fost duși la magazie. „Să ne dezechipeze”... – înțelese Ihorko, pentru că, acum un an, așa au făcut cu alți doi, și-și mușca buza ca să nu-l apuce plânsul. Dar lacrimile țâșniră singure, începu să vadă dublu. Și, când își întoarse privirea spre instructorul politic, i se păru că, pe platou, erau doi Valeri Maksymovyci.

Lângă stiva de scânduri, de după care apărea mereu directorul, Ihorko se împiedică de o scurtătură care ieșea din zăpadă, se poticni și pierdu un bocanc.

– Treci în grup! – se răsti supărat Vitkovskyi.

Ihorko se așeză lângă stivă și se apucă să se încalțe, în grabă, dar mâinile îi tremurau, iar ochii îi erau orbiți de lacrimi fierbinți, încât nu nimerea deloc cu șiretul în găurica înghețată. Veni spre el, în grabă, Poluleak, se lăsă pe vine ca să-l ajute și-i șopti cu căldură la ureche:

– Nu-i nimic, Ihore, nu-i numic... – iar gropița din frunte se zbătea, pulsa, tic-tic-tic. – O să vorbesc acuși cu Valeri... El o să aranjeze... E, totuși, un erou... O să mă asculte...

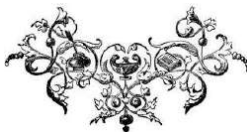
– Ce?! – strigă Ihorko sărind în picioare. – Erou?!

Se repezi spre platou, se lovi cu capul de-o scândură și strigă cât putu de tare:

– Mă... Mă... Auzi, mă?!

Și-n acea clipă, palma lată a lui Poluleak îi astupă gura.

– Taci, prostuțule, taci!... Ah, ce necaz... S-a îmbolnăvit băiatul... Ce să-i faci? S-a îmbolnăvit...

Mlădița de arțar

– schiță –

Lângă casă, pe prispa veche și largă, proptită de țaruși putreziți, șade moș Hrystonea. De fapt, îl cheamă Savka. Însă știu doar cei bătrâni că-i zice Savka. Iar tinerii, nu. Pe tineri îi auzi: „Iote-l pe Hrystonea”.

Șade la adăpost, în partea unde crește arțarul. La drept vorbind, nu crește, ci stă înfipt în pământ, pentru că s-a uscat demult. I s-a cojit până și scoarța de pe trunchi. A rămas vie doar o mlădiță, jos, dar și aceea își pierde frunzele – presimte toamna.

Pe prispă, joacă razele soarelui, îl alintă pe bătrân cu umbrele tremurătoare ale crengilor. Soarele nu e nici arzător, nici rece. E blând. Și-i galben de parcă-i strecurat printr-o frunză de toamnă. De sub streășina care aproape că-i atinge creștetul capului, ies grinzi sculptate – „cai”, putreziți și ei, ciuruiți de carii ca de alice; lucește pânza de păianjen, veche și atât de tare, că nici vântul n-o rupe, poate doar vreo vrabie s-o agațe cu aripa. Atunci, pânza zbârnâie și sloboade în jos două fire strălucitoare.

Hrystonea e complet cărunt. Fața, gâtul, chiar buzele i-s albe, vădindu-i neputința. Și mâinile le are albe. Zac pe baston una peste alta, parcă-s două petale. Numai nasul lui Savka nu-i alb, ci împestrițat cu negru, de parcă ar avea bătute în el cuișoare de cizmărie – e plin de comedoane, adică de puncte negre.

Hrystonea n-are pe nimeni, e singur. Copii n-a avut nici odată. Neveste însă a avut – oamenii în vârstă știu asta sigur. Dar copii – „nu i-a dat Dumnezeu”. Pentru iarnă, moșul primește, de la colhoz, păsat de mei, ulei, făină, iar babele din sat vin cu rându

să-i gătească, îi pun cartofi în grădină, îi prășesc, apoi, îi scot și-i varsă, pentru iarnă, sub pat.

Și uite-așa o duce el. Iarna stă la căldură pe cuptor, iar, vara – pe lângă casă.

Dar, odată, când ședea Hrystonea ca de obicei și moțăia pe prispă, trece, pe lângă el, spre școală, un băiețel. Mergea, mergea și, când ajunsese în dreptul casei moșului, se opri. Târș-târș cu gheața prin praful uliței.

– Bună ziua, bunicule...

În urechile lui Savka, țesute cu fire de păr cărunț, era liniște, iar, când vorbi băiatul, susură ceva precum apa.

– Ce? – întrebă el.

– Bună ziua! – de data asta, băiatul strigă.

– A... – Hrystonea mișcă bastonul. Ar fi vrut să miște și din sprâncene, dar nu reuși. Doar își zbârci fața. – Al cui ești? – întrebă.

– Al nimănui...

– Ha!

– Sunt de-al patronatului...

– Aha! Și taică-tu unde-i, la serviciu?

Puștiul râse:

– Am zis doar că-s de la patronat!

– Bastard, carevasăzică?

Hrystonea tăcu pentru mai mult timp, cu capul plecat, pentru că stătuse cu gâtul întins și începuse să-l doară. Când se îndreptă din nou, observă că băiatul stătea în același loc.

– Ia vino-ncoa' – îl chemă el și chiar îi făcu semn cu degetul.

– De ce? – întrebă puștiul.

– Vino, dragă, și pupă-l pe moșu' pe nas – o să-ți dau o copeică.

La început, pe băiețel îl pufni râsul, dar, mai apoi, se posomorî, își coborî sprâncenele și, de-a-ndăratelea, trecu pe cealaltă parte a ulicioarei.

Când Hrystonea ridică, iarăși, capul, el nu mai era.

– He, pui de lele, haimana – îl beșтели bătrânul cu delicată blândețe și mai așteptă puțin, crezând că puștiul o să apară dintr-o clipă într-alta. Apoi, simți că i se face rece și, încet, abia mișcându-și picioarele, intră târșăit în casă. Șezu mult timp în colțul întunecat, pe lavița îndoită, iar, când se înseră, se sui pe cuptor și, abia acolo, mai spuse: „Deci e bastard. Ca să vezi...”

A doua zi, Hrystonea, iarăși, ședea pe prispă și nu dădea, ca întotdeauna, nimănui nicio atenție. Ședea de o toamnă și o vară, și încă o toamnă, și-ncă o vară... Trecea lumea pe lângă el, alergau copiii, dar nu se opreau în dreptul lui și nu scurmuau colbul cu ghetuțele – se jucau mai într-o parte, fără să le pese.

Iar, într-o iarnă, de Crăciun – bătrânii știu sigur când a fost asta – a venit la Hrystonea un puști cu colindul. Până atunci nu venise nimeni niciodată, iar, acum, a venit el. Poate l-au trimis oamenii sau poate a venit din interes. Cine știe. Dar a venit. A înnotat prin nămeții de sub peretele care are doar o ferestruică în dreptul cuptorului. Ferestruica era jos. Mai întâi, că și casa se cam lăsase, dar și zăpada se depusese până aproape de streășină. Și uite că el a răzbit. A ciocănit cu degetul în geam o dată și încă o dată:

– Primiți cu colindul? – strigă vesel și se băgă cu nasul în geam.

A durat mult până să se întoarcă Hrystonea gemând pe cuptor, să vină cu fața spre ferestruică și cu nasul aproape de geam.

– Tu al cui ești? – întrebă bătrânul.

– Al lui Vasył!

– A... – mormăi dezamăgit Slavka și era gata să se întoarcă la locul unde zăcuse; totuși, după un timp, întrebă iarăși:

– Da' ăla unde-i?

– Care, moșule? – nu pricepea puștiul.

– Al patronatului... Venise pe aici.

De uimire colindătorul căscă gura.

– De care vorbești? Poate de Ilko-al-patronatului?

Hrystonea bâjbâi cu mâna pe după horn și scoase, de acolo, doi hryvenyci¹ noi din perioada țaristă.

– Dacă-l întâlnești, spune-i să vină. O să-i dau, uite, ăștia... – arătă prin fereastră hryvenycii.

Colindătorul râse:

– Ilko nu mai e, de mult, la noi, moșule! Acum, face armata...

Pe Hrystonea îl zgâlțâi tusea, hryvenycii îi alunecară din palmă și zăngăniră pe plită.

– Deci primiți cu colinda sau nu? – strigă puștiul de afară.

– N-am ce să-ți dau! – răspunse supărat Savka și încercă să se întoarcă, iarăși, pe locul unde zăcuse.

N-a mai venit nimeni să-i colinde. Nici în acea iarnă, nici în următoarele...

...Copiii aleargă pe ulicioară, se pitesc pe după garduri – se joacă de-a v-ați ascunselea. Umbrele se lungesc, se lungesc, parcă le-ar spune oamenilor: acuși, ne transformăm în noapte.

Iată că și soarele e la apus. Geamurile de la casa bătrânului s-au roșit. Seara se lasă de sub streșină pe capul cărunt al lui Hrystonea. Iar el continuă să șadă.

Din mlădița de arțar, căzu o frunză mare, galbenă. Se roti cât se roti în jurul trunchiului și se așeză pe umărul lui Hrystonea. Dar bătrânul n-o vede. El aproape că nu mai vede nimic, în afară de soare.

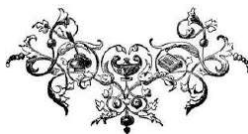
„Caii” de sub streșină sunt măcinați de carii, pe prispa rece, se cerne rumeguș parfumat de stejar, se presară peste căruntețea bătrânului.

Hrystonea a uitat totul: i-a uitat pe țari, a uitat serviciul militar în regimentul de ulani de lângă Cracovia, nevestele pe care

¹ **hryvenyk** – monedă de argint în valoare de 10 copeici. (C. Ir.)

le-a avut – oamenii în vârstă spun că el sigur a avut câteva – dar pe puști, pe Ilko de la patronat nu. Nu l-a uitat.

Că de ce ar mai sta el toamna afară, când prispa s-a răcit de tot, iar, deasupra capului, în pânzele de paianjen, șuieră, de-acum, ceva, șuieră ca iarna, iar soarele nu-i mai încălzește neputincioasele mâini albe, așezate pe baston una peste alta, ca două petale...

Sita

Asta-i bună: abia m-am așezat pe scăunel ca să văd cum aprinde mama focul în sobă, că cineva zgâlțâie de ușă. Și știu eu cine e: ori mătușa Harytyna, ori mătușa Oleksandra, ori chiar altcineva. Au venit la ghicit. Ei, las' că vă ghicesc eu, azi, să mă țineți minte, dacă nu m-ați lăsat să văd cum se aprinde focul în sobă și ce se gătește pentru cină.

– Ia du-te, Ilko, și trage zăvorul – zice mama – iar, din ochi, îi curg lacrimi pic-pic: a suflat în tăciunele din călți ca să se aprindă și i-a intrat în ochi.

Dau fuga în tindă. Iar, acolo, zăpada-i pân-la glezne. A băgat-o prin crăpăturile ușii. Încearcă, acum, de o deschide și încă desculț! I-a zis moș Murmylo mamei: mări femeie, ia ghi-cește-mi și mie ce-i cu Ivanko al meu și-o să vin duminică să-ți dreg ușa asta, că s-a uscat... Mama i-a ghicit și i-a spus că Ivanko e în viață și, acum, e la tancuri, după care el a plecat. Iar, în tindă, cum băga zăpadă înainte, așa bagă și acum... Ei, mai încearcă acum să deschizi ușa!

– Cine e? – întreb atât de supărat, că, în pod, șoarecii, aud, au zbughit-o care-ncotro.

Clanța continuă să clănțâne chiar sub nasul meu, clanț-clanț, iar zăpada intră prin crăpături, fâș-fâș... Mi-a intrat puțin și în sân.

– Cine e? – nu mă las eu.

– Iliușa, sunt eu, mătușa Olena. Da' ce, nu m-ai recunoscut?

I-auzi! Cum naiba s-o recunosc prin ușă! Și încă noaptea. Trag zăvorul și fuga în casă, că gerul m-a ajuns din urmă și mă biciuiește peste picioare. După mine, vine și mătușa.

– Bună seara, Odarko! – îi zice mamei. Iar mie: – Să trăiești, ginericule...

– Bună seara! – strig eu și mai supărat decât în tindă și-mi frec picioarele. „Ginericule, ginericule!” Mie mi-au înghețat picioarele, iar ea – „ginericule”. A apucat-o.

Dumneaei mereu îmi răspunde așa la salut, ba îmi mai face și cu ochiul, de parcă aș fi copil mic.

Și de ce, mă rog, să-i fiu ginere? Crede că, dacă o are pe Natka, eu tre’ să mă însor cu ea! Da’ poate io n-o să vreau, poate, după ce s-o termina războiul, o să plec în Donbas și-o să-mi iau o doctoriță, uite, ca nenea Pylyp. „Ginericule!” Mai bine ar spune de-a dreptul: am venit să-mi ghicești...

– Am trecut pe la tine, Odarko – zice mătușa și rămâne lângă prag, căci vede că noi încă n-am mâncat de seară și, pe deasupra, și vreascurile-s verzi, și nu-s nici paie de întesit focul.

– Da’ ce, ai visat ceva rău? – întreabă mama și iar mai suflă în tăciune.

Mătușa Olena se apleacă și ea spre prichici, își umflă obrazii ca pe-o bășică și suflă mai tare ca mama, că mama a obosit, iar mătușa încă nu.

Ele tot suflă, iar câlții fumegă, dar nu se aprind. Au tot fumegat, au fumegat, până ce deodată – buf – s-au aprins. În casă, s-a luminat mai bine, de-acum, toate au umbra lor: și lavița, și eu, și mătușa, și mama. Iar fereastra – parcă a orbit. Parcă a fost astupată cu ceva de afară...

Câlții ard, iar mătușa se bucură, ia repede lampa și o aprinde, o așază la locul ei. Și eu, și mama suntem bucuroși. Toți ne bucurăm: mătușa vrea să i se ghicească cât mai repede, mama să-și tragă sufletul, iar eu, că nu trebuie să dau fuga, la vecini, după jar.

– Și zici, Oleno, c-ai visat de rău? – întreabă mama îngrijorată.

Iar eu iau vătraiul vechi și ars și scociorăsc cu el în vreascuri ca să se aprindă mai repede, pentru că mi-e foame.

– Păi, cum să-ți spun – oftează mătușa. – Pe el l-am visat toată noaptea și n-aș zice că l-am visat rău, da' a venit, spre seară, Horpyna lui Stepan – ea îi vine mătușă – și cică l-a visat pe Dmytro alaltăieri, asta era chiar înspre vineri, și l-a visat tare rău: se făcea că, bietul de el, era până la piept într-o apă verde, fără caschetă, numai într-o cămașă cu piepții roșii, iar, pe spate, avea o bucată de gheață lată și subțire, de se îndoia... Da' nu-ș' de ce nu se rupea. El stătea și râdea... Apoi vorbi: „Mătușă, ia de pe mine gheața asta, zice, că mi-e frig la spinare...” Așa că am venit la tine, Odarociko, să te întreb: oare, ce-o însemna visul ăsta?

– Ei – zice mama încet, aplecându-se la sobă să vadă de foc. – Dacă l-ar fi visat cineva dintre rudele apropiate, atunci ar mai putea fi tâlcuit. Da' mătușa, adică nevasta unchiului bun, ce-i? Se poate spune că e o străină...

Mătușa se bucură atât de tare că se și roși. Sau poate e de la flacăra din sobă. Iar mama are ochii triști, și luminița care joacă în ei nici ea nu e veselă.

– Da' tu ce-ai visat? – întreabă ea.

Mătușa oftează și povestește repede:

– Iar io, uite ce vis am avut: se făcea că merg prin secară, undeva cam pe lângă valea lui Olian...

– Secara, verde sau coaptă? – o întrerupe mama.

– Uite, asta n-aș putea să-ți spun, am uitat... – se necăjește mătușa. – Țin minte numai că se legăna și mă gâdila cu mustața spicelor la picioare... Parcă bătea vântul și era înnorat... Merg io și tot merg. Când, deodată, bătând din aripi, țâșnește, de sub picioarele mele, o prepețiță...

– Ca să vezi! – se bucură mama. – Asta înseamnă revedere. Iar secara – că e viu...

– Da' era așa un vânt și înnorat... – zise mătușa cu îndoială. Aici, mă gândesc, e cazul să mă bag și eu:

– Cum să nu bată vântul și să nu fie înnorat? – spun eu. – Doar e pe front...

Iar mătușa:

– Așa-i: e pe front... – apoi, către mama: – Doamne, ce băiat deștept ai, Odarko! Să dea Dumnezeu să crească și de aici încolo tot așa.

Mama tăcu un timp: se bucură, apoi mă mângâie pe cap – o dată, încă o dată și-ncă o dată, îndelung. După aceea, zice:

– Dacă n-ar fi vremurile astea atât de grele, poate s-ar alege și de capul lui ceva. Da' așa, vezi și tu: n-are nici de îmbrăcat, nici de încălțat... Stă cu zilele numai în casă, ca plevușca în găurile din malul apei. De școală nici nu mai pomenesc, că, de cum aduc vorba, se și pune pe plâns. A venit și învățătoarea de cinci ori să-l cheme la școală, da' dacă el n-are de niciunele...

În sobă, focul se întetește din ce în ce mai mult, încăperea devine roșie, pe geamuri, clipesc ciocurile „rătoilor” de gheață. Și sâsâie... Sau, mai curând, sâsâie, în horn, aburul pe care-l scot vreascurile ude.

Uite că fierbe și terciul în oliță – iarăși terci! – iar mătușa nu pleacă.

– Poate ar fi să-mi dai, Odarko, și cu sita? – întreabă ea cam fără îndrăzneală.

Păi da, eram sigur de asta! „Ginericule, ginericule!” Mai bine zicea de la început: ghicește-mi cu sita... Dar ea îmi mai face și cu ochiul...

– Îți dau, de ce nu – se învoiește mama. – Îți ghicesc cu sita. Pregătește, băiete, sita.

– Da' mai e puțin și o să-i crape cercul – bombăn eu supărat și, cu toate astea, mă urc pe cuptor să iau sita și foarfeca.

De pregătit nu-i mare lucru. Întorci sita drept în sus, o strângi între genunchi și înfigi vârfurile ascuțite ale foarfecii în rama ei. Apoi, mama pune degetul arătător într-o parte, iar eu (cu ce deget vreau), sub ramă, de cealaltă parte. Atunci, mama zice: „Doamne, binecuvântează” – și începe...

În sită, în locul unde înfig eu foarfeca, au apărut și găurele de atâta ghicit, a crăpat și cercul. Ei, nu-i nimic, mâine o să înțep uite-aici, iar, azi, merge și-așa.

– Gata, am pregătit – zic.

Eu și mama ținem cu degetele cercul sitei pe dedesubt și ne ducem în mijlocul casei. Sita aruncă pe perete o umbră lunguiață, prin ochiurile sitei, se vede flacăra jucăușă din sobă, iar, spre tavan, se ridică puncte mici de funingine, de parcă s-ar alunga unul pe altul...

– Ei, Doamne ajută – zice mama.

Iar mătușa și-a oprit și respirația, iar ochii ei s-au făcut mari-mari și nu se dezlipesc de sită. Iote la ea. Mai bine s-ar uita la mine, că eu fac cum vreau: dacă vreau, poa' să cadă, că unchiul Dmytro e viu și tot așa, dacă vreau, poa' să cadă, că e mort! Cum s-a întâmplat ieri, când a venit la ghicit baba Șleopciha – am făcut în așa fel să cadă, că ginerele ei nu mai e... Asta ca să se învețe minte să mă mai gonească de pe pășunea lor! Culegeam odată măcriș, tot acolo, iar ea m-a văzut și m-a alungat... Așa că ieri i-am făcut-o!

– Auzi-mă, Doamne, și ajută-mă – zice mama încă o dată și începe să șoptească descântecul: – Sită, sită! Tu cerni sfânta făină și pentru clipe bune, și pentru clipe rele: pentru botez și pentru parastas, pentru nuntă și pentru îngropăciune... Spune-mi adevărul adevărat: Mytro al Olenei mai e în viață sau nu mai e?... Dacă e viu, înclină-te spre stânga, iar, dacă el nu mai trăiește – spre dreapta...

După asta, noi toți tăcem și ne uităm la sită. Momentul ăsta mie îmi place cel mai mult, pentru că, acum, totul depinde de mine: dacă împing puțin rama spre stânga, atunci și sita se întoarce spre stânga, iar, dacă o împing spre dreapta, și sita se întoarce spre dreapta... Acum, oare, în ce parte s-o întorc?... Și ce-o să fie dacă n-o împing deloc?... Odată, am făcut așa. Ce-am

mai râs după aceea! Mama a spus descântecul, iar io am împins; mama a mai spus o dată, iar io n-am mai împins. Și a rămas sita nemișcată – nici încolo, nici încioace...

„De ce sita n-arată nimic?” – e întrebată mama. Iar dumneaei se gândește puțin și zice: „Se vede c-o fi căzut prizonier, săracul, că, dacă rămânea în partea noastră, sita ne-ar fi arătat ceva...”

Mă uit la mătușă-mea, iar ea, săraca, tremură așa de tare că s-a schimbat și la față – se vede că vrea să i se ghicească, dar, totodată, se teme să nu-i pice că unchiul Mytro nu mai e... Ei, ce să fac? Orice s-ar spune, mătușa Olena e, totuși, cumsecade. Odată, mi-a adus, de la târg, un fluier și dovreac românesc copt mi-a adus astă-toamnă, și, când veneam cu săniuța cu uscături și m-am împotmolit în nămeți, nu numai că m-a ajutat să ies, da' a venit cu mine până la poartă... Iar, de certat, m-a certat o singură dată: când am furat de la ei un ceaunaș de tuci pentru praștie. Da' tot eu am fost căscat: trebuia să-l sparg bucățele pe tot, să nu rămână nici urmă, iar io, prostu', am lăsat jumătate pentru zile negre. Iar ea m-a văzut și m-a făcut ștregar. Dar vinovat am fost numai eu. Nu, unchiul Mytro mai bine să rămână în viață...

Așa mi-am zis, apoi, am împins rama sitei spre dreapta (asta dinspre partea mea, că, dinspre mama, vine spre stânga). Împing, carevasăzică, și sita face hăt la stânga – iote, mătușă, că unchiul Dmytro trăiește!

– Ei, vezi – se bucură mama – ți-am spus eu că secara înseamnă că e viu.

Iar mătușa – ziceai că a înflorit ca un mac, nu alta. S-a învârtit o vreme prin casă, apoi, îmi îndeasă, în mână, un pachetel învelit în frunză de varză și se îndreaptă spre ușă, iar, din prag, către noi:

– Vă mulțumesc. Acuma fug...

Desfac eu foaia de varză și văd că, în ea, e un măr murat... Iar mama începe să râdă:

– Vezi – zice – te-ai ales și cu un cadou!

Iar pe mine parcă m-a înțepat ceva. Dau fuga în tindă și deschid ușa.

– Mătușă! Mătușă! – strig în noapte. – Eu am vrut ca sita să arate așa, mătușă... Că nici eu nu știu dacă...

Dar vântul îmi smulge vorbele, urlă chiar în prag și mă împinge înapoi în tindă; măzăricea îmi biciuiește picioarele ca o răzătoare... Mătușa-i departe, n-a auzit...

– De ce ieși afară desculț? – mă ceartă mama.

– Am fost să pun zăvorul la ușă! – țip eu, de parcă dumneaei ar avea vreo vină, și arunc mărul în blidar: să-l mănânce cine-o vrea.

...Parcă și viscolul s-a mai domolit, că nu se mai izbește-n fereastră și nu mai hârșăie pe sub pereți, iar pe mine nu mă ia somnul deloc. Mereu, îmi apare în fața ochilor: ba unchiul Dmytro cu bucata de gheață-n spinare, ba tata, înzăpezit cine știe pe unde, ba sita din perete – mare, iar, prin ochiurile ei, se cerne, în întuneric, funingine mărunță...

– Mamă, auzi, mamă? – întreb încet. – Da' dumneata pentru tata de ce nu ghicești niciodată?

– Ghicesc, băiete, și pentru tata – oftează mama și multă vreme nu zice nimic. – Ghicesc, da' nu eu, mă duc la alții să-mi ghicească...

– Păi, de ce la alții?

– Că mereu mi se pare că altcineva știe mai mult decât mine...

– Și cum pică?

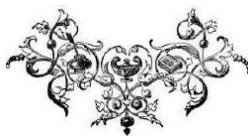
– Pică mereu la fel...

Și mai zice ceva, mai zice. Da' io nu mai aud, că mi-e cald sub Țoale, iar, în casă, e frig și întuneric. Și întunericul e adânc, adânc de tot...

Da' tavanul unde-i? Tavanul a dispărut. Bezna e de jos până la cer... Mi-au dispărut și gândurile, doar o singură vorbă mai

dăinuie în capul meu: sita, sita, sita... De ea se agață alte vorbe, se adună ca pulberea de funingine.

Sită, sită! Tu cerni sfânta făină... Spune-mi unde-i tata?... Spune-mi adevărul... Adevărul adevărat... Unde-i tata?... Zăpada...

Cartofi copți

Sub pin, pe nisipul cald și tare, amestecat cu cetină căzută pe jos, stă lungit Tymoha – un băiat liniștit, nu prea vorbăreț și cam stângaci. Stă lungit și privește cerul. Nu departe, în luminișul ca un clin ieșit din ariniș și mai încolo, în luncă, pasc vacile. Tymoha aude răsuflarea lor grăbită și umedă în iarbă, molfăitul domol, scrâșnetul copitelor, când își mută, fără grabă, picioarele.

Soarele trecuse de amiază. Un soare roșcat, de toamnă, își trimitea pieziș razele blânde printre pini, încălzind trunchiurile lor arămii, ca de ceară, din a căror crestături și răni curge rășina vâscoasă, de un galben fierbinte, răspândind, în toată pădurea, miros de tămâie.

Tymoha vine aproape în fiecare zi în pădurea de pin – ba culege vreascuri, ba conuri, ba greblează cetină de foc pentru la iarnă – și știe din care pin și câtă rășină o să curgă în ziua aceea, că noaptea ea se întărește și nu mai curge, iar, de cum o încălzește soarele, se moaie, se umflă și începe să curgă, din nou, pe scoarță în jos. Tymoha o culege câte puțin într-o cutie de conserve și acasă o adună într-o oală de care nu mai e nevoie în gospodărie. Apoi, duce oala în pod, o pune într-un colț, iar el se lungește pe un braț de fân sau pe un snop de paie, închide ochii și surâde mulțumit, pentru că rășina miroase a conuri tinere, streășina foșnește de vânt, și lui Tymoha i se pare că e în pădure, între pini...

– Tymoha! Tymoha! Ia vino-ncoa’... – strigă, din vale, Pala-jecika, o fată frumușică, fâșneață, deși-i cam trecută, cu care lui Tymoha i-a venit rândul să iasă împreună la pășune.

„Păi, la ce să mă duc?” – gândește leneș băiatul, fără să-și ia ochii de la cer, de la crengile de pin care se leagănă agale pe fondul alb al unui nor, de parcă ar vrea să-l măture de pe boltă.

„La ce să mă duc, ce n-am văzut acolo?”

– Tymoha, tu mă auzi sau nu?

„Ia te uită, a apucat-o!” – se miră băiatul, se întoarce fără chef spre partea de unde se aude glasul Palajecikăi.

– Ce vrei?

Fata stă pe o moviliță înaltă cu o creangă de hamei auriu în mână și, râzând, îi dă cu ea pe la bot unui vițel.

– Ei, na, prostuțele, miroase... E hamei! Vezi, e hamei...

– Ce vrei? – întreabă Tymoha încă o dată și, fără să aștepte răspunsul, se culcă, iarăși, pe nisip.

– Să mânăm vitele spre ogorul de cartofi – zice Palajecika, acunzându-și șmecherește ochii după hamei.

– Ca ce chestie?

– Acolo, pășunea-i mai bună...

– Hă! „Mai bună...” – râde spre cer Tymoha. – Mai bună ca aici nu e nicăieri.

– Da’ ce, ți-e lene?

– Hă! „Lene...” Doar îți spun că pășune mai bună nu e nicăieri...

După aceea, tace un timp, urmărind norul care se apropie tiptil de soare, până ce o margine îi ia foc, și, abia apoi, Tymoha adaugă:

– Și dacă-ți spun înseamnă că știi...

Palajecika oftează cu zgomot, mângâie, cu palma, botul moale al vițelului:

– Hai, gata, du-te!

Se așază pe dâmb, începe să se joace cu ciucurii moi de hamei și-i pune în jurul gâtului ca pe niște mărgele și oftează din nou:

– Acolo, am putea coace cartofi...

– He! Ți-ai găsit... – râde zeflemitor Tymoha. „Cartofi...”

La cartofi îți trebuie sare.

– Păi, am slănină...

– Câtă?

– O felie...

Dinspre luncă, se aude un zgomot – cineva își ascute coasa, hârș, hârș, hârș. Sunt oameni care au vite și cosesc rogozul de pe lângă tufe – le-a dat voie conducerea. Peste ariniș, se ridică fum deșirat de țigară și, abia strecurat printre frunze, dispare destrămat de vânt.

– Ce zici, mergem? – întreabă iar Palajecika.

Tymoha se ridică fără tragere de inimă de pe nisipul cald, își ȣesală, îndelung, cu degetele, părul des și netuns de multă vreme, scuturând, din el, fire de cetină uscată.

– Dacă-i vorba de cartofi, din partea mea... – mormăie el – Da’ dacă-i pentru pășune, îți zic că alta mai bună...

Dar Palajecika nu-l mai ascultă, sare sprintenă de la o tufă la alta și, curând, vocea ei sonoră și bucuroasă se aude, de-acum, din vale:

– Hăis, Ciuto! Iote la ea!

Vacile, străpungând cu coarnele frunzișul tufelor de arin, ies una după alta în luminiș. Văzându-l pe Tymoha, se opresc, clipelesc încrezător spre el cu ochii lor blânzi, în care încă nu s-a stins plăcerea de a paște iarbă verde, iar, în colțul gurii, mai au smocuri din parfumata pășune a luncii.

Lui Tymoha i se face milă de vaci, iar glasul răsunător al Palajecikăi și faptul că aleargă ca un titirez să îndrepte vacile spre ogorul de cartofi îi provoacă un zâmbet bosumflat și zeflemitor: „Iote ce mai zburdă babeta!”

Față de Tymoha, Palajecika nu mai e prea tânără: el are nouăsprezece ani, iar ea are douăzeci și patru. Ar fi fost timpul să

fie măritată, dar n-are cine s-o ia, că băieții de vârsta ei au fost mobilizați, iar cei care s-au lăsat la vatră, după ce văzuseră lumea, n-au mai vrut să rămână în sat: au plecat care în Donbas, la mină, care la oraș, în vreo uzină. Ce-i drept, erau și dintre cei care n-aveau în seama cui să-și lase bătrânii părinți și s-au făcut mecanizatori agricoli. Dar aceștia erau puțini și se însurau cam anapoda: ori luau una tânără de tot, adică până mai ieri școlăriță, ori se însurau cu vreo văduvă, care avea și casă, și o gospodărioară, fie chiar și prăpădită, dar era a ei, și adicătealea nu erau nevoiți s-o ia chiar de la lingură...

Așa a rămas Palajecika nemăritată, cu toate că e și frumoasă, și-i place și munca. Se ducea serile la căminul cultural, cânta, cu fetișcanele tinere, cântecele pe care le cântau ele, învăța să danseze cum dansau ele acum, nu cum știuse ea până atunci, râdea îngăduitor când băieți din noua generație de flăcăi o cuprindeau neîndemânatic pe după umeri sau chiar pe după talie, știind că Palajecika nu are pe nimeni și, deci, nu e cazul să facă nazuri...

Cu timpul, Palajecika a învățat să se prefacă mai tânără decât e, să se prefacă mai fericită și mai fără griji decât era în realitate. Și tineretul, mai ales fetele, nu pierdeau nicio ocazie să râdă de ea când nu era de față, iar, dacă erau prost dispuse, chiar și de față cu ea. Atunci, Palajecika nu venea câteva zile la cămin, își petrecea serile cu bătrâna și bolbava ei mamă, ba se întâmpla să și plângă pe furiș de ea, fără să se mai prefacă în niciun fel...

Vara, când veneau în sat prietenele Palajecikăi, gătite, se înțelege, cu cele mai scumpe rochii pe care le aveau, plinuțe, cu tenul curat, nesulemenit, cu copii vioi și bărbații feroviari sau mineri, ei îi era cel mai greu. Și nu pentru că prietenele, desigur, o compătimeau, care mai de care o invitau la ele, îi promiteau să-i găsească serviciu și s-o mărite. „La noi, asta e simplu” – insistau ele s-o convingă, subliniind, în mod deosebit, acel „la noi”, pentru că, bineînțeles, se considerau a nu mai fi de aici...

...În vale, lângă ogorul de cartofi, e o liniște surdă și se simte lăncezeala mirosului stătut și înțepător, neîmprăștiat de vânt, al frunzelor de brusture și sânziene încinse de soare, miroase a pământ jilav, ferit de soare, și a crengi putrede de arin.

Pășune nu e, și vacile s-au adunat ciopor, se plictisesc, se uită din când în când la păstori. Numai vițeii se joacă: se zbenguie prin brusturi, pentru că frunzele îi gâdilă, iar de cozi li se agață ghemotoace grele de scaieți roșii.

Tymoha făcu un foc mare, îl împrejmuie cu vrejuri uscate de cartofi și se culcă din nou, cum făcuse sub pin, ațintindu-și privirea pe cer. Din vale, cum se vede și dintr-o groapă, cerul părea mai jos și mai puțin întins, iar valea însăși – mai adâncă și cu povârnișurile mai abrupte.

Palajecika a adus cartofi în basma – nu prea mari, dar nici mărunți: ca să se coacă cât mai repede.

– Ție care-ți plac? – îl întrebă ea pe Tymoha blând și cu grijă, de parcă ar fi soț și soție. – Roșii sau albi?

Tymoha tăcu un timp, cumpănind care carofi ar fi mai buni, dar, pentru că nu găsi răspuns, zise:

– Oricare. Numai să fie nisipoși, nu apoși...

– Voi obișnuiți să coaceți cartofi în sobă? – nu-i tăcea Palajecikăi gura.

– Care voi? – nu pricepea Tymoha.

– Ei, acasă la voi...

– Hă! „Obișnuiți...” Dacă n-avem ce mânca seară, atunci obișnuim, iar, dacă avem, nu obișnuim...

Soarele s-a ascuns, de-acum, după arini și trimitea printre frunze raze subțiri, portocalii. Și fumul care se înălța deasupra focului deveni arămiu, cum se întâmplă iarna la apusul soarelui cu fumul care iese din coșuri. Înfierbântați de hârjoană, vițeii erau cât pe ce să sară în foc, dar se opreau repezit în preajmă, strănutau și, cu picioarele din față larg crăcănate, se uitau prostește la flacără. Fetei nu-i plăcea să tacă și vorbe către vițeii:

– Ce-i, e câh, frige? Ai grijă că e câh... Mani-mani-mani...
Vino să te scarpin sub gât. Că ce ne mai place, ce ne mai place...

Cartofii încetară să mai sâsâie. Jarul se domoli. În vale, se răspândi miros plăcut de cartofi copti în coajă. Iar brusturii, simțind că vine răcoarea, s-au înviorat, au foșnit hârșait, s-au înălțat și a început să adie miros și de la ei – a vale, a rouă, a noapte...

Palajecika a rostogolit din jar câțiva cartofi mai mărunți, se jucă puțin cu ei, dându-i de-a dura ca să-i răcească și râse încetișor.

– Ce-ți veni? – întrebă Tymoha.

– Păi, te-am păcălit...

– Cum adică?

– Uite-așa! Io n-am slănină...

– Și de ce m-ai mințit?

– Așa. Că mi-a fost poftă...

– Hă! Ciudată mai ești... „Poftă!” Iar, acum, oamenii o să ne certe că le aducem vacile flămânde...

– Lasă asta! – surâse Palajecika, ascunzându-și, după genele-i negre și lungi, privirea șagalnică și atâțătoare. – Mai bine ia un cartof. E tare bun!

Tymoha se sculă în picioare și, trezindu-se față-n față cu Palajecika, văzu cum îi tresăriră strălucind sprâncenele frânte la mijloc, iar genele zvâcniră în sus, descoperindu-i ochii negri ca smoala.

– Da’ să știi c-o să ne certe... – mormăi el stânjenit și ar fi vrut să se întoarcă în lături, dar n-a putut: ochii Palajecikăi erau atât de aproape de el și aveau în ei ceva atât de drag, apropiat, nou, încă necunoscut lui...

...Spre casă, ici și colo, cireada mai păștea câte ceva. Palajecika alerga să întoarcă vițeeii, certându-i blând cu tot felul de vorbe dezmierdătoare. Iar Tymoha striga la ei cu glas hotărât, pe care nu-l știa nici el, dar tot fără supărare...

Dincolo de râu, în fața pădurii de pini, apunea soarele, așternând pe apă, de la un mal la altul, o fâșie de pânză roșie. Dintre pini adia a tămâie, a nisip care se răcea și a lut jilav.

– Ei, io am plecat să adun rășină... – zise Tymoha, cotind spre crâng. – Așa că – rămâi cu bine...

– Da' la cămin o să vii diseară? – întrebă Palajecika, jucându-se cu bățul.

– Io știu?... Dacă mama n-o să mă pună la vreo treabă, poate c-o să vin...

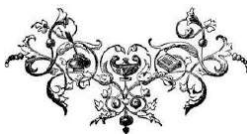
– Azi, o să dea un film...

– Nu știu, îți zic... – și o luă spre pini, pipăind, în buzunar, cutia de conservă.

Apoi, când cireada urca, de-acum, dealul spre sat, el ieși în luminiș, stătu puțin în cumpănă și, în cele din urmă, strigă după Palajecika:

– Hei, Polka! O să vin... Auzi? O să vin!

Dar Palajecika era departe, și strigătul pornit din luncă, nu ajunsese până la ea...

Un om sucit

În cei șaptezeci de ani trăiți, Svryrd Horoșun n-a stat, niciodată, la rând în piață să facă și el un ban. De cumpărat, s-a mai întâmplat să cumpere: în timpul nep¹-ului vreun cal, în timpul războiului – sare, chibrituri și săpun de casă, după război – un pud² de secară, pe care s-o semene în grădină. Iar negustorie nu prea făcea, chiar dacă ar fi avut cu ce: cartofii se făceau mulți și frumoși, ceapă, usturoi, castraveți, în livadă – mere, pere, prune brumării, vișine... Și toate frumoase, soiuri bune și din pomi tineri, pentru că Horoșun, în toată viața lui, a întinerit livada de două ori. De aceea avea și rod ca lumea. Mai usca, pentru iarnă, de compot, puneă în borcane cu zahăr, ca să fie pentru băuturi grozave – lichioruri de fructe. Dar cea mai mare parte o dădea altora. Ce-i drept, nu oricui, ci celor pe care Svryrd îi știa oameni de ispravă, nu șmecheri, nu lingușitori, ci harnici, cum fusese și el: la muncă – bou, la povăț – înțelept, în societate – cântec și veselie.

În cincizeci de veri, la coasă nu-l întrecea nimeni pe Svryrd Horoșun, chiar dacă unii bărbați erau mai forțoși decât el, dar, vezi, n-aveau acea iuțeală și îndemânare pe care o avea Svryrd. Odată, ce-i drept, era încă înainte de război, s-a întâmplat ca Horoșun să nu iasă primul în șirul cosașilor, ci al doilea, după răposatul Vasyk Karyi. Și nu pentru că Vasyk cosea mai bine

¹ **nep** (rus., **novaia ekonomiceskaia politika**) – noua politică economică; perioadă a URSS (din 1921 până la mijlocul deceniului al treilea) de trecere de la capitalism la socialism; era „nouă” în comparație cu politica „comunismului de război” (C. Ir.).

² **pud** – măsură pentru cereale, egală cu aproximativ 16,4 kg (C. Ir.).

decât Svyryd. Pur și simplu, președintele l-a ațâțat să stabilească un record la cosit. Karyi, nefiind un fudul, a încercat să refuze, să scape cum, necum de așa ceva, pentru că știa că nu-l poate întrece pe Svyryd, cu toate că era mai vânjos decât el și mai tânăr cu zece ani. Totuși, președintele a insistat, și el n-a avut încotro și a intrat în horă. În sat, oamenii își aduc aminte și azi cum s-a terminat totul și-i povățuiesc pe tineri, chiar și pe copii, să fie cumpătați și să nu alerge după vânt, că nu-l pot prinde din urmă. Dacă se apuca cineva, de pildă, de ceva peste puterile lui, era prevenit: „Ai grijă să nu pățești cum a pățit-o Karyi – s-a opintit, și-apoi, a trebuit să-și spele pantalonii.” Așa ziceau cei mai civilizați. Că majoritatea o spuneau pe șleau: „Vezi să nu te scapi în pantaloni, ca Vasyl Karyi cu recordul lui!”

Și se întâmplase iată cum. Până la prânz, Vasyl a mănuit coasa chiar bine, i-a întrecut pe ceilalți cosași cu o întreagă postață, cu toate că șiroia sudoarea pe el, iar, după-amiază, fie că mânca omul ceva care nu i-a căzut bine, fie de prea mare emoție, s-a scăpat pe el și a trebuit să-și spele pantalonii în râu, iar, spre casă, n-a fost în stare să meargă pe picioarele lui – l-au dus cu căruța. Svyryd, care era al doilea, a ajuns de câteva ori cu coasa până la călcâiele lui Vasyl și i-a zis, cu blândețe: „Mă Vasyle, poate s-o lași mai ușor, hă?” Nu ca să-l ia peste picior, ci spunea așa, pentru că-i părea rău de băiat. A doua zi, s-a ieșit, iarăși, la coasă, și Svyryd, ca de obicei, era primul, că Vasyl căzuse la pat. Așa că n-a cedat Svyryd locul întâi nimănui – nici când era de patruzeci de ani, nici, de cincizeci. Mai apoi, au apărut combinele, secerătorile, și cosașii n-au mai fost la modă.

Mai fusese Svyryd cel mai bun și la batoză, iar, când el și nu schimbul lui arunca snopii la valț, mecanicul se culca liniștit în paie sub motorul cu aburi – nu se temea că Svyryd o să arunce snopul nedesfăcut și o să cadă cureaua de pe roată sau o să se întâmple altceva din cauza neîndemânării celui care mănua snopul. Batoza vuia uniform, ca un stup plin cu albine.

Se mai pot enumera încă destule munci în care Svyryd Horoșun era cel mai bun, dar sunt prea multe făcute de bătrân ca să le numim.

Svyryd a ieșit la pensie la șaizeci de ani și a primit medalia de merit și un radio „Rekord”, ca dar din partea conducerii colhozului.

Acum, își trece timpul cu treburi casnice, cu fumatul și tăifăsuind cu cei de-o seamă cu el. Nevastă n-a avut niciodată, pentru că în războiul cu nemții, încă cu cei ai caizerului, o schiă i-a vătămat acea parte a corpului, pe care Svyryd o numește „aparat”. La bătrânețe, e drept, ar putea să-și ia vreo babă pe lângă el, care măcar să-i spele și să-i gătească, iar amatoare se găseau destule, veneau chiar ele să-l pețască, dar Svyryd s-a obișnuit să trăiască singur și nici n-a vrut să stea de vorbă cu ele. Nu vreau – și pace.

Tot la bătrânețe, a devenit el peste măsură de zgârcit: dacă putezea vreo scândură în gard, nu punea alta, cu toate că avea scânduri destule, chiar și de stejar; odată, o mașină a pierdut o legătură de bambus chiar în fața casei lui – unde transporta bambusul acela și pentru ce nu se știe – și el a fost primul care a dat fuga în drum, a luat bambusul și l-a dus în șopron. Și cât nu l-au rugat pescarii din sat să le dea pentru undițe, i-a refuzat pe toți – las’ să stea acolo, c-o să-i prindă bine. În livadă, cad fructele, putrezesc în iarbă, iar mirosul lor acru se simte în toată partea aceea de sat, dar nu i-ar da nimănui nici măcar un măr de poftă. Le culege de pe jos, curăță partea putredă, le taie feliuțe subțiri și verzi pe care le pune la uscat sau le stoarce în covată și face suc. Ce mai, a ajuns un zgârie-brânză. Încât și consătenilor le pare rău: nu se mai satură omul. Să fi uitat de moarte? Dar e păcat să uiți de moarte. Și-i de mirare: în tinerețe, când omul are nevoie de multe, el împărțea orișicui tot ce avea, iar, acum, când nu mai are nevoie de nimic, în afară de soare la adăpost, de căldură în casă pentru

oase bătrâne și mâncare ușoară pentru un stomac ostenit, el adună ca un hârciog. În cămară, se usucă într-un coș de nuiele sute de ouă, pe sub pereți, se înșiră saci cu poame uscate, roase de șoareci, din care, primăvara, se ridică puzderie de molii. În șopron, stiva de scânduri e măcinată de carii, scânduri de cincizeci, de patruzeci, de treizeci... Prin colțuri, putinele s-au uscat, pline cu conuri de brad, cu cenușă, cu var uscat și humă îngălbenită, care nu mai sunt bune de nimic. Lemnele au prins mucegai albicios; vreascurile tocate cine știe de când s-au băătorit și s-au încins înăuntru; paiele le-au măcinat șoarecii... Numai bambusul n-a pățit nimic, pentru că el nu-i o plantă de aici, așa că n-are niciun dăunător.

– Moșule, la ce-ți trebuie toate astea? – îl întreabă pe bărân vecinii, și tineri, și mai trecuți, și trecătorii.

– Iote de aia – răspunde Svyryd. Sau tace, de parcă nici n-aude.

Dar el știe la ce-i trebuie toate alea. Cine-cine, dar el știe. Noaptea, când bătrânul n-are somn, îi vin în minte anii care-au trecut, și fiecare an pare acum o zi, pentru că a zăcut în mintea lui, și-s multe acele zile, senine și întunecate, fericite și nefericite. Cele senine nu-i vorbesc, licăresc din depărtări ca niște stele tăcute și, tot ca și stelele, nu încălzesc. Iar cele întunecate îl sperie:

„Ai uitat când scurmai, primăvara, în noroi, când apa încă nici nu se scursese din grădină, ca să găsești vreun cartof înghețat și strivit ca, amestecându-l cu un pumn de mălai, să faci o turtă pe care s-o coci într-o tigaie neunsă?...”

„Ai uitat când umblai în galoși rupți, înfășurați în mâneci de pufoaică și care, peste zi, înghețau bocnă și-ți strângeau picioarele ca într-o menghină?...”

Iar, dimineața, după ce se scula și mânca niște pâine cu un măr sau cu o cană de fiertură de vișine, Svyryd trebuia prin gospodărie. Iar, dacă nu avea ce face, se apuca să cotrobăie prin

curte, în livadă sau ieșea în drum – nu cumva o găsi ceva care i-ar fi de folos? Zărește un bob de fasole între buruieni, îl culege dintre firele încâlcite, îl duce în casă și-l aruncă în ulcica cu fasole; vede vreo crenguță uscată într-un măr sau păr, se cațără bătrânește și caraghios până la ea ca s-o rupă și s-o ducă, în șopron, la lemne.

Și asta, zi de zi. Nu trăiește, ci adună. În văzul întregului sat, stârnind oamenilor compătimirea sau râsul, sau o vorbă de batjocură. Svryd nu numai că nu se teme de toate astea, dar parcă nici nu bagă de seamă.

„De atâta răs, la urmă, o să vă umfle plânsul!” – gândea el.

Se temea el doar de o rudă de-a lui, de nepoata Marfa, o femeie, de-acum, trecută și ea. Vine, câteodată, pe fugă, îi aduce gogoși fierbinți, miere cumpărată din piață, ba chiar și borș fierbinte într-o oliță și, dacă el n-apucă s-o vadă venind încă de departe ca să-și încuie „arsenalul”, îi umblă ochii lacomi ca la viezure.

„Iscodește, iscodește, de parcă ea m-a îndestulat cu toate astea!” – se gândea el supărat și se repezea să astupe cu trupul lui ușa spre cămară, spre coșar, spre beci. Da’ parcă poți să le astupi, dacă ea se preface că o ia spre coșar și se repede la beci?

„Ca o motocicletă!” – se enerva Svryd.

O comparație mai usturătoare nu găsea, pentru că, cel mai tare pe lume, ura motocicletele. Poate din cauză că vecinul lui, tractoristul, de zece ani îl trezește în zori cu mașina lui pe două roți.

„Dâr-dâr-dâr!” – îl maimuțărea Svryd de cum auzea că vecinul pornește motocicleta. Iar, în urma lui, după ce pleca și ieșea din sat, deși motorul nu se mai auzea, el continua să duruie și să scuie în urma lui.

Așa că nu-i tihnea să mănânce de la nepoată gogoși cu miere, nici pâine caldă cu borș.

„Se dă pe lângă mine, crede că pentru o lingură de miere o să mă păcălească să scriu gospodăria pe numele ei. Așteaptă să dea unchi-su ortul popii. Ei, așteaptă, așteaptă tu mult și bine...”

Lui nici prin cap nu-i trecea că pe Marfa o doare sufletul să-l vadă că e bătrân, vlăguit de muncă, de mâncare rece și de nesomn din cauza gândurilor: cum să-și sporească avuția; că îi umblă prin ascunzători numai ca să salveze ce se mai poate salva, că toate o să se strice, și unchiul n-o să aibă la iarnă nici din ce să-și facă o ciorbă: cartofii o să putrezească, pentru că i-a pus peste cei de anul trecut, poamele noi o să prindă mucegai de la cele vechi...

„Iote ce le mai pipăie! – bombănea Svyryd. – Pipăie, pipăie!... N-o să te bucuri de alea prea curând! Că mie încă nu mi-a sunat ceasul...”

Svyryd a hotărât să nu moară până n-o să descopere cosmonauții încă un Pământ locuit de oameni și până n-o să afle ce viață e acolo: sunt, acolo, conducători sau nu-s, cred acei oameni în Dumnezeu sau nu, și, dacă cred, în care – în Tatăl, în Fiul sau în Sfântul Duh? Și, mai ales, cum se fac acolo casele: ca la noi sau poate altfel? Că, la noi, de-o pildă, ferestrele sunt în pereți, iar, la ei, poate-s în tavan – mai știi?

Se întâmplă să treacă pe lângă curtea lui Svyryd vreunul beat – dar sunt și unii treji și-s proști – îl vede pe bătrân trebăluind la ceva și-i zice:

– Îmbătrânim, moșule?

– Că doar n-oi întineri – îi răspunde Svyryd.

– Da’ nu te temi să mori?

– Nu știu. După ce oi muri, să vii și-o să-ți spun.

– Și nu te-ai gândit niciodată la moarte?

– La ce să mă gândesc la ea? Când o veni, o să-mi dea de veste.

– Da’ unde ai vrea să ajungi, moșule – în rai sau în iad?

– Unde m-or trimite.

– Oare, și acolo sunt șefi, moșule?

– Păi cum! – zice Svyryd, de-acum, ceva mai vesel, pentru că mai simte vlagă în corp, de ce n-ar glumi? – Fără șefi, nu se poate!

După ce s-a introdus autobuz din sat până la raion, și oamenii, care aveau cu ce, au luat obiceiul să meargă să vândă la piața din oraș, pentru Svyryd începu o altă viață. Umples două coșuri cu ouă, se duce cu ele – face bani, vinde un sac de poame – alți bani.

Târg e de trei ori pe săptămână. Și fiecare dintre cele trei zile pentru Svyryd e sărbătoare.

La început, nu prea cumpărau de la el. Iote, stă un moș zdrențaros, șapca lui e așa de jerpelită, că nici găinii de cuiabar nu îi este bună, pufoaica lucește de jeg, cizmele, pantalonii – o rușine. De aceea îl și ocolesc. Își dădu Svyryd, până la urmă, seama: cumpărătorul nu e numai un om care are bani, iar vânzătorul nu e numai un om care are marfă, că, atunci, de ce de la cei care-s mai frumos îmbrăcați se cumpără mai mult? Așa că s-a aranjat și el, de nu-l mai deosebești de ceilalți: pufoaica nouă-nouță, țeapănă la cusături, cizme soldățești cu carâmbii întorși, șapca de stofă plăcut de grea... Uite! Treaba s-a schimbat numaidecât. Nu trece nici juma' de oră, că a și vândut tot ce adusese cu el. Păi așa, îți vine să mai faci un drum!

Într-o singură vară, a învățat negustorie. Poftea clientul nu cu vorbe răstite: „Care mai vrei? Vând cel mai ieftin, fă-te aproape!”; ci cu vorbă frumoasă și adevărată:

„Poftiți la ouă frumoase. Unul și unul. Zece bucăți – o rublă.”; „Poame uscate pentru compot. De Antonovka¹. Mere ca soarele. O rublă grămadă.”; „Luați cocoșul. E hrănit bine. Îl dau cu șase...”

¹ **Antonovka** – soi de mere. (C. Ir.)

Și chiar era purul adevăr: ouăle erau frumoase, unul și unul, poamele erau, într-adevăr, din mere Antonovka, frumoase ca soarele, iar cocoșul – hrănit ca lumea.

N-a vândut Svyryd chiar tot ce avea agonisit. Nu. Știa că banii nu întotdeauna își păstrează valoarea – a cumpărat de ei ce și-a dorit. Că banii nu-s decât niște hârtii care foșnesc. I s-a întâmplat să se convingă de asta. De aceea și-a aranjat în cămară o ascunzătoare secretă – un compartiment cu oblon încuiat cu lacăt în care a pus: trei chintale de grâu, un sac de porumb-boabe, câteva oale cu fasole, o traistă cu fructe uscate – adică ceea ce putea fi păstrat multă vreme.

Și a devenit viața bătrânului plină de vlagă, sigură, ca a unui stat mic, dar puternic: nu-l poți cuceri cu una, cu două. Uneori, se pomenea gândind că ar dori să vină o zi neagră sau măcar umbra ei. Atunci, le-ar zice celor care-și bat joc și glumesc pe seama lui: „Acum, să vă văd!” Totuși, venindu-și în fire, alunga, rușinat, acest gând și, supărat pe sine însuși, spunea tare: „Da’ las’ să trăiască și oamenii”. Și-și recăpăta respectul față de el însuși.

Iar serile – ce dragi și plăcute au devenit pentru Svyryd! Înainte, se plictisea, aștepta să-i vină târziu acel somn bătrânesc, asculta cum rod șoarecii prin colțuri agoniseala muncii lui de fiecare zi. Pentru că motanul s-a lenevit, doarme tot timpul, iar nopțile pleacă-n crailăc, măgarul... Ca și omul. Cât timp are, și prea are, se răsfață, lenevește; când n-are, schelălăie. Ce soi!

Acum, e altceva. Acum, aprinde focul în sobă ca să-și gătească pentru cină (că doar pentru a căra coșurile la autobuz, îi trebuie forță, iar, ca să ai forță, trebuie să mănânci bine), se așază cu importanță lângă ușă, pe scăunel, și netezește cu palma banii pe genunchi. Apoi, îi rânduiește în grămăjoare și-i presează cu ceva greu: las’ să se îndrepte, că banii nemototoliți e chiar mai plăcut să-i ții în mână...

Cu mărunțișul e mai multă bătaie de cap: o parte trebuie să-i păstrezi ca să ai cu ce da restul, o parte îi schimbi la magazin pe bani de hârtie. Așa că îi tot zornăie, până îi aranjează.

După ce număra banii câștigați, Svyryd îi pune a între paginile Evangheliei, dar în așa fel încât să știe unde ce bancnote se află: de 10 – în Evanghelia după Matei, de 5 – în cea după Luca, de 3 – în cea după Ioan, de 1 rublă – în cea după Petru¹. Apoi, ascundea cartea după horn, o acoperea cu tot felul de zdrențe și strănuta cu zgomot, de parcă pocnea din bici, pentru că îl îneca praful care se ridica din acele cârpe. După ce termina de strănutat, cobora de pe cuptor, se plimba prin casă, de la ușă până la icoana din colț a Sfintei Mare Mucenițe Varvara, încolo și-napoi, tro-păind cu cizmele lui noi. Iar bocănitul ritmic al tocurilor îi trezea cheful să mășăluiască, își aducea aminte de stagiul militar ca soldat, de cântecele pe care le cântau în marșuri, nu cele de acum, cântecele de atunci; și chiar se apuca să cânte, cam răgușit, în schimb, rupând cuvintele pe bucățele, corespunzătoare fiecărui pas:

*Toa-te stea-gurile flu-tură și lini-ile urlă,
Se-apro-pie pa-rada cea din ur-mă.
Duș-manii-așa să ști-e: „Vareag” nu-i de pre-dare,
Și ni-meni nu vrea în-du-u-ra-re...*

Deodată, se oprește brusc în mijlocul încăperii, de parcă s-ar fi lovit de un perete nevăzut, zice: „Tpfu! Am înnebunit!...” și se duce la culcare pe patul tare de lemn, care scârțâie pe toate tonurile.

În doi ani de mers la piață, vara, iar, dacă se întâmpla să fie o zi mai caldă, și iarna, Svyryd a adunat atâția bani că Evanghelia

¹ Nu există o Evanghelie după Petru; din enumerarea de mai sus lipsește însă Evanghelia după Marcu, a doua în ordinea celor patru Evanghelii din Noul Testament. (C. Ir.)

nu se mai închidea, iar el, după ce a stat în cumpănă, i-a dus la poștă. S-a codit destul de mult, pentru că, niciodată, n-a păstrat ceva de-al său în mâini străine, nu era obișnuit și se cam temea: dar dacă n-o să-i restituie! O să-i zică: de unde ai banii, moșule? Și n-o să-i mai dea înapoi. Dar, când a aflat, de la oameni, că statul nu numai că îți păstrează banul muncit, dar îți mai dă și dobândă, i-a dus. De depus, ce-i drept, nu i-a depus imediat, ci s-a interesat la poștașul Saško, un tânăr cu ochelari, repezit, care, când vorbea, înghițea câte o jumătate de cuvânt:

– Și cam câtă dobândă o să mi se dea într-un an, Saško, dacă-ți dau șase sute patruzeci și două de ruble?

Poștașul luă condeiul, înșiră pe un petic de hârtie niște cifre, șopti ceva, ștergea de săreau de pe peniță mici stropi de cerneală și la sfârșit spuse:

– Noăj’ce ’uble ’ece ’opeici, ’oșule.

– Da’ tu nu te grăbi – îl potoli Svyryd. – Că astea nu-s pli-cur, îs bani.

– Nou-ă-j-pce... – repetă Saško pe silabe.

Svyryd tuși mulțumit și scoase banii înveliți și legați în batistă.

– Numără-i. Și scrie-mi un carnet de cec, iar banii să rămână la tine.

Acasă, a cercetat carnetul mai cu de-amănuntul: a scuipat pe deget și a frunzărit filele, le-a privit în lumină. E bine, vede, în ele, niște vinișoare albastrii. Numai că e cam subțire carnetul. Și oftă: când avea banii la el, era mai bine, mai vesel. Iar ăsta-i doar un carnet și-atât.

Spre sfârșitul iernii, când începu să se mai încălzească – fleșcăraie în fiecare zi, cețuri – Svyryd a simțit că respira greu. Atât de greu încât avea impresia că aerul îi ajunge doar până-n gâtlee și nu trece mai departe. „Te pomenești c-a sosit ea...” – se gândi Svyryd și trimise vorbă prin vecini să vină Marfa.

A venit fuga. Speriată, ochii-i ardeau ca de febră. Ce, cum, ce ai, unchiule? Poate să-ți cumpăr ceva, s-o chem pe doctoriță? Nu-i nevoie. Ce, doctorița e Dumnezeu? Se vede că mi-a venit vremea să mă ia. Iote cum se bucură! Doctorița...

– Du-te cu carnetul de economii să-l treacă pe numele tău – spuse apăsător. – E colo, după horn. În Evanghelie... Să mă înmormântezi cum se cuvine.

Și puțin a lipsit să nu izbucnească în plâns.

– Și să-mi faci pomenile. Din carnet o să ai cu ce.

Marfa plângea. Iar el stătea culcat, cu mâinile încrucișate și ochii în tavan.

– Să nu-mi pui cruce de fier. Alea-s făcute din țevă, goală pe dinăuntru și vâjâie. Să cumperi stejar. De popă nu-i nevoie. Azi, nu mai sunt popi ca lumea. Nu-i nevoie nici de muzică. Să cânte corul bisericii...

Dezghețul a durat mult. Marfa ședea zilnic cu unchiul – se învoise de la serviciu, iar, când se întoarse gerul, Svyryd s-a făcut bine. De parcă nici nu avusese ceva. Atunci, iar a chemat-o pe Marfa.

– Să-mi aduci carnetul. Ne ducem mâine să-l trecem, iarăși, pe numele meu. Se vede că încă nu mi-a venit ceasul...

Și uite-așa, în fiecare iarnă, în fiecare toamnă: Svyryd ba cade la pat, ba se scoală, ba trece carnetul pe numele Marfei, ba iarăși pe al său.

„Tataie, avem inimă de comsomolist¹ – îi zise odată doctorița, una tânără și veselă. Auzise că bătrânul e bolnav și a venit nechemată. – Dar trebuie să te hrănești mai bine”.

De o vreme, nici vara nu se simte bătrânul bine, mai ales când plouă.

Și-i păcat. În carnet, dobânda crește ca ciupercile în jurul unei buturugi. Se apropie, de-acum, de mie.

¹ **comsomolist** – membru al Uniunii tineretului leninist. (C. Ir.)

Când boala îl mai slăbește, Svryrd iese din curte și se așază sub gard pe băncuța care se hâțână din cauza picioarelor înfipite în pământ și care au putrezit. De departe, nici nu prea-l vezi: gardul e cenușiu și Svryrd e cenușiu. Numai bărbuța lui e albă. Datorită ei îl răște lumea. Și tot de aceea îl salută.

Șade și privește drumul de curând asfaltat și foarte circulat – mașină după mașină, încolo și-ncoace. Unde s-or duce? Ce-or căra? Aha, uite, transportă niște cutii nouțe.

„Eh, de-ar cădea una – gândește Svryrd. – Bune cutii”.

Dar nici vorbă să fie cutii. Mașina combinatului industrial a dus vată la raion pentru confecționarea de îmbrăcăminte...

Într-o zi, a venit la Svryrd Semen, responsabilul clubului, un flăcău înalt, roșcovan. A vorbit de una, de alta. Și deodată:

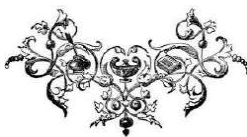
– Svdyr Leontiovyci, nu cumva s-ar găsi, la dumneata, ceva așa, vreun obiect care ar putea fi expus la muzeul nostru? Vreo cămașă brodată, o pălărie, o căciulă veche sau vreun brâu.

– N-am așa ceva – i-a răspuns Svryrd. – Îți dau o coasă dacă vrei, atârnă în coșar, e ascuțită, învelită într-o cârpă cu unsoare...

– Coasă avem – oftă Semen.

– Atunci, vezi-ți de drum – bufni Svryrd și se foi pe băncuță, căutând să se mute cu spinarea la soare.

După aceea, n-a mai scos nicio vorbă.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
O dambla	9
Dezamăgire.....	13
Legarea rodului	18
În amurg	23
Cometa.....	30
Un băiat ciudat	36
Întunericul roșu	45
Înainte de furtunii	50
O cină de taină	58
Parastas pentru Markian	66
Rățușca	81
M-am înnoit	90
La stăvilă	98
Unchiul Nykin	106
Katrea se mărită	121
Prânzul la alde Kravcina	146
Vizita fiului	155
Sălbaticul	178
Izma-broaștei	191
Moartea cavalerului	198
Mlădița de arțar	214
Sita	219
Cartofi copți	227
Un om sucit	234

